

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

KRIMINALISTIKA

Tato studijní opora je spolufinancována Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na vzniku této studijní opory se podíleli: **JUDr. Milan Vichlenda, Ph.D.**

Studijní oporu zajišťuje: **Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o.**

Karviná 2011

Seznam použitých značek, symbolů a zkratk	1
ÚVOD	2
1 ÚVOD DO KRIMINALISTIKY	5
1.1 Pojem, předmět a systém kriminalistiky	6
1.2 Místo kriminalistiky systému věd	9
1.3 Metody kriminalistické vědy a kriminalistické praktické činnosti	12
1.4 Historie kriminalistiky	14
1.5 Společenská funkce kriminalistiky	18
Kontrolní otázky	19
Použitá literatura	20
2 KRIMINALISTICKÉ UČENÍ O TRESTNÉM ČINU	21
2.1 Pojem kriminalistická charakteristika trestného činu	22
2.2 Součásti kriminalistické charakteristiky trestného činu	23
2.3 Význam kriminalistické charakteristiky trestného činu	25
Kontrolní otázky	26
Použitá literatura	27
Test	27
3 KRIMINALISTICKÁ STOPA	29
3.1 Pojem a podstata stopy v kriminalistice	30
3.2 Klasifikace kriminalistických stop	31
3.3 Význam kriminalistických stop	37
Kontrolní otázky	38
Použitá literatura	39
4 KRIMINALISTICKÁ IDENTIFIKACE	40
4.1 Pojem a východiska kriminalistické identifikace	41
4.2 Objekty kriminalistické identifikace	43
4.3 Druhy kriminalistické identifikace	44
4.4 Metodika identifikačního zkoumání	47
Kontrolní otázky	50
Použitá literatura	50
Test	51
5 KRIMINALISTICKOTECHNICKÁ A ZNALECKÁ ČINNOST	53
5.1 Pojem a podstata kriminalistickotechnické činnosti	54
5.2 Kriminalistickotechnické metody	56
5.3 Kriminalistickotechnická a znalecká (expertizní) činnost	59
Kontrolní otázky	64
Použitá literatura	65
Test	65
6 KRIMINALISTICKÁ DAKTYLOSKOPIE	67
6.1 Pojem, význam a objekty daktyloskopie	68
6.2 Druhy daktyloskopických stop	70
6.3 Vyhledávání, vyvolávání a zajišťování daktyloskopických stop	72
6.4 Způsoby daktyloskopické identifikace	76
Kontrolní otázky	80
Použitá literatura	81
Test	81

7	PORTRÉTNÍ IDENTIFIKACE	83
7.1	Pojem a podstata kriminalistickotechnické činnosti	84
7.2	Sestavování portrétu osoby podle vnějších znaků	86
7.3	Způsoby sestavování portrétu osoby	91
7.4	Identifikace osob podle fotografie a identifikace neznámých mrtvol.....	94
	Kontrolní otázky.....	96
	Použitá literatura	96
8	KRIMINALISTICKÁ BIOLOGIE	98
8.1	Pojem, význam a objekty kriminalistické biologie.....	99
8.2	Druhy biologických stop.....	101
8.3	Zajišťování biologických stop	107
	Kontrolní otázky.....	110
	Použitá literatura	111
9	KRIMINALISTICKÁ FONOSKOPIE	112
9.1	Pojem a význam kriminalistické fonoskopie	113
9.2	Objekty kriminalistické fonoskopie	114
9.3	Zajišťování a zkoumání fonoskopických stop	117
	Kontrolní otázky.....	119
	Použitá literatura	119
10	KRIMINALISTICKÁ ODOROLOGIE	121
10.1	Pojem, předmět a význam odorologie.....	122
10.2	Vznik odorologických stop a jejich druhy	123
10.3	Vyhledávání, zajišťování a zkoumání pachových stop	126
	Kontrolní otázky.....	130
	Použitá literatura	130
	Test.....	131
11	GRAFICKÉ EXPERTIZY	133
11.1	Objasnění základních pojmů a obsahu zkoumání	134
11.2	Identifikace osob podle ručního písma.....	135
11.3	Identifikace psacích strojů.....	139
11.4	Grafická diagnostika	142
	Kontrolní otázky.....	146
	Použitá literatura	146
	Test.....	147
12	KRIMINALISTICKÁ MECHANOSKOPIE	149
12.1	Pojem, podstata a význam kriminalistické mechanoskopie	150
12.2	Charakteristika mechanoskopických objektů a stop	151
12.3	Způsoby vyhledávání, zajišťování a zasílání mechanoskopických stop	154
12.4	Způsoby a metody zkoumání mechanoskopických stop	156
	Kontrolní otázky.....	157
	Použitá literatura	158
13	KRIMINALISTICKÁ BALISTIKA	159
13.1	Pojem, význam a objekty kriminalistických balistických zkoumání	160
13.2	Druhy zbraní a střeliva	162
13.3	Vznik balistických stop a místa jejich výskytu	165
13.4	Kriminalistická balistická zkoumání	166
	Kontrolní otázky.....	169
	Použitá literatura	170
14	KRIMINALISTICKÁ TRASOLOGIE	171
14.1	Pojem, význam a objekty trasologie	172

14.2	Charakteristika jednotlivých druhů trasologických stop.....	173
14.3	Vyhledávání a zajišťování trasologických stop.....	176
14.4	Zkoumání trasologických stop	177
	Kontrolní otázky.....	182
	Použitá literatura	183
	Test.....	183
15	KRIMINALISTICKÁ PYROTECHNIKA	185
15.1	Pojem a obsah kriminalistické pyrotechniky	186
15.2	Objekty kriminalistické pyrotechniky	188
15.3	Vyhledávání, zajišťování a zkoumání pyrotechnických stop.....	190
	Kontrolní otázky.....	192
	Použitá literatura	192
	Test.....	193
16	KRIMINALISTICKÁ CHEMIE	196
16.1	Pojem kriminalistická chemie, její význam, objekty zkoumání a zajišťování stop	197
16.2	Zjišťování technických příčin vzniku požárů.....	199
16.3	Toxikologická zkoumání léků a drog, náterových hmot, a další zkoumání... ..	201
	Kontrolní otázky.....	204
	Použitá literatura	205
17	NEIDENTIFIKAČNÍ ZKOUMÁNÍ.....	206
17.1	Defektoskopické zkoumání vad kovových a nekovových materiálů	207
17.2	Metalografické zkoumání.....	208
17.3	Elektrotechnická zkoumání	211
	Kontrolní otázky.....	214
	Použitá literatura	214
	Test.....	215
18	KRIMINALISTICKÁ DOKUMENTACE.....	217
18.1	Pojem, předmět a význam kriminalistické dokumentace.....	218
18.2	Protokol	220
18.3	Obrazová dokumentace	221
18.4	Topografická dokumentace	225
18.5	Jiné druhy kriminalistické dokumentace.....	230
	Kontrolní otázky.....	232
	Použitá literatura	232
19	ÚVOD DO KRIMINALISTICKÉ TAKTIKY	233
19.1	Pojem, předmět a místo kriminalistické taktiky.....	234
19.2	Kriminalistickotaktické metody	235
19.3	Kriminalistickotaktické postupy a operace	238
	Kontrolní otázky.....	240
	Použitá literatura	240
20	KRIMINALISTICKÉ VERZE, PLÁNOVÁNÍ A ORGANIZACE VYŠETŘOVÁNÍ	241
20.1	Pojem, podstata a druhy kriminalistických verzí	242
20.2	Tvorba a prověrka kriminalistických verzí	247
20.3	Pojem, podstata a principy plánování a organizace vyšetřování.....	250
20.4	Druhy plánování a organizace vyšetřování	252
	Kontrolní otázky.....	257
	Použitá literatura	257
	Test.....	258

21	VYUŽITÍ ZNALCŮ A ODBORNÍKŮ V KRIMINALISTICKÉ PRAXI.....	260
21.1	Pojem, podstata a formy využití odborných znalostí v kriminalistické	261
21.2	Znalecké zkoumání	264
21.3	Znalecký posudek, odborné vyjádření, znalec, expert	268
	Kontrolní otázky.....	271
	Použitá literatura	272
22	OHLEDÁNÍ MÍSTA ČINU	273
22.1	Pojem, podstata a význam místa činu	274
22.2	Zajištění místa činu	275
22.3	Ohledání	277
22.4	Druhy ohledání.....	279
22.5	Taktika ohledání místa činu	282
22.6	Dokumentace ohledání místa činu	286
	Kontrolní otázky.....	291
	Použitá literatura	292
	Test.....	292
23	VÝSLECH A KONFRONTACE.....	295
23.1	Pojem, podstata a druhy výslechu	296
23.2	Příprava výslechu	298
23.3	Taktika výslechu	301
23.4	Dokumentace průběhu a výsledků výslechu	307
23.5	Konfrontace	308
	Kontrolní otázky.....	313
	Použitá literatura	314
	Test.....	314
24	REKOGNICE.....	316
24.1	Pojem, podstata, druhy a význam rekognice.....	317
24.2	Příprava a provedení rekognice.....	320
24.3	Taktika provedení rekognice.....	322
24.4	Dokumentace a vyhodnocení rekognice	326
	Kontrolní otázky.....	329
	Použitá literatura	329
	Test.....	330
25	KRIMINALISTICKÁ REKONSTRUKCE	331
25.1	Pojem, podstata a význam kriminalistické rekonstrukce	332
25.2	Druhy kriminalistické rekonstrukce	334
25.3	Taktika rekonstrukce trestného činu	338
25.4	Dokumentace a hodnocení výsledků rekonstrukce	344
	Kontrolní otázky.....	346
	Použitá literatura	346
26	KRIMINALISTICKÝ EXPERIMENT	348
26.1	Pojem, podstata a význam kriminalistického experimentu	349
26.2	Příprava kriminalistického experimentu	352
26.3	Taktika provedení kriminalistického experimentu.....	354
26.4	Dokumentace průběhu a výsledků kriminalistického experimentu	357
	Kontrolní otázky.....	359
	Použitá literatura	359
	Test.....	360
27	PROHLÍDKA	362
27.1	Pojem, podstata a význam prohlídky	363

27.2	Druhy prohlídky	365
27.3	Příprava prohlídky	367
27.4	Taktické zásady pro vykonání prohlídky	369
27.5	Taktické postupy vykonání vybraných druhů prohlídek	371
27.6	Dokumentace průběhu a výsledku prohlídky	375
	Kontrolní otázky	378
	Použitá literatura	378
28	PÁTRÁNÍ	379
28.1	Pojetí, pojem a význam pátrání	380
28.2	Druhy pátrání	383
28.3	Taktické zásady a metodika pátrání	387
	Kontrolní otázky	390
	Použitá literatura	391
29	KRIMINALISTICKÁ INFORMATIKA	392
29.1	Pojem IS, dělení IS používaných Policií ČR, jeho význam a funkce	393
29.2	Přehled celostátních kriminalistických evidencí	397
29.3	Charakteristika nejdůležitějších kriminalistických evidencí a sbírek	399
	Kontrolní otázky	404
	Použitá literatura	404
	Test	405
30	OBECNÉ OTÁZKY METODIKY VYŠETŘOVÁNÍ	407
30.1	Pojem, předmět a funkce metodiky vyšetřování	408
30.2	Systém metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů	410
30.3	Zásady metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů	414
	Kontrolní otázky	416
	Použitá literatura	416
	Seznam zkratk	418

Seznam použitých značek, symbolů a zkratek

	Průvodce studiem, kapitolou
	Průvodce kapitolou, textem, podnět
	Shrnutí
	Výstupy z učení
	Čas potřebný ke studiu
	Kontrolní otázka
	Samostatný úkol
	Test a otázka
	Řešení a odpovědi, návody
	Korespondenční úkoly
	Zapamatujte si
	Řešený příklad
	Definice
	Úkol k zamyšlení
	Část pro zájemce
	Další zdroje

ÚVOD

Vážení studenti,

předkládaný učební text KRIMINALISTIKA obsahuje nejdůležitější problematiku ze všech částí této vědní disciplíny. Ze třiceti kapitol se čtyři zabývají teoretickým úvodem, čtrnáct kriminalistickou technikou, jedenáct kriminalistickou taktikou a jedna metodikou vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Skripta jsou zpracována pro potřeby vzdělávání na středních odborných školách ochrany osob a majetku.

Slovo autora

Moji snahou jako autora bylo zpracovat text tak, aby Vám studentům poskytnul nezbytné množství poznatků, nutných pro úspěšné absolvování tohoto předmětu a podal přehledné informace o kriminalistice jako samostatné vědní disciplíně. Jednotlivé kapitoly proto nejsou vyčerpávající, ale dodávají potřebné poznatky. Kapitola o metodice vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů doplňuje obecnou část kriminalistiky a poskytuje základní znalosti, čím se tato zvláštní část kriminalistiky zabývá. V případě potřeby nebo zájmu si můžete rozšířit své znalosti studiem literatury uvedené na konci každé kapitoly.

Přeji mnoho úspěchů při studiu!

JUDr. Milan Vichlenda, Ph.D.

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu a vypracování úkolů v rámci studijní opory

Budete umět:	<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Základní pojmy užívané v kriminalistice.✓ Orientovat se v systému kriminalistiky.✓ Rozebrat jednotlivé kriminalistickotechnické metody.✓ Popsat strukturální a dílčí kriminalistickotaktické metody.✓ Vysvětlit význam metodiky vyšetřování.✓ Objasnit funkci kriminalistiky.	
Získáte:	<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Znalosti o pojmovém aparátu v kriminalistice.✓ Přehled o současných kriminalistických metodách a jejich vývoji.✓ Základní znalosti a dovednosti v kriminalistickotechnické činnosti a v kriminalistickotaktické činnosti.	
Budete schopni:	<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Charakterizovat základní kriminalistické aspekty u praktických příkladů.✓ Prakticky provést základní kriminalistickotechnické úkony při zajišťování vybraných druhů stop.	

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

- ✓ 2 hodiny týdně ve 3. ročníku
- ✓ 3 hodiny týdně ve 4. ročníku

- ✓ Oporu si lze průběžně doplňovat na základě výkladu učitelů, absolvovaných praktických cvičení, studia doporučené literatury a vlastních zkušeností. Tím si přizpůsobíte studijní materiál osobním potřebám, aby Vám co nejvíc vyhovoval k teoretické i praktické přípravě, zejména pak k maturitní zkoušce. *Postup při studiu*

- ✓ Základní informace z oboru kriminalistika. *Co zde najdete*

- ✓ Vysvětlení nejznámějších kriminalistickotechnických a kriminalistickotaktických metod, prostředků a postupů. *Co zde nenajdete*

- ✓ Nenajdete zde jednotlivé metodiky vyšetřování, protože tato témata přesahují rámec školního vzdělávacího programu. *Otázky textu*

- ✓ Ve vybraných kapitolách jsou zadány úkoly k zamyšlení. Jejich řešení je uvedeno před kontrolními otázkami. Konkrétní úkoly budou zadávány jednotlivými vyučujícími. *Úkoly*

1 ÚVOD DO KRIMINALISTIKY

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu této kapitoly

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit základní pojem kriminalistika
- ✓ Objasnit předmět a metody kriminalistiky
- ✓ Orientovat se v systému kriminalistiky

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o vzniku a vývoji kriminalistiky
- ✓ Znalosti o základním pojmovém aparátu v kriminalistice

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat pojem, předmět a systém kriminalistiky
- ✓ Objasnit funkci kriminalistiky

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistika, kriminalita, kriminologie, kriminální vědy, forenzní disciplíny, odhalování, objasňování, vyšetřování a prevence kriminality.

PRŮVODCE KAPITOLOU

1.1 Pojem, předmět a systém kriminalistiky

Kriminalistika – je samostatný vědní obor sloužící ochraně občanů a státu před trestnými činy tím, že objasňuje zákonitosti vzniku, vyhledávání, zajišťování, zkoumání a využívání stop a jiných kriminalisticky relevantních skutečností a tím, že vypracovává podle potřeb trestního zákona a trestního řádu metody, postupy, prostředky a operace v zájmu úspěšného odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti.

Kriminalistika je relativně mladou samostatnou vědeckou disciplínou, přičemž existuje mnoho různých definic, z nichž však žádná není všeobecně uznávána. U řady autorů kriminalistických publikací se s definováním pojmu kriminalistiky nesetkáme, neboť vyčerpávající definice všech pojmových znaků by zapříčinila zánik přehlednosti a stručnosti definice. Všichni autoři se však zabývají předmětem kriminalistiky z pohledu různých zorných úhlů, neboť předmět kriminalistiky je značně obsáhlý. Je to dáno především tím, že škála trestných činů je velmi pestrá a proto i vzniklé stopy jsou různorodé.

Kriminalistika jako věda se soustředí především na dva okruhy zákonitostí, které tvoří předmět kriminalistiky.

Předmět kriminalistiky:

a) zákonitosti vzniku, trvání a zániku stop a jiných kriminalisticky relevantních informací o spáchaných trestných činech,

b) zákonitosti vyhledávání, zajišťování, zkoumání a využívání stop a jiných kriminalisticky relevantních informací o spáchaných trestných činech.

Jak vyplývá z textu, mezi klíčové pojmy kriminalistiky patří pojem **stopa**, která je primárním zdrojem informací o trestném činu a východiskem poznávacího procesu při objasňování a vyšetřování trestných činů. Jiné kriminalisticky relevantní informace

nemají svůj původ ve stopách, ale jsou to informace sekundární načerpané především z kriminalistických evidencí nebo z tzv. srovnávacích materiálů.

Mezi klíčová slova kriminalistiky, jejichž význam je potřeba si osvojit patří:

Kriminalita neboli zločinnost = souhrn spáchaných trestných činů ve společnosti za určitý časový úsek. **Odhalování** = zjišťování skryté (latentní), organizované a utajované trestné činnosti. **Objasňování** = zjišťování podstatných skutečností týkajících se prověřované události, především je-li událost trestným činem a jakým, motiv, dobu činu, kdo je pachatel. Cílem objasňování je zodpovědět sedm základních kriminalistických otázek (kdo, co, kde, kdy, jak, čím, proč). **Vyšetřování** = postup podle trestního řádu. Poznatky zjištěné při objasňování se zpracovávají tj. provádějí se procesní úkony a opatřují se důkazy. **Prevence** = předcházení kriminalitě.

Systém kriminalistiky. Systém kriminalistické vědy má tuto strukturu:

I. Úvod do kriminalistiky

- a) předmět kriminalistiky,
- b) systém kriminalistiky,
- c) místo kriminalistiky v systému věd,
- d) metody kriminalistické vědy,
- e) historie kriminalistiky,
- f) společenská funkce kriminalistiky.

II. Obecná část kriminalistiky

1. Kriminalistické učení o trestném činu.

2. Kriminalistické učení o stopách.
3. Kriminalistické metody odhalování, vyšetřování a prevence trestné činnosti.
 - a) Obecná metodologie kriminalistické praxe.
 - b) Technické a přírodovědné kriminalistické metody.
 - c) Taktické kriminalistické metody.

III. Zvláštní část kriminalistiky

1. Obecné otázky metodiky odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti
2. Jednotlivé metodiky

Úvod do kriminalistiky je, co do obsahu, v porovnání s dalšími dvěma částmi, nejméně obsažný a zabývá se nejobecnějšími vztahy v teorii kriminalistiky. V principu se jedná o otázky obsažené v první kapitole této publikace.

Obecnou část kriminalistiky můžeme rozdělit do tří částí, z nichž první se zabývá kriminalisticky relevantními znaky trestných činů. Druhá část je ústředním pojmem kriminalistiky a zabývá se stopami. Třetí část tvoří kriminalistické metody odhalování, vyšetřování a prevence trestné činnosti. Tato zahrnuje obecnou metodologii – specifika poznání trestných činů, obecnou charakteristiku kriminalistických metod a kriminalistickou identifikaci, na níž navazuje metoda technická a přírodovědná a metoda taktická.

Zvláštní část kriminalistiky pak obsahuje část obecné metodiky, která je poměrně stručná a navazující, velmi obsáhlou metodiku vyšetřování jednotlivých trestných činů či skupin trestných činů.

V policejní praxi se můžeme tradičně setkat se zjednodušeným členěním kriminalistiky:

a) kriminalistická technika,

b) kriminalistická taktika,

c) metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů.

Tomuto dělení odpovídají i speciální odborná pracoviště služby kriminální policie a vyšetřování.

1.2 Místo kriminalistiky systému věd

V počátcích svého historického vývoje nebyla kriminalistika chápána jako vědní disciplína, nýbrž byla pokládána spíše za umění úspěšného boje se zločinem. Později byla označována za pomocnou vědu trestního práva. Teprve od druhé poloviny 19. století je považována za samostatnou vědní disciplínu. Za zakladatele moderní kriminalistiky je považován rakouský profesor Hans Gross, který zavedl výuku kriminalistiky na vysokých školách a ve Štýrském Hradci založil první kriminalistický ústav na světě.

Kriminalistika vznikla jako prostředek boje s kriminalitou. Její samostatnost je dána především specifickým předmětem jejího zkoumání, jímž se nezabývá žádná jiná vědní disciplína. Kriminalistika má silně interdisciplinární povahu, jsou v ní zastoupeny jak prvky společenskovední, tak přírodovědné i technické. Většinou bývá zařazována do společenských věd, protože chrání společnost před kriminalitou. Ve společenských vědách bývá řazena k právním, policejním nebo kriminálním (penitenciárním) vědám. Řazení do právních věd je již dnes ojedinělé a neopodstatněné. Řazení do policejních věd má význam především z důvodů konstruování obecné teorie policejní vědy a určitých pedagogických hledisek. Nejrozšířenější je řazení kriminalistiky mezi kriminální vědy.

Kriminální vědy se zabývají kriminalitou (zločinností) a případně dalšími sociálně patologickými jevy, které s kriminalitou souvisí. Mezi kriminální vědy řadíme:

Trestní právo hmotné určuje znaky trestného činu, skutkové podstaty trestných činů, trestně odpovědného pachatele, čímž kriminalistice vymezuje hlavní působiště. Kriminalistické metody lze však využít i při objasňování jiných sociálně patologických jevů než trestných činů (sebevraždy, přestupky apod.).

Trestní právo procesní upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, ale provádění procesních úkonů nemá jen právní povahu, nýbrž také organizační, technickou, taktickou a metodickou, což je předmětem zájmu kriminalistiky. Proto má trestní právo procesní, zejména jeho část zabývající se dokazováním, velmi úzký vztah s kriminalistikou. Kriminalistické metody, které nebyly převzaty do právní úpravy, mají jen povahu doporučení a nejsou právně závazná, ale jejich nedodržení může znamenat neobjasněný trestný čin. Kriminalistické metody, které se dlouhodobě úspěšně v praxi uplatňují, se postupně zavádějí do trestního řádu a stávají se tak zároveň procesními úkony, např. novela trestního řádu účinná od 1. 1. 2002 včlenila do V. hlavy oddíl třetí "Některé zvláštní způsoby dokazování" (§104a Konfrontace, § 104b Rekognice, § 104c Vyšetřovací pokus, § 104d Rekonstrukce, § 104e Prověrka výpovědi na místě).

Kriminologie je věda o kriminalitě, jejích pachatelích, obětech a o kontrole kriminality. Protože nejenom laická veřejnost si zaměřuje kriminalistiku s kriminologií, rozebereme si, čím se kriminologie zabývá.

Kriminologie zkoumá:

- ✓ stav, strukturu a dynamiku kriminality (kriminální fenomenologie),
- ✓ příčiny a podmínky kriminality (kriminální etiologie),
- ✓ osobnost pachatele (klinická kriminologie),
- ✓ oběti (viktimologie),
- ✓ kontrolu kriminality (prevence, represe).

Z pohledu předmětu kriminalistiky a kriminologie vypracujte několik typických otázek (co která vědní disciplína bude zkoumat) k případu vloupání do bytu.

Viktimologie je věda o oběti. V užším slova smyslu bývá chápána jako relativně samostatná součást kriminologie tj. zabývá se jen oběťmi trestných činů. V širším slova smyslu bývá považována za samostatnou vědní disciplínu, která se zabývá všemi oběťmi, tedy ne pouze trestných činů, ale i oběťmi válečných hrůz, hladomorů, přírodních katastrof, epidemií, hromadných dopravních nehod apod.

Penologie je věda zabývající se výkonem a účinky všech trestů a ochranných opatření. Někdy bývá nepřesně označována jako vězenství.

Penitenciaristika je část penologie zabývající se výkonem a účinky trestu odnětí svobody.

Postpenitenciaristika je věda zabývající se problematikou, jak působit na osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, aby se řádně začlenili do společnosti a nepáchali trestnou činnost.

Forenzní disciplíny jsou soudní lékařství, soudní psychologie, soudní psychiatrie, soudní sexuologie, soudní chemie a soudní inženýrství. Tyto obory, které vznikly na bázi svých mateřských disciplín, se v historickém vývoji stále více soustřeďovaly na řešení specifických úkolů právní praxe, obohacovaly se poznatky ze znalecké praxe a vyvíjely specializovanou výzkumnou činnost, což vedlo k jejich úzkému přimknutí ke kriminalistice a k trestnímu právu procesnímu.

V 70. letech dvacátého století se objevily názory, že forenzní disciplíny patří v širším slova smyslu do kriminalistiky. Samotní představitelé těchto disciplín se tomuto zařazení bránili a argumentovali tím, že i když ke kriminalistice mají velmi blízko, ještě užší spojení mají se svými mateřskými disciplínami. Naopak koncem 90. let se objevily názory, že kriminalistika je jen jednou z forenzních disciplín. I o správnosti tohoto názoru lze mít pochybnosti, protože kriminalistika nevznikla na bázi nějaké mateřské disciplíny, ale vznikla jako specifická věda sloužící boji proti kriminalitě.

Kriminalistika má blízko také ke správnímu právu, zejména k jeho části policejnímu právu. V policejních zákonech a prováděcích předpisech nižší právní síly jsou upraveny taktické, technické a metodické úkony, organizační členění policie, postupy při vyšetřování i operativně pátrací činnost. V některých dílčích oblastech souvisí kriminalistika i s jinými právními oblastmi, např. předpisy o znalcích a tlumočnících nebo předpisy o ochraně osobních dat.

Mnoho společného má kriminalistika také s přírodními a technickými metodami, ve kterých stále nalézají nejvíce podnětů pro svůj rozvoj. Kriminalistika mapuje aktuální stav vědeckého poznání v co nejširším spektru disciplín a to, co je využitelné pro boj s kriminalitou, transformuje. Tak kriminalistika získala mnoho poznatků z fyziky, chemie, biologie, lékařství, psychologie a mnoha dalších odvětví. Část poznatků a metod přebírá kriminalistika z jiných věd v nezměněné podobě a ty zůstávají i nadále součástí mateřské disciplíny, ale pokud je kriminalistika tvůrčím způsobem přepracuje, stávají se jejím obsahem = je obecně závazné pravidlo chování, které upravuje práva a povinnosti subjektů a je vyjádřeno ve zvláštní státem uznané právní formě a jehož dodržování je zabezpečováno státním donucením.

1.3 Metody kriminalistické vědy a kriminalistické praktické činnosti

Kriminalistika používá svých metod k tomu, aby jednak zkoumala předmět svého poznání, jednak aby vytvářela doporučení a metody určené pro kriminalistickou praxi. Z tohoto hlediska dělíme metody na metody kriminalistické vědy a metody kriminalistické praktické činnosti, kterými jsou metody vyhledávání, zajišťování, zkoumání a využívání kriminalistických stop a jiných kriminalisticky relevantních informací.

Metody kriminalistické vědy lze rozdělit do tří skupin:

1) **Obecné metody** – používané ve všech oblastech vědeckého a praktického poznání (např. pozorování, popisování, měření, srovnávání, analýza, syntéza, indukce, dedukce, analogie, apod.).

2) **Speciální metody** – vznikly a jsou užívány v jiných vědních oborech (např. fyzikální, chemické, biologické, psychologické apod.). Kriminalistika je využívá, aniž by je nějak upravovala.

3) **Specifické metody** – jsou ty metody, které si vytvořila sama kriminalistická teorie pro poznání svého předmětu zkoumání a které jsou využívány výlučně v ní. Jedná se tyto o dvě specifické metody kriminalistické vědy:

a) **Zevšeobecňování poznatků z policejní, vyšetřovací a soudní praxe.**

Tato metoda spojuje kriminalistickou vědu s praxí. Úkolem není pouhý popis a komentování praxe, ale proniknutí do podstaty kriminalistické praktické činnosti cestou studia a generalizací výsledků. Teprve potom je věda schopna vypracovat kvalitativně nové a dokonalejší nástroje boje s kriminalitou.

b) **Tvůrčí přizpůsobování a přetváření poznatků a metod jiných věd.**

Tato metoda umožňuje kriminalistice udržovat kontakt s rozvojem ostatních vědních disciplín. Kriminalistická věda sleduje rozvoj vědeckého poznání v přírodních, technických a společenských vědách a hledá vše, co by mohlo být využitelné pro potírání kriminality. Získané poznatky se snaží tvořivě transformovat a dodat jim novou kvalitu uzpůsobenou potřebám boje s kriminalitou.

Metody kriminalistické praktické činnosti můžeme, stejně jako metody kriminalistické vědy, rozdělit do tří skupin:

1) **Obecně poznávací metody** – používají se ve všech, respektive ve většině oblastí lidské praxe (pozorování, měření, srovnávání, analogie, generalizace, indukce, dedukce, analýza, syntéza). Tyto metody se při použití v kriminalistické praxi přizpůsobují specifickým objektům a podmínkám, ale jejich gnozeologický základ je stejný jako v jakékoli jiné oblasti lidského poznání.

2) **Speciální metody** – metody převzaté z jiných vědních disciplín vykazují dynamický rozvoj a uplatňují se v kriminalistické praxi velmi široce. Mezi nejpoužívanější patří matematické a kybernetické metody, fyzikální, fyzikálně

chemické a chemické metody, biologické a antropologické metody, psychologické metody.

3) **Specifické metody** – vznikly v kriminalistice a využívají se převážně v ní. Rozeznáváme kriminalistickotechnické metody (daktyloskopické, trasologické, mechanoskopické, balistické apod.) a kriminalistickotaktické metody (ohledání, výslech, konfrontace, rekognice, rekonstrukce apod.).

V kriminalistické praxi můžeme použít pouze ty metody, které splňují kritéria:

- ✓ neodporují platným právním normám,
- ✓ jsou založeny na vědeckém základě,
- ✓ jsou ověřeny kriminalistickou praxí,
- ✓ jsou uznány kriminalistickou praxí.

1.4 Historie kriminalistiky

Jak již bylo konstatováno v úvodu první kapitoly, kriminalistika jako vědecká disciplína je poměrně mladá a počala psát své dějiny na konci 19. století.

Lidská společnost ve svém vývoji postupně zaváděla do svého života jistá pravidla, jejichž vyústěním byl vznik státu a tím stanovená pravidla organizace společnosti a vznik práva se stanovením chování lidí ve společnosti. Rovněž byla stanovena pravidla, jak bude naloženo s osobami, které poruší právní předpisy a dopustí se zločinu. Ve starověku a středověku se důkazní materiál opíral téměř výhradně o výslechy svědků a obviněných. Korunním důkazem bylo doznání obviněného. K získání takového důkazu byly používány metody, které lze bez nadsázky označit za primitivní až drastické, mezi nimiž významné místo zaujímala tortura (mučení jako prostředek k donucení výpovědi) a ordály (boží soudy).

V 18. a 19. století došlo v Evropě ke společenským změnám, které přinesly i zásadní reformy trestního práva na kontinentu. Stávající inkviziční model byl postupně nahrazen tzv. reformním kontinentálním procesem. Zásadní změna byla zaznamenána i v oblasti dokazování, zejména zákaz tortury a jiných forem nátlaku na obviněné. Tato humánní změna však vedla k nárůstu zločinnosti a proto bylo nutno vytvořit orgány policie a justice vybavené takovými nástroji, se kterými by se dalo účinně proti zločinnosti bojovat. Jedním z východisek bylo zakládání nových útvarů kriminální policie, mezi kterými je nutno připomenout vznik Surete v Paříži roku 1810, za jejíhož zakladatele je považován Eugen Francois Vidocq a rok 1829 v Londýně, kde byl sirem Robertem Peelem založen Scotland Yard. Tyto nové organizace s sebou přinesly nové metody práce, zejména evidence pachatelů, nové způsoby komunikace a především nové metody dokazování.

Tato doba je rovněž charakteristická vědeckým rozvojem a výsledky vědních oborů společenských, přírodních a technických věd byly zapracovávány do činnosti justice a policie. Nemalý podíl na zapracování novinek do praxe měl i rozvoj vzdělanosti právníků, soudních lékařů a policistů. Z prvotních ojedinělých poznatků byly zpracovávány systematické důkazy v podobě např. znaleckých posudků předkládaných u soudů.

Mezi osobnosti, jež se zasloužily o rozvoj kriminalistiky lze zařadit především tyto:

Hans Gross (1847-1915), rakouský profesor na univerzitě v Grazu, který je pokládán za zakladatele vědecké kriminalistiky. Nejprve pracoval jako vyšetřující soudce a tuto svou praxi zužitkoval na univerzitě, kde založil první katedru kriminalistiky. Jeho základní dílo se nazývá „Handbuch für Untersuchungsrichter“, překládáno jako „Příručka pro vyšetřující soudce“. Je zde uvedena naléhavost výuky kriminalistiky na vysokých školách a její znalost pro právníky. V roce 1899 založil kriminalistický vědecký časopis pod názvem Archiv für Kriminalantropologie und Kriminalistik, který je dodnes vydáván ve Frankfurtu n. M. pod názvem Archiv für Kriminologie.

Alphons Bertillon (1853-1914), pařížský úředník policejní prefektury a pozdější šéf identifikačního oddělení, jehož jméno je spojováno především s metodou

antropometrickou, známou pod názvem bertillonáž, jež byla založena na popisu osob na základě provedených měření. Data byla zakládána v evidencích pachatelů. Metoda je popsána v jeho díle „Portrait parlé“, překládáno jako „Popis osob“.

Francis Galton (1858-1911), Angličan, s jehož jménem je spjat vznik daktyloskopie. V roce 1880 publikoval společně s dalšími dvěma autory článek s vědeckým zdůvodněním základních zákonitostí daktyloskopie v časopise Nature. O zapracování daktyloskopie do činnosti policie se zasloužil především policejní hodnostář Scotland Yardu Edward J. Henry, který v roce 1901 zavedl daktyloskopický klasifikační systém, který se posléze rozšířil do celého světa.

Robert Heindl (1883-1958), německý policejní úředník, který na základě studia recidivistů teoreticky zdůvodnil a do praxe zavedl registraci pachatelů založenou na znacích způsobu spáchaných trestných činů – modus operandi systém (MOS).

Vyjmenovali jsme pouze několik, z pohledu kriminalistiky, nepřehlédnutelných osobností, které se zasloužily především o rozvoj kriminalistiky umožňující individuální identifikaci pachatelů.

Poválečná kriminalistika se vyvíjela dvěma směry, při čemž stabilně světovou úroveň si zachovává především Německo, Švýcarsko, Švédsko a USA. Naproti tomu je nutno přiznat, že kriminalistika socialistických zemí byla ovlivňována především sovětskými autory a řada prací dosáhla vynikající vědecké úrovně, stínem však zůstává nesmyslné ideologické pojetí především v obecné části kriminalistiky.

Na území dnešní České republiky jsou dějiny kriminalistiky spojeny se začátkem 20. století a její úroveň byla velmi solidní, srovnatelná se stavem v Evropě. Čeští autoři nacházeli inspiraci zejména u německých, rakouských a francouzských autorů, jejichž poznatky obohacovaly o domácí zkušenosti. Téměř všichni pocházeli z policejních řad.

Mezi nevýznamnější autory kriminalistické odborné literatury lze zařadit **Františka Protivenského**, policejního úředníka, který je považován za prvního českého kriminalistu, který v roce 1902 založil v Praze daktyloskopickou registraci pachatelů. Co do rozsahu děl patřil k nejvýznamnějším **Josef Šejnoha**, vydal

Kriminální psychologii (1930), Učení poznávací (1931), Kriminální taktiku (1932), Kriminální techniku (1933) a Systém kriminalistického vzdělávání (1935). Za spornou lze považovat knihu **Vítězslava Čelenského** Vyšetřovací metody bezpečnostní služby (1932), která vedle jednoznačně přínosných pasáží obsahuje použití narkoanalýzy, výslechu v hypnóze a jiné formy psychického nátlaku. Naopak za velmi cennou je považována publikace **Ladislava Havlíčka** Mechanoskopie (1940).

První poválečnou kriminalistickou prací je velmi zdařilá kniha **Václava Noska** Daktyloskopie, cheiroskopie a podoskopie.

Po roce 1948 byla československá kriminalistika poznamenána stejnými jevy jako celá společnost, především jednostrannou orientací na sovětské poznatky. Přesto je možno vzpomenout Základy kriminalistiky (1954) **Bohuslava Němce**. Ten později vydal i pětidílnou Učebnici kriminalistiky (1959-1965). V 60. – 80. letech začala být opětovně věnována pozornost dosud zanedbávaným obecným otázkám kriminalistiky, v této oblasti nejvíce publikoval **Ján Pješčák**. V období 90. let a následujících lze nejvíce čerpat z publikací, které vyšly z dílny autorů kolem **Jana Musila** nebo z autorského kolektivu **Viktora Porady a Jiřího Strause**. Po rozdělení Československa jsou na Slovensku nejvýznamnější autorské kolektivy kriminalistiky pod vedením **Ivana Šimovčeka** a především **Václava Krajníka**.

Dlouholetou tradici má v českých podmínkách i vydávání odborných časopisů. Brzy po vzniku Československa vycházely v časopise Naše vojsko přílohy Bratrstvo, Policejní hlídka a Četnický obzor, od roku 1931 pak časopis Bezpečnostní služba. V letech 1946-1949 vycházel časopis Kriminalistika – Revue pro kriminologii a nauky příbuzné. Od roku 1959 vychází Kriminalistický sborník, který je od svého vzniku doposud orientován na kazuistiku a kriminalistickou praxi. Od roku 1968 vychází časopis Československá kriminalistika, později Kriminalistika, který je zaměřen do oblasti kriminalistické teorie.

O rozvoj kriminalistiky v České republice se přičiňuje několik institucí, především Policejní akademie ČR, právnické fakulty, Kriminalistický ústav Praha, odbory kriminalistické techniky a expertíz při krajských správách Policie ČR, soudně lékařská pracoviště, Ústav soudního inženýrství VUT Brno a některá další vysokoškolská a výzkumná zařízení.

Česká kriminalistika má před sebou velmi náročné úkoly, neboť stav kriminality lze stále považovat za znepokojivý, přičemž efektivitu policejní a justiční práce lze zcela jistě stále zlepšovat.

1.5 Společenská funkce kriminalistiky

Kriminalistika vznikla pro potřeby boje se zločinem. Z toho vyplývá i hlavní úkol kriminalistiky - napomáhat potírání kriminality tím, že vypracovává efektivní metody odhalování, objasňování, vyšetřování a prevence kriminality a poskytuje je orgánům činným v trestním řízení. Tak jak se pachatelé neustále snaží zdokonalovat metody a postupy při páchání trestné činnosti, musí také orgány činné v trestním řízení využívat nové a netradiční metody, opírající se o poznatky vědy a techniky. A právě zde má nezastupitelnou úlohu právě kriminalistika.

Další významná funkce kriminalistiky spočívá v humanizaci trestního řízení. Před vznikem kriminalistiky se za hlavní důkaz považovalo přiznání obviněného, což vedlo až k vynucování doznání mučením. Díky kriminalistice nabyly na významu věcné důkazy.

Kriminalistika také napomáhá ochraně občanů před neoprávněným stíháním, protože poznatky kriminalistiky poskytují účinné nástroje poznání nejen orgánům činným v trestním řízení, ale také obviněnému a obhájci.

Významné úlohy plní kriminalistika i v oblasti prevence kriminality. Již tím, že existuje, odrazuje některé pachatele od spáchání trestného činu, protože zvyšuje možnost jejich odhalení a usvědčení. Dále kriminalistika analyzuje pravidelně se opakující situační okolnosti usnadňující páchání trestných činů a vypracovává speciální preventivní opatření. Někdy mohou policejní orgány předejít dokonání připravovaného trestního činu, jestliže se o něm pomocí kriminalistických metod dozvědí. V těchto souvislostech nelze nezpomenout citát osvícenského myslitele Cesare Beccarii, který je publikován v jeho díle O zločinech a trestech z roku 1764: „Jednou z největších překážek zločinů není ukřutnost trestů, nýbrž jejich nevyhnutelnost.“

Kriminalistika se dá využít i pro jiné účely, než je potírání kriminality. Kriminalistické metody se používají při objasňování sociálně patologických jevů, např. sebevražd, prekriminality, přestupků, stejně jako ve správním řízení a občanském soudním řízení, tedy všude tam, kde se provádí dokazování. Nejednou bylo použito kriminalistických metod při objasňování historických faktů.

SHRNUTÍ

Tato kapitola vám umožní pochopit podstatu kriminalistiky jako vědy. Po jejich osvojení budete schopni orientovat se v základních pojmech a chápat význam kriminalistiky. Všechny tyto znalosti jsou nezbytné pro studium dalších kapitol.

Při spáchání trestného činu krádeže vzloupáním **kriminalistika zkoumá**: jakým způsobem pachatel vnikl do objektu, jaké použil nástroje, jak se na místě pohyboval, o co měl zájem, čili jaké zanechal na místě činu stopy, na základě kterých ho můžeme vypátrat a u soudu usvědčit. Naproti tomu **kriminologii bude zajímat**: o jaký trestný čin se jedná, je-li v regionu běžný nebo něčím výjimečný, proč pachatel spáchal tento trestný čin, co mu to umožnilo, je-li to jeho první trestný čin, nebo se jedná o recidivistu, z jakého sociálního prostředí pochází, jeho věk, vzdělání, inteligence, dále kdo je obětí, jestli se stal poprvé obětí, zda k činu nějak nepřispěl, jakými způsoby zamezovat podobným trestným činům.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete pojem a předmět kriminalistiky.
2. Co jsou to jiné kriminalisticky relevantní informace?
3. Objasněte význam pojmů odhalování, objasňování, vyšetřování a prevence kriminality.

4. Jakou strukturu má systém kriminalistické vědy a jak je kriminalistika dělena v policejní praxi?
5. Od kdy je kriminalistika považována za samostatnou vědní disciplínu a kdo je zakladatelem moderní kriminalistiky?
6. Charakterizujte kriminalistiku jako vědu, a jaké je její místo v systému věd?
7. Jaké vědní disciplíny řadíme do kriminálních věd?
8. Čím se liší kriminalistika od kriminologie?
9. Jaké metody kriminalistické vědy a kriminalistické praktické činnosti rozeznáváme?
10. Rozeberte funkci kriminalistiky.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl. Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Vichlenda, M., Veselý, J. (2004) Základy kriminalistiky, Ostrava, PdF OU.

2 KRIMINALISTICKÉ UČENÍ O TRESTNÉM ČINU

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu této kapitoly

Budete umět:

Budete umět

- ✓ **Pojem a podstatu kriminalistické charakteristiky trestného činu**
- ✓ **Objasnit význam kriminalistického učení o trestném činu**

Získáte:

Získáte

- ✓ **Znalosti o kriminalisticky relevantních vlastnostech trestného činu**

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ **Rozebrat jednotlivé prvky kriminalistické charakteristiky trestného činu a vysvětlit jejich význam.**

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistické učení o trestném činu, kriminalistická charakteristika trestného činu, způsob páchaní trestného činu, kriminální vědy, vlastnosti pachatele, vlastnosti oběti, motiv činu

PRŮVODCE KAPITOLOU

2.1 Pojem kriminalistická charakteristika trestného činu

Trestný čin je složitým sociálním jevem, na jehož zkoumání se podílí více vědních oborů. Charakterizovat trestný čin znamená popsat hlavní, významné vlastnosti trestného činu z hledisek odpovídajících specifickým předmětům zkoumání dané vědy. Můžeme se setkat s následujícími charakteristikami trestných činů: **trestně právní, kriminalistickou, kriminologickou, sociologickou a psychologickou**. Kriminalistiku zajímají pouze ty znaky trestného činu, které jsou kriminalisticky relevantní, a právě souhrn těchto znaků tvoří kriminalistickou charakteristiku trestných činů.

Kriminalistická charakteristika trestného činu je popisem kriminalisticky relevantních vlastností trestného činu, které ovlivňují proces tvorby stop a proces poznání trestného činu.

Smyslem kriminalistických metod je především umožnit poznání trestného činu. Proto jsou pro kriminalistiku zvláště důležité takové skutkové znaky trestného činu, které jsou informačně bohaté (zejména stopy).

Můžeme rozlišovat dvě základní úrovně kriminalistické charakteristiky trestného činu:

- ✓ nejobecnější úroveň veškeré trestné činnosti,
- ✓ druhovou úroveň jednotlivých skupin trestných činů (např. násilných, majetkových) až k jednotlivým podstatám trestných činů (např. vraždy, loupeže, krádež vloupáním).

V této kapitole pojednáváme o kriminalistické charakteristice trestného činu na nejobecnější úrovni, platné pro veškerou trestnou činnost. Druhovou charakteristikou trestných činů se zabývá metodika vyšetřování.

2.2 Součásti kriminalistické charakteristiky trestného činu

Kriminalistickou charakteristiku trestného činu můžeme rozčlenit na jednotlivé prvky:

- a) způsob páchaní trestného činu,
- b) kriminální situace,
- c) vlastnosti pachatele,
- d) vlastnosti oběti,
- e) motiv činu.

Základní součástí kriminalistické charakteristiky trestného činu je **způsob páchaní trestného činu**, protože nejvíce ovlivňuje proces tvorby stop, a tím i možnost poznání trestného činu. Způsob páchaní trestného činu lze definovat jako **vzájemně spjatý systém úkonů jednání pachatele a způsobů, jakými pachatel volí nebo využívá objektivní podmínky a prostředky při přípravě, páchaní a utajování trestného činu**. Materiály shromážděné v počáteční etapě procesu objasňování trestné činnosti obsahují nejvíce informací právě o způsobu páchaní trestného činu. Ve stopách se projevuje struktura způsobu páchaní činu, což umožňuje poznání pouze některých prvků struktury způsobu páchaní a vytýčení odůvodněných domněnek o dalších prvcích této struktury a vztazích mezi nimi. Domněnky se stávají podkladem pro formulaci kriminalistických verzí a vyvození důsledků, které musí existovat, pokud vytýčená verze o způsobu páchaní trestného činu je pravdivá. To přispívá k vyhledání a zajištění stop či jiných důkazů, které by jinak mohly uniknout pozornosti policejních orgánů při provádění prvotních a neodkladných úkonů a opatření.

Kriminální situací rozumíme souhrn vnějšího prostředí a podmínek, za nichž byl trestný čin spáchán.

Význam kriminální situace spočívá zejména v tom, že ovlivňuje průběh trestného činu a spolupůsobí na proces vzniku stop.

Základní komponenty kriminální situace jsou:

- ✓ demografické a topografické podmínky místa činu,
- ✓ fyzikální, chemické a biologické vlastnosti místa činu a předmětů, na nichž jsou zanechány stopy,
- ✓ čas páchaní trestného činu,
- ✓ klimatické (meteorologické) podmínky.

Vlastnosti pachatele jsou další součástí kriminalistické charakteristiky trestného činu. Kriminalistika zkoumá osobnost pachatele z těchto aspektů:

- ✓ vlastnosti pachatele ovlivňující tvorbu stop a výrazně se v nich projevující,
- ✓ vlastnosti pachatele ovlivňující jeho chování v průběhu vyšetřování,
- ✓ vlastnosti charakteristické pro typické pachatele určitého druhu trestných činů.

Při zkoumání vlastností pachatele ovlivňujících tvorbu stop vychází kriminalistika z faktu, že pachatel je okolním prostředím odrážen prostřednictvím svých vlastností a prostřednictvím prostředků a způsobů činnosti, které vyvolávají adekvátní změny v tomto prostředí. Úkolem zkoumání tedy je vyhledat takové vlastnosti pachatele, které se výrazně projevují ve stopách a které umožňují jeho identifikaci. Při zkoumání vlastností pachatele ovlivňujících jeho chování v průběhu vyšetřování se jedná zejména o zkoumání postoje pachatele k páchanému trestnímu činu, k doznání, zkoumání způsobů maření vyšetřování pachatelem a zkoumání psychických a sociálních charakteristik pachatele. Kriminalistika vypracovává doporučení, jak na jednání pachatele reagovat a ovlivňovat ho v zájmu řádného a objektivního ukončení vyšetřování. Zkoumání vlastností charakteristických pro typické pachatele určitého druhu trestných činů má v kriminalistice uplatnění především v metodice vyšetřování.

Vlastnosti oběti trestného činu jsou také považovány za významný prvek kriminalistické charakteristiky trestného činu, protože oběť dosti podstatně ovlivňuje

způsob spáchání trestného činu, svým jednáním se podílí na vzniku stop, sama je i nositelem stop a svým postojem může ovlivnit proces vyšetřování. Praxe jednoznačně prokázala, že viktimologické poznatky mají značný význam pro kriminalistiku. Proto se v rámci kriminalistiky konstituovala kriminalistická viktimologie, která zkoumá:

- ✓ podíl oběti na vzniku kriminální, resp. predeliktní situace,
- ✓ vztah mezi obětí a pachatelem,
- ✓ podíl oběti na vzniku stop,
- ✓ podíl oběti na oznámení trestného činu,
- ✓ podíl oběti na vyšetřování.

Motiv trestného činu je rovněž významným znakem kriminalistické charakteristiky trestného činu, i když míra jeho důležitosti je u různých skupin trestných činů rozdílná. U některých druhů trestných činů je motivace jasná a málo diferencovaná (např. majetkové – zjištěný motiv), ale naopak u jiných trestných činů jsou motivy značně variabilní (vraždy). Na motiv lze v těchto případech usuzovat z charakteristických stop, sloužících jako podklad pro tvorbu kriminalistických verzí.

2.3 Význam kriminalistické charakteristiky trestného činu

Policejní orgán je často v situaci, kdy jeho znalost konkrétního trestného činu je neúplná. V takovém případě mu typová kriminalistická charakteristika může sloužit jako dodatečný zdroj poznatků, z něhož může vyvodit kriminalistické verze. Řídí se přitom úvahou, že jím vyšetřovaný trestný čin se mohl uskutečnit podobným způsobem, jako se uskutečnily tisíce dříve spáchaných trestných činů.

Policejní orgán postupuje způsobem, že ze známých poznatků vytvoří základní strukturu kriminalistické charakteristiky vyšetřovaného trestného činu a podle ní určí příslušnou metodiku vyšetřování určitého druhu trestného činu, kterou bude aplikovat.

Z této metodiky vybere ta fakta, která lze dosadit na „bílá místa“ konkrétní kriminalistické charakteristiky.

Kriminalistická charakteristika trestného činu nemá význam jen pro metodiku vyšetřování a pro tvorbu kriminalistických verzí, ale významná je také pro výslechové metody, prevenci a evidenční systém **modus operandi** (opakující se způsob páchaní trestných činů určitého druhu, charakteristický pro určitého pachatele).

SHRNUTÍ

Kapitola rozšiřuje úvod do kriminalistiky o důležité informace související s kriminalistickým učením o trestném činu. Zde klíčovou roli sehrává kriminalistická charakteristika trestného činu. Jednotlivé prvky kriminalistické charakteristiky trestných činů poskytují jedinečné informace nezbytné pro odhalování, objasňování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti. Tyto znalosti jsou nezbytné nejen pro metodiku vyšetřování, ale využívají se i v kriminalistické taktice.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Rozeberte pojem a význam kriminalistické charakteristiky trestného činu.
2. Vyjmenujte a vysvětlete jednotlivé prvky kriminalistické charakteristiky trestného činu.
3. Vysvětlete pojem modus operandi a jeho význam pro kriminalistiku.

Použitá literatura

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika, Holešov, SPŠ MV.

Vichlenda, M., Veselý, J. (2004) Základy kriminalistiky, Ostrava, PdF OU.

Test

1. Čím se zabývá vědný obor kriminalistika?

- a) zkoumáním struktury, stavu a dynamiky kriminality
- b) zkoumáním příčin a podmínek kriminality
- c) vypracováním metod, prostředků, postupů a operací k úspěšnému odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti**
- d) kriminogenními faktory a kontrolou kriminality

2. Z které vědní disciplíny se kriminalistika vyčlenila?

- a) medicíny a soudního lékařství
- b) trestního práva**

c) sociologie a psychologie

d) biologie a antropologie

3. Kdy byly rozpracovány základy moderní kriminalistiky?

a) v druhé polovině 20. století

b) v druhé polovině 19. století

c) po 1. světové válce

d) v 90. letech 18. století

4. Které z uvedených metod řadíme mezi specifické metody kriminalistiky?

a) analýzu, syntézu

b) pozorování, měření

c) srovnávání, ztotožňování

d) výslech, ohledání

5. Co nepatří mezi prvky kriminalistické charakteristiky trestného činu?

a) struktura kriminality

b) způsob páchaní trestné činnosti

c) motiv činu

d) vlastnosti oběti

3 KRIMINALISTICKÁ STOPA

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu této kapitoly

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Pojem a podstatu kriminalistické stopy
- ✓ Objasnit technický, taktický a procesní význam kriminalistických stop

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o zákonitostech vzniku, trvání a zániku kriminalistických stop
- ✓ Znalosti o klasifikaci kriminalistických stop

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Rozpoznat jednotlivé druhy kriminalistických stop
- ✓ Dělit kriminalistické stopy podle užívané klasifikace

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická stopa, paměťové stopy, materiální stopy, klasifikace kriminalistických stop, význam kriminalistických stop, kriminalisticky relevantní informace.

PRŮVODCE KAPITOLOU

3.1 Pojem a podstata stopy v kriminalistice

Pojem kriminalistické stopy vychází z filozofické teorie odrazu, která v podstatě stanoví, že každý jev nebo činnost vyvolává v materiálním prostředí konkrétní odraz (změnu). Změny chápeme v kriminalistice jako stopy. Například uchopení předmětu rukou – daktyloskopické otisky, výstřel – zasažený objekt.

Jakákoli kriminalisticky relevantní událost probíhá vždy v reálném světě. Není proto možné, aby existovala kriminalisticky významná událost, během níž by si jednotlivé objekty vzájemně nepředávaly informace, které se ke každému z nich vztahují. Např. vystřelená nábojnice předá informace o sobě jednotlivým funkčním částem zbraně a současně přebírá informace o funkčních částech zbraně, ze které byla vystřelena. Právě proto, že stopy jako odraz určitého jednání na místě činu vznikají zákonitě, bez vědomí a vůle člověka, je dána možnost spáchaný trestný čin objasnit a usvědčit pachatele.

Kriminalistická stopa – je každá změna na místě kriminalisticky relevantní události, která je v příčinné souvislosti s touto událostí, existuje nejméně od svého vzniku do zjištění a je vyhodnotitelná současnými kriminalistickými metodami a prostředky.

Kriminalisticky relevantní událost a problematiku stop nelze zužovat jen na místo, kde byl trestný čin dokonán. U některých trestných činů vznikají stopy již v rámci jejich přípravy (úprava nástrojů, opatřování zbraní) nebo po spáchání činu (zahlazování stop, ukrytí kořisti). V praxi se neobjasňují pouze trestné činy, ale i události, které mají znaky trestných činů, a teprve prověřením vyloučíme, že se jedná o trestné činy (požáry, sebevraždy, průmyslové havárie apod.).

Příčinná souvislost mezi stopou a kriminalisticky relevantní událostí má podstatný význam. Změna, vzniklá nezávisle na objasňované události, k ní nemá žádný vztah, a tedy ani kriminalistický význam. Není-li prokázána příčinná souvislost, jedná se o **stopu obecnou**, která není předmětem kriminalistického zkoumání. Protože však policisté na počátku (při ohledání) nevědí, které z evidentních nebo domnělých změn jsou či nejsou v příčinné souvislosti s událostí (to se zjišťuje výsledkem, znaleckým

zkoumáním apod.), musí je zpočátku všechny považovat za kriminalistické stopy a tak s nimi i pracovat, dokud nezískají poznatky pro jejich vyřazení (např. srovnání daktyloskopických stop s kontrolními daktyloskopickými otisky domácích osob).

Existence změny nejméně od svého vzniku do zjištění stanovuje logický požadavek. Změna, která po svém vzniku z nejrůznějších důvodů opět zanikla, nemůže být pak už zjistitelná, resp. zajistitelná, a tedy nemůže mít ani charakter kriminalistické stopy.

Vyhodnotitelnost současnými kriminalistickými metodami a prostředky má hlavně význam pro znaleckou a expertizní činnost. Pokud nelze objektivně existující změnu zajistit a vyhodnotit, ztrácí charakter kriminalistické stopy.

Na místě kriminalisticky relevantní události většinou nelze stanovit, které změny splňují stanovená kritéria, a jsou tedy kriminalistickou stopou, a které stanovená kritéria nespĺňují, a není třeba se jimi dále zabývat. Platí proto obecná zásada, že na místech kriminalisticky relevantních událostí se vyhledávají a zajišťují všechny změny. Teprve jejich následujícím zkoumáním a vyhodnocováním se zjistí, zda mají ke konkrétní události vztah (příčinnou souvislost) a mohou pomoci při jejím objasňování.

3.2 Klasifikace kriminalistických stop

V kriminalistice jsou stopy děleny podle různých kritérií. Základní dělení, vycházející z toho, v jakém prostředí se stopy vytvořily, rozlišuje stopy materiální a stopy paměťové. V rámci stop materiálních se provádí další členění především podle druhu kriminalisticky relevantní informace, kterou stopa obsahuje, s přihlédnutím k mechanismu vzniku stop a případně i k některým dalším faktorům.

Paměťové stopy – vznikají ve vědomí člověka. Jejich základem jsou vnějšky, které jsou jednotlivými lidskými smysly předávány do mozku, kde jsou za

určitých podmínek fixovány. Nejčastěji se uplatňují zrak a sluch, ostatní smysly (hmat, chuť, čich) méně. Paměťové stopy bývají někdy v literatuře označovány jako stopy ve vědomí, stopy ideální nebo kriminalistickotaktické stopy. Je tomu tak proto, že jsou využívány především v kriminalistické taktice (výslech, konfrontace, rekognice, rekonstrukce, vyšetřovací pokus apod.). V kriminalistické technice se využívají zejména při portrétní identifikaci.

Materiální stopy – vznikají v živé i neživé přírodě působením jednotlivých objektů mimo lidský mozek. Jinak řečeno, jakýkoliv odraz mimo lidský mozek považujeme za stopu materiální. Z toho vyplývá, že materiálních stop je velmi mnoho. Protože se jejich využíváním zabývá především kriminalistická technika, bývají ve starší literatuře označovány také za stopy kriminalistickotechnické. Můžeme je rozdělit do čtyř skupin:

- a) Stopy odrážející **vnější strukturu** objektu, který je vytvořil.

Tuto skupinu tvoří stopy (daktyloskopické, mechanoskopické, písma psacích strojů aj.) podávající informace o vnější struktuře objektu, který je vytvořil, např. o obrazcích papilárních linií, o povrchu hasáku. Stopy z této skupiny bývají také označovány jako stopy podobnosti a jsou zpravidla vhodné k individuální identifikaci.

- b) Stopy odrážející **vnitřní strukturu** objektu, který je vytvořil.

Tuto skupinu tvoří stopy (biologické, chemické aj.) podávající informace o vnitřní struktuře objektu, který je vytvořil, např. o krevních skupinových vlastnostech, o složení drogy. Stopy z této skupiny bývají také označovány jako stopy rovnosti a dříve bývaly zpravidla vhodné jen ke skupinové identifikaci. S rozvojem technických a přírodních věd v posledních desetiletí se neustále zvyšuje podíl individuální identifikace především u biologických stop (viz metoda DNA).

- c) Stopy odrážející **funkční a dynamické vlastnosti** lidí a zvířat, které je vytvořily.

Do této skupiny patří stopy (pohybu, hlasu, rukopisu a pracovních návyků) podávající informace o funkčních a dynamických vlastnostech objektu, který je vytvořil, např. o způsobu chůze, o výšce a rozpětí hlasu, o druhu ručního písma. Stopy z této skupiny jsou vhodné jak pro individuální identifikaci (stopy hlasu a rukopisu), tak i pro skupinovou (stopy pohybu a pracovních návyků).

d) Stopy odrážející **sdruženou informaci** o objektech, kterými byly vytvořeny.

Tato skupina kombinuje charakteristiky předcházejících skupin stop, což znamená, že tyto stopy obsahují informace minimálně ze dvou uvedených skupin stop současně.

Příklad na skupinu a) + b): daktyloskopická stopa vytvořená krví – můžeme zkoumat papilární obrazce i krevní skupinové vlastnosti.

Příklad na skupinu a) + c): pěšinka chůze – můžeme zkoumat podešev obuvi i způsob chůze.

Příklad na skupinu b) + c): ručně psaný dopis – můžeme zkoumat rukopis i chemické složení inkoustu.

Stopy odrážející vnější strukturu objektu, který je vytvořil, bývají dále děleny podle formy zobrazení znaků těchto objektů. Rozlišujeme:

1) Stopy statické (stopy podobnosti) – vznikají při kontaktu odráženého a odrážejícího objektu, když se žádný z nich neposune. Působí pouze tlaková síla a struktura odráženého objektu je ve stopě zobrazena tak, že je evidentně shodná s reliéfem originálu (např. stopa papilárních linií, dezénu pneumatiky). Je pouze zrcadlově, resp. i prostorově obrácená. Dělí se na:

a) Plošné stopy (otisky) – vznikají vzájemným kontaktem (dotykem) objektů, aniž by se deformovala jejich struktura (tvar povrchu). Mohou být:

Viditelné

- ✓ **navrstvené** – zaprášený nebo jinak znečistěný objekt se dotkne čistého (+ barevné, + prašné, + masné, + lepkavé),
- ✓ **odvrstvené** – čistý objekt se dotkne zaprášeného nebo jinak znečistěného objektu (+ stopy v prachu),
- ✓ **periferní** – neboli obrysové.

Latentní (skryté)

- ✓ pouhým okem neviditelné nebo slabě viditelné (např. daktyloskopické stopy vytvořené potem).

b) Plastické stopy (vtisky) – vznikají vzájemným kontaktem tvrdšího objektu s měkkým, při němž dojde k deformaci vnější struktury měkkého objektu. Ve formě této deformace (vtisku) jsou zobrazeny vnější strukturální vlastnosti odráženého objektu (např. stopa podešve obuvi v blátě).

2) Stopy dynamické (transformované ekvivalentnosti) – vznikají, když při kontaktu objektu odráženého a odrážejícího se jeden z nich posune jedním směrem nebo oba v protisměru. Kromě tlakové síly tu působí i pohybová síla. Struktura odráženého objektu je ve stopě zobrazena tak, že není evidentní, neboť je pohybem transformována a modifikována do podoby dynamické.

a) **Plošné dynamické stopy** – mají omezený význam vzhledem k identifikačním možnostem. Jedná se např. o brzdné stopy po pneumatikách na asfaltu.

b) **Plastické dynamické stopy:**

- ✓ **Rýhy** – vytváří odrážený objekt svou malou plochou (hrotem, hranou).

- ✓ **Stopy sešinuté** – jsou soustavy rýh či celé souvislé plochy rýh.
- ✓ **Stopy zhmožděné** – vznikají opakovaným působením síly na objekt anebo při působení sil ve více směrech (např. při opětovném nasazení páčidla do stejného místa).

Z těchto stop mají největší identifikační hodnotu stopy sešinuté a nejmenší stopy zhmožděné.

Kromě uvedené klasifikace stop lze stopy dělit i podle jiných kritérií, např. s ohledem na jejich původ můžeme stopy dělit na:

- ✓ fyzikální,
- ✓ chemické,
- ✓ biologické,
- ✓ pachové,
- ✓ mikroskopy,
- ✓ prostorové,
- ✓ účetní,
- ✓ počítačové.

Vzhledem k rozmanitosti stop nelze toto dělení považovat za jednoznačné a příliš přesné, neboť většina skupin se skládá z dalších podskupin.

V policejní praxi se nejčastěji používá jednoduché dělení kriminalistických stop podle kritéria, že se jednotlivé **stopy označují podle toho, na jaké kriminalistickotechnické zkoumání se zasílají**. Např. stopa, která se zasílá na kriminalistické biologické zkoumání, je označována za stopu biologickou, stopa zasílána na kriminalistické mechanoskopické zkoumání za mechanoskopickou apod.

S rostoucím rozvojem technických a přírodních věd mají stále větší význam tzv. mikrostopy. **Mikrostopy – jedná se o stopy (materiální), které pro své nepatrné geometrické rozměry, malé množství hmoty nebo nízkou koncentraci hmoty jsou pouhým okem slabě viditelné nebo neviditelné.**

Vytvoření mikrostop je pachatelem nezjistitelné a tím i prakticky neovlivnitelné. Vzhledem ke svým vlastnostem musí být mikrostopy většinou vyhledávány, zajišťovány a zkoumány speciálními metodami a prostředky.

Dělení kriminalistických stop, ať už je provedeno podle jakýchkoli kritérií, má jen omezený význam. Policejní orgán, který jednotlivé stopy vyhledává a zajišťuje, nemusí přesně vědět, do kterých skupin konkrétní stopa patří, ale jeho prvořadým úkolem je vyhledat, správně zajistit a odeslat všechny nalezené stopy. Pořadí zajišťování kriminalistických stop není nikde přesně stanoveno. Platí obecné pravidlo, že jako prvé se zajišťují stopy, které nejrychleji podléhají zkáze, resp. stopy, které by se při zajišťování jiných stop mohly zničit (např. u předmětů, které měl pachatel v ruce, se nejdříve zajistí pachové stopy a potom daktyloskopické). Rozhodujícím hlediskem tedy není předpokládaná identifikační hodnota stopy, ale upotřebitelnost všech zajištěných stop. Na základě toho můžeme obecně stanovit přibližné pořadí zajišťování kriminalistických stop: pachové, mikrostopy, biologické, trasologické, daktyloskopické atd. Konkrétní pořadí zajišťování kriminalistických stop může být u jednotlivých kriminalisticky relevantních událostí rozdílné. Pořadí určuje policejní orgán ve spolupráci s kriminalistickým technikem. Policejní orgán odpovídá za vyhledání a zajištění stop. Kriminalistický technik za kriminalistickotechnickou stránku těchto úkonů. Posouzení, vyhodnocení a odůvodnění výsledků zkoumání pak přísluší soudním znalcům (expertům), kteří spolupracují s orgány činnými v trestním řízení.

3.3 Význam kriminalistických stop

Materiální a paměťové stopy jsou stejně významné, nelze jedny nebo druhé podceňovat či přeceňovat. Práce se stopami a informacemi z nich získanými je významnou poznávací činností policejních orgánů i všech orgánů činných v trestním řízení. Pro kriminalistiku mají stopy klíčový význam. Proto kriminalistika věnuje velkou pozornost nauce o stopách, zejména stanovení efektivních způsobů a prostředků jejich vyhledávání, zajišťování a dokumentování, vypracování optimálních metod, prostředků a postupů pro jejich zkoumání a získávání relevantních informací, využívání stop k pátrání po hledaných osobách, věcech, pachatelích a usvědčování pachatelů podle stop.

Technická hodnota stop – spočívá v možnosti zjištění a zajištění stop pro odborné zkoumání, jejich kvalitu z hlediska možnosti určení jednotlivých identifikačních znaků (upotřebitelnost stop), které umožňují identifikovat konkrétní objekty (osoby, zvířata, věci), případně zjistit jejich skupinovou příslušnost.

Taktická hodnota stop – znamená, že zajištěné a vyhodnocené stopy z míst kriminalisticky relevantních událostí jsou zdrojem informací, z nichž lze přijímat odůvodněné kriminalistické závěry:

- ✓ jakou objasňovanou událost se jedná (trestný čin, sebevražda, náhlé úmrtí, pracovní úraz),
- ✓ jaký druh trestného činu se jedná, není-li předstíraný, způsob provedení, použité nástroje a prostředky, motiv a doba činu,
- ✓ zjištění údajů týkajících se osoby pachatele (muž, žena, dítě, odborník, laik), počet pachatelů, předmět zájmu pachatele, příchod, směr, činnost pachatele na místě,
- ✓ určení směrů pátrání po pachateli a základní postup objasnění události.

Po celkovém vyhodnocení situace z místa činu a po přihlédnutí ke všem zjištěným skutečnostem stopy mohou dát odpověď na sedm základních kriminalistických otázek (kdo, co, kde, kdy, jak, čím, proč). Tam, kde nenalezneme odpověď, stopy slouží k vypracování kriminalistických verzí.

Procesní hodnota stop – znamená, že zajištěná stopa může mít v trestním řízení hodnotu důkazu. Podmínkou je, že stopa musí být zjištěna, zajištěna, uchována (zadokumentována) a vyhodnocena v souladu s ustanoveními trestního řádu tak, aby u orgánů činných v trestním řízení nevznikla žádná pochybnost, o jakou stopu se jedná, a z kterého konkrétního místa činu byla zajištěna.

SHRNUTÍ

Stopa patří do základní kriminalistické terminologie a má pro kriminalistiku klíčový význam. Bez kriminalistických stop materiálních a paměťových by nebylo možné rozvíjet jednotlivá kriminalistická odvětví. Vzhledem k nevyčerpatelným možnostem vzniku stop je v systematické možno použít různé varianty členění stop. Pro kriminalistickou praxi má zásadní význam správný postup při vyhledávání a zajišťování stop, stejně jako technická, taktická či procesní hodnota stop.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Rozeberte pojem a podstatu stop v kriminalistice.
2. Vysvětlete, co rozumíme obecnou stopou, a uveďte příklad.
3. Jakou klasifikaci kriminalistických stop znáte?
4. Co je to technická, taktická a procesní hodnota stop?

Použitá literatura

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Vichlenda, M., Veselý, J. (2004) Základy kriminalistiky, Ostrava, PdF OU.

4 KRIMINALISTICKÁ IDENTIFIKACE

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Objasnit pojem kriminalistické identifikace
- ✓ Vysvětlit význam kriminalistické identifikace

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o možnostech kriminalistické identifikace
- ✓ Znalosti o metodice kriminalistické identifikace

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Pracovat s objekty kriminalistické identifikace
- ✓ Rozlišovat druhy kriminalistické identifikace

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická identifikace, objekty kriminalistické identifikace, druhy kriminalistické identifikace, individuální identifikace, skupinová identifikace, metodika identifikačního zkoumání.

PRŮVODCE KAPITOLOU

4.1 Pojem a východiska kriminalistické identifikace

Pojem totožnosti a identifikace jsou v různých oblastech teorie a praxe chápány různě. Jinak je vymezuje logika, jinak přírodní vědy a jinak kriminalistika. Totožností v kriminalistice rozumíme individualizovaný vztah mezi dvěma či více stavy, projevy nebo částmi jednoho a téhož materiálního objektu.

Zjednodušeně se může vyjádřit matematickým symbolem:

$$A = B$$

stopa = srovnávací materiál (originál).

Platí to samozřejmě i o podmnožinách systémových veličin A a B. Podmnožinou zde rozumíme konkrétní množství charakteristických znaků v obou systémech.

Kriminalistická identifikace – je proces, jehož cílem je poznání vztahu kriminalisticky relevantní události, kriminalistické stopy a objektů, které stopu vytvořily.

Kriminalistickou identifikací se **individualizuje vztah mezi dvěma či více projevy nebo částmi jednoho a téhož materiálního objektu**. Vzhledem k tomu, že v přírodě nikdy nedochází k ideálnímu přenosu vlastností odráženého objektu, můžeme říct, že kriminalistická identifikace se snaží individualizovat vztah mezi stopou a objektem, který ji vytvořil, i když u obou veličin jsou různé počty a kvalita podmnožin (charakteristických znaků).

Východiska kriminalistické identifikace

Teorie kriminalistické identifikace vychází ze tří principů. Ty mají povahu axiomů, k nimž se dospělo zobecněním empirických zkušeností.

1. Princip individuálnosti objektů.

Každý objekt materiálního světa, oddělený od vnějšího prostředí s relativně stálými prostorovými hranicemi, je individuální a neopakovatelný.

2. Princip relativní stálosti objektů.

Materiální objekty se vyznačují setrvačností hmoty a energie, která jim poskytuje jistou relativní stálost. Tato vlastnost je z hlediska kriminalistiky velmi důležitá, protože mezi okamžikem spáchání trestného činu a dobou jeho odhalení a vyšetřování vždy uplyne určitý časový interval a je nezbytné, abychom z přítomného stavu objektů (v době zkoumání) mohli poznat jejich minulý stav (v době spáchání). O relativní stálosti mluvíme proto, že ze zákonů dialektiky vyplývá, že všechny objekty podléhají neustálým změnám, a identifikace, aby byla úspěšná musí "předběhnout" proces změn souboru vlastností objektů.

3. Způsobilost objektů projevat své vlastnosti navenek (princip odrazu).

Vlastnosti objektů, které se projevily ve stopách a které srovnáváme při kriminalistické identifikaci, se nazývají identifikační znaky. Různé identifikační znaky se liší četností svého výskytu a kvalitativní specifičností. Rozeznáváme:

- ✓ **znaky rodové** - obecné, které charakterizují samotný objekt,
- ✓ **znaky druhové** - slouží ke skupinovému zařazení objektů, druh, typ,
- ✓ **znaky individuální** - markanty specifické identifikační znaky, které vedou k individuální identifikaci.

Tyto znaky můžeme členit dále na:

- ✓ znaky výroby,
- ✓ znaky opracování,
- ✓ znaky opotřebování,

- ✓ znaky poškození.

4.2 Objekty kriminalistické identifikace

Do procesu kriminalistické identifikace zpravidla vstupuje několik objektů, jejichž role v procesu identifikace a vztah k vyšetřované věci jsou různé. Rozeznáváme objekty ztotožňované a ztotožňující.

Ztotožňovaný (identifikovaný) objekt - je objekt, který má jednoznačnou souvislost s vyšetřovaným případem. Je to objekt, který se odrazil ve stopě nebo jiném odrazu a proto je podrobován identifikací. Tedy objekt, který chceme identifikovat.

Podle druhu ztotožňovaných objektů rozlišujeme:

- a) identifikaci osob** (daktyloskopie, portrétní identifikace, biologie, fonoskopie atd.),
- b) identifikace věcí** (mechanoskopie, balistika, trasologie, atd.),
- c) identifikace zvířat.**

Ztotožňující (identifikující) objekt - je takový objekt, který zobrazuje vlastnosti ztotožňovaného objektu. Tedy objekt, s jehož pomocí identifikujeme osoby, věci nebo zvířata.

Rozlišujeme dvě skupiny ztotožňujících objektů:

1. Stopy trestného činu

2. Srovnávací materiál - je nositelem informace o ztotožňovaném objektu, je jeho zástupcem při identifikačním procesu.

Srovnávací materiál podle povahy členíme na:

a) uměle vytvořený

- ✓ **ad hoc** (např. pokusně vystřelené střely a nábojnice, kontrolní otisky prstů zadržené osoby, zkouška písma provedená s obviněnou osobou),
- ✓ **evidenční materiál** - vzniklý před tím, než vyvstane konkrétní potřeba identifikovat (např. daktyloskopické registrace, sbírky stop z doposud neobjasněných trestných činů, atd.

b) **náhodně (spontánně) vzniklý** - fotografie s identifikovanou osobou, přirozeně psané zápisky, dopisy atd. pro písmoznaleckou identifikaci.

Vysvětlete termín ad hoc a uveďte další konkrétní příklady uměle a náhodně vytvořeného srovnávacího materiálu.

4.3 Druhy kriminalistické identifikace

Kriminalistickou identifikaci můžeme dělit podle různých kritérií:

- ✓ podle **subjektu** uskutečňující proces identifikace,
- ✓ podle **ztotožňovaných objektů**,
- ✓ podle **ztotožňujících objektů**,
- ✓ podle **odborných znalostí** nutných ke zkoumání,
- ✓ podle **dovršení identifikace**.

Podle subjektu uskutečňující proces identifikace rozeznáváme dva druhy identifikace:

a) **znaleckou** – provádí soudní znalec za využití především materiálních stop,

b) **rekogniční** – provádí občan (svědek, poškozený) za využití především paměťových stop.

Druhy kriminalistické identifikace podle ztotožňovaných objektů a podle ztotožňujících objektů jsme rozebrali v předchozí podkapitole.

Podle odborných znalostí (metod) nutných ke zkoumání rozlišujeme tyto druhy kriminalistické identifikace: daktyloskopickou, portrétní, biologickou, trasologickou, mechanoskopickou, balistickou, pyrotechnickou atd.

Základní dělení pro druhy kriminalistické identifikace vychází z toho, zda se dospěje ke zjištění totožnosti. Primárním cílem kriminalistické identifikace je individualizace objektu. Podle toho, jestli se dospěje k jednoznačnému závěru o totožnosti, rozlišujeme:

a) **dovršenou identifikaci – individuální identifikace** (známé jsou znaky specifické). Výsledkem je zjištění konkrétního objektu.

b) **nedovršenou identifikaci – skupinová identifikace**, kterou můžeme dále dělit na:

+ **rodovou identifikaci** (známé jsou znaky obecné),

+ **druhou identifikaci** (známé jsou znaky zvláštní). Výsledkem je určení skupinové příslušnosti objektu.

K nedovršené identifikaci dochází z těchto důvodů:

- ✓ zajištěné stopy jsou nekvalitní a neobsahují dostatek identifikačních znaků,
- ✓ zajištěné stopy obsahují jen skupinové znaky,
- ✓ identifikační zkoumání se neprovádí reálným srovnáváním (diagnostické zkoumání).

Výsledkem kriminalistické identifikace může být:

1. Individuální identifikace objektu, který stopu vytvořil.
2. Skupinová identifikace objektu, který stopu vytvořil.
3. Zjištění, že zkoumaný objekt stopu nevytvořil.
4. Pravděpodobnostní závěr, že zkoumaný objekt stopu vytvořil.
5. Pravděpodobnostní závěr, že zkoumaný objekt stopu nevytvořil.
6. Zjištění, že vztah stopy a objektu neumíme řešit.
7. Zjištění, že vztah stopy a objektu není znám.

Individuální identifikace objektu, který stopu vytvořil – tento výsledek kriminalistické identifikace znamená, že je známý vztah mezi kriminalistickou stopou a konkrétním objektem, který stopu vytvořil. Individualizace objektu je nejvyšší stupeň kriminalistické identifikace s konkrétním závěrem, že kriminalistickou stopu vytvořil daný objekt.

Určení **skupinové identifikace** objektu, který stopu vytvořil – tento výsledek znamená, že je známý vztah kriminalistické stopy a určité skupiny objektů, které stopu mohly vytvořit. Neméně významné je vyloučení určitých skupin objektů, které stopu nemohly vytvořit. Jde o nižší stupeň kriminalistické identifikace s konkrétním závěrem.

Zjištění, že zkoumaný **objekt stopu nevytvořil** – tento výsledek znamená, že je nalezený vztah mezi stopou a objektem, který vylučuje možnost, aby stopu daný objekt vytvořil. Jde o třetí stupeň kriminalistické identifikace s konkrétním závěrem.

Pravděpodobnostní závěr, že zkoumaný objekt stopu vytvořil – čtvrtý stupeň již neposkytuje jednoznačný konkrétní závěr. O vztahu kriminalistické stopy a objektu vypovídá jen hodnota pravděpodobnosti získaná na základě údajů, které nasvědčují vztahu stopy a zkoumaného objektu.

Pravděpodobnostní závěr, že zkoumaný objekt stopu nevytvořil – také pátý stupeň neposkytuje jednoznačný konkrétní závěr. O vztahu kriminalistické stopy a objektu vypovídá jen hodnota pravděpodobnosti získaná na základě údajů, které vylučují vztah stopy a zkoumaného objektu.

Zjištění, že **vztah stopy a objektu neumíme řešit** – znamená, že vztah mezi kriminalistickou stopou a objektem není současnými kriminalistickými metodami řešitelný nebo nejsou k dispozici všechny potřebné údaje (např. málo srovnávacího materiálu).

Zjištění, že **vztah stopy a objektu není znám** – vztah mezi kriminalistickou stopou a objektem není nalezen. Vztah tedy zůstává neurčitý (rozdíl od třetího stupně).

4.4 Metodika identifikačního zkoumání

Metodiku identifikačního zkoumání lze rozdělit do dvou částí:

1. Příprava k identifikačnímu zkoumání

Před vlastní identifikací musí být uskutečněna řada úkonů, z nichž většinu musí uskutečnit orgán činný v trestním řízení, někdy ve spolupráci s kriminalistickým technikem nebo přímo se znalcem. Jedná se o:

- ✓ zajištění stop v rámci ohledání,
- ✓ obstarávání ztotožňovaných objektů,
- ✓ pořízení srovnávacího materiálu (ukázky písma nebo experimentálně zhotovený materiál znalcem),
- ✓ obstarávání podpůrného materiálu (protokol o ohledání, protokol o výsledku atd.).

2. Vlastní znalecké identifikační zkoumání

Vlastní proces identifikačního zkoumání lze rozdělit do tří stadií:

a) oddělené zkoumání

V tomto stadiu se nejprve každý ze zkoumaných objektů posuzuje samostatně. Z metodického hlediska je výhodné začít zkoumáním stop, protože jen ty identifikační znaky, které jsou zobrazeny ve stopě, jsou využitelné k identifikaci. V případě vyhodnocení neupotřebitelnosti identifikačních znaků je další proces identifikačního zkoumání ukončen.

b) porovnávací zkoumání

Toto stadium je jádrem každé identifikace. Jde při něm o to, aby identifikační znaky dvou nebo více zkoumaných objektů byly pokud možno společně a současně vnímány, analyzovány a hodnoceny, a aby bylo rozhodnuto, zda se tyto identifikační znaky shodují, nebo odlišují. K tomuto účelu se využívají tyto způsoby komparace: **položení vedle sebe** - spočívá v tom, že dva stejné prostorově orientované objekty se umístí do jednoho zorného pole pozorovatele a porovnává se, zda se v nich zobrazené identifikační znaky shodují, nebo odlišují. Můžeme při tom využít metodu: **bodovou nebo geometrickou**.

Spojení zobrazení - vyhlíží tak, že zobrazení dvou porovnávacích objektů se na linii, na níž se nachází hodně identifikačních znaků, přiloží k sobě tak, že jedno zobrazení tvoří přirozené pokračování druhého. Jde o velmi rozšířený způsob komparace, např. v mechanoskopii nebo balistice. K usnadnění technického postupu se používají různé typy komparačních mikroskopů a projektorů.

Překrytí zobrazení - spočívá v tom, že stejně orientované obrazy dvou porovnávaných objektů se opticky promítnou přes sebe do jednoho obrazu. Dříve se postupovalo tak, že jedno zobrazení bylo zhotoveno na průhledném materiálu, který se položil na normální fotografii druhého objektu, čímž bylo dokumentováno překrytí shodných identifikačních znaků. Dnes se využívají moderní aparatury, např. systémy PROJEKTINA, LUCIE.

c) vyhodnocení výsledků porovnání

Cílem této etapy je posoudit, zda identifikační znaky zobrazené na dvou či více porovnávaných objektech se shodují, či nikoliv. V případě shody, zda shodné znaky tvoří neopakovatelné soubory. Z metodického hlediska je potřebné nejdříve zhodnotit zjištěné neshody a posoudit, zda jde o rozdíly, které jsou vysvětlitelné mechanismem projevu vlastností nebo změnou objektu v čase, nebo zda se jedná o rozdíly, které vylučují závěr o totožnosti. Při vyhodnocení všech těchto faktorů lze vyslovit kategoricky negativní závěr, kategoricky pozitivní závěr o totožnosti nebo konstatování shodné skupinové příslušnosti.

SHRNUTÍ

Kriminalistická nauka o stopách a kriminalistická identifikace patří k teoretickým základům kriminalistiky. Kriminalistická identifikace úzce souvisí s kriminalistickými stopami, neboť upravuje jak se má s jednotlivými stopami nakládat při jejich kriminalistickém a znaleckém zkoumání. Hlavním smyslem celého procesu identifikace je individuální nebo skupinové ztotožnění objektů a jejich využití v procesu dokazování.

Ad hoc – znamená v doslovném překladu „pro tento případ“. Hovoříme-li o **uměle vytvořeném srovnávacím materiálu ad hoc**, pak máme na mysli úkony, které byly provedeny za účelem **získání srovnávacího materiálu po spáchání deliktu s cílem identifikovat objekt**. V konkrétních situacích se bude jednat např. o provedení pokusných výstřelů ze zbraně, sejmutí kontrolních otisků prstů podezřelé osobě, provedení zkoušky písma s podezřelou osobou, odebrání bukálních stěrů pro potřeby biologické expertízy na DNA, zajištění nástrojů, se kterými mohl být čin spáchán (sekera, páčidlo, šroubovák...), zajištění všech předmětů, které mohou pocházet z trestné činnosti podezřelé osoby a musí být podrobeny procesu identifikace.

Evidenční materiál vzniká před tím, než vystane konkrétní potřeba identifikovat osoby nebo věci v souvislosti se spáchaným trestným činem. Jedná se např.

o daktyloskopické sbírky, mechanoskopické sbírky, balistické sbírky, trasologické sbírky, sbírky pachových konzerv apod.

Náhodně vzniklý materiál pochází z doby před spácháním trestného činu a jsou to ověřené ukázky činnosti konkrétní osoby. Materiál je zajišťován pro identifikační zkoumání po spáchání vyšetřované události. Mezi typické příklady patří ukázky ručního písma (zajištění korespondence podezřelé osoby, podpisu na dokumentech pro písmoznaleckou identifikaci), dále ukázky hlasu, vzhledu a pohybu (zajištění videonahrávky).

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Objasněte pojem kriminalistická identifikace.
2. Na jakých principech je založena kriminalistická identifikace?
3. Jak dělíme objekty kriminalistické identifikace?
4. Jaké druhy a výsledky kriminalistické identifikace znáte?
5. Popište metodiku kriminalistické identifikace.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Vichlenda, M., Veselý, J. (2004) Základy kriminalistiky, Ostrava, PdF OU.

Test

1. Co považujeme za kriminalistickou stopu?

- a) každou materiální změnu
- b) každou změnu, která souvisí nebo i nesouvisí s vyšetřovanou událostí
- c) každou zjistitelnou změnu, která příčinně souvisí s vyšetřovanou událostí**
- d) každou i nezjistitelnou změnu související s vyšetřovanou událostí

2. Které stopy obsahují informace o funkčních a dynamických vlastnostech?

- a) hlasu, rukopisu**
- b) pachové, paměťové
- c) biologické, chemické
- d) mikroskopy, prostorové

3. Jakou z uvedených stop považujeme za plošnou?

- a) sešinitou
- b) prašnou**
- c) zhmožděnou

d) rýhu

4. Taktická hodnota kriminalistické stopy znamená?

- a) možnost využití stopy pro identifikační účely
- b) využití stopy jako důkazu pro trestní řízení
- c) míru pravděpodobnosti, že stopu zanechal pachatel**
- d) možnost zjištění a zajištění stopy

5. Co umožňuje kriminalistická identifikace?

- a) zjistit příčiny a podmínky, které vedly ke spáchání trestného činu
- b) určit mechanismus a rozsah poškození zdraví u obětí trestných činů
- c) stanovení a prověření kriminalistických verzí
- d) na základě vytvořených stop určit totožnost osob, věcí nebo zvířat**

6. Kterou identifikaci považujeme za dovršenou?

- a) druhovou
- b) individuální**
- c) skupinovou
- d) rodovou

5 KRIMINALISTICKOTECHNICKÁ A ZNALECKÁ ČINNOST

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Objasnit pojem kriminalistická technika a kriminalistickotechnická činnost ✓ Vysvětlit význam kriminalistickotechnické činnosti pro praxi 		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Přehled o kriminalistickotechnické činnosti ✓ Znalosti o kriminalistickotechnických metodách 		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Orientovat se v kriminalistickotechnických prostředcích, postupech a metodách. ✓ Rozlišit činnosti jednotlivých kriminalistickotechnických pracovišť 		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická technika, kriminalistickotechnická činnost, kriminalistická expertiza, znalecké zkoumání v kriminalistice, kriminalistickotechnické prostředky, kriminalistickotechnické postupy a kriminalistickotechnické metody.

PRŮVODCE KAPITOLOU

5.1 Pojem a podstata kriminalistickotechnické činnosti

Jak již znáte z první kapitoly je systém kriminalistiky v praxi dělen na kriminalistickou techniku, kriminalistickou taktiku a metodiku vyšetřování. Předmět kriminalistické techniky vychází z předmětu kriminalistiky a je specifický v tom, že se zabývá především materiálními stopami (výjimku tvoří portrétní identifikace).

Využívání kriminalistické techniky v činnosti orgánů činných v trestním řízení má své nezastupitelné poslání a představuje jeden z rozhodujících prvků úspěšného stíhání kriminality a jejího předcházení. Rychle se rozvíjející kriminalistická věda poskytuje kriminalistické (policejní) praxi jak zdokonalené tradiční, tak nové prostředky, které ve spojení se znaleckou činností vytvářejí rozsáhlé možnosti odhalovat a objasňovat trestnou činnost.

Poznatky kriminalistické techniky jsou v praxi využívány v kriminalistickotechnické činnosti orgánů činných v trestním řízení, především Policie ČR. Základní předpis, který upravuje kriminalistickotechnickou činnost u Policie ČR je ZP PP č. 100/2001 ze dne 7. 12. 2001 (v platném znění). V čl. 1 Předmět úpravy se uvádí, že tento ZP upravuje:

- a) **kriminalistickotechnický** a s tím spojený kriminalistickotaktický postup policejních orgánů při vyhledání, ohledání a zajištění místa činu, předmětů a stop se zvláštním zřetelem k možnostem zkoumání zejména v oboru kriminalistika,
- b) **zvláštní kriminalistickotechnické**, prvotní a neodkladné úkony,
- c) **postavení, oprávnění a povinnosti** kriminalistickotechnických a znaleckých (expertizních) pracovišť Policie ČR a ostatních policejních orgánů při plnění úkolů podle písmen a) a b).

Vycházíme-li z předmětu **kriminalistickotechnické činnosti**, můžeme ji vymezit jako **racionální a efektivní činnost při realizaci jednotlivých kriminalistickotechnických metod při vyhledávání, zajišťování, zkoumání a dokumentování kriminalistických stop.**

V interních předpisech Policie ČR se můžeme setkat s konkrétnějším vymezením kriminalistickotechnické činnosti, a to podle toho jakou oblast daný předpis upravuje. Většinou bývá uvedeno: „Pro účely tohoto závazného pokynu se rozumí kriminalistickotechnickou činností“ (např. ZP PP č. 145/2010 o odborné způsobilosti).

V procesu objasňování kriminalisticky relevantní události používají orgány činné v trestním řízení, znalci a případně i další subjekty různých kriminalistickotechnických metod, prostředků a postupů při vyhledávání, zajišťování, zkoumání a vyhodnocování materiálních stop a jiných věcných důkazů. Jednotlivé kriminalistickotechnické metody mají svoji techniku a metodiku přípravy, provádění a fixaci výsledků. Společně kriminalistickotechnické metody, prostředky a postupy tvoří jednotný systém, sloužící ke zkoumání kriminalistických stop. Do tohoto systému nelze bez specifické kriminalistické systematiky zařadit jakékoliv technické metody, prostředky a postupy převzaté z různých vědních oborů, ale pouze ty, které se využívají pro zkoumání kriminalistických stop.

Kriminalistickotechnickými prostředky rozumíme různá technická zařízení, přístroje, materiály, nástroje, postupy, způsoby a pravidla jejich použití, sloužící k realizaci kriminalistickotechnických metod.

Podle povahy jejich vzniku můžeme kriminalistickotechnické prostředky rozdělit do tří skupin:

- a) obecně v technice používané (např. stereomikroskop);
- b) obecně v technice používané a upravené ke kriminalistickému využití (např. komparační mikroskop);
- c) speciálně zhotovené ke kriminalistickému využití (např. daktyvak).

Kriminalistickotechnické prostředky můžeme z hlediska jejich použití při kriminalistickém objasňování na:

- ✓ technické prostředky sloužící **k vyhledávání kriminalistických stop** a jejich znaků (prostředky osvětlovací, optické přístroje, fyzikální a chemické prostředky odhalování stop, detektory kovů, aj.),
- ✓ technické prostředky používané **k fixaci a zajišťování stop** (technická zařízení k pořizování náčrtků a plánek, různé měřicí přístroje, fotografické přístroje, materiály a pomůcky ke zhotovování odlitků stop, pomůcky a materiály pro fixaci a zajišťování daktyloskopických stop, komplety kriminalistickotechnických prostředků – kriminalistické kufry, brašny, aj.),
- ✓ technické prostředky používané **při znaleckém zkoumání stop** a jiných věcných důkazů (optická zařízení pro vizuální zkoumání, prostředky pro speciální fotografické, fyzikální, chemické a jiné metody zkoumání, aj.),
- ✓ **komplexní jednotka technických prostředků** pro vyhledávání, fixaci a zajišťování stop a znalecké zkoumání stop a jiných věcných důkazů (kriminalistická laboratoř).

Kriminalistickotechnickým postupem se rozumí způsob kriminalistickotechnické činnosti při vyhledávání, zajišťování, zkoumání a hodnocení materiálních stop a jiných věcných důkazů v konkrétních podmínkách příslušné kriminalistickotechnické metody.

5.2 Kriminalistickotechnické metody

V kriminalistickotechnické činnosti se stejně jako v celé kriminalistice využívají:

- ✓ obecné metody poznání – např. pozorování, popisování, měření, porovnávání, analýza, syntéza, indukce, dedukce, analogie apod.,
- ✓ speciální metody převzaté z jiných vědních oborů – např. matematické, fyzikální, fyzikálněchemické, chemické, biologické, antropologické apod.,

- ✓ specifické kriminalistickotechnické metody – vznikly v rámci rozvoje kriminalistiky a slouží především jejím potřebám.

Pro kriminalistickotechnickou činnost využívané **speciální metody** jsou přebírané z různých technických a přírodních věd. Rozvoj těchto věd umožňuje používat v kriminalistice stále přesnější metody zkoumání materiálních stop. Nejčastěji jsou přitom využívány tyto metody:

- a) metody optického zkoumání,
- b) metody zkoumání v neviditelném elektromagnetickém záření (infračervené, ultrafialové, rentgenové, jaderné),
- c) metody chemického, fyzikálního a fyzikálně chemického zkoumání.

Specifické kriminalistickotechnické metody můžeme dělit podle jejich podstaty a poslání na tyto základní skupiny:

- ✓ **metody portrétní identifikace,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické daktyloskopie,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické biologie, genetiky a antropologie,**
- ✓ **metody zkoumání ručního písma,**
- ✓ **metody jazykového zkoumání písemného projevu,**
- ✓ **metody zkoumání hlasu a dalších zvuků,**
- ✓ **metody zkoumání pachových stop,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické trasologie,**
- ✓ **metody zkoumání písma psacích strojů,**

- ✓ **metody zkoumání grafické diagnostiky,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické mechanoskopie,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické balistiky,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické pyrotechniky,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické chemie,**
- ✓ **metody zkoumání mikroskop,**
- ✓ **metody zkoumání elektrotechnických stop,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické defektoskopie,**
- ✓ **metody zkoumání kriminalistické metalografie,**
- ✓ **metody kriminalistickotechnické dokumentace.**

Uvedený výčet není vyčerpávající. Některé skupiny je možné dále dělit na podskupiny, anebo naopak slučovat. V poslední době dochází ve vývoji kriminalistickotechnických metod a prostředků k podstatnému rozvoji. Používané metody a prostředky jsou stále citlivější, přesnější a spolehlivější, ale na druhé straně složitější, vyžadující moderní technická zařízení a vysoce kvalifikované odborníky. Kriminalistickotechnické metody jsou přísně vědecké a mají nezastupitelnou úlohu při objasňování kriminalisticky relevantní události. Pro jejich exaktnost nevznikají pochybnosti, že slouží ke zkoumání kriminalistických stop a ke kriminalistické identifikaci, respektive ke znaleckému zkoumání (kriminalistické expertize). Na blízký vztah kriminalistické techniky a expertiz ukazuje i často používané spojení „kriminalistickotechnická a expertizní činnost“. A dále vyplývá i z názvu znaleckých pracovišť policie – „odbory kriminalistické techniky a expertiz“.

5.3 Kriminalistickotechnická a znalecká (expertizní) činnost

Kriminalistické zkoumání je použití kriminalistických metod a jejich výsledků v poznávacím procese kriminalistiky. Základem kriminalistického zkoumání jsou existující kriminalistickotechnické a kriminalistickotaktické metody. Použitím kriminalistické metody dosáhneme výsledku kriminalistického zkoumání. Kriminalistické zkoumání může uskutečnit každý, kdo použije kriminalistické metody, a to bez ohledu na vzdělání a kvalifikaci i bez ohledu na účel, pro který metody použije.

Expertizní činností – se rozumí podávání odborných vyjádření a znaleckých posudků pro potřeby orgánů činných v trestním řízení a účast expertů při kriminalistických a procesních úkonech na základě jejich přibrání, včetně preventivních činností.

Pojem **expert** se důsledně používal v kriminalistické terminologii k označení pracovníka instituce specializované na kriminalistickou expertizu (OKTE, KÚP). Experti jsou tedy experty z povolání (policisté) ustanoveni do funkce kriminalistického experta ve znaleckém (expertizním) pracovišti, kteří v rámci svého pracovního zařazení plní úkoly vyplývající z kriminalistickotechnické a expertizní činnosti. Od roku 2001 je postupně v interních předpisech Policie ČR nahrazován zažitý pojem expert pojmem **znalec** (kriminalistický, soudní) a expertizní činnost za **znaleckou činnost**. Co se však nezměnilo, jsou názvy znaleckých pracovišť Policie ČR.

Kriminalistická expertiza – představuje zkoumání kriminalisticky relevantních skutečností kriminalistickými metodami a vyhodnocení výsledků v rámci kriminalistické identifikace.

Expertiza je takové znalecké zkoumání, při kterém se použijí metody mající vypracované postupy a podmínky individualizace zkoumaných objektů – kriminalistické identifikace. Tedy identifikace je základním kritériem pro používání pojmu expertiza.

Znalecké zkoumání z oboru kriminalistika – tímto pojmem rozumíme použití kriminalistických metod a poznatků ke znaleckému zkoumání kriminalisticky relevantních skutečností.

Jedná se o širší pojem než kriminalistická expertiza, která je jeho součástí. Na rozdíl od kriminalistické expertizy se zde používají i jiné než kriminalistické metody (např. mezioborové zkoumání) a výsledky zkoumání se neinterpretují jen podle principů kriminalistické identifikace, ale také podle poznatků jiných věd. Zkoumání z oboru kriminalistika je součástí široké palety znaleckého zkoumání. Znalecká činnost je upravena zákonem o znalcích a tlumočnících č. 36/1967 Sb. a prováděcí vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Podrobněji o znaleckém zkoumání pojednává samostatná kapitola Využití znalců a odborníků v kriminalistické praxi.

Organizační struktura kriminalistickotechnických a znaleckých pracovišť Policie ČR.

Kriminalistickotechnickými pracovišti Policie ČR se rozumí:

- a) Kriminalistický ústav Praha (KÚP),
- b) Pyrotechnická služba,
- c) odbory kriminalistické techniky a expertiz krajských ředitelství Policie ČR a ředitelství hl. m. Praha (OKTE),
- d) oddělení kriminalistické techniky krajských městských a obvodních ředitelství Policie ČR.

Znaleckými (expertizními) pracovišti Policie ČR se rozumí:

- a) Kriminalistický ústav Praha (KÚP),
- b) Pyrotechnická služba,

c) odbory kriminalistické techniky a expertiz krajských ředitelství Policie ČR a ředitelství hl. m. Praha (OKTE).

Jejich věcná, funkční a místní příslušnost je upravena v ZP PP č. 77/2009.

Kriminalistický ústav Praha (KÚP) je nejvyšším článkem kriminalistickotechnických a znaleckých pracovišť Policie ČR. Plní zejména tyto úkoly:

1. provádí znaleckou (expertizní) činnost ve znaleckých oborech chemie, elektrotechnika, písmoznalectví, kriminalistika a strojírenství,
2. vede celostátní kriminalistickotechnické evidence, sbírky a statistiky,
3. provádí výzkum a vývoj ve výše uvedených oborech, včetně výzkumných úkolů udělených na základě veřejné soutěže (granty),
4. řeší a zajišťuje vývoj a výrobu technických a programových prostředků a nových pomůcek pro kriminalistickotechnickou a znaleckou (expertizní) činnost prováděnou v rámci Policie ČR a ministerstva vnitra,
5. řídí odborně a metodicky výkon kriminalistickotechnické a znalecké (expertizní) činnosti policie a ministerstva vnitra,
6. spolupracuje jako člen ENFSI (Evropská síť forenzních institucí) se zahraničními kriminalistickými (forenzními) institucemi.

Pyrotechnická služba má mezi kriminalistickotechnickými a znaleckými pracovišti Policie ČR zvláštní postavení. Provádí kriminalistickotechnickou a znaleckou činnost v oboru kriminalistika jen v odvětví pyrotechnika. Zde má obdobné postavení jako Kriminalistický ústav Praha, který vykonával tuto činnost až do roku 2005.

Odbory kriminalistické techniky a expertiz (OKTE) tvoří prostřední článek kriminalistickotechnických pracovišť. Jejich hlavní pracovní náplní je znalecká činnost, tedy podávání odborných vyjádření a znaleckých posudků z oboru

kriminalistika pro orgány policie a orgány činné v trestním řízení a účast expertů na kriminalisticko-policejních a procesních úkonech na základě jejich příbrání. V rámci kraje zabezpečují výjezdy kriminalistických expertů na místa zvláště závažných trestných činů nebo mimořádných událostí, kde buď přímo provádějí vyhledávání a zajišťování kriminalistických stop, nebo působí jako konzultanti. Rovněž metodicky řídí výkon kriminalistickotechnické činnosti v kraji. Pro kriminalistické techniky uskutečňují odborná školení a stáže na svých pracovištích.

Nejnižším článkem v systému kriminalistickotechnických pracovišť Policie ČR jsou **oddělení kriminalistické technické techniky** služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV) krajských (městských, obvodních) ředitelství Policie ČR. Na tomto stupni vykonávají kriminalistickotechnickou činnost kriminalističtí technici.

Kriminalistický technik je kvalifikovaný odborně způsobilý policista provádějící kriminalistickotechnickou činnost zařazený na kriminalistickotechnickém pracovišti. Kriminalistický technik plní zejména tyto úkoly:

Kriminalistickotechnické úkony **související s ohledáním** místa činu jako vyhledávání, zajišťování a předběžné vyhodnocení materiálních stop, obrazová a topografická dokumentace z místa činu. Kriminalistickotechnické úkony **související s dokumentací** jiných procesních úkonů, např. prověrky výpovědi na místě, rekonstrukce, rekonnice, vyšetřovacího pokusu, pitvy apod. **Zajišťování a zasílání materiálních stop** a srovnávacích materiálů pro znalecké (expertizní) zkoumání, např. kontrolní daktyloskopické otisky domácích osob pro daktyloskopickou expertizu, vzorky slin a trichologického materiálu pro biologickou expertizu, apod. **Provádění orientačních expertiz** a zpracování předběžných expertiz, např. orientační zkouška na přítomnost krve přípravkem Hemophan, orientační určení přítomnosti nejčastěji se vyskytujících drog s použitím soupravy D-test, apod. **Úkony pro identifikační a evidenční účely**, např. úřední popis osoby, fotografování osoby (trojdílná fotografie), daktyloskopování osob apod.

K plnění těchto úkolů je kriminalistický technik vybaven prostředky pro vyhledání, zviditelnění a zajištění stop a dále prostředky pro zpracování obrazové a topografické dokumentace. V omezené míře je vybaven i prostředky pro orientační

zkoumání některých stop. K uvedeným účelům využívá kriminalistický technik univerzálních i speciálních souprav. Nejrozšířenější univerzální soupravou je kriminalistická brašna (kufřík). Obsahuje vše potřebné pro běžné zajišťování stop a věcí pro další znalecké zkoumání. Nejrozšířenějšími speciálními soupravami jsou fotografické soupravy. Mezi další běžné speciální soupravy patří souprava pro zajišťování pachových stop a souprava pro detekci drog.

Pracovní náplň kriminalistického technika je velmi různorodá a náročná. Vyžaduje široké odborné znalosti a profesní návyky, určitou praxi, dobrý zdravotní stav a potřebné vybavení kriminalistickotechnickými prostředky. Od kvality jeho práce se odvíjí efektivnost veškeré kriminalistickotechnické činnosti, včetně činnosti znalecké (expertizní), protože naprostá většina materiálních stop, srovnávacích materiálů a podkladů do kriminalistických sbírek a evidencí je získána od kriminalistických techniků.

Kromě kriminalistickotechnické činnosti plní kriminalistický technik i celou řadu dalších úkolů vyplývajících ze služebních předpisů. Avšak postavení kriminalistického technika není upraveno žádným obecně závazným právním předpisem. I když kriminalistický technik při své činnosti plní často úkoly spojené s vyšetřovacími úkony, není jeho právní postavení upraveno ani tak, jak je upravena činnost zapisovatele nebo tlumočníka. Většinou byly práva a povinnosti kriminalistických techniků odvozeny z delegovaných pravomocí ze stran orgánů činných v trestním řízení, které kriminalistického technika přibraly k účasti na konkrétním úkonu. Kriminalistický technik však vykonává celou řadu úkonů samostatně, např. úkony používané při zjišťování totožnosti osob, které nemohou nebo nechtějí sdělit svou totožnost, jako jsou daktyloskopování, fotografování, popisování apod.

V policejní praxi se můžeme setkat s názvem **pomocný kriminalistický technik**. Pod tímto pojmem je chápán policista základního útvaru, který vykonává jednodušší kriminalistickotechnické úkony (jako jsou např. daktyloskopování osob, vyhledávání a zajišťování daktyloskopických, trasologických a mechanoskopických stop, orientační zkouška na přítomnost krve, pořizování fotografické a topografické

dokumentace apod.) v méně závažných případech. Je-li spáchán trestný čin, na který trestný zákon stanoví trest odnětí svobody do tří let, provádí základní kriminalistickotechnické úkony policisté základního útvaru, v ostatních případech kriminalistický technik. Samozřejmě že v případech, kdy si policisté základního útvaru nevědí rady, nemají dostatek zkušeností nebo nedisponují s požadovanými prostředky, jim na vyžádání poskytne kriminalistický technik odbornou pomoc.

Policisté základních útvarů, kteří mají blízko k technice a mají zájem o tuto práci, se určitým způsobem specializují na tuto činnost, ale kromě toho musí vykonávat i ostatní činnost vyplývající z jejich služebního zařazení. Kriminalističtí technici jejich činnost metodicky usměrňují, pořádají pro ně školení a stáže na oddělení kriminalistické techniky.

SHRNUTÍ

Kriminalistická technika respektive kriminalistickotechnická činnost má v kriminalistické praxi nezastupitelné místo. S rozvojem technických a přírodních věd rostou možnosti přesnějšího a komplexnějšího zkoumání kriminalistických stop. Na kriminalistickotechnickou činnost navazuje znalecká (expertizní) činnost. Společně představují významný prostředek v boji proti kriminalitě a jiné protispolečenské činnosti.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Rozeberte pojem kriminalistickotechnická činnost.
2. Jaké znáte kriminalistickotechnické metody?
3. Která kriminalistickotechnická a znalecká (expertizní) pracoviště Policie ČR znáte?

Použitá literatura

Chmelík, J. a kol. (2005) Místo činu a znalecké dokazování, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Vichlenda, M., Veselý, J. (2004) Základy kriminalistiky, Ostrava, PdF OU.

Test

1. Co rozumíme pod pojmem kriminalistickotechnická činnost?

a) racionální a efektivní činnost při realizaci jednotlivých kriminalistickotechnických metod při vyhledávání, zajišťování, zkoumání a dokumentování kriminalistických stop

b) veškerou činnost kriminalistických techniků na místě činu

c) vyhledávání, zajišťování a dokumentování materiálních stop

d) kriminalistickotechnický postup při aplikaci kriminalistickotechnických prostředků

2. Které pracoviště PČR nepatří mezi kriminalistickotechnická a expertizní (znalecká)?

a) odbor kriminalistické techniky a expertiz

b) pyrotechnický odbor

c) kriminalistický ústav

d) oddělení kriminalistické techniky

3. Jaká je zákonná úprava znalecké činnosti?

a) zákon č. 37/1967 Sb.

b) zákon č. 283/1991 Sb.

c) zákon č. 141/1961 Sb.

d) zákon č. 36/1967 Sb.

6 KRIMINALISTICKÁ DAKTYLOSKOPIE

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit pojem, podstatu a význam kriminalistické daktyloskopie✓ Objasnit možnosti daktyloskopické identifikace		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o druzích daktyloskopických stop✓ Informace o metodách a prostředcích vyhledávání a zajišťování daktyloskopických stop		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Rozebrat fyziologické zákonitosti daktyloskopických stop✓ Vyhledat a zajistit daktyloskopické stopy		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická daktyloskopie, daktyloskopické stopy, daktyloskopická identifikace, daktyloskopické sbírky a evidence.

PRŮVODCE KAPITOLOU

6.1 Pojem, význam a objekty daktyloskopie

Možnosti identifikace osob na daktyloskopických principech byly známy a využívány již před mnoha tisíci lety. Např. ve starých čínských kulturách sloužily otisky obrazců papilárních linií k potvrzování pravosti důležitých dokumentů, zejména písemných aktů vydávaných tehdejšími vládci. Rozvoj a praktické zavádění daktyloskopických principů do kriminalistické praxe se však datuje až na konec 19. století. Obrazci papilárních linií se vědecky zabýval i český přírodovědec **Jan Evangelista Purkyně**, jeho zájem byl však čistě vědecký přírodovědecký. Ve své habilitační práci navrhl možnost dělení a třídění obrazců papilárních linií na základě vyskytujících se geometrických zvláštností. Na Purkyněho práci navázala celá řada vědců, lékařů i praktiků. Např. **William J. Herschel** využíval v Indii otisky prstů jako potvrzení o převzetí finančních částek; Henry Faulds v Japonsku ad hoc využíval nalezené daktyloskopické stopy k identifikaci předem vytipovaných osob a uvažoval o zavedení daktyloskopických sbírek. **Francis Galton a Eduard Henry** potom položili základy praktického využívání daktyloskopie tím, že vytvořili třídící a registrační, v praxi využitelné, systémy. Podstatně se o praktické využití daktyloskopie zasloužil **Juan Vucetich**, který v Argentině cíleně snímal otisky obrazců papilárních linií obviněným osobám, a tak poprvé využíval daktyloskopii v boji se zločinem.

Koncem 19. století se daktyloskopie stala nejvýznamnější metodou identifikace osob a do pozadí odsunula do té doby vedoucí metodu antropometrické identifikace tzv. „bertillonáž“.

Daktyloskopie je nauka o obrazcích papilárních linií na vnitřní straně prstů, na dlaních, prstech nohou a chodidlech.

Původně se daktyloskopické stopy a otisky rozlišovaly podle toho, kterou částí pokožky byly vytvořeny na **daktyloskopické** (vytvořeny vnitřními plochami prstů rukou), **cheiroskopické** (vytvořené dlaněmi) a **podoskopické** (vytvořené chodidly a prsty na nohou). V současnosti jsou všechny označovány jako daktyloskopické.

Kriminalistický základ daktyloskopie je založen na fyziologických poznacích o lidské pokožce (na již zmíněných částech těla) a můžeme jej shrnout do tří daktyloskopických zákonů:

1) Nejsou na světě dva jedinci, kteří by měli shodné obrazce papilárních linií.

Tento zákon je podložen i matematicko-statistickými výpočty, které prokázaly, že variabilnost obrazců papilárních linií je tak vysoká, že není možné, aby na Zemi existovali dva lidé s naprosto stejnými obrazci papilárních linií (při předpokladu existence pouhých 20 znaků – kresbě papilárních linií na jednom posledním článku prstu se nám naskýtá asi 64 miliard různých variant obrazců).

2) Obrazce papilárních linií zůstávají po celý život relativně neměnné.

Papilární linie se u člověka začínají tvořit již od 4. měsíce embryonálního života, a tak je dán základ papilárních linií, jenž zůstává nezměněn po celý život. Relativní neměnnost tedy spočívá pouze ve velikostních změnách pokožky – obrazců papilárních linií, ve tvorbě různých vrásek, jizev, které sice částečně mění vzhled obrazu papilárních linií, ale ponechávají jejich tvar, skladbu i návaznost.

3) Papilární linie jsou relativně neodstranitelné.

Dlouholetými výzkumy bylo prokázáno, že vždy, pokud není odstraněna či zničena zárodečná vrstva kůže, se po zhojení poranění (seřezávání, opalování, leptání chemikáliemi) vytvoří tytéž obrazce papilárních linií. Při porušení zárodečné vrstvy kůže vznikají jizvy, které jsou rovněž individuální.

Význam daktyloskopie z hlediska boje se zločinností spočívá především v tom, že umožňuje identifikovat konkrétní osobu, která stopu vytvořila. Tedy absolutní a nevyvratitelný důkaz o přítomnosti osoby na místě činu (ne že trestný čin spáchala). Další předností je i to, že daktyloskopické stopy lze fixovat a ukládat do sbírek a evidencí, což umožňuje je zpětně využívat pro identifikaci konkrétních osob.

Daktyloskopické stopy jsou tedy pro účely identifikace osob široce využívány a jejich vyhodnocení má klíčový význam pro všechny orgány činné v trestním řízení. Vyplyvá to především z těchto skutečností:

- ✓ velká četnost výskytu daktyloskopických stop souvisejí s činností pachatele, ale i dalších osob podílejících se na průběhu páčání trestné činnosti,
- ✓ daktyloskopické stopy poskytují informace vedoucí (za předpokladu upotřebitelnosti stopy) k individuální identifikaci člověka – tedy identifikaci pachatele a další osoby podílející se na trestné činnosti,
- ✓ daktyloskopické otisky sejmuté neznámým osobám nebo mrtvolám neznámé totožnosti často vedou k jejich jednoznačné identifikaci.

Objekty daktyloskopie nám tvoří **daktyloskopické stopy a daktyloskopické srovnávací materiály**. Daktyloskopické stopy mohou mít charakter otisků nebo vtisků. Daktyloskopické srovnávací materiály jsou jednak otisky obrazců papilárních linií konkrétních osob (zpravidla podezřelých), jednak tzv. domácích osob (osoby, které se na místě běžně pohybují – např. uživatelé bytů, zaměstnanci atd.), dále i otisky osob, které nechťejí nebo nemohou prokázat svoji totožnost a konečně i otisky mrtvol neznámé totožnosti.

6.2 Druhy daktyloskopických stop

Daktyloskopické stopy vznikají velmi jednoduchým mechanismem.

V podstatě postačuje, aby se pokožka pokrytá papilárními liniemi dotkla vhodného nosiče a přenesla na něj vzhled obrazce papilárních linií. To se může stát několika různými způsoby.

Daktyloskopické stopy se vyskytují jako stopy plošné a plastické. Podle jejich viditelnosti je můžeme dělit do dvou skupin:

- a) viditelné,
- b) skryté.

VIDITELNÉ

- ✓ **Plošné navrstvené.** Nejčastěji se vyskytující stopou ruky je plošná stopa, jež je vytvořena potními výměšky kůže. Plošná stopa může vzniknout prostřednictvím jiných látek, se kterými pachatel přišel do styku. Setkáváme se tedy se stopami barevnými, krvavými, mastnými nebo prašnými (zaprášena ruka uchopí čistý předmět).
- ✓ **Plošné odvrstvené.** Vznikají tehdy, když pachatel uchopí předmět, na kterém se nachází souvislá vrstva, nebo bláto, krev, barva apod.
- ✓ **Stopy plastické (objemové).** Vznikají na objektech, které jsou schopny plastické deformace tlakem (např. daktyloskopické stopy v plastelíně, pečtním vosku, čokoládě apod.).

SKRYTÉ (latentní)

Patří mezi nejčastěji se vyskytující daktyloskopické stopy. Jedná se o stopy, které jsou při běžném osvětlení pouhým okem neviditelné nebo jen stěží viditelné (např. daktyloskopické stopy na skle, na papíře apod.). Tyto vznikají přenosem potu, který je přítomen na povrchu lidské pokožky, na předměty, jichž se člověk dotýká. Vlastní stopa je tvořena odparem potu, tj. směsí solí, tuků a bílkovin. Voda, která tvoří cca 97 % – 99 % základu potu, se pochopitelně odpaří.

Významným kritériem, podle kterého se daktyloskopické stopy dělí, je počet **identifikačních znaků (markantů)** obsažených ve stopě. Rozlišujeme:

- ✓ **stopy upotřebitelné k identifikaci** – obsahují 10 a více identifikačních znaků a mohou sloužit jako důkazní prostředek po provedeném identifikačním zkoumání,
- ✓ **stopy částečně upotřebitelné** – obsahují 7 – 9 identifikačních znaků; tyto stopy nemohou být použity jako důkazní prostředek, ale mohou poskytnout informace taktického charakteru (např. vyloučení řady podezřelých osob apod.),
- ✓ **stopy neupotřebitelné** – obsahují 6 a méně identifikačních znaků, protože jsou vytvořeny odrazem velmi malé části prstu nebo jsou rozmazané apod. Význam takovýchto stop je omezeně taktický (v některých případech lze posoudit, kterou částí pokožky byly vytvořeny, zjistit vzhled základního daktyloskopického obrazce apod.).

6.3 Vyhledávání, vyvolávání a zajišťování daktyloskopických stop

Daktyloskopické stopy představují relativně malé objekty, mnohdy snadno poškoditelné nebo zničitelné neodborným zásahem, proto je jejich vyhledávání a zajišťování náročné a vyžaduje odborné znalosti.

Daktyloskopické stopy se mohou vyskytovat:

- ✓ na předmětech tvořících prostředí, v nichž došlo k trestné činnosti (zařízení domů, bytů apod.), na jednotlivých částech budov (dveře, okna apod.), na jednotlivých věcech napadené osoby,
- ✓ na nástrojích, prostředcích a zbraních použitých k provedení trestné činnosti (na páčidlech, kleštích, paklíčích, dopravních prostředcích apod.),
- ✓ na odcizených předmětech,
- ✓ na těle osoby, která se stala předmětem útoku,

- ✓ na věcech pachatele, kde mohou být daktyloskopické stopy poškozeného.

Vyhledávání daktyloskopických stop se zásadně liší podle toho, zda se jedná o stopy latentní nebo viditelné. Latentní daktyloskopické stopy jsou velmi snadno přehlédnutelné díky své špatné viditelnosti až neviditelnosti. Jejich existence se především předpokládá na místech a předmětech, kterých se účastníci kriminalisticky relevantních událostí mohli nebo museli dotknout. Vychází se ze znalostí a zkušeností kriminalistů a z výpovědi svědků. Tato místa se následně prohlížejí. Samotné vyhledávání latentních daktyloskopických stop se provádí pomocí vhodného světelného zdroje, s jehož pomocí lze pozorovat povrch jednotlivých předmětů pod různými úhly osvětlení a využití lupy. Tento způsob je vhodný pro vyhledávání stop na skle, kovech, lakovaných předmětech apod., ale je nepoužitelný pro papírové nosiče, textilie a některé plastické hmoty.

Vyvolávání daktyloskopických stop znamená zviditelnění latentních daktyloskopických stop. K vyvolání daktyloskopických stop vyvinula kriminalistická technika řadu metod, které lze používat s ohledem na druh stopy, kvalitu jejího nosiče, stáří stopy i další faktory.

Rozeznáváme tyto metody:

1. Fyzikální metody – jsou založeny na poznatku, že odparek potu, který tvoří vlastní stopu má lepkavý (adhezivní) charakter. Na odparku proto ulpívají jemné práškovité hmoty (daktyloskopické prášky), které se nanášejí na prověřované místo pomocí vlasových štětečků. Tak dochází k vykreslení – zviditelnění vlastních obrazců papilárních linií.

Jako daktyloskopické prášky jsou používány různé, jemně mleté kovy např. hliník, železo, mosaz, ale i prášky nekovové, např. grafit. Nejčastěji se používají: **ARGENTORÁT** (mletý hliníkový prášek) pro vyvolávání latentních daktyloskopických stop na hladkých, až lesklých předmětech, zejména na skle, porcelánu, leštěném nábytku, klikách apod. **SAZE, GRAFIT nebo KOVOVÉ PRÁŠKY** k vyvolávání daktyloskopických stop na papíru (pokud má být uchován

v nepoškozeném stavu), např. na bankovkách, dokladech, cenných papírech či významných dokumentech, pokud není nutno uchovat papír k jeho původním účelům lze používat jemně mletého pečetního **VOSKU**, **ASFALTU** nebo **XEROXOVÉHO PRÁŠKU** (po zviditelnění se daktyloskopická stopa vystaví působení tepelného zdroje = „přípečení“ stopy k papíru, čímž je téměř neporušitelná. **TKANOL** lze používat na vyvolání daktyloskopických stop na látkách (hladkých), např. na silonu, damašku, popelínu, hedvábí apod. Mezi nové prostředky využívané k vyvolávání daktyloskopických stop se řadí: **PRÁŠKY VYŠŠÍ INTENZITY** (bílé, černé) pro vyvolávání stop na umělých hmotách, lakovaných předmětech, zbraních apod. Prášky vykazují nízkou přilnavost k nosiči stopy a využívají se především u starších stop. **DUÁLNÍ PROSTŘEDKY** – pro vyvolávání daktyloskopických stop, zejména na barevných nosičích (na světlém podkladě se jeví jako tmavošedé a na tmavém jako světlešedé). **FLUORESCENČNÍ PRÁŠKY** – jsou v různém barevném provedení a využívají fluorescenčního jevu.

WetPrint je nový a perspektivní prostředek na vyvolávání daktyloskopických stop na všech neporézních materiálech, které buď byly pod vodou, byly slabě omyty vodou, byly pod vodou a již vyschly, pokryty deštěm či rosou nebo znečištěny blátem apod. (jedná se o tekutý prostředek na bázi molybdenu, použitelný v případech, kdy se nepodařilo daktyloskopickou stopu vyvolat jinými dříve aplikovanými prostředky).

2. Chemické metody – jsou založeny na chemické reakci mezi některou složkou potu a chemikálií za vzniku barevné látky. Chemické metody se používají k vyvolávání daktyloskopických stop hlavně na papíře.

Nejčastěji se využívají: roztok **DUSIČNANU STŘÍBRNÉHO** – reaguje s přítomnými solemi, kdy vzniká bílá sloučenina, která se mění působením světla (či jiných činidel) v kovové stříbro – látku černé barvy = vyvolání kresby papilárních linií. **NINHYDRIN** – reaguje s látkami bílkovinného charakteru obsaženými v potu. Na papír je nanášen pomocí tampónů nebo častěji ve spreji. Pomocí ninhydrinu lze vyvolat na papírových nosičích i velmi staré stopy.

3. Fyzikálně – chemické metody – zde lze uvést vyvolávací metody založené na využití **JODOVÝCH PAR**. Jsou používány k vyvolávání daktyloskopických stop na papíru (stopa je vyvolaná jen dočasně a musí se

dokumentovat fotograficky). Další obdobnou metodou je využití sazí, které se uvolňují při spalování **KAFRU**. Tato metoda je využívána k vyvolávání daktyloskopických stop na kovových předmětech. Moderní metodou k vyvolávání stop na různých nosičích je využití **KYANOAKRYLÁTOVÝCH PAR**. Využívají se zejména na plastických hmotách, kůži, papíru, zbraních a kovech, fóliích apod. Metodu lze využívat jak v laboratoři, tak i v terénu (kyanová hůlka).

Jinou moderní metodou je použití **LASEROVÉHO ZÁŘENÍ** po předchozí chemické úpravě povrchu, zejména rozsáhlých objektů (např. na karosériích motorových vozidel apod.). Vyhledávání viditelných daktyloskopických stop je založeno především na pečlivé práci a použití různých osvětlovacích či optických prostředků (lupy apod.).

Uvedte příklady zajištění daktyloskopické stopy na papíru metodou fyzikální, chemickou a fyzikálně-chemickou.

Při vyhledávání a případném vyvolávání daktyloskopických stop je potřebné jejich zajištění. Toto se děje zejména:

In natura – stopy, které lze včetně jejich nosiče snadno odebrat a odeslat ke zkoumání. Např. peněženky, dámské kabelky, platební karty, listinný materiál apod. Je však nutno postupovat velmi obezřetně, protože hrozí nebezpečí poškození nebo dokonce zničení stopy během manipulace či dopravy.

Na daktyloskopické folie a pásy – využívá se zejména při zajišťování stop na rovných, hladkých a soudržných povřích, u stop, které byly vyvolány daktyloskopickými prášky nebo stopy tvořené prachem či v prachu. Daktyloskopické folie jsou dvojího druhu: klasické želatinové (černé, bílé transparentní) a **modernější samolepící folie** a pásy různého provedení a barev.

Fotograficky – se zajišťují stopy zviditelněné daktyloskopickými prášky vyvolané laserem a kyanoakrylátovými parami. Dále stopy původně viditelné.

Odléváním – zajišťují stopy plastické, nebo i plošné, vytvořené na zakřivených plochách. Dříve využívaná sádra byla nahrazena různými silikonovými kaučuky (např. LUKOPREN), kdy odlitky jsou pružné a dostatečně trvanlivé.

Zasílání daktyloskopických stop s výjimkou stop zajištěných in natura nepůsobí větší potíže. U stop zajištěných in natura je třeba zajistit jednoznačnou informovanost příjemce o tom, že se požaduje zviditelnění a využití těchto stop, přičemž je vhodné uvést, kde mají být stopy vyhledávány. Zasílání jinými způsoby zajištěných stop není náročné, pouze je třeba zabránit možnému poškození. Stopy musí být vždy řádně označeny a jejich označení v souladu s pořizovanou dokumentací místa kriminalisticky relevantní události.

6.4 Způsoby daktyloskopické identifikace

Kriminalistická daktyloskopie umožňuje:

- ✓ identifikaci osob podle stop a otisků zanechaných na místech kriminalisticky relevantních událostí,
- ✓ identifikaci neznámých mrtvol,
- ✓ identifikaci osob, které nechtějí nebo nemohou prokázat svoji totožnost,
- ✓ zjištění, zda zajištěná daktyloskopická stopa nebyla vytvořena osobou, která se již v minulosti dopustila doposud neobjasněné trestné činnosti.

Pro uvedené účely jsou nejčastěji porovnávány:

- ✓ daktyloskopické stopy s kontrolními otisky osob podezřelých nebo domácích,
- ✓ daktyloskopické stopy s otisky osob registrovaných daktyloskopické evidenci,

- ✓ daktyloskopické stopy se stopami z míst dosud neobjasněné trestné činnosti,
- ✓ otisky neznámých osob nebo mrtvol s evidovanými otisky v daktyloskopických evidencích,
- ✓ daktyloskopické otisky a stopy zaslané v rámci mezinárodní spolupráce s daktyloskopickými evidencemi či jinými evidenčními materiály (Interpol, Europol).

Proces daktyloskopické identifikace se skládá ze tří částí:

V prvním stadiu zkoumá znalec objekty identifikace z hlediska jejich vhodnosti pro identifikační zkoumání (zda objekty obsahují vhodné identifikační znaky, jejich počet a kvalitu). Na základě zkoumání mechanismu vzniku stopy pak určuje skupinovou příslušnost. Kromě poznatků o technické hodnotě stopy lze získat i cenné taktické informace vhodné k operativně pátrací činnosti.

Ve druhém stadiu provádí znalec vlastní srovnávací zkoumání a hodnocení jednotlivých identifikačních znaků obsažených v identifikačních objektech, jak z hlediska jejich kvality (druh daktyloskopického identifikačního znaku – vidlice, očko apod.), tak z hlediska kvantity (ta je určena jejich polohou ve vztahu k jiným okolním znakům apod.). Hodnocení daktyloskopických identifikačních znaků se provádí souběžně u obou identifikačních objektů, kdy se dílčí výsledky porovnávají se závěry o shodnosti či rozdílnosti znaků.

Ve třetím stadiu provádí znalec na základě analýzy a syntézy předchozího zkoumání zhodnocení všech dílčích závěrů. Podle kvantity a kvality daktyloskopických identifikačních znaků rozhodne o shodnosti (nebo rozdílnosti) zkoumaných objektů z hlediska původu jejich vzniku.

Posuzování informační hodnoty daktyloskopických stop na místě činu není v podstatě možné. Pouze soudní znalec může rozhodnout o nepoužitelnosti některých stop.

Srovnávací otisky – získávají se nejčastěji s pomocí daktyloskopické černě, která se nanese v tenké vrstvě na vhodnou, rovnou a pevnou podložku (sklo, kov). Na takto připravenou plochu se přitisknou příslušné části pokožky pokryté papilárními liniemi. Takto načerněné části pokožky se přenesou na vyznačenou část daktyloskopických karet; v případě posledních článků prstů rukou valivým pohybem, v ostatních případech přitisknutím. Vzniklé srovnávací otisky se archivují a stávají se součástí daktyloskopické sbírky (nověji se pro tyto účely využívají továrně vyrobené fólie z plastické hmoty, na kterých je již optimálně vrstva daktyloskopické černě nanesená).

V praxi bylo zavedeno i tzv. čisté daktyloskopování, které nevyužívá daktyloskopické černě, ale speciální pasty, kterými se slabě potře polštářek a otisk se přenesou na speciálně upravený papír. Vzniklé otisky mají šedé zbarvení. Tento způsob se nejvíce využívá při získávání otisků osob domácích, protože méně obtěžuje daktyloskopované osoby, zejména při odstraňování zbytků daktyloskopické černě z pokožky. Takto získané otisky pořízené na papír se po využití zničí.

Srovnávací otisky mrtvol se získávají obdobně, často je však třeba pokožku vypnout vstříknutím kapaliny (oleje, vody) pod kůži. Pokud již nastala mrtvolná ztuhlost, vloží se ústřížek papíru do daktyloskopické lžice a ta se převalí přes snímaný obrazec papilárních linií. U starších mrtvol je mnohdy vhodné odoperovat pokožku s papilárními liniemi a z nich získat otisky, případně je fotografovat.

Pro srovnávací otisky prstů a dlaní existují normalizované daktyloskopické karty, ve kterých jsou jednotlivé rubriky vyplněny příslušnými otisky. Daktyloskopické karty dále obsahují základní identifikační údaje o daktyloskopované osobě a základní údaje o jejím vzhledu.

V dřívějších dobách se porovnávání daktyloskopických stop se srovnávacími otisky provádělo výhradně manuálně. Daktyloskopické stopy a srovnávací otisky byly nejprve různými způsoby tříděny a klasifikovány a subklasifikovány. Poté daktyloskop porovnával stopu (kterou musel také klasifikovat) s určitou skupinou srovnávacích otisků z daktyloskopických sbírek. Jednalo se o značně pracnou i časově náročnou činnost při velkých počtech evidovaných otisků se jejich prohledáváním stávalo časově neúnosné. S rozvojem výpočetní techniky byly zkonstruovány automatizované daktyloskopické systémy. Jde o specializované počítačové systémy, které porovnávají

hodnocenou stopu nebo otisk s velmi rozsáhlou databází evidovaných osob stop. Celý proces trvá řádově minuty a jeho výsledkem je nabídka několika nejpravděpodobnějších otisků z databáze. Daktyloskop potom vizuálně porovnává stopu s nabídkou, určí případnou shodu a zpracuje znalecký posudek.

K účelu daktyloskopické identifikace se v současné době vedou:

a) Ústřední daktyloskopická sbírka na Kriministickém ústavu – slouží k uchování daktyloskopický otisků všech osob daktyloskopovaných na území ČR a daktyloskopických otisků zaslaných Interpolem.

b) Krajské daktyloskopické sbírky na OKTE - slouží k uchování daktyloskopických otisků osob daktyloskopovaných u útvarů PČR v rámci kraje.

Daktyloskopické sbírky zahrnují:

- 1. Sbíрку otisků prstů a dlaní osob.**
- 2. Sbíрку stop z neobjasněných případů.**
- 3. Sbíрку stop z objasněných případů.**

Pro potřeby Policie ČR byla v roce 1994 uvedena do provozu počítačová evidence AFIS 2000 (Automated Fingerprint Identification System) od americké firmy Printrak. V paměti systému jsou zafixovány otisky posledních článků prstů na ruku osob daktyloskopovaných v ČR a daktyloskopické stopy z míst trestných činů. Systém AFIS se neustále modernizuje a programově aktualizuje. Např. od roku 2010 je možné do databáze zavádět i dlaně daktyloskopovaných osob. Z centrály na Kriministickém ústavu Praha je on-line přístup na jednotlivé OKTE a některá další specializovaná pracoviště Policie ČR.

Po zvládnutí úvodních teoretických pasáží se začneme zabývat vybranými disciplínami kriminalistické techniky. Mezi nejznámější a nejpoužívanější patří kriminalistická daktyloskopie. Daktyloskopie vychází z existence papilárních linií, které se vyskytují na vnitřní straně prstů rukou, dlaní a chodidel. Upotřebitelná daktyloskopická stopa umožňuje individuální identifikaci.

Příklady zajištění daktyloskopické stopy na papíru:

Fyzikální metodou – železné piliny a magnetický štětec,

Chemickou metodou – Ninhydrin,

Fyzikálně-chemickou metodou – jodové páry.

Kontrolní otázky:

1. Rozeberte pojem a význam daktyloskopie.
2. Které fyziologické zákonitosti daktyloskopie znáte?
3. Jak můžeme dělit daktyloskopické stopy?
4. Co rozumíme pod pojmy vyhledávání, vyvolávání a zajišťování daktyloskopických stop?
5. Jaké jsou možnosti a způsoby daktyloskopické identifikace?

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Čím se zabývá kriminalistická daktyloskopie?

- a) výcvikem a využití služebních psů
- b) identifikací osob na základě ušních boltců, rtů aj. částí těla
- c) identifikací osob na základě obrazců papilárních linií**
- d) identifikací zvířat na základě obrazců papilárních linií

2. K čemu můžeme využít částečně upotřebitelnou daktyloskopickou stopu?

- a) k zjištění totožnosti osoby, která otisk vytvořila
- b) ke skupinové identifikaci**

- c) určení pohlaví osoby, která otisk zanechala
- d) zjištění tělesné výšky a váhy osoby, od které otisk pochází

3. Jak se zajišťují plastické daktyloskopické stopy na místě činu?

- a) snímáním na daktyloskopické folie
- b) fotografickou dokumentací
- c) odlitím do lukoprénu**
- d) otisknutím do speciální plastické hmoty

4. Na kterou daktyloskopickou folii se zajišťují stopy vyvolané železnými pilinami?

- a) bílou**
- b) černou
- c) transparentní
- d) stříbrnou

7 PORTRÉTNÍ IDENTIFIKACE

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
✓ Vysvětlit pojem, podstatu a význam portrétní identifikace		
Získáte:		<i>Získáte</i>
✓ Znalosti o formách portrétní identifikace ✓ Přehled o možnostech sestavování portrétní osoby podle vnějších znaků		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
✓ Rozlišovat mezi popisem laickým a popisem úředním ✓ Prezentovat laický popis		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Portrétní identifikace, popis osoby, vnější znaky osob, laický popis, úřední popis, PORIDOS.

PRŮVODCE KAPITOLOU

7.1 Pojem a podstata kriminalistickotechnické činnosti

Portrétní identifikace osob je historicky nejstarší metodou identifikace osob. I dnes přes existenci nových a dokonalejších metod využívaných v kriminalistické praxi, má portrétní identifikace své nezastupitelné místo. Nelze tedy pokládat popisování osob a jejich následnou identifikaci na základě popisu za překonané či zastaralé.

O rozvoj portrétní identifikace se v minulosti zasloužil úředník pařížské **Súrete Alphonse Bertillon**, který v roce 1879 vypracoval a do praxe zavedl způsob registrace osob na základě jedenácti různých tělesných měr (tzv. bertillonáž), přičemž všechny míry byly zaznamenány na jediné kartě, kterou bylo možno na základě jednoduchého systému kdykoliv rychle v kartotékách vyhledat. Svůj registrační systém vybudoval na základě dvou zákonitostí:

1. nejsou na světě dva lidé, kteří by měli naprosto stejné tělesné míry,
2. míry některých lidských kostí jsou po dosažení určitého věku neměnné.

Později doplnil Bertillon antropometrické údaje na kartě slovním popisem (portrait parlé) vyšetřované osoby, především jejich nápadných individuálních znaků.

Portrétní identifikace – je obor kriminalistické techniky, který se zabývá identifikací člověka na základě jeho vnějších znaků s cílem jejich využití při pátrání po osobách a při zjišťování totožnosti neznámých osob a mrtvol.

Zevnějšek člověka se sice soustavně mění, ale v okamžiku života je soubor jeho vnějších znaků neopakovatelný a zcela jedinečný (individuální).

Vnější znaky osob můžeme rozdělit na:

- ✓ **anatomické (statické)** – celková stavba těla, hlavy, obličeje a jeho částí apod.

- ✓ **funkční (dynamické)** – držení těla, způsob chůze, gestikulace, hlas, mimika atd.

Pro identifikaci mají větší význam anatomické znaky (lze hodnotit i z fotografie), funkční znaky se mohou měnit (únava, nemoc, alkohol, prostředí apod.).

Zvláštní znamení – jsou takové vnější znaky, které vznikají jako anomálie buď vrozené, anebo získané během života. Zvláštní znamení mohou být znaky anatomickými i funkčními (anatomické – např. zakřivení páteře, hrb, jizvy, bradavice, mateřská znaménka apod.; funkční – např. tiky, způsob držení hlavy, kulhavost, kocktavost apod.).

Nápadné znaky – vnější znaky, které se vyskytují poměrně vzácně a lze je lehce nalézt. Nacházejí se zejména na nezakrytých částech těla (rozštěp rtů, kratší noha, velké mateřské znaménko, amputované prsty apod.). Důležitou identifikační pomůckou je tetování. U tetování se kromě popisu jejich umístění zaznamenává i jejich druh a velikost. Podle potřeby je možno tetování obkreslit či ofotografovat.

Popisem a hodnocením vnějších znaků lidského těla se zabývá antropologie. Antropologické metody, kterými se hodnotí stav lidského těla, můžeme dělit na:

- ✓ **somatometrické** – hodnotí znaky na základě kvantitativních hodnot (míry, hmotnost, oblouky, obvody, úhly);
- ✓ **somatoskopické** – hodnotí znaky na základě kvalitativní charakteristiky (vývoj, velikost, nepřítomnost určitého znaku lidského těla).

Význam portrétní identifikace spočívá v tom, že se jedná o prostředek individuální identifikace člověka v praxi nejčastěji užívaný. Každá kontrola dokladů je vlastně portrétní identifikací. Porovnává se fotografie s vnějšími znaky člověka, který doklad předkládá.

V kriminalistické praxi napomáhá portrétní identifikace při plnění těchto úkolů:

1. pátrání po hledaných a pohřešovaných osobách,
2. identifikaci osob (živých i mrtvých).

a) zjištění totožnosti

- ✓ zadržené osoby,
- ✓ neznámé mrtvoly.

b) usvědčení pachatele trestného činu

Portrétní identifikace může být uskutečňována formou rekognice (znovupoznání) nebo expertizy (znalecké zkoumání).

V praxi jde zejména o tyto úkony:

- ✓ identifikace osoby (pachatele) jinou laickou osobou (svědek, poškozený),
- ✓ identifikace neznámé mrtvoly laickou osobou (příbuzný, známý),
- ✓ identifikace neznámé mrtvoly znalcem,
- ✓ identifikace osoby znalcem podle fotografie.

Připravte si odpovědi, které z uvedených úkonů mají formu rekognice, a které expertizy.

7.2 Sestavování portrétní osoby podle vnějších znaků

Popis je velmi důležitý prostředek identifikace. Jeho účelem je získat věrný obraz osoby.

Popis osoby je slovem vyjádřený (verbální) obraz.

Při popisu se v bezpečnostní praxi používají dva termíny:

- ✓ **popisování** – činnost k získání popisu,
- ✓ **popis** – výsledek činnosti popisování.

Je důležité, aby popis obsahoval a co nejvýstižněji vyjadřoval především morfologické znaky obličeje a obličejové kostry, zejména takové vnější znaky, které se věkem relativně nemění. Dále jde o přesné vystižení dalších vnějších anatomických i funkčních znaků, jakož i znaků individuálního charakteru především tzv. zvláštním znamením a na první pohled nápadným znakům (zvláštnosti chůze, vývojové anomálie, následky úrazů, jizvy, tetování apod.). Obraz osoby bývá obvykle doplněn i popisem oblečení a věcí co měla osoba u sebe a dalšími důležitými údaji.

Podle způsobu získání popisu rozeznáváme:

1. **popis úřední,**
2. **popis laický.**

Úřední popis

Úřední popis vypracovává úřední osoba (zpravidla kriminalistický technik), která má nejen odborné znalosti, ale i nezbytné technické pomůcky (měřidla, váhy, tabulky, vlasové vzorkovnice apod.). Popis je prováděn podle jednotného systému, za fyzické přítomnosti popisované osoby do úředního tiskopisu, kde jsou jednotlivé prvky popisu seřazeny v logickém sledu. Takto zpracovaný úřední popis se zavádí i do počítačových systémů a stává se součástí kriminalistických evidencí.

Úřední popis obsahuje popis následujících vnějších znaků člověka:

Tělesná výška – zjišťuje se měřením živé osoby ve stoje; případně měřením mrtvoly nebo bezvládné osoby ve vodorovné poloze položením měřidla vedle těla.

Tělesná hmotnost – zjišťuje se vážením osoby v nejnutnější oděvu; v krajním případě odhadem; informační hodnota je relativně malá (hmotnost se může rychle a zásadně měnit).

Postava – rozumí se celkový vzhled popisované osoby, její tělesné proporce, tedy vzájemný poměr mezi výškovými a šířkovými rozměry jednotlivých částí těla. Zejména se hodnotí vzájemné proporce hrudníku a břicha (postava: slabá, střední, zavalitá, silná apod.).

Zdánlivé stáří – uvádí se jen tehdy, jestliže je rozdíl mezi skutečným věkem osoby a jejím vzhledem na první pohled patrný a mohl by vést k omylu (především u žen).

Tvar hlavy – zjišťuje (hodnotí) se při pohledu zepředu. Jedná se o jeden z nejdůležitějších znaků pro identifikaci (tvar: kulatý, oválný, čtvercový, vejčitý, pyramidový apod.).

Tvar lebky – zjišťuje (hodnotí) se při pohledu z profilu. Jde o důležitý vnější znak, jehož slovní vyjádření je velmi obtížné (lebka: vysoká, nízká, špičatá, tupá, vejčitá, plochá, vyklenutá, nepravidelná apod.).

Tvar obličeje – koresponduje s tvarem hlavy. Kromě trvalých charakteristik se popisuje i jeho barva, plnost, pihovatost a jiné zvláštnosti (obličej je pro popis ohraničen přirozenou hranicí vlasů, spánkovými a lícními kostmi; úhly dolní čelisti a bradou).

Vlasy – zjišťuje (hodnotí) se jejich barva, tvar, hojnost, střih a jiné zvláštnosti.

Vousy – zjišťuje (hodnotí) se jejich barva, hustota, vzrůst, tvar a střih (informační hodnota je relativně malá – možnost úprav či oholení).

Čelo – zjišťuje (hodnotí) se výška, šířka, sklon, klenutí a vrásky. Hodnotí se především ve vztahu k proporcím obličeje.

Obočí – zjišťuje (hodnotí) se tvar, sklon, velikost, vzdálenost či barva (obočí: přímé, lomené, vlnité, obloukovité; krátké, dlouhé, srostlé apod.).

Oči – zjišťuje (hodnotí) se jejich barva, tvar oční štěrbiny a zvláštnosti. Jedná se o významný identifikační znak.

Uši – zjišťuje (hodnotí) se zejména tvar ušních boltců a jejich poloha vůči hlavě a zvláštnosti (tvar: oválný, kulatý, tříhranný, čtyřhranný apod.; poloha vůči hlavě: přilehlé, odstálé, šikmo usazené apod.). Jedná se o významný identifikační znak, což je dáno skutečností, že je prakticky nemožná shoda tvaru ucha (ve všech detailech) u dvou lidí. Je dokázáno, že i jednovaječná dvojčata mají rozdílný tvar uší. (pozn. popisuje se vždy ucho pravé; levé jen tehdy, jeví-li se zřetelné odchylky od ucha pravého).

Nos – je nejspíše zapamatovatelnou částí obličeje, zvláště základna nosu má vliv na celkovou charakteristiku obličeje. Popis se skládá se zjištění šířky a výšky, hřbetu a základny, kořene, špičky a jiných zvláštností (nos: široký – úzký; dlouhý – krátký, přímý – vypouklý; zvláštnosti: nos boxerský, trudovitý, pijácký, orlí apod.).

Ústa a rty – zjišťuje (hodnotí) se podle celkového vzhledu a tvaru; hodnotí se i sklon koutků úst a jiné zvláštnosti.

Zuby – tvoří velmi významný identifikační znak (důležitými jsou všechny dentistické a lékařské zásahy). Pozn. identifikací člověka podle zubů se zabývá také kriminalistická biologie a soudní lékařství.

Brada – zjišťuje (hodnotí) se její tvar při pohledu zepředu a ze strany a jiné zvláštnosti (brada: kulatá, špičatá, hranatá; zvláštnosti: důlek či rýha na bradě, dvojitá brada apod.).

Ruce a nohy – zjišťuje (hodnotí) se pouze nápadné znaky trvalejšího charakteru (ruce: dlouhé – krátké; silné – hubené, svalnaté, mozolnaté; prsty: zchromlé, amputované, srostlé; nohy: velikost, dlouhé – krátké; do "O", "X"; protézy apod.).

Chůze a držení těla – zjišťuje (hodnotí) se souhrnem anatomických pohybů nohou, rukou a trupu (chůze: kolísavá, vratká, kolébavá, kulhání a jiné nekoordinované pohyby; držení těla: strnulé, napjaté, vzpřímené, shrbené apod.).

Způsob mluvy a znalost řeči – zjišťuje (hodnotí) se jen v případě různých odchylek a znalost cizích řečí spolu s úrovní znalosti (mluva: šišlavá, koktavá, špatná výslovnost hlásek apod.).

Zvláštní znamení – pokud osoba má, uvádí se vždy (včetně tetování), pro velký identifikační význam. Při složitém popisu se i fotograficky dokumentují.

Laický popis

Laický popis získává odborně školený pracovník výsledkem osoby – laika (svědka nebo poškozeného) k popisu jiné osoby (pachatele). Přitom je třeba dbát všech zásad platných pro výslech svědka.

Na kvalitu laického popisu mají vliv různé okolnosti, které lze rozdělit na:

a) **objektivní faktory** – souvisí především s podmínkami pozorování popisované osoby a existují nezávisle na vůli člověka. Patří mezi ně: klimatické podmínky, viditelnost, intenzita osvětlení, délka pozorování, vzdálenost a směr pozorování, pohyb pachatele apod.

b) **subjektivní faktory** – souvisí především s vlastnostmi a schopnostmi lidí. Patří mezi ně: kvalita smyslových orgánů, schopnost vnímat, vnímané si zapamatovat a později si vybavit a reprodukovat (uplatňují se zejména vyjadřovací schopnosti, vliv různých chorob, profesní zaměření, strach, stres, únava, alkohol, zájem na pozorování, zájem na podání informace apod.).

Všechny tyto okolnosti musí znát vyslychající dříve, než přikročí k vlastnímu výslechu popisující osoby. Přitom je vhodné ověřit si i některé schopnosti svědka, např. schopnost správně odhadnout stáří, vzdálenost, výšku, čas atd. Snahou vyslychajícího je získání co nejpřesnějšího popisu všech vnějších znaků, a to jak anatomických, tak i funkčních a zvláštních znamení.

7.3 Způsoby sestavování portréту osoby

Získání kvalitního popisu osoby je dosud hlavním problémem portrétní identifikace. Řešení tohoto problému se ubírá směrem nahrazení slovního obrazu obrazem hmotným, konstruovaným podle popisu. K tomuto účelu existuje několik různých metod a technických prostředků.

Grafická metoda

Podstata této metody spočívá v tom, že charakteristické znaky popisované osoby jsou ihned kresleny malířem – grafikem, který výpověď svědka ztvárňuje. Vzniká tak skutečný obraz hledané osoby. Širší uplatnění tato metoda dosáhla v letech 1949 – 1959 v USA a v některých zemích se doposud používá (pozn. grafická metoda je používána současně s metodou Identi-kitu).

Plastická metoda

Podstatou této metody, stejně jako u metody grafické, je nutnost vyhotovení kresleného portrétu, který je vypracován podle výpovědi svědka. Pak se z vhodného materiálu modeluje tvar hlavy a obličeje popisované osoby. Model se dále opatří umělými očima a parukou a je dotvářen podle korekcí svědka. Protože jsou grafická i plastická metoda velmi náročné a pracné, vedl další vývojový trend k jejich zjednodušování. Jedná se zejména o typy fotorobotů a typy Identikitů.

Metoda skládaného portrétu

Metoda je založena na skládání obrazu obličejové části z jednotlivých dílů. Tato metoda existuje v mnoha provedeních, kdy díly jsou např. vytvořeny jako perokresby nebo se jedná o části fotografie skutečných osob. V mnoha variantách jsou obrazy např. vlasových pokrývek, očí, uší, nosů, úst a brad, popřípadě i různé doplňky jako brýle, pokrývky hlavy apod. V přístroji se jednotlivé díly současně promítají na plátno nebo matnici a popisující osoba vybírá díly, které nejvíce odpovídají podobě hledané osoby. Výsledný obraz lze ještě dále korigovat, různě dokreslovat a upřesňovat. Běžná je možnost fotografování výsledného obrazu a jeho využití jako pátrací pomůcky. Metoda je stále využívána a v jednotlivých zemích jsou používány různé, mnohdy konstrukčně odlišné přístroje.

Fotorobot – práce s tímto přístrojem spočívá v tom, že svědkovi, který popsal všechny anatomické a funkční znaky popisované osoby, pomáhá sestavit portrét této osoby. K tomu se využívá dvou speciálně zhotovených alb – “album typů” (soubor fotografií různých typů obličejů) a tzv. “kompoziční identifikační album” (fotografie obličeje jsou rozstříhány do šesti pruhů tak, že na každém je jeden z prvků obličeje = vlasy, čelo, nos, oči, ústa, brada). Svědek vybírá z kompozičního alba jednotlivé znaky a nahrazuje jimi nevyhovující znaky z alba typů.

Fotomontáž – jednotlivé prvky kompozičního alba jsou nafotografovány na šest diapásů, každý z nich s různými variantami jednoho znaku. Tyto se promítají šesti projektory na plátno či zabudovanou matnici přístroje. Znaky z diapásu jsou vybírány a korigovány podle popisu svědka. Výsledný portrét je nutno přefotografovat a vyretušovat.

Identikit – u těchto typů přístroje jsou jednotlivé prvky obličeje kresleny na průhledných foliích. Identikit se skládá z alba obsahujícího jednotlivé prvky obličeje a ze souboru folií s různými vnějšími znaky obličeje. U nás jsou využívány polské verze Identikitu = IRK I, IRK II.

MIMIC - přístroj, vyvinutý v USA, v sobě slučuje přednosti metod fotomontáže a Identikitu. Je složen ze šesti diapásů s přefotografovanými znaky obličeje. Jednotlivé znaky se promítají na matnici přístroje ve skutečné velikosti. Zařízení umožňuje posuv

pásů horizontálně oběma směry u některých pásů (oči, nos, ústa) i vertikální pohyb těchto prvků nahoru a dolů. Zařízení je vybaveno kamerou se systémem POLAROID. Každý znak má své kódové číslo, které určuje kromě pořadí i jeho druh, velikost a rasovou příslušnost. Souhrn kódových čísel všech prvků obličeje udává kód daného portréru, který lze dále předávat telefonicky, dálnopisem apod.

Výpočetní technika

Uplatňuje se při moderním způsobu sestavování portréru osoby. Nevyžaduje výtvarného nadání, sestavování portréru je rychlejší a zbytečně nezatěžuje svědka. V praxi Policie ČR používá dva počítačové programy:

- ✓ tuzemský PORIDOS pro PC,
- ✓ FACETTE pro počítače Apple Macintosh.

PORIDOS (Portrétní identifikace osob) – systém vychází z fotografií skutečných osob zepředu, rozdělených na několik částí, které se následně skládají. Sestavování portréru probíhá na monitoru počítače a obraz lze řadou způsobů upravovat (doplnění jizev, mateřských znamének, přidávání nebo ubírání vlasů, vousů apod.) a výškově i stranově lze jednotlivé části obrazu posouvat. Výsledný portrét lze vytisknout na počítačové tiskárně. Program vytvořil Kriminologický ústav v Praze a neustále jej doplňuje o nové verze. PORIDOS je rozšířený na všechna kriminalistickotechnická pracoviště Policie ČR.

Hlavní předností systému PORIDOS jsou:

- ✓ vysoká kvalita sestavování portréru,
- ✓ uspořádání menu umožňuje rychlý výběr obličejových částí v obrazovém katalogu,
- ✓ obrazový katalog obličejů je možné dále upravovat a rozšiřovat,
- ✓ obrazový editor umožňuje provádět řadu úprav obrazů dle volby uživatele,

- ✓ jednoduchá obsluha celého systému.

Nevýhodou byla obtížnost při sestavování portrétů žen, dětí a jiných ras. Poslední verze programu **PORIDOS tyto problémy odstraňuje.**

FACETTE – program byl vytvořen firmou Walter Maschner SOFTWARE ve spolupráci s grafickým pracovištěm bavorské kriminální policie v Mnichově. Umožňuje snadné sestavení portrétu, včetně ženského, dětského a osob jiných ras. Soubory obličejových částí lze doplňovat přímo uživatelem (o módní účesy, rysy jiných ras apod.). Lze je využít i k retušování fotografií (změna účesu, doplnění vousů, brýlí apod.). Program má pouze Kriminologický ústav Praha a Správa Policie hl. m. Praha.

7.4 Identifikace osob podle fotografie a identifikace neznámých mrtvol

Identifikace osob podle fotografie

Podstatou všech srovnávacích metod vypracovaných ke zjištění totožnosti je vyhledávání shodných antropometrických znaků a jejich hodnocení z hlediska významu pro daný případ. Jednou z disciplín identifikace osoby je zjišťování, zda dvě nebo více fotografií zobrazují tutéž osobu. Běžně se s ní setkávají policisté při zjišťování totožnosti neznámých mrtvol nebo osob vystupujících s nepravými doklady apod. (pozn. řešení otázky, zda je na fotografiích jedna a táž osoba, nespadá přímo do znaleckého oboru portrétní identifikace, ale do kriminalistické antropologie). Zvláštním druhem fotografie je třídílná kriminalistická fotografie, která se zhotovuje souběžně s úředním popisem a daktyloskopováním osoby. Fotografie má rozměr 6 x 13 cm a zachycuje pohled na hlavu osoby ze tří směrů pohledu (pravý profil, pohled zepředu, tříčtvrtinový levý profil). Tyto třídílné fotografie bývají mnohdy doplněny fotografií celé postavy. Evidují se v tzv. fotoalbech a slouží svědkům nebo poškozeným osobám k vyhledávání pravděpodobného pachatele.

Identifikace neznámých mrtvol

Identifikace mrtvol je vždy úkolem mimořádné důležitosti pro objasnění případu. Po pečlivém ohledání a popsání mrtvol, po její fotografické fixaci a fotografickém i topografickém zdokumentování místa nálezu se mrtvola dopraví na pitevnu, kde je nutno provést další identifikační úkony. Jedná se především o **daktyloskopování mrtvol** podle zásad o daktyloskopování osob. Daktyloskopické karty s otisky prstů mrtvol se zasílají k vyhodnocení do centrální sbírky. Dále se provádí úprava mrtvol pro **fotografování k identifikačním účelům**. Tzn., že se očistí od bláta a jiných nečistot, umyje, učeše, sešije potrháná nebo jinak poškozená pokožka obličeje, nalíčí se a fotografuje vsedě. Na fotografickém negativu lze provést retušování. Výsledná fotografie se použije pro pátrací účely.

Pitva neznámé mrtvol, kterou provádí soudní lékař, může zjistit poznatky nejen o příčině smrti, ale také identifikovat mrtvého (vrozené vady, staré jizvy po operacích, zlomeniny tj. významné identifikační znaky).

O nálezu mrtvol neznámé totožnosti se vyhotovuje evidenční karta obsahující popis mrtvol, oděvu a věcí, které měla u sebe a vylíčení okolností, za nichž byla mrtvola nalezena apod. Karta se zakládá do celostátní evidence neznámých mrtvol, která se neustále porovnává s evidencí pohřešovaných osob.

Pokud je k dispozici vhodná fotografie pohřešované osoby, jejíž data odpovídají údajům zjištěným zkoumáním kostrového nálezu, a současně lebka, lze k individuální identifikaci s úspěchem použít **identifikační metodu superprojekce**. Jedná se o metodu promítání obrazu lebky do portrétu pohřešované osoby. V současné době se používá metoda videosuperprojekce, která využívá dvou videokamer a mixážního pultu (lebka je umístěna v superprojekční hlavici a disponuje šesti stupni volnosti a je snímána kamerou v horizontální rovině. Portrét je situován na desce stolu a je snímán druhou kamerou umístěnou vertikálně. Mixážním pultem je vytvářena superprojekce).

V současné době je na Kriministickém ústavu v Praze využívána relativně nová metoda **počítačové digitalizované superprojekce**. Princip spočívá v převedení lebky pomocí 3D scanneru do digitální podoby, stejně jako portrét pomocí stolního 2D scanneru. Vlastní superprojekční nastavení probíhá v počítači a výstupem je monitor.

SHRNUTÍ

Portrétní identifikace je nejstarší metodou identifikace člověka a také nejčastěji užívanou metodou v každodenní policejní praxi. Jedná se o prostředek individuální identifikace člověka v kriminalistické praxi nejčastěji využívaný při zjišťování totožnosti pachatelů, osob neznámé totožnosti včetně mrtvol a při pátrání po hledaných a pohřešovaných osobách.

Případy identifikace pachatele svědkem stejně jako identifikace mrtvol příbuzným mají formu rekognice. Případy identifikace neznámé mrtvol znalce stejně jako identifikace osoby znalcem podle fotografie má formu expertizní.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Objasněte pojem a význam portrétní identifikace.
2. Co rozumíme popisem osoby a jaký je rozdíl mezi úředním a laickým popisem?
3. Které metody sestavování portréту osoby znáte?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

8 KRIMINALISTICKÁ BIOLOGIE

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Charakterizovat pojem a podstatu a kriminalistické biologie
- ✓ Vysvětlit rostoucí význam kriminalistické biologie

Získáte:

Získáte

- ✓ Znalosti o dělení biologických stop
- ✓ Přehled o možnostech zkoumání biologických stop

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Rozebrat jednotlivé druhy biologických stop a jejich informační hodnotu
- ✓ Popsat zásady a způsoby zajišťování biologických stop

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická biologie, biologický materiál, biologické stopy, druhy biologických stop, krevní stopy, tělní sekrety, osteologický materiál, trichologický materiál, zajišťování biologických stop.

PRŮVODCE KAPITOLOU

8.1 Pojem, význam a objekty kriminalistické biologie

Kriminalistická biologie je aplikovanou disciplínou, která slouží kriminalistické praxi vyhledáváním, zajišťováním, zkoumáním a vyhodnocováním biologických stop lidského, zvířecího a rostlinného původu. Nejčastějším objektem zkoumání jsou biologické stopy lidského původu. Hlavním úkolem kriminalistické biologie je identifikace osob, která se buďto uskuteční na úrovni určení skupinové příslušnosti, nebo na úrovni individuální identifikace (zkoumání složení deoxyribonukleové kyseliny DNA nebo DNK).

Biologický materiál jako objekt zkoumání lze rozdělit do několika skupin:

1) Biologický materiál lidského původu, se kterým se v kriminalistické praxi setkáváme nejčastěji, vytváří biologické stopy podle následujících způsobů oddělení od lidského organismu:

a) Samovolně odloučený materiál bez použití jakéhokoliv násilí (zpravidla projevy životních funkcí organismu). Sem patří např. moč, lejno, pot, sliny, slzy, vlasy, chlupy, ejakulát, poševní sekret, nosní sekret, zvratky, menstruace, plodová voda, placenta a další.

b) Materiál oddělený od lidského organismu působením zevního násilí, přičemž není rozhodující, zda toto násilí působilo proti zájmům člověka, nebo v jeho zájmu (především chirurgické zákroky). Typicky biologickými materiály tohoto typu jsou krev, části tkání orgánů, vytržené či odstřižené vlasy, části kostí apod.

c) Materiál pocházející ze zaniklého organismu (po smrti člověka), kam patří celé mrtvolky a jejich části, kosti a kostrové nálezy.

2) Biologický materiál zvířecího původu, kterým se kriminalistická biologie zabývá zpravidla pouze do té doby, než je bezpečně prokázáno, že se skutečně jedná o materiál zvířecího původu. Výjimečně přichází v úvahu bližší zkoumání, např. v případech neoprávněného usmrcení vzácného dravého zvířete, v případech napadení člověka zvířetem, v případech útěku zvířat ze ZOO apod.

3) Biologický materiál rostlinného původu je rovněž předmětem kriminalistického zájmu ojedinele. V minulosti byly zkoumány biologickými metodami rostlinné drogy, v současnosti jsou tyto drogy identifikovány chemickými metodami. V úvahu přichází zkoumání tabákových výrobků a dále identifikace nejrůznějších rostlinných zbytků nalezených v souvislosti s konkrétní událostí. Vzhledem k značné homogenitě rostlinného pokryvu na tuzemském teritoriu však tato zkoumání nemají až na výjimečné případy větší praktický význam.

Kromě tří druhů biologických materiálů přichází v úvahu i zkoumání hmyzu nalezeného na mrtvolách pro určení přibližné doby smrti a zkoumání různých prvoků, rozšírek a dalších obdobných mikroorganismů.

S biologickými stopami se nejčastěji setkáváme u násilných trestných činů. Můžeme je také nalézt i na jiných místech činů, např. při krádeži, vloupáním, pytláctví apod. Úkolem biologického zkoumání je zpravidla určení krevních skupinových vlastností v systému A, B, O nebo M, N, S.

Objevením DNA jako materiálního nosiče dědičných a nedědičných znaků živých organismů došlo k poznání, že struktura molekuly DNA a jejich základních báz

A-alanín, C-cytozín, G-gvanín, T-tymín je u každého lidského jedince jedinečná s výjimkou jednovaječných dvojčat. Řetězec molekuly DNA v každé buňce obsahuje stejný počet, přibližně 3 miliardy nukleotidů. Dva lidští jedinci se od sebe odlišují mnohými dědičnými znaky, což značí, že se odlišuje i jejich DNA pořadím (sekvencí) nukleotidů v řetězci jejich DNA. Srovnáním DNA dvou lidí, kteří nebyli v příbuzenském vztahu, bylo zjištěno, že přibližně jeden nukleotid z 300 je odlišný. Protože v řetězci se nachází asi 3 miliardy nukleotidů, vyplývá z toho, že dva jedinci se odlišují přibližně v 10 milionech nukleotidů. Pravděpodobnost, že dvě osoby budou mít stejnou strukturu DNA je velice nízká – prakticky nulová. To znamená, že metoda analýzy DNA je z hlediska identifikace lidského jedince jedinečná. Pro analýzu DNA se používají dvě základní metody, jejichž podstatou je vyhledávání specifických částí (sekvencí):

a) hybridizace DNA sondou,

b) množení specifického úseku DNA.

DNA je ve všech buňkách stejná, což znamená, že zdroj DNA neovlivňuje výsledek zkoumání. DNA nepodléhá změnám ani růstem věku osoby. V biologických stopách se zachovává v nedegradovaném stavu dostatečně dlouho (několik let), což dostatečně postačuje pro potřeby kriminalistiky.

8.2 Druhy biologických stop

Krevní stopy

Krevní stopy jsou u násilných trestných činů jedny z nejdůležitějších stop, protože jejich taktickým vyhodnocením získáváme představu o činnosti pachatele a oběti. Na místě činu se setkáváme se stopami, které mají různý tvar, seskupení, velikost a barvu. Rozeznáváme: krevní kapky, krevní stříkance, krevní stružky a krevní kaluže.

Krevní kapky - vznikají vytékáním krve z poraněné částí lidského těla a jejím dopadem na podložku. Podle tvaru kapek lze soudit, pod jakým úhlem dopadly, z jaké výšky, popř. i směr pohybu krvácející osoby.

Krevní stříkance - vznikají vytrysknutím proudu krve z tepny, nebo opakovaným úderem do již zakrváceného místa. Jedná se o shluk kapek elipsovitého a vykřičníkovidného tvaru. Lze z nich soudit, z kterého směru a pod jakým úhlem dopadaly.

Krevní stružky – krev vytéká v podobě pruhů na místa níže položená. Podle jejich polohy lze usuzovat na původní polohu mrtvolu, nebo zda se s ní hýbalo.

Krevní kaluže - vznikají při hromadění většího množství krve. Je-li podložka nepropustná, má charakter sraženiny (koláč).

Krevní sraženina vzniká, vytéká-li krev ze živého člověka. Bylo-li zranění způsobeno po smrti, krev se nesráží, ale pouze zasychá a zpravidla její množství neodpovídá charakteru zranění. Z krevních stop lze zjistit:

- ✓ zda se jedná o krev,
- ✓ zda je to krev lidská, nebo zvířecí,
- ✓ určit krevní skupinové vlastnosti,
- ✓ provést analýzu DNA,
- ✓ zda krev vytékala ze živého, nebo z mrtvého,
- ✓ zda jde o krev menstruační, z plic, mozku, žaludku, nebo jiného poraněného místa,
- ✓ zda jde o krev těhotné,
- ✓ zda se v krvi nacházejí cizorodé látky omamného, nebo toxického charakteru.

Důkaz krve, tj. zjištění, zda jde skutečně o krev, je prvořadým úkolem šetření na místě činu. Zkoušky k tomu používané rozdělujeme na orientační a specifické.

Orientační zkoušky sice nemají průkazný charakter, ale dovolují významnou orientaci v posuzovaném materiálu. Jsou založeny na katalytické schopnosti krevního barviva přenášet kyslík. Typickými zkouškami tohoto typu jsou metody založené na bázi ultrafialového záření, využití luminiscence vzniklé po postřiku luminolem s přídavkem peroxidu vodíku, případně využitím benzidinu nebo o-toluidinu v různých modifikacích pro orientační průkaz krve. Dobře se uplatnily indikační proužky, které se nacházejí v každé kriminalistické brašně.

Specifické zkoušky na krev si kladou za cíl jednoznačné určení zajištěného biologického materiálu. Využívají se zkoušky mikroskopické, které spočívají v izolaci jednotlivých krvinek a jejich určení, mikrokrytalografické, které jsou založeny na

tvorbě charakteristických krystalků s hemoglobinem a spektroskopické, které umožňují posouzení absorpčních spekter specializovanými metodami s cílem jednoznačné identifikace krevního materiálu.

Zjišťování dalších vlastností krve:

- ✓ **Určení pohlaví** – závislé na % výskytu sexchromatinu. Spolehlivě lze hodnotit jen kladné výsledky, tj. zjištění ženské krve.
- ✓ **Důkaz novorozenecké krve** – spočívá ve zjištění fetálního hemoglobinu.
- ✓ **Zjištění menstruační krve** – krev obsahuje poševní epitelie, v nichž lze barvením prokázat glykogen.
- ✓ **Určení stáří krve** – je založeno na stejném principu jako zjišťování stáří inkoustu. Chloridové ionty vypočítají ze skvrny a podle šířky pruhu zjištěné chloridovým testem se usuzuje na stáří krevní skvrny.

Sliny

K orientačnímu zjištění, zda se jedná o sliny, může být použito okyseleného roztoku chloridu železitého, jímž se dokazuje přítomnost rodanidu draselného. Specifický důkaz slin je možný prokázáním alfa-amylázy fermentativním odbouráváním přidaného škrobu. Volný škrob se prokazuje jodem. Určení krevní skupinové vlastnosti se u vylučovatelů daří velmi dobře, neboť sliny jsou bohaté na specifické skupinové substance.

Sperma

Sperma či ejakulát je souhrnný název pro výměšky mužských pohlavních žláz při orgasmu. V tekutém stavu po ejakulaci jde o hustou želatinovou tekutinu, bělavě zakalenou, s typickým pachem po sperminu prostaty. Skvrna od spermatu má šedavou barvu, mdlý lesk, škrobovitý charakter, je lehce prosáklá a okraje skvrny jsou ohraničené. Orientačně lze skvrny od spermatu vyhledat pomocí ultrafialových

paprsků, v jejichž světle září bělavě až namodrale. Za specifický důkaz lze pokládat mikroskopický nález spermatozoid po vhodném obarvení, nebo při použití fázového kontrastu. Určení druhových bílkovin a krevních skupinových substancí se daří velmi dobře.

Moč

V tekutém stavu se v kriminalistické praxi vyskytuje jen zřídka. Většinou jsou předmětem zkoumání skvrny od moče na prádle, nebo i na jiných předmětech. Důkaz moče lze provést mikroskopickým vyšetřením macerátu ze skvrny po odstředění.

Plodová voda

Je předmětem kriminalistického zkoumání zpravidla v případech nezákonných potratů a vražd novorozeneckých dětí. Důkaz plodové vody spočívá v mikroskopickém nálezu elementů v nich obsažených. Jsou to vlásky lanugo, buňky mazu sýrového, mekoinová tělíška, kapičky tuku a cholesterolinové krystalky.

Svalová tkáň

Je charakteristická příčným pruhováním, které zřetelně vystoupí zejména po přidání kyseliny octové. Působením dusičnanu rtuťnatého se svalová tkáň barví červeně.

Mozkové tkáň

Jsou to charakteristické pyramidovité buňky s nerovnými výběžky na konci rozvětvenými. K mikroskopickému vyšetření je potřeba barvit tkáň histologickými barvivami.

Vlasy a chlupy

Jedná se o tzv. trichologický materiál, který má v kriminalistické praxi značný význam. Pod pojmem vlasy se rozumí zpravidla vlasový porost na hlavě, zatímco vlasový pokryv ostatní části těla bývá označován jako chlupy.

Primární ovlasení - lanugo pokrývá lidský plod téměř po celém povrchu. Vypadává asi v 8. měsíci nitroděložního života a tvoří specifickou část obsahu plodové vody.

Sekundární ovlasení – je druhou fází, patří sem vlasy na hlavě, chloupky na těle, řasy, obočí. Předmětem kriminalistického zkoumání jsou nejčastěji jednotlivé vlasy, zajištěné jako kriminalistická stopa. Mají význam při zjišťování totožnosti neznámých mrtvol a při pátrání po hledaných osobách.

Terminální vlasový porost se vyvíjí současně s nástupem puberty. Je proto znakem dospělosti individua a je pokládán za sekundární pohlavní znak, neboť nese znaky pohlavního dimorfismu. K předchozímu ovlasení přistupují ještě chlupy v podpaží, na ohanbí, vous, chlupy ve vnějším zvukovodu a ve vchodu nosním.

Zkoumáním vlasů a srsti lze získat odpovědi na tyto otázky:

- ✓ zda jde o lidský vlas,
- ✓ jakou barvu a tvar vlas má,
- ✓ z které části těla vlas pochází,
- ✓ v jakém prostředí se majitel vlasu pohyboval,
- ✓ zda vlas může náležet určitému jedinci,
- ✓ zjistit krevní skupinové vlastnosti, případně vlasy podrobit molekulárně,
- ✓ biologickému vyšetření (analýza DNA).

Kosti a kostrové nálezy

Jednotlivé kosti i nálezy celých lidských koster jsou častým objektem kriminalistického zkoumání. Jsou nacházeny při různých pozemních pracích. Z kriminalistického hlediska jsou významné pouze nálezy lidských pozůstatků.

Zkoumáním kosterních nálezů lze zodpovědět tyto základní otázky:

1. Jde o pozůstatky člověka, nebo zvířete?
2. Jde o pozůstatky jedné nebo několika osob?
3. Jde o pozůstatky muže nebo ženy?
4. Jaká byla tělesná výška osoby?
5. Jaké bylo stáří osoby v době smrti?
6. Jaká doba uplynula od smrti do nálezu pozůstatků?
7. Bylo před nálezem s pozůstatky manipulováno?
8. Jaké čerstvé či starší úrazové změny nebo lékařské zákroky lze zjistit?
9. Lze zjistit nějaké chorobné změny a vývojové vady?
10. Lze zjistit příčinu smrti?
11. Lze identifikovat zemřelého?

K určení, zda se jedná o lidské nebo zvířecí kosti, slouží především jejich anatomická stavba, u drobných úlomků mikroskopické vyšetření. O pozůstatcích více osob se jedná v případech nálezu jednotlivých kostí ve více exemplářích nebo v případech, že jde o směs kostí mužských a ženských, případně kosti jsou rozdílné svými rozměry. Pohlaví se určuje především podle tvarových rozdílů kosti lebky a pánve. Tělesná výška se určuje podle délky dlouhých kostí s využitím antropologických tabulek a výpočtů. Určení stáří osoby v době smrti je relativně přesné v dětském věku. Ostatní metody (stav srůstů lebečních švů velikost Haversových kostěných kanálků) jsou méně přesné. Stanovení doby, která uplynula od smrti jedince, je často problematické. Různé změny jsou velmi závislé na podmínkách, ve kterých se tělesné pozůstatky nacházely. Zjištěné výsledky je potřebné považovat za orientační. Na manipulaci s pozůstatky se usuzuje v případech porušení

anatomického sledu kostí. Posuzování příčin smrti, chorobných a úrazových změn a vývojových anomálií patří do soudního lékařství. Pro identifikační účely se využívají i různé lékařské dokumentace (zubolékařská a rentgenografická dokumentace). Využívají se i nalezené zbytky oděvních součástí, šperky, bižuterie, zavazadla a jejich zbytky, různé doklady a jejich zbytky a další nalezené objekty.

8.3 Zajišťování biologických stop

Při zajišťování biologických stop se řídíme těmito zásadami:

- ✓ zajištěné stopy nejdříve zadokumentovat,
- ✓ zajistit celý předmět, a není-li to možné, tak jeho část,
- ✓ každý předmět balit zvlášť do naprosto čistých vzdušných obalů,
- ✓ samotné stopy na předmětech zajistit technickým způsobem jen tehdy, nelze-li je zajistit v původním stavu,
- ✓ zajistit vždy co nejvíce materiálu určeného ke zkoumání,
- ✓ dbát na úzkostlivou čistotu použitých nástrojů (nůžky, pinzety, zkumavky apod.),
- ✓ nedotýkat se předmětů se stopami holou rukou,
- ✓ materiály podléhající změnám nebo zkáze zaslat ke zkoumání co nejrychleji,
- ✓ materiály určené k sérologickému vyšetření mohou být konzervovány jen ochlazením.

Postup při zajišťování krve

- ✓ menší předměty s krví zajistit v původním stavu,
- ✓ tekutou krev nasát do čistých sterilních gáz nebo tamponů. Nechat uschnout bez přímého zdroje tepla a světelných paprsků a transportovat v ependorfové zkumavce,
- ✓ nelze-li zaschnout krev zajistit i s podkladovým materiálem, je nutno ji seškrabat do čisté papírové obálky. Jako kontrolní vzorek seškrabat i podkladový materiál z okolí stopy, který nesmí obsahovat krevní stopu,
- ✓ zaschnou krevní stopu můžeme zajistit i rozpouštěním a vtíráním do gázy pomocí fyziologického roztoku nebo destilované vody. Kontrolní vzorek zajišťujeme obdobným způsobem z okolí stopy. Po zaschnutí transportujeme v ependorfové zkumavce,
- ✓ zakrvácený sníh nanést na čistý porézní materiál a nechat ho roztát. Po zaschnutí jej zaslat ke zkoumání,
- ✓ srovnávací krevní materiál zajišťuje lékař odběrem.

Postup při zajištění slin a spermatu

- ✓ zajistit vždy celé potřísněné předměty nebo jejich části a balit každý zvlášť do čistých obalů,
- ✓ nedotýkat se předmětů se stopami holou rukou,
- ✓ se stopami slin a spermatu zajistit srovnávací materiál zaschlý vzorek slin podezřelé osoby, případně zajistit odběr krve.

Postup při zajišťování vlasů a chlupů

- ✓ vlasy a chlupy se zajišťují vždy rukou, nikdy kovovými nástroji,
- ✓ zajištěné materiály vkládáme do papírových obálek,

- ✓ srovnávací materiál je potřeba zajistit u podezřelého jak odstřížením, tak vytržením, z pěti míst hlavy,
- ✓ každý vzorek uložit do obálky zvlášť a popsat, z které části hlavy nebo těla pochází.

Postup při zajišťování kostí a kostrových materiálů

- ✓ na místo nálezu je vhodné přizvat odborníka - antropologa, který se může přímo na místě vyjádřit ke stáří nálezu, event. vyřídít vyzvednutí nálezu historicky cenného,
- ✓ důležité je zjištění původního uložení kostí v zemi,
- ✓ místo a okolnosti nálezu zadokumentovat (fotograficky a náčrtek),
- ✓ před vyzvednutím zjistit, zda rozmístění kostí odpovídá anatomickému pořádku,
- ✓ vyjmutí kostí provádět opatrně a šetrně po dostatečném odkrytí zeminy,
- ✓ zajištěny musí být všechny kosti, přičemž ty nejmenší je třeba vyhledat prosíváním zeminy přes síto,
- ✓ k expertíze kostí zasílat zabalené v bednách nebo v krabicích obložených dřevitou vlnou nebo zmačkaným papírem tak, aby při dopravě nemohly být poškozeny,
- ✓ zároveň s kostmi zasílat i části rakve a půdy, jakož i všechny předměty, které byly u kostry nalezeny,
- ✓ jestliže se nachází hmyz na kostech (popř. jeho zbytky), je třeba zajistit jak hmyz dospělý, tak i jeho vývojové stadia, a to každý druh hmyzu odděleně do zvláštní lahvičky.

- ✓ Pokud je součástí kostrového nálezů lebka nebo její podstatná část a existuje-li technicky vhodná fotografie pohřešované osoby, lze uskutečnit metodu superprojekce. Novější aplikace této metody využívají televizní a počítačovou techniku.

Postup při zajišťování hmyzu

Různé organizmy, paraziti, hmyz aj. se zajišťují tak, že se vkládá živý materiál odděleně do vhodných a označených nádobek, zpravidla zkoumavek s uzávěrem, v nichž se materiál usmrtí a současně i konzervuje.

SHRNUTÍ

Kriminalistická biologie řeší otázky spojené s vyhledáváním, zajišťováním a zkoumáním biologických stop, zejména lidského původu. Jedná se o jednu z nejdynamičtěji se rozvíjející kriminalistickotechnickou disciplínu. Donedávna bylo velmi obtížné dospět k individuální identifikaci. Zkoumání naprosté většiny biologických stop končilo skupinovou identifikací. Výjimku tvořily jen některé antropologické expertízy, především metoda superprojekce. V současné době je individuální identifikace běžná zásluhou rozvoje molekulární biologie (metoda DNA).

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte pojem a předmět kriminalistické biologie.
2. Jaký je rozdíl mezi biologickým materiálem a biologickou stopou?
3. Rozeberte jednotlivé druhy biologických stop.
4. Které zásady musíme dodržovat při zajišťování biologických stop?

5. Vysvětlete základní postupy při zajišťování jednotlivých druhů biologických stop.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

9 KRIMINALISTICKÁ FONOSKOPIE

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
✓ Vysvětlit pojem a význam kriminalistické fonoskopie		
Získáte:		<i>Získáte</i>
✓ Přehled o objektech kriminalistické fonoskopie ✓ Znalosti o možnostech zajišťování a zkoumání fonoskopických stop		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
✓ Charakterizovat objekty kriminalistické fonoskopie		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická fonoskopie, audioexpertiza, fonoskopické stopy, objekty kriminalistické fonoskopie, zajišťování a zkoumání fonoskopických stop.

PRŮVODCE KAPITOLOU

9.1 Pojem a význam kriminalistické fonoskopie

Pojem kriminalistická fonoskopie patří mezi klasické kriminalistické pojmy, ale bývá nahrazován i jinými pojmy. V seznamu znaleckých oborů České republiky je pod oborem kriminalistika odvětví kriminalistická audioexpertiza a také v ZP PP č. 100/2001 ke kriminalistickotechnické činnosti PČR se používá tohoto pojmu.

Kriminalistická fonoskopie – je kriminalistická metoda, zabývající se identifikací osob podle hlasu, případně možnostmi identifikace dalších fonoskopických stop vzniklých ve zvukových záznamech.

Možnost identifikace osob podle hlasu je založena na předpokladu, že neexistují dvě osoby, jejichž hlas je do všech důsledků stejný. Při této úvaze se vychází z představy, že není možné, aby dvě nebo více osob, měly naprosto stejné anatomické uspořádání jednotlivých částí organismu, které se podílejí na tvorbě hlasu (zvuku) a současně, aby na tyto osoby působily naprosto stejné psychické vlivy.

Podstatou kriminalistického zkoumání lidského hlasu je skutečnost, že je možné pomocí specifických metod kriminalistiky vyhledat na zvukovém záznamu specifické znaky, graficky je zobrazit, vyhodnotit a určit tak ty znaky, které jsou charakteristické jen pro jedinou osobu. V kriminalistické praktické činnosti jde o objektivní metodu porovnávání dvou či více hlasových záznamů pomocí elektronického rozboru těchto záznamů. Přístroje, které tento elektronický rozbor umožňují, zpravidla vyhodnocují dobu trvání (délku) jednotlivých hlásek případně jiných zvuků jejich intenzitu a spektrální akustické složení. Tyto informace po příslušné interpretaci dovolují prokázat shodu, nebo rozdílnost dvou nebo více záznamů a identifikovat tak konkrétní osobu.

Elektronický rozbor lze provést u všech zachycených zvuků, tedy nejen u hlasových záznamů, ale např. i u záznamů, které obsahují různé zvuky okolního prostředí, zvuky různých nástrojů, strojů, přístrojů apod.

Význam kriminalistické fonoskopie spočívá hlavně v jejím využití při objasňování trestných činů, v kterých byl zvukový záznam prostředkem na spáchání trestného činu (např. zvukové záznamy obsahující výhrůžky, pomluvy popř. jiné nezákonné projevy), nebo může jinak přispět k pátrání či dokazování některých důležitých okolností, které zvukové záznamy obsahují. Moderní metody zkoumání umožňují analyzovat jak mluvené projevy, tak i vlastnosti zvukových záznamů, jako je pravost nahrávky, určování prostředí, technické zařízení, popř. analýza individuálních znaků v magnetickém záznamu na magnetofonových páscích.

9.2 Objekty kriminalistické fonoskopie

Objektem zkoumání fonoskopické expertizy mohou být zvukové nahrávky nejrůznějšího charakteru. V případě, že máme k dispozici i srovnávací materiál, je možné provést individuální identifikaci osoby. Ve fonoskopii má význam i zjišťování obsahu nahrávek v případě jejich slabé kvality a řeší se otázky pravosti nahrávek a možnosti jejich úprav. Objektem zkoumání mohou být i technická zařízení, která se na vytvoření záznamu podílela.

Objekty kriminalistické fonoskopie dělíme na:

1. fonoskopické stopy (sporný materiál),
2. srovnávací záznamy zvuku,
3. pomocné materiály.

Fonoskopické stopy, označované také jako sporné záznamy zvuku, jsou fixovány na magnetofonových páscích nebo digitálních nosičích. Jsou to nahrávky mluvených projevů, které jsou v příčinné souvislosti s vyšetřovanou událostí. Nejčastěji se jedná o anonymní telefonáty vyděračského, nebo výhrůžného charakteru. Zaznamenávají se na linkách tísňového volání, dispečinku, na záznamnících soukromých telefonních přístrojů, nebo přímo zasílané na záznamových médiích.

Různorodost fonoskopických stop při zkoumání mluvených projevů vyplývá z jejich rozdílného obsahu, formy, určení, jazykové vyspělosti a technické kvality. Fonoskopická stopa je sporný materiál jedinečný, neopakovatelný a většinou je nemožné ho ovlivnit při jeho vzniku. Předpokladem pro úspěšné zpracování sporného materiálu je dodržení požadavku na jeho **úplnost a původnost**.

Je-li předložena ke zkoumání jen část sporného materiálu, zmenšuje se možnost úspěšného znaleckého zkoumání. Z hlediska úplnosti platí zásada, čím úplnější je sporný materiál, tím přesnější je výsledek zkoumání.

Druhým požadavkem je původnost, čímž se rozumí zkoumání sporného materiálu v originálu. Sporné materiály se zpravidla zajišťují v souvislosti s ohledáním místa činu, s domovní nebo osobní prohlídkou, dobrovolným vydáním věci a dále jako záznamy operačních středisek. Méně často se lze v kriminalistické praxi setkat s případy anonymního zaslání již hotových nahrávek příslušnému adresátu, popř. nahodilých nahrávek pořízených otevřeně, nebo skrytě při rozhovorech a jiných příležitostech.

Pokud existuje slovní spojení mezi anonymním mluvčím v telefonu s obsluhou telefonního přístroje s příslušným záznamovým zařízením, je velmi žádoucí, aby se obsluha telefonního přístroje snažila o co nejdelší prodlužování telefonátu (zpravidla s výhrušným nebo vyděračským obsahem). Tím lze získat delší nahrávku hlasu neznáme osoby a znaleckému pracovišti tak poskytnout větší prostor ke zkoumání. Pokud je to reálné, je žádoucí pokusit se rozhovor orientovat tak, aby bylo možné získat konkrétní informace k osobě anonymního mluvčího (důvod vyhrožování, jeho vztah k osobám, kterým je vyhrožováno, věk, sociální postavení, národnost atd.).

Srovnávací záznamy zvuku jsou materiály, které pocházejí od prokazatelně známé osoby. Srovnávací materiál se zajišťuje s přihlédnutím ke kvalitě i kvantitě sporného materiálu a podle požadavků experta.

Srovnávací materiály pro fonoskopické zkoumání jsou:

- a) ukázky řeči,

- b) zkoušky řeči,
- c) zkoušky hlasu.

Ukázky řeči jsou záznamy přirozených rozhovorů přímých nebo telefonických, které jsou zpravidla pořízeny bez vědomí osoby, ale s jistotou, že se jedná o řeč jednoznačně známé osoby. Zkoumání uskutečněné pouze na základě ukázek řeči zpravidla snižuje jednoznačnost závěrů zkoumání.

Zkoušky řeči se provádějí přímo s podezřelou osobou. Uskutečňuje je expert a zpravidla mají formu vyprávění životopisu, čtení textu, odpovědi na otázky řízeného dialogu apod. K jejich provedení je nezbytná odborná instruktáž a mnohdy se volí různé rychlosti řeči, intenzita řeči a další.

Zkoušky hlasu se opět provádějí přímo s podezřelou osobou, přičemž jejich obsahem jsou věty nebo jejich části z fonoskopické stopy (sporného materiálu) podle konkrétních požadavků fonoskopické expertizy.

Pomocné materiály jsou doplňkové, které charakterizují okolnosti vzniku sporných a srovnávacích materiálů. Jedná se např. o protokoly z ohledání místa činu, protokoly o výslechu různých osob apod.

Jako srovnávací materiály k identifikaci různých věcí nebo i zvířat podle zvuků, které vydávají, se analogicky využívají nahrávky zvuků pořízené při chodu různých strojů, pohybu vozidel apod. Jde o obtížnou záležitost, která se zpravidla řeší ad hoc za účasti soudního znalce. To platí i pro případnou identifikaci záznamníku, mobilního telefonu, magnetofonu, mikrofону a dalších součástí nahrávacích zařízení.

9.3 Zajišťování a zkoumání fonoskopických stop

Zajišťování fonoskopických stop na nahrávacích médiích není nijak složité. Nejdůležitější je, aby se sporné materiály zajišťovaly v originále a co nejméně přehrávané. Pokud je potřeba použít sporný záznam k poslechu pro potřeby vyšetřování, pořizuje se k tomuto účelu kopie na znaleckém pracovišti. Před zkoumáním se nahrávka nepřehrává, nijak se nedoplňuje, např. slovním doprovodem a nesestřihává se. V dožádání se uvede, která část nahrávky má být předmětem zkoumání.

Při balení a transportu fonoskopických stop je třeba mít na paměti:

- ✓ magnetofonové pásky je nutné chránit před vlivy elektromagnetických polí, před vlivy klimatickými (teplo, vlhko) a mechanickým poškozením (pomačkáním, přetržením, znečištěním),
- ✓ magnetické pásky v kazetách se ponechávají v původních obalech,
- ✓ digitální nosiče (pevné disky v PC, flash disky, SD disky a karty, blue – ray disky, DVD, CD apod.) jsou při běžném zacházení relativně odolné a zajišťují se ve stavu, v jakém byly nalezeny,
- ✓ fonoskopické stopy se ukládají do vhodných pevných obalů tak, aby nedošlo k jejich mechanickému poškození.

Zkoumání fonoskopických stop je složitá znalecká činnost náročná zejména na přístrojovou techniku. Je možné ji provádět jen na specializovaném pracovišti. V rámci Policie ČR je tato činnost prováděna pouze v Kriministickém ústavu Praha.

Fonoskopická analýza mluveného projevu se provádí ze tří hledisek, a to:

- a) elektroakustického rozboru,

- b) fonetického rozboru,
- c) jazykového rozboru.

Elektroakustické zkoumání – tvoří měřitelná vyjádření fonetických vlastností (rychlost řeči ve slabikách za sekundu, výška základního hlasového tónu a její statická analýza, dlouhodobé spektrum řeči, průběh okamžitého spektra řeči a průběh melodie řeči).

Zjednodušeně můžeme zkoumání popsat tak, že se z fonoskopické stopy vyberou podle identifikačních kritérií vhodné pasáže, zpravidla nepřilíš dlouhé. Výhodný a žádoucí je výběr pasáží, které se svým slovním obsahem shodují, nebo alespoň blíží k obdobným pasážím ze srovnávacích materiálů. Tyto pasáže se podrobují elektronickému rozboru na přístrojích, zvaných sonografy. Tyto přístroje poskytnou grafický záznam (sonogram), který obsahuje kromě jiného údaje o charakteristikách lidského hlasu (jsou jimi délka hlásek, frekvenční skladba hlásek a intenzita jednotlivých frekvencí v hláskách). Jednotlivé grafické záznamy se následně vyhodnocují a komparují a dospívá se k závěru o shodě, nebo rozdílu.

Fonetické zkoumání – tempo, rychlost a dynamika řeči, výška a charakter hlasu, způsob realizace jednotlivých klásek a skupin hlásek, přízvuk, melodie řeči, celková dikce řeči.

Jazykové (lingvistické) zkoumání – výběr a tvarování slov, jejich spojování do vět a souvětí, slovní zásoba, nářečí, slang, logika a složitost stylu atd.

Všechna tři části zkoumání fonoskopických stop mají svoji důležitost. Jazykový a fonetický rozbor sporného materiálu umožňují tipovat osobu mluvčího, určit jeho pohlaví, pravděpodobné stáří, příslušnost k určité sociální skupině, vzdělání, profesní příslušnost, místo pobytu, zájmy, vlastnosti apod.

Obdobným způsobem, jakým je zkoumaný mluvený projev, jsou zkoumány i zvuky různých věcí nebo zvířat. Z fonoskopických stop lze po příslušném vyhodnocení zjistit i další kriminalisticky relevantní informace vztahující se

k prostoru, ve kterém fonoskopická stopa vznikla, k prostředí a času, ve kterém vznikla apod.

SHRNUTÍ

Kriminalistická fonoskopie není tak známá jako předchozí kriminalistické disciplíny, ale to nijak nesnižuje její význam. Doložit to lze počtem anonymních telefonátů vyhrožujícími bombou nebo mediálně známými případy vyděračů, kteří své požadavky předkládali pomoci telefonátů. Zkoumání mluvených projevů řadíme mezi metody identifikace osob. Stejně jako stopy ostatních komunikačních prostředků (ruční písmo) odrážejí funkční a dynamické vlastnosti objektu.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Rozeberte pojem a podstatu kriminalistické fonoskopie.
2. Jak byste charakterizovali objekty kriminalistické fonoskopie?
3. Co víte o způsobech zajišťování a zkoumání fonoskopických stop?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

10 KRIMINALISTICKÁ ODOROLOGIE

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Objasnit, čím se zabývá kriminalistické odorologie
- ✓ Vysvětlit význam kriminalistické odorologie

Získáte:

Získáte

- ✓ Znalosti o vzniku pachových stop
- ✓ Přehled o možnostech zkoumání pachových stop

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Popsat z čeho se skládá (co jí tvoří) pachová stopa člověka
- ✓ Vysvětlit, jak je to s důkazní hodnotou pachové stopy

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická odorologie, pach, pachová stopa, pachová konzerva, subjektivní a objektivní metody zkoumání pachových stop, metoda pachových konzerv.

PRŮVODCE KAPITOLOU

10.1 Pojem, předmět a význam odorologie

Kriminalistická odorologie – je odvětví kriminalistické techniky, které se zabývá zkoumáním a identifikací osob a věcí podle pachu.

Všechny látky jsou schopny uvolňovat ze svého povrchu atomy nebo molekuly, které charakterizují jejich složení. Intenzita uvolňování je závislá především na těkavosti látky, teplotě okolí a vlhku. Takto uvolněné (odpařované nebo odsublimované) podíly tvoří podstatu nejrůznějších pachů, které se vyskytují v organické i anorganické přírodě. Kromě přírodních zdrojů pachů existují i pachy vzniklé v souvislosti s průmyslovou činností, dopravních prostředků apod.

Pach je plynná látka, která je schopná po dosažení pachové koncentrace ve vzduchu vyvolat čichový vjem člověka či zvířete anebo odezvu analytického přístroje. Věda, která se systematicky zabývá zkoumáním pachů, se nazývá odorologie. Pro praxi je nejdůležitější ta část odorologie, která se zabývá způsobem poznávání pachů. Pach lze rozpoznat buď biologickými, nebo technickými prostředky. Součástí odorologie, zabývající se biologickými, čichovými, subjektivními způsoby identifikace pachu, se nazývá olfaktorika. Technickými metodami zkoumání pachů se zabývá součást odorologie nazývaná olfaktorika.

Pach jako kriminalistická stopa je prostředkem identifikace původce pachu. Jako původce pachu se mohou vyskytovat různé objekty. Pach uvolňují jako jeden z produktů metabolismu lidé, zvířata a rostliny, ale svůj charakteristický pach mají samozřejmě i neživé objekty, které lze podle pachu také identifikovat. Z kriminalistického hlediska je nejvýznamnější pachová stopa člověka.

Kriminalistická odorologie jako odvětví kriminalistické techniky zkoumá zejména vznik, vlastnosti a význam pachu člověka, drog, výbušnin a jiných kriminalisticky relevantních látek a zabývá se rozvojem metod zajišťování a zkoumání pachových stop. Podstatou kriminalistického odorologického zkoumání je analýza pachu. Pachová stopa zajištěná na místě činu je porovnána se srovnávacím materiálem

získaným od konkrétního objektu (nejčastěji ztotožňované osoby). Cílem je individuální identifikace osob nebo věcí.

Co se týká soudní praxe je odorologická stopa považována za nepřímý důkaz, který je třeba posuzovat na základě volného hodnocení důkazů, tedy s přihlédnutím k ostatním opatřeným důkazům.

10.2 Vznik odorologických stop a jejich druhy

Za kriminalistickou odorologickou stopu se považuje takový objekt, který vznikl v souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí a obsahuje informace zakódované ve složení pachových látek v něm obsažených. Zajištěním takové stopy a jejím zkoumáním metodami kriminalistické odorologie lze provést individuální identifikaci původce pachu.

Odorologické (pachové) stopy se v kriminalistické praxi vyskytují ve dvou formách:

a) **Pachové stopy na předmětech, které vznikají při kontaktu** těchto předmětů s původcem pachu nebo jeho substituty (např. pachové stopy na nástroji, zbrani, volantu, dveří, židli).

b) **Pachové stopy, které vznikají vylučováním pachu do okolí původcem pachu nebo jeho substitutem** (např. stopy drog, výbušnin, unikajících plynů).

Objekt, který stopu vytvořil, nemusí být vždy původcem pachu. Stopa může vzniknout působením jeho substitutu, kterým mohou být:

- ✓ **Částice lidských tkání nebo výměšky** (vlasy, pot, nehty, sliny), které fyziologicky souvisejí s tělesným pachem. **Předměty, které jsou ve stálém kontaktu s osobou** (oděv, obuv, hodiny, klíče).

- ✓ **Pachové stopy člověka** vznikají principiálně velmi jednoduše. Stačí, když dojde ke kontaktu předmětu a lidského těla, popř. oděvu. Typické druhy těchto pachových stop souvisejí s činností pachatele na místě činu. Jedná se především o stopy vytvořené na přístupové nebo odchodové cestě a stopy vzniklé při pohybu na místě činu (pachatel se přímo dotýká věcí, které jsou v jeho předmětu zájmu).
- ✓ **Pachové stopy věcí** mají složení pachů v porovnání s lidským pachem chemicky jednodušší a především stálější (konstantnější). Věci v průběhu své existence zpravidla nemění své vlastnosti natolik, aby se v pachu projevovaly výrazné rozdíly. Např. když nějaká plastická hmota, výbušnina nebo droga uvolňuje typický zápach, potom jeho složení je stejné po celou dobu její existence.

Složitější je situace u lidského pachu. Na jeho složení má vliv celá řada okolností především:

- ✓ věk, rasa, pohlaví,
- ✓ způsob života, zejména charakter a složení přijímané potravy,
- ✓ konzumace tabákových výrobků, alkoholických nápojů, drog,
- ✓ nemoci, užívání léků,
- ✓ používání hygienických a kosmetických prostředků apod.

Pachová stopa člověka je vždy individuální a tvoří ji:

a) osobitý tělesný pach;

- ✓ pocení
- ✓ dýchání pokožky

- ✓ vyměšování kožního mazu

b) regionální pach;

- ✓ pach dechu
- ✓ pach hlavy
- ✓ pach pohlavních orgánů
- ✓ pach análního otvoru
- ✓ pach podpaží
- ✓ pach dlaní
- ✓ pach lysých nebo málo ochlupených částí těla

c) speciální pach;

- ✓ pach prostředí, ve kterém se člověk pohybuje, žije a pracuje
- ✓ pach hygienických a kosmetických přípravků, které používá
- ✓ pach oděvů, čisticích prostředků apod.

Individuální pach člověka tvoří první dvě složky: osobitý tělesný pach a regionální pach. Individuální pach zanechává každý člověk na místě, kde se pohyboval, zdržoval, nebo na předmětech, kterých se dotýkal. Je to zároveň i **první součást pachové stopy, jejíž druhou součástí tvoří skupina přidružených pachů:**

- a) pach půdy, kterou člověk svou váhou rozruší při chůzi;
- b) pach rostlin;
- c) pach mikroorganismů, např. rozšlápnutých larev a hmyzu.

Princip odorologické identifikace je založen na těchto zásadách:

1. **Vylučování pachů** probíhá nepřetržitě a nezávisle na vůli jeho původce. Složení vylučovaného pachu nebo alespoň některé z jeho složek je geneticky podmíněné, relativně časově neměnné a individuální.
2. **Podstatou individuálnosti pachu** je rozdílnost v chemickém složení některých jeho složek u různých původců. Rozdílnost složení je takového charakteru, že umožňuje individuální identifikaci původce.

10.3 Vyhledávání, zajišťování a zkoumání pachových stop

Vyhledávání pachových stop

Pachová stopa se nachází na místě činu vždy a to i v případech, kdy pachatel zahlazoval své stopy různými prostředky. Pachové stopy se často vyskytují v kontaktu s jinými kriminalistickými stopami, např. daktyloskopickými, trasologickými aj. Pachové stopy jsou před lidskými smysly skryty a nelze je žádným dostupným způsobem zviditelnit. V určitých případech mohou být vnímány čichem, ale to se týká zpravidla jen pachových stop věcí. Proto musíme při vyhledávání pachových stop na místě činu postupovat přísně logicky a typovat místa, kterých se pachatel mohl dotknout. Přitom musíme dodržet určité zásady (pachové stopy zajišťujeme jako první) a mít na zřeteli, že pachová stopa je velmi citlivá vůči nejrůznějším vlivům, které na ní mohou působit, že je časově nestálá a že ji lze velmi snadno zničit vlastní nepromyšlenou činností.

Zajišťování pachových stop

Pachové stopy na místě činu se zajišťují vždy jako první a až potom zajišťujeme ostatní stopy. Při zajišťování pachových stop je třeba zabránit poškození nebo zničení

ostatních kriminalistických stop. Rozeznáváme tyto způsoby zajišťování pachových stop:

a) **In natura** – jedná se o zajištění pachové stopy přímo na jejím nosiči. Zde připadají v úvahu oděvní součástky, zbraně, nástroje, nejrůznější předměty zanechané na místě pachatelem apod. K zajišťování se používají sterilní nástroje, chirurgické rukavice, sterilizované skleněné nádoby, případně naprosto čisté sáčky a láhve z plastu.

b) **Směsi vzduchu s konkrétním pachem** – jedná se o zajištění pachové stopy bez nosiče. Používají se metody nasátí pachové stopy (plynné směsi) do injekční stříkačky nebo láhve z plastu, ze které se odstraní většina vzduchu jejím zmáčknutím. Jiný způsob spočívá v prosávání vzduchu s pachovou stopou přes vhodný absorpční materiál (molekulární síta, aktivní uhlí, tenké kovové folie), na kterém se složky pachu zachytí.

c) **Na speciální snímač** – v současnosti nejrozšířenější metoda, kterou vznikají tzv. pachové konzervy. Právě tato metoda je upravena v ZP PP a používána v praxi Policie ČR. Speciální snímač je sterilní bavlněná tkanina, která se položí na místo předpokládané pachové stopy. Podle charakteru tohoto místa se snímač buď pouze přiloží, nebo se kolem místa ovine a překryje se alobalem. Pachová stopa se zachytí ve snímači a alobal zabrání jejímu úniku do vzduchu. Snímač se ponechá na místě nejméně 30 minut. Po této době se alobal odstraní a snímač uzavře do sterilní skleněné nádoby. Veškerá manipulace se provádí v chirurgických rukavicích a sterilními nástroji. Pachové konzervy se označují potřebnými identifikačními údaji a ukládají do sbírek na Střediscích pachových konzerv KŘ Policie ČR. Pachové stopy se po zajištění stávají relativně stálými a lze s nimi pracovat poměrně dlouhou dobu a jsou i opakovaně použitelné. Uváděná použitelnost pachových konzerv je minimálně jeden rok.

Zkoumání pachových stop

Kriminalistická odorologie zkoumá pachové stopy pomocí objektivních (technických) i subjektivních (biologických) metod.

Subjektivní metody (olfaktorika) využívají především speciálně vycvičených psů a jsou používány běžně při zkoumání pachů člověka i pachů věcí. Psa lze využít jak pro sledování pachové stopy, např. při pátrání po horké stopě, tak i pro posuzování zajištěných pachových stop a srovnávacích materiálů. Pes předkládané pachové stopy postupně očichá, „hodnotí“ je a stanoveným způsobem (štěkotem, zalehnutím) označí shodné pachové stopy, resp. stopy a srovnávací materiály. Pro tyto účely jsou zvláště vhodné pachové konzervy. Proto je metoda pachových konzerv v současnosti nejvyužívanější metodou identifikace pachů pachatele.

Metoda pachových konzerv je subjektivní empirickou metodou. Její objektivita a věrohodnost je dána dosahovanými výsledky nejen PČR, ale i zahraničních policejních sborů. Metodu pachových konzerv lze libovolně opakovat až do vyčerpání pachů a navíc lze výsledky přezkoumat jiným speciálně vycvičeným služebním psem. Pro identifikaci pachů jsou nezbytné **srovnávací pachové konzervy podezřelých osob**. Každé podezřelé osobě se (za využití ustanovení § 114 trestního řádu) odeberou pachy na dva pachové snímače, které se uloží do samostatných pachových konzerv. Zaškolený policista vyjme pinzetou pachový snímač z konzervy a přiloží jej podezřelé osobě na holé tělo z boku v oblasti pasu, kde se nechá působit po dobu **nejméně 20 minut**. Podezřelý se pachového snímače nesmí dotýkat ani umytými rukama. Po uplynutí této doby se stejným nástrojem pachový snímač uloží do konzervy. Odebírání srovnávacích pachových konzerv provádí zaškolený policista téhož pohlaví jako podezřelá osoba, ale v žádném případě to nemůže být ten, kdo zajišťoval pachovou stopu na místě činu (kriminalistický technik). Při odebírání pachů více podezřelým osobám v téže věci je nutné, aby je odebírali pokaždé jiní zaškolení policisté.

Identifikace probíhá tak, že před začátkem srovnávání pachů se provede **kontrola náhodné zajímavosti pachové konzervy**. Za pachovou konzervu otisku pachové stopy z objasňovaného případu se umístí cvičná pachová konzerva a služebnímu psovi se dá načichat cvičná srovnávací pachová konzerva stejného pachů. Označí-li pes pouze cvičnou pachovou konzervu, je náhodná zajímavost vyloučena. Teprve po tomto ověření se přistupuje k porovnávání pachových konzerv z objasňovaného případu. Pes nasaje pach z pachové konzervy se stopou z místa činu a psůvod vede psa podél řady pachových konzerv (doporučený počet je 5-7), které jsou označeny

pořadovými čísly. Pes přičichává k jednotlivým konzervám, přičemž shodu označí nacvičeným způsobem (zalehnutím, štěkotem). Porovnání se opakuje tím způsobem, že se srovnávací vzorek postaví na jiné místo v řadě a provádí se identifikace podruhé. Je-li stejná pachová konzerva označena opakovaně, vyjme se z řady a provede se kontrolní výkon, při němž pes nesmí označit žádnou jinou pachovou konzervu. Potom se vrátí původní pachová konzerva do řady a po třetím shodném označení se srovnání pachů považuje za průkazné. V případě, že služební pes pachovou konzervu neoznačil, srovnání pachů se opakuje. Neoznačí-li pachovou konzervu ani podruhé, pachová shoda nebyla zjištěna a porovnání je negativní.

Co se týká důkazní hodnoty této identifikace, převládá názor, že odorologickou identifikaci lze zpracovat jen formou **odborného vyjádření** podle ustanovení § 105 odst. 1 trestního řádu. Tedy policejní orgán zpracuje dožádání o odborné vyjádření, na základě kterého provede pracovník Střediska pachových konzerv KS PČR se psem odorologické zkoumání a jeho výsledky zpracuje formou odborného vyjádření (doplněného o obrazovou dokumentaci). V tomto případě jde o listinný nepřímý důkaz, který je třeba posuzovat na základě volného hodnocení důkazů, tedy s přihlédnutím k ostatním opatřeným důkazům. To však v žádném případě nesnižuje význam kriminalistické odorologie jako metody umožňující individuální identifikaci osob a věcí.

Metody objektivní (olfaktronika) jsou založené na exaktním zkoumání pomocí laboratorní techniky. Hlavní předností přístrojové analýzy oproti práci služebního psa je právě její objektivnost a lepší možnosti dokumentace a následně tak i možnost využití odorologické expertizy jako důkazu. Naopak je doposud nevýhodou o několik řádů nižší citlivost v současnosti známých analytických metod oproti čichu psa. Skutečností je, že objektivní metody nejsou dosud dostatečně rozpracovány a běžně využívány. Při zkoumání pachu člověka nejsou téměř používány, respektive většinou jen experimentálně. Výsledky těchto zkoumání vedou pouze ke skupinové identifikaci.

K analýze pachu může být použito:

a) **stacionárních analytických systémů**, umístěných zpravidla ve specializovaných laboratořích. Nejvhodnější analytickou metodou pro odorologické zkoumání je **plynová chromatografie**.

b) **mobilních analyzátorů tzv. detektorů.** Patří sem především prostředky určené pro detekci výbušnin a toxických látek např. CONDOR (CONtrabant DetektOR), který se používá při kontrole zavazadel na letištích a který dokáže reagovat již na jednu molekulu ukryté výbušniny nebo drogy.

SHRNUTÍ

Kriminalistická odorologie patří mezi mediálně nejznámější kriminalistické disciplíny. Je tomu tak proto, že na rozdíl od ostatních kriminalistickotechnických metod se v kriminalistické praxi pro identifikaci využívají většinou subjektivní metody, především metoda pachových konzerv a pachatelé mají snahu výsledky zpochybnit. Kriminalistická odorologie se v praxi denně využívá a její základní teoretické znalosti by měly být ve výbavě každého kriminalisty.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Čím se zabývá kriminalistická odorologie?
2. Jak vznikají odorologické stopy a jaké jejich druhy znáte?
3. Na jakých zásadách je založena odorologická identifikace?
4. Co víte o vyhledávání, zajišťování a zkoumání pachových stop?
5. Jaká je podstata metody pachových konzerv?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Nejčastějším objektem zkoumání kriminalistické biologie je?

- a) biologický materiál lidského původu
- b) krevní stopy
- c) osteologický materiál
- d) biologické stopy lidského původu**

2. Co je trichologický materiál?

- a) vlasy, vousy a chlupy**
- b) kosti, úlomky kostí a zuby
- c) svalová tkáň
- d) sliny, pot, slzy

3. Čím se zabývá kriminalistická odorologie?

a) zkoumáním a identifikací osob a věcí podle pachu

b) zkoumáním a identifikací osob a zvířat podle jejich dynamických a funkčních znaků

c) zkoumáním a identifikací osob a zvířat podle jejich biomechanických znaků

d) zkoumáním a identifikací osob a věcí podle morfologických znaků

4. Mezi které metody řadíme metodu pachových konzerv?

a) objektivní empirické metody

b) subjektivní empirické metody

c) objektivní experimentální metody

d) subjektivní experimentální metody

11 GRAFICKÉ EXPERTIZY

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit používání pojmů grafické expertizy, grafologie a písmoznalectví✓ Objasnit, čím se zabývají jednotlivé grafické expertizy		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Znalosti o možnostech identifikace osob podle ručního písma✓ Přehled o možnostech identifikace psacích strojů		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Popsat způsoby identifikace člověka podle ručního písma✓ Vysvětlit možnosti grafické diagnostiky		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Grafické expertizy, písmoznalectví, grafologie, zkoumání ručního písma, zkoumání písma psacích strojů, jazykový rozbor písemností, grafická diagnostika, kriminalistickotechnické zkoumání listin a dokladů, kriminalistickotechnické zkoumání cenin a platidel.

PRŮVODCE KAPITOLOU

11.1 Objasnění základních pojmů a obsahu zkoumání

V žádném kriminalistickotechnickém oboru nedochází tak často k záměně pojmů jako v grafických expertizách. Je to zřejmě zapříčiněno nedostatečnou znalostí specifikace znaleckých oborů.

Znalecký obor **písmoznalectví** zahrnuje dvě odvětví:

- a) ruční písmo,
- b) písmo psacích strojů.

Znalecký obor **kriminalistika** zahrnuje v **grafických expertizách** odvětví:

- a) zkoumání ručního písma,
- b) zkoumání písma psacích strojů,
- c) zkoumání písemností na základě jazykového rozboru,
- d) grafickou diagnostiku, která se dělí na:
 - ✓ kriminalistickotechnické zkoumání listin a dokladů,
 - ✓ kriminalistickotechnické zkoumání cenin a platidel.

Písemnosti nejrůznějšího charakteru však mohou zkoumat rovněž odborníci dalších specializací. Často se vyskytuje tzv. **grafologické zkoumání**, které patří pod **znalecký obor psychologie a psychiatrie**.

Grafologie jako jedna z projekčních metod psychologie se **zabývá rozborem rukopisu, ze kterého zjišťuje osobnostní vlastnosti pisatele**. Není kriminalistickou ani forezní disciplínou, ale je využitelná v personalistice,

v komplexu psychologických vyšetření apod., nemá však velký význam v procesu dokazování trestné činnosti.

Kriminalistický ústav v Praze je oprávněn provádět znalecká zkoumání jak v oboru písmoznalectví, tak v oboru kriminalistika (ale ne v oboru psychologie – psychiatrie). Je jediným pracovištěm v České republice, které je schopné obsáhnout problematiku zkoumání písemností a jejich identifikace v celé šíři. Odbory kriminalistické techniky a expertiz příslušných krajských ředitelství Policie ČR jsou oprávněny provádět znalecká zkoumání v oboru kriminalistika. Na všech OKTE se provádí expertiza ručního písma a ostatní zkoumání pouze omezeně. Z toho vyplývá, že je nesprávné žádat jakékoliv znalecké pracoviště Policie ČR o vypracování odborného vyjádření nebo znaleckého posudku z grafologie tak, jak se opakovaně stává.

O jakou expertizu, a které znalecké pracoviště se bude žádat, při podezření, že v dopise psaném obviněným z vazby se nachází tajnopisem napsaná zpráva?

11.2 Identifikace osob podle ručního písma

Pod pojmem **písmo** je třeba rozumět soustavu obecně platných grafických znaků (normalizovaných ve školské předloze) odpovídající řeči národního jazyka.

Rukopisem rozumíme písmo individualizované, odchýlné od normy. Na proces psaní má vliv jak duševní, tak fyzická činnost. Vlivem působení obou těchto faktorů se vydělují v písemném projevu dvě části odlišné obsahem a formou:

- a) písemné vyjadřování – **jazyková stránka** písemného projevu,
- b) rukopis – **grafická stránka** písemného projevu.

Pro rukopis je významná a charakteristická stereotypnost tj. stálost pohybů a zachovatelnost (opakovatelnost) těchto pohybů.

Identifikace osoby na základě zkoumání rukopisu se provádí z hlediska grafického (grafosynkritická analýza) a z hlediska jazykového vyjádření (logosynkritická analýza). Písemnosti, jejichž pisatel má být zjištěn, se označují jako sporné. Při zajišťování sporných materiálů musí být dodrženy dvě základní podmínky úplnost a původnost.

Srovnávací materiály jsou veškeré písemnosti od prokazatelně známého pisatele adekvátní písarskému projevu sporné písemnosti. Srovnávací materiál musí odpovídat spornému minimálně v těchto aspektech:

Druhem písarského projevu – lze srovnávat jen vzájemně si odpovídající druhy psaných projevů (kurzívní písmo s kurzívním, perličkové s perličkovým, hůlkové s hůlkovým, podpisy a parafy s podpisy a parafy).

Směrem odchylky od písarského minima – srovnávat lze jen spontánní projev se spontánním projevem, bezděčně měněný s bezděčně měněným a spontánním, a úmyslně měněný s úmyslně měněným, bezděčně měněným a spontánním.

Časovou vazbou – lze srovnávat pouze písemné projevy vzniklé v odpovídajících si (co nejmenších) časových úsecích.

Rozsahem – množství srovnávacího materiálu má být co největší, přičemž platí zásada, že čím méně je sporného materiálu, tím více musí být srovnávacího materiálu. Bývá požadováno minimálně 30 řádků rukopisu a při zkoumání pravosti podpisu je potřeba alespoň 5 podpisů osoby, jejíž rukopis je zkoumán, a 10 podpisů na totéž jméno vyhotovených podezřelou osobou.

Psacími prostředky a písarskou polohou – vyžaduje se, aby srovnávací materiál byl psán druhově shodným psacím prostředkem na druhově shodné podložce a ve stejné písarské poloze. Kromě toho se vyžaduje ke zkoumání ještě srovnávací materiál zhotovený optimálními psacími prostředky na optimální podložce v normální písarské poloze.

Srovnávací materiály se dělí na ukázky a zkoušky písma.

Ukázky písma jsou písemnosti jednoznačně známého pisatele, napsané před i po vzniku písemnosti sporné, které vznikly bez vědomí pisatele, že budou použity k identifikačním účelům. Ukázky písma lze zajistit při domovní prohlídce, získat z oficiálních zdrojů (zaměstnání, škola, úřad) nebo i přímo od podezřelé osoby.

Zkoušky písma jsou písemnosti jednoznačně známého pisatele, které vznikly s vědomím pisatele, že budou použity k identifikačním účelům. Výhodou zkoušky písma je skutečnost, že jejich obsah i rozsah může být optimalizován s ohledem na konkrétní spornou písemnost. Nevýhodou je skutečnost, že pisatel může průběh zkoušky komplikovat, snažit se o měnění písma apod. Zkoušky písma se provádějí diktátem, opisem, doplňováním vět nebo obrázkovou metodou, při které pisatel popisuje obsah nějaké kresby. Většinou se jednotlivé metody kombinují.

Metody zkoumání ručního písma se dělí na kvalitativní a kvantitativní metody. **Kvalitativní metody** jsou založeny na optickém pozorování a jejich úspěšné používání vyžaduje dlouhodobý cvik a musí být doplněno precizními procesy myšlení. **Kvantitativní metody** jsou založeny na existenci technik, které dovolují původní kvalitativní údaje převést na údaje kvantifikované, a které umožňují ruční nebo počítačové zpracování. Jejich představitelkou je tzv. grafometrická metoda. V současnosti se při zkoumání ručního písma používají kombinace kvalitativních i kvantitativních metod, např. srovnávací, analytické, a grafometrické.

Zkoumání ručního písma se provádí hodnocením sporných a srovnávacích materiálů v obecné a zvláštní rovině.

Obecná rovina – charakterizuje písemnost jako celek, jak se jeví po své grafické stránce. Jde např. o celkový vzhled písemnosti, způsob psaní adresy, datum, oslovení, nadpisy, okraje, odstavce, řádky, kresby, podpis atd.

Zvláštní rovina – zaměřuje pozornost na tři základní úrovně analýzy rukopisu:

- a) dílčích komponentů – části písmen a znaků,

b) základních komponentů – písmena velké i malé abecedy, diakritická a interpunkční znaménka,

c) multikomponentů – graficky nedělitelné celky dvou nebo více písmen.

Zkoumáním písemností na základě **jazykového rozboru** se zabývá **logosynkritická analýza**. Jde o relativně mladý obor umožňující identifikovat autory psaných jazykových projevů. Pisatel totiž může být zároveň autorem písemností, ale také tak tomu být nemusí, proto je tu snaha o rozšíření možností identifikace osoby.

Není-li zpočátku podezření na určitou osobu, vyhodnocují se texty s cílem určit skupinovou příslušnost, tzn., typují se údaje o osobě autora, např. věk, vzdělání, povolání, zájmy, místní příslušnost apod. Případně se srovnává více textů navzájem, aby se zjistilo, zda je stylizovala ta sama osoba. Je-li podezření na konkrétní osobu a máme-li k dispozici srovnávací materiál, je možné provést individuální identifikaci autora.

Na základě jazykového zkoumání je **možné vzájemně srovnávat i texty vyhotovené různou technikou** a jiným způsobem nesrovnatelné, např. texty psané rukou, texty vyhotovené na psacím stroji, tiskárně apod.

Identifikace autora v logosynkritickém zkoumání je obtížný úkol, jehož úspěšné zvládnutí vyžaduje shromáždění vhodných sporných i srovnávacích materiálů. Požadavky, které jsou kladeny na tyto materiály, jsou co do kvality a kvantity podstatně vyšší než požadavky kladené na objekty grafosynkritické analýzy.

Základem pro zkoumání jazykových průjevů je všestranný jazykový a stylistický rozbor. Cílem není komplexní rozbor všech jazykových vlastností, ale pouze poznání takových vlastností, které jsou typické pro jazykové chování určité skupiny osob nebo jednoho autora. Zkoumání textů metodou jazykového rozboru se uskutečňuje v několika rovinách:

- ✓ lexikální stavba – příslušnost slov a slovních spojení do skupin podle stylu, oboru, oblasti, doby užívání apod. (profesionalizmy, žargonizmy, nářečí);

- ✓ gramatická stavba – morfologické a syntaktické zvláštnosti jazykového projevu (tvar slov, jejich spojování do vět a větších celků);
- ✓ modální stavba – vyjádření způsobnosti (charakterizuje vztah ke skutečnosti, o níž vypovídá);
- ✓ funkční perspektivy výpovědi – uspořádání jazykového projevu jako celku i v jeho jednotlivých částech a jednotkách;
- ✓ pravopis – posuzuje se samostatně i v příslušných souvislostech.

11.3 Identifikace psacích strojů

Psací stroje byly vyvinuty pro snadnou a čitelnou písemnou komunikaci. I když význam psacích strojů klesá a jejich místo nahrazují počítače, stále se v kriminalistické praxi texty psacích strojů vyskytují a je předpoklad, že se ještě nějakou dobu vyskytovat budou. Specifičnost psacího stroje z kriminalistického hlediska spočívá v tom, že anuluje ruční písmo jako osobitý grafický projev člověka, i když některé písařské znaky v něm mohou být zachyceny, ale na druhé straně zachycuje písmo psacího stroje a tím vyjadřuje technické parametry psacího stroje. Tato skutečnost dovoluje identifikovat psací stroj podle písma, které tento stroj vyhotovil. Zkoumání písma psacích strojů vede k identifikaci věci – psacího stroje a pouze v omezené míře přispívá k identifikaci pisatele. Text napsaný na psacím stroji může však být také využit v logosynkritické analýze, tedy při identifikaci autora textu.

Základní dělení psacích strojů se provádí ze tří hledisek:

- a) podle **druhu pohonu** – mechanické a s elektrickým pohonem;
- b) podle **účelu** – standardní, přenosové, cestovní a speciální;

c) podle **konstrukce psacího mechanismu** – s typovými pákami (u nás nejčastěji používané), s typovou kulovou hlavou (je výměnná), s typovou válcovou výsečí aj.

Písmo psacího stroje je soustava obecně platných grafických znaků, jejichž konkrétní technické provedení je fixováno v mechanismu psacího stroje.

Spornými materiály bývají různé anonymní, urážlivé a výhružné texty, ale také dopisované údaje ve smlouvách, účetních dokladech, závětech apod.

Z hlediska zpracovatelnosti se tyto materiály dělí na:

a) **zpracovatelné** – originální texty dostatečně dlouhé a nepoškozené,

b) **obtížně zpracovatelné** – první kopie textu (průklepy), krátké, málo poškozené,

c) **nezpracovatelné** – další kopie textu, rozmnožené texty na kopírkách, silně poškozené a velmi krátké texty.

Při zajišťování sporného materiálu platí stejné zásady jako u ručního písma. Zajišťování **srovnávacího materiálu** má ale svá specifika daná dominantním postavením zkoušky písma. K individuální identifikaci psacího stroje je totiž nezbytná **zkouška písma** provedená předepsaným způsobem. Zhotovuje se po jedné straně papíru, kde v záhlaví se uvede razítko útvaru policie, který zkoušku pořídil, značka a model psacího stroje, výrobní číslo, místo uložení psacího stroje a datum zkoušky. Pod záhlaví se otiskne celá klávesnice tak, že se nejdříve otiskne celá horní řada s přeřadovačem (každý znak 4x) a na další řádce stejná řada bez přehazovače, takže znaky stejného typu jsou pod sebou. Po otištění celé klávesnice se napíše řádka písmene „l“, dále všechna měkčená, prodlužovaná a dvouúderová písmena, vždy společně se základním písmenem. Dále se napíše minimálně šest řádek textu ze sporné písemnosti. Nakonec se otiskne opět celá klávesnice, tentokrát s vyjmutou psací páskou, opět každý znak 4x. Pod provedenou zkouškou se uvede, zda byl psací stroj opravován a kdy naposled, zda a kdy byl čištěn a všechny jeho závady, které mohou narušovat psaní. Zkoušku písma podepíše policista, který ji vyhotovil. **Ukázky písma**

se vyžadují jen výjimečně a to v případech, kdy mezi vznikem sporné písemnosti a vyhotovením zkoušky písma je delší časové rozpětí a v důsledku toho i rozdílné působení technických faktorů při jejich vzniku.

Zkoumání písma psacího stroje.

Stejně jako při zkoumání ručního písma je i písmo psacího stroje zkoumáno v obecné a zvláštní rovině. V **obecné rovině** se hodnotí druhové znaky, které určují značku, model, rok výroby nebo rozmezí výrobních čísel hledaného psacího stroje (skupinová identifikace).

Mezi základní technické parametry obecné roviny patří:

- a) **druh písma** – určený výškou, šířkou a řezem písma,
- b) **rozteč písma** – pravidelná vzdálenost os dvou písmen nebo znaků,
- c) **mutace a rozsah klávesnice** – podle uspořádání písmen rozlišujeme klávesnice standardní, přenosné a cestovní v různých mutacích (české, slovenské, anglické),
- d) **mechanismus psacího stroje** – ruční nebo elektrický způsob pohonu.

Ve **zvláštní rovině** lze přímo určit použitý psací stroj (individuální identifikace). Hlediska zvláštní roviny jsou:

- a) **kvalita materiálů typů psacího stroje** – projevuje se zpravidla v porušení řezu či kontur písmen,
- b) **poškození typů** – v důsledku nesprávného používání nebo nesprávného seřízení mechanismu psacího stroje. Projevuje se deformacemi kontur nebo znaků, v umístění písmen ve vztahu o ose, výskytu dvojznaků apod.

Skupinová identifikace příslušného psacího stroje na základě analýzy písma sporného textu je nezbytná pro pátrání po psacím stroji a z důvodu zjištění zpracovatelnosti pro individuální identifikaci. Při individuální identifikaci psacího stroje se vychází z předchozího rozboru a vzájemného porovnávání individuálních identifikačních znaků (odchylek od normy) sporného materiálu se znaky materiálu srovnávacího. Cílem zkoumání je zjištění konkrétního individuálního psacího stroje, jímž byla písemnost napsána.

11.4 Grafická diagnostika

Grafická diagnostika se zpravidla dělí na kriminalistickotechnická zkoumání objektů:

a) písemností, listin, dokumentů, dokladů a psacích prostředků,

b) cenin a platidel.

Význam zkoumání listin, dokladů, psacích prostředků, cenin a platidel spočívá v tom, že tyto objekty může pachatel použít jako:

a) prostředky ke spáchání trestného činu, což jsou především ceniny, platidla, losy, poukázky apod.,

b) prostředku k utajení trestného činu odstraněním, připsáním nebo pozměnění části textu, dat nebo jiných údajů.

Za **písemnost** se považuje jakýkoliv psaný, tištěný, rozmnožený a kreslený materiál, kromě platidel a cenin, které tvoří zvláštní skupinu.

Listinou je jakýkoli předmět, na kterém je zachycen písemný projev (papír, textil, dřevo papír apod.). Veřejná listina je listina vydána státním orgánem nebo orgánem společenské organizace v rámci jejich pravomocí a v předepsané formě.

Dokumentem je písemnost, která prokazuje určitá práva nebo ukládá povinnosti fyzickým či právnickým osobám. Úředním dokumentem je doklad.

Dokladem je průkaz, osvědčení nebo jiná písemnost, která dokládá nějaké právo, stav či povinnost nebo k něčemu opravňuje. Podle významu a účelu lze doklady rozdělit:

- ✓ **osobní doklady** – jsou doklady vystavené veřejným orgánem vztahující se k určité osobě, např. občanský průkaz, cestovní pas, řidičský průkaz, vojenská knížka, průkaz příslušníka Policie ČR, legitimace nejrůznějších druhů, školní vysvědčení, diplomy akademických titulů, rodné a oddací listy apod.,
- ✓ **ostatní doklady** – se nevztahují k určité osobě, jsou to např. jízdenky, pokladní bloky, poštovní doklady, skladové, dodací a účetní listiny a jiné listiny hospodářského rázu.

Psacími prostředky rozumíme nejrůznější druhy ručních psacích prostředků (tužky, plnicí pera, propisovací tužky, popisovače aj.), ale také vlastní psací hmotu (inkoust, tuha, pasta do propisovacích tužek, tuš, razítková barva). Mezi psací prostředky lze zařadit i různé tonery používané v kopírkách nebo počítačových tiskárnách či faxech, i když tvorba textu těmito prostředky je specifická.

Ceninou jsou např. kolkové známky, poštovní známky, šeky, platební příkazy, losy, poukázky, různé druhy cenných papírů apod. **Platidla** jsou veškeré platné papírové i kovové jak tuzemské, tak zahraniční.

Z hlediska pravosti rozlišujeme tři skupiny objektů:

- ✓ **Objekty pravé** – jsou takové listiny, doklady, ceniny a platidla, které byly vyhotoveny oprávněnou institucí nebo osobou a mají všechny předepsané náležitosti. Zkoumáním pravých objektů nelze zjistit žádné rozdíly od nepochybně pravého vzoru.

- ✓ **Objekty pozměněné** – jsou takové listiny, doklady, ceniny a platidla, které pocházejí z objektu pravých, ale které pachatel upravil tak, aby vyhovovaly jeho cílům (např. v odcizené legitimaci vymění fotografii, z vysokoškolského diplomu odstraní původní jméno a nahradí svým, na platidle pozmění číslice apod.).
- ✓ **Objekty padělané** – jsou takové listiny, doklady, ceniny a platidla, které jsou od základu zhotoveny neoprávněnou osobou. Vytvoření padělaného materiálu je náročné, vyžaduje odborné znalosti a v policejní praxi s výjimkou platidel se příliš často nevyskytuje.

Pro zajišťování listin, dokladů, cenin a platidel platí obecné zásady pro zajišťování sporných a srovnávacích materiálů, důraz je kladen **na zásadu úplnosti a zásadu původnosti** (zajistit v původním nepozměněném stavu bez poznámek, razítek, značek, zvýrazňování textu apod.). Nejčastěji přichází v úvahu jako stopy tohoto druhu nejrůznější listiny, doklady, ceniny a platidla, u kterých existuje podezření, že nejsou pravé. Dále různé prostředky, které mohly být použity k pozměňování nebo padělání, např. raznice, rydla, tiskové plotny, razítka, tiskové barvy, lepidla, psací prostředky, různé předlohy, zkušební nebo chybné tisky, používaný papír a další.

Listinný materiál se zajišťuje mezi čisté listy papíru nebo folie z plastu. Roztrhaný papír se vkládá do obálek a dbá se na to, aby byly zajištěny všechny útržky. Vlhký nebo mokrý materiál se před odesláním usuší při pokojové teplotě a bez přímého působení slunečního záření. Se spáleným papírem je třeba manipulovat velmi opatrně. Jeho křehkost můžeme snížit nástřikem laku na vlasy nebo akutolu.

Psací prostředky a psací hmoty se zajišťují v obalech, ve kterých byly nalezeny. Tužky, pera, propisovací tužky se nečistí, zabalí se odděleně do papíru tak, aby nedošlo k poškození psacího hrotu. **Razítka, rydla, tiskové plotny** se zajišťují v nalezeném stavu bez čistění.

U **rozmnožovacích technik**, kterých je v současné době celá řada, se zajišťují originály (předlohy, cyklostylové blány), kopie a vzorky papíru, na kterých byly kopie pořízeny. Při zkoumání listin, dokladů, cenin a platidel se využívají **nedestruktivní a destruktivní metody zkoumání**.

Mezi nedestruktivní metody patří:

Vizuální zkoumání – spočívá v prohlídce zkoumaného objektu prostým zrakem. Objekty lze pozorovat jak v procházejícím, tak i dopadajícím světle. Lze tak zjistit místa zeslabeného papíru, použití chemických prostředků, existenci a některé prvky technické ochrany. Použitím barevných filtrů lze zjistit některé další informace, např. použití dvou druhů psacích prostředků.

Mikroskopická zkoumání – umožňují detailní pozorování a zkoumání objektů. Lze zjistit např. změny ve struktuře papíru, překrývající se tahy psacích prostředků, znaky překreslování nebo obtahování písmen, číslic a znaků.

Ultrafialové záření – slouží k vyvolání fluorescence některých psacích prostředků, razítkových barev, ochranných prvků, míst působení chemikálií apod.

Infračervené záření – využívá schopnosti pronikat některými materiály, pokud neobsahují grafický uhlík. Tak lze zčitelnit řadu skrytých textů či přečíst text na zašpiněném objektu.

Rentgenové záření – využití je značně omezené, zpravidla jen při zkoumání historických objektů, případně uměleckých děl, zejména obrazů.

Všechny vyjmenované metody se vyznačují tím, že zkoumané objekty nepoškozují, proto se jim vždy dává při volbě pracovního postupu přednost. Jestliže však při jejich použití nebylo dosaženo předpokládaného výsledku, nezbývá než použít **destruktivních metod chemického zkoumání**. Ty mají dalekosáhlé možnosti, ale protože všechny zasahují do materiální podstaty zkoumaného objektu, zanechávají na něm vždy větší či menší trvalé změny.

Výsledkem kriminalistickotechnického zkoumání listin, dokumentů, psacích prostředků, cenin a platidel je zpravidla pouze **určení skupinové příslušnosti** nebo konstatování určitého stavu. Individuální identifikace uvedených objektů je výjimečná (např. přichází v úvahu při zkoumání razítek). I přes toto omezení je zkoumání uvedených objektů velmi frekventované a v řadě případů významně přispívá k objasnění kriminalisticky relevantních událostí.

SHRNUTÍ

V kriminalistice jsou grafické expertizy velmi často zaměňovány za grafologii. Je nezbytné znát a používat správné pojmy. O identifikaci osoby jde jen při expertize ručního písma a jazykové expertize. V ostatních případech se jedná o identifikaci věcí. Význam grafických expertiz neustále roste, čehož je dokladem i každoroční nárůst dožádání o znalecké zkoumání.

Bude se jednat o kriminalistickotechnické zkoumání listin, tedy o grafickou diagnostiku a zkoumat bude Kriminalistický ústav Praha.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jste schopni objasnit rozdíly v pojmech grafické expertizy, grafologie a písmoznalectví?
2. Vysvětlete metodu identifikace osob podle ručního písma.
3. Jak se provádí identifikace psacích strojů?
4. Které objekty jsou zkoumány v grafické diagnostice?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA R.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, vod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. m se zabývá kriminalistická fonoskopie?

- a) identifikcı osob podle čichu,
- b) identifikcı osob podle hlasu,**
- c) identifikcı osob podle sluchu,
- d) identifikcı osob podle pısma.

2. Srovnávací materiály pro fonoskopické zkoumání jsou?

- a) sporné záznamy zvuku,
- b) pomocné materiály,
- c) zkoušky řečí,**
- d) ukázky pısma.

3. Pod který znalecký obor patrı grafologie?

- a) kriminalistika,

- b) písmaznalectví,
- c) psychologie,**
- d) grafické expertízy.

4. Co rozumíme rukopisem?

- a) jazykovou stránku písemného projevu,
- b) druh písemného projevu,
- c) logosynkritické vyjádření,
- d) grafickou stránku písemného projevu.**

5. Kterou z metod používaných při grafické diagnostice řadí mezi destruktivní?

- a) rentgenové záření,
- b) chemické zkoumání,**
- c) mikroskopické zkoumání,
- d) ultrafialové záření.

12 KRIMINALISTICKÁ MECHANOSKOPIE

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit pojem a podstatu kriminalistické mechanoskopie
- ✓ Objasnit význam kriminalistické mechanoskopie

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o metodách zkoumání mechanoskopických stop

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat objekty mechanoskopického zkoumání a jejich informační hodnotu
- ✓ Popsat způsoby vyhledávání a zajišťování mechanoskopických stop

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická mechanoskopie, objekty mechanoskopického zkoumání, mechanoskopické stopy, vyhledávání, zajišťování a zkoumání mechanoskopických stop.

PRŮVODCE KAPITOLOU

12.1 Pojem, podstata a význam kriminalistické mechanoskopie

Kriminalistická mechanoskopie – je část kriminalistické techniky, která se zabývá zákonitostmi vzniku, trvání a zániku stop vytvořených nejrozličnějšími nástroji a zkoumáním stop nástrojů a jiných technických prostředků za účelem jejich identifikace a zjišťování způsobu jejich použití.

V užším pojetí zahrnuje mechanoskopie nauku o nástrojích používaných pachateli při páchaní trestné činnosti a o identifikaci těchto nástrojů. Z mechanoskopického hlediska je za nástroj považován každý předmět, jehož pomocí lze překonat nějakou překážkou. Podle toho se v kriminalistice rozlišují tyto druhy nástrojů:

- ✓ vyráběné sériově a nijak neupravované (běžně prodávané v obchodech pro rukodělnou činnost, jako např. kleště, šroubováky, sekery, hasáky a řada dalších);
- ✓ vyráběné sériově a následně upravené k trestné činnosti (jde např. o zkrácení nástroje pro snadnější skryté přenášení, jeho zohýbání pro snadnější vniknutí do špatně přístupných míst apod.),
- ✓ individuálně zhotovené pachatelem nebo jinou osobou pro provedení určitého záměru – nález tohoto druhu nástroje zjevně svědčí o páchaní trestné činnosti nebo přípravě trestné činnosti (např. planžety pro překonání cylindrických vložek FAB, rozlamovač těchto vložek, různé druhy kasařského náčiní apod.),
- ✓ náhodně nalezené předměty, zejména v případech nepřipravené trestné činnosti, které v podstatě nemají charakter nástrojů, ale slouží k překonání překážek (kovové i dřevěné tyče, různé trubky, kameny, cihly apod.).

Zkoumání nástrojů a jiných objektů a jejich identifikace podle nalezených stop je založena na vědecky zjištěných a prakticky dokázaných skutečnostech, že:

a) na každém nástroji a předmětu, tedy i zdánlivě zcela hladkém a rovném, se při vhodném zvětšení a osvětlení objeví určité nerovnosti, (tyto nerovnosti vznikají např. při výrobě nástroje či jeho opracování, při jeho používání, úmyslnými zásahy pachatele, vlivem povětrnostních podmínek, při skladování apod.),

b) uspořádání těchto nerovností je pro každý předmět individuální a je zcela vyloučeno, aby charakterické vlastnosti a zvláštnosti mikroreliefů (specifické znaky a nerovnosti) byly u dvou předmětů, třeba i stejného druhu, naprosto shodné,

c) každý předmět zanechává v poškozeném objektu vtisk té části, kterou se s ním dostal do kontaktu, a vytváří tak obraz svých specifických znaků a nerovností.

Význam mechanoskopie spočívá v tom, že umožňuje vytvoření správné představy o situaci, za které došlo ke spáchání trestného činu, o některých vlastnostech pachatele, umožňuje určit skupinovou příslušnost nástroje a následně za optimálních podmínek tento nástroj individuálně identifikovat a konečně i zjistit mechanismus vzniku stop a jejich souvislost s konkrétní událostí a přispět tak k objasnění události a usvědčení případného pachatele.

12.2 Charakteristika mechanoskopických objektů a stop

Typickými objekty mechanoskopického zkoumání jsou pachatelem použité nástroje a stopy nástrojů vzniklé při vyšetřované trestné činnosti. Z tohoto pohledu můžeme objekty mechanoskopického zkoumání rozdělit takto:

a) nástroje,

b) objekty, na kterých jsou, nebo se předpokládá, že by mohly být, stopy nástrojů (např. zámky, plomby, pečete, bezpečnostní schránky, sejfy apod.),

c) úlomky nástrojů a jiných funkčních předmětů včetně skla.

Mechanismus vzniku mechanoskopických stop je v řadě případů poměrně složitý. Je dán vzájemným působením několika objektů navzájem, v nejjednodušším případě vzájemným působením nástroje a objektu, který byl nástrojem napaden. Celý složitý proces vzniku mechanoskopických stop lze s určitým zjednodušením popsat následovně:

Každý nástroj má na svém povrchu nejrůznější nerovnosti, které ve svém souhrnu vytvářejí na každém nástroji jedinečný, specifický mikrorelief. Kriminalisticky nejvýznamnější nerovnosti jsou vytvořeny na funkčních částech nástrojů (břitech, čelistech, střížných hranách apod.). Vytvořený mikrorelief je pro každý nástroj individuální a neopakovatelný, a to vzhledem ke způsobu, jakým vzniká. Jedinečný mikrorelief povrchu nástroje totiž vzniká od okamžiku, kdy je započata výroba nástroje, a dále se mění jeho používáním, opotřebením, poškozením, opravami, působením vlivu prostředí a končí zničením nástroje. Je zřejmé, že mikrorelief se v průběhu času mění, přičemž tyto změny mohou mít jak plynulý, tak i skokový charakter.

Podle fáze a způsobu vzniku znaků v mikroreliefu, můžeme hovořit o **znacích polotovaru** (vznikají v prvotních fázích vzniku nástroje), **znaky opracování** (vznikají při dokončování nástroje soustružením, broušením, pilováním apod. a překrývají znaky polotovaru), znaky **opotřebením** (vznikají při používání nástroje), **znaky oprav** (často překrývají znaky opotřebením) a **znaky poškození**. Nahodilost a jedinečnost vzniku těchto znaků ve svém souhrnu dává vzniknout natolik originálnímu mikroreliefu, o jehož originalitě a neopakovatelnosti nelze pochybovat.

Podle identifikační hodnoty se jednotlivé znaky mikroreliefu nástroje dělí bez ohledu na jejich původ takto:

a) znaky obecné (typické) – jsou společné určitým skupinám nástrojů, které mají např. stejnou velikost, počet funkčních částí a jejich tvar - tyto znaky jsou využívány k **určování skupinové příslušnosti nástroje**,

b) znaky zvláštní (specifické) – jsou vlastní pouze jednomu konkrétnímu nástroji a tyto znaky jsou využívány k **individuální identifikaci nástroje**.

Převážná většina stop, jimiž se zabývá mechanoskopické zkoumání, jsou stopy plastické. Charakterem svého utváření umožňují tyto stopy zjistit druh použitého nástroje, při dostatečně kvalitní stopě a dodání podezřelého nástroje je možné uskutečnit **individuální identifikaci**. Tu umožňují především **vtisky a stopy sešinuté**. Stopy **zhmožděné a rýhy** zpravidla neobsahují dostatečné množství použitelných informací, takže znalecké zkoumání končí většinou určením **skupinové příslušnosti použitého nástroje**.

Stopy plošné (otisky), které vznikají při pouhém dotyku dvou objektů, se vyskytují v mechanoskopii vzácně. V některých případech se objevují stopy kombinované, které vznikají kombinací jednotlivých mechanismů vzniku stop, jak již bylo výše uvedeno. Možnosti jejich využití se liší případ od případu.

Důležitou skupinou objektů mechanoskopického zkoumání **jsou nejrůznější druhy zámků**. K řadě zabezpečovacích úkolů existuje velké množství zámků v různých konstrukčních provedeních. V kriminalistické praxi mají největší význam různé typy dveřních, visacích a trezorových zámků. Jejich zkoumáním se zjišťuje, jakým způsobem byly překonány, a dále se podle stop tipuje nástroj, který mohl být k jejich překonání použit. Např. při rozlomení cylindrických bezpečnostních vložek je často možné použít nástroj (rozlamovač, hasák) identifikovat. Při překonání zámku pomocí paklíče nebo planžety lze stopy těchto nástrojů nalézt až po demontáži zámku a odlišit je od pravého klíče (ten vytváří stopy stále na stejném místě, zpravidla jako soustředné kružnice, stopy paklíčů a planžet jsou mimo tyto stopy, bývá ale obtížné je využít pro identifikaci).

Plomby a pečete jsou symbolické uzávěry, jejichž neporušenost dokládá skutečnost, že s chráněným objektem nebylo manipulováno. Používají se např. na vagónech, kontejnerech, elektroměrech, plynoměrech; pečete pak u listovních a balíkových zásilek, trezorů apod. Mechanoskopickým zkoumáním se zjišťuje, zda s plombou nebo pečeti nebylo manipulováno, případně jakým způsobem byla porušena. Zkoumá se také shoda znaků na plombovacích kleštích nebo pečetičku se znaky na plombě nebo pečeti.

Atypickým druhem mechanoskopického zkoumání je zkoumání skla. Z fyzikálního hlediska je to tzv. tuhý roztok, jehož vlastnosti jsou značně odlišné od

ostatních technických materiálů, což vyžaduje zvláštní metody při jeho zkoumání. V kriminalistické praxi se sklo zkoumá nejčastěji za účelem zjištění vlivů způsobujících jeho porušení (jaké vlivy a z které strany), nebo zda několik úlomků skla (střepin) pochází z jediného kusu skla.

12.3 Způsoby vyhledávání, zajišťování a zasílání mechanoskopických stop

Vyhledávání mechanoskopických stop nečiní v kriminalistické praxi závažné problémy. Naprostá většina stop je patrná pouhým okem při pečlivé prohlídce objektů, na kterých se výskyt mechanoskopických stop předpokládá. V některých případech, zejména při vyhledávání drobných částecek, je potřebné použít jednoduché optické pomůcky. Vyhledanou stopu je třeba pečlivě popsat a zanést do dokumentace ohledání místa činu.

Při zajišťování mechanoskopických stop se vždy upřednostňuje zajištění **in natura**. Spočívá buď v zajištění celých menších předmětů s mechanoskopickými stopami, nebo v oddělení části celku se stopami. Oddělení lze provést odříznutím, odstřížením, odmontováním, odbroušením nebo odpálením autogenem, ale vždy tak, aby nedošlo k poškození stopy. Zajištění stop **in natura** se neprovádí v případech, kdyby vznikla značná škoda, kdyby mohlo dojít k vážnému poškození drahého nebo jinak cenného předmětu apod. Druhý způsob zajišťování mechanoskopických stop spočívá v jejich **fotografování**. Fotografuje se podle zásad měrné fotografie a zhotovuje se vždy několik snímků za měněných fotografických podmínek. Významné je i fotografování stopy pod různými úhly a různě směrově orientovanými zdroji světla. Na jednom přehledném snímku musí být zachyceny všechny stopy nástroje zjištěné na určitém úseku překážky (např. na zárubni dveří, rámu okna apod.), aby bylo možné si podle snímku vytvořit představu o vzájemném rozmístění stop. Fotografie malých stop se musí zhotovit v co možná největším měřítku metodou makrofotografie. Je účelné zhotovit 2-3 snímky jedné stopy při různých směrech osvětlení, což zabezpečí nejúplnější zachycení všech zvláštností zobrazených ve stopě nástroje. Další možností

zajišťování mechanoskopických stop, v praxi zřídka využívanou, je jejich **odlévání**. Pro zhotovování odlitků se používá různých materiálů - **silikonový kaučuk** (Lukopren), **polymerové pasty, ale i sádra**. Při výběru materiálu pro zajištění mechanoskopické stopy je třeba vzít v úvahu celkovou velikost stopy, strukturu povrchu nositele stopy, teplotu okolního prostředí apod. Dobře se odrážejí např. drobné zvláštnosti reliéfu stopy na kovových materiálech v odlitcích zhotovených z polymerových past. Tyto materiály jsou vhodné pro zajišťování hlubokých stop vrtání. Poslední možností zajišťování mechanoskopických stop, v praxi zřídka využívanou, je otisk stopy do speciálních plastických (polymerních) hmot.

Na místě činu může být také nalezen nástroj, který pachatel použil k překonání překážky. Na jeho povrchu mohou být daktyloskopické, biologické nebo pachové stopy. To je třeba mít na zřeteli při zajišťování stop pro účely expertizního zkoumání.

Pro zodpovězení otázek kriminalistickotechnického zkoumání v oboru mechanoskopie je nutno znalci zaslat zajištěné mechanoskopické stopy včetně zajištěných podezřelých nástrojů, klíčů, přípravků apod. Je vhodné přiložit též protokol o ohledání místa činu a údaje o době vzniku stop, podmínkách, v nichž se nacházely až do doby zajištění. Stopy nástroje se ke zkoumání zasílají ve vhodných, pevných obalech, které musí zajišťovat jejich celistvost a vyloučit možnost poškození, případně ztrátu. Je třeba zamezit mechanickému kontaktu mezi nástrojem a stopou i jejich pohybu v obalu během přepravy. Drobné a křehké objekty je nejlépe zabalit každý zvlášť do papírů, textilií a podobných materiálů. Pro uchování velmi křehkých objektů, jako jsou např. nátěry překážek, které se oddělily od celku, je nejlépe použít lepicí pásky (folie), na nichž tyto části ulpí. Dodržení požadavků kladených na zajišťování a balení zajištěných objektů a mechanoskopických stop je jednou z nutných podmínek zabezpečujících úspěšnost a objektivnost expertizního zkoumání v rámci kriminalistickotechnické identifikace nástroje, který pachatel použil na místě činu.

12.4 Způsoby a metody zkoumání mechanoskopických stop

V počátečním stadiu mechanoskopického zkoumání se používají metody **vizuální**, kdy se přímo na napadeném objektu posuzuje, jakým mechanismem mohla stopa vzniknout při použití konkrétního nástroje. Tato metoda však dává odpověď pouze na jednoduché otázky, její výhodou je však rychlost, nenáročnost a názornost. Nejčastěji se mechanoskopické stopy zkoumají optickými metodami, méně často **metodami mechanickými** nebo **chemickými**. **Optické metody** využívají různé druhy mikroskopů, řádově deseti a více násobných zvětšení. Užívají se binokulární stereomikroskopy, a to především pro celkové posouzení stopy a pracovních částí nástrojů, a mikroskopy komparační, které umožňují současné pozorování dvou objektů (stopy a srovnávacího materiálu) v jednom zorném poli a pomáhají vyhledávat shodné identifikační znaky. Výsledky lze dokumentovat fotograficky.

Mechanické metody jsou využívány minimálně, v podstatě pouze při sestavování celku podle částí (např. pro zjištění, zda byl úlomek součástí určitého celku). Chemické metody se využívají při zjišťování chemického složení drobných částíček (pilin, hoblin).

Fotografické metody zkoumají mechanoskopické stopy z pohledu makro i mikrofotografie a dovolují zhotovit dokonalé obrazy zkoumaných stop a porovnávat je všemi obvyklými způsoby. Jejich předností se využívá k názorné dokumentaci shodných stop po úspěšné identifikaci nástroje optickými metodami.

Individuální identifikace nástrojů podle zanechaných stop na místě činu se provádí na základě využití specifických identifikačních znaků, které jsou vlastní jedinému nástroji, a tak jej vyčleňují ze skupiny nástrojů se shodnými všeobecnými identifikačními znaky. Individuální identifikace nástrojů podle částí (úlomků) není zpravidla obtížná. Mnohdy postačí pouhé přiložení odlomené části k poškozenému místu nástroje. Situace je však obtížnější, pokud byl poškozený nástroj dále používán a došlo k pozměnění lomové plochy a jejího okolí.

Identifikovat nástroje podle jejich stop z místa činu nelze zejména v těchto případech:

- a) jestliže působící nástroj vytvořil v napadeném objektu zhmožděné stopy nebo rýhu;
- b) podle stop řezných nástrojů – pil;
- c) podle stop způsobených pilováním nebo broušením - pilníky, brusky.

Nejde rovněž provést identifikaci nástrojů podle stop vytvořených v materiálech, jejichž struktura nedovoluje zobrazení specifických znaků nástroje, např. kůže, textil, sklo, jemné kovové materiály, velmi tenké dráty, papír, silně pórovité dřeviny apod.

SHRNUTÍ

Kriminalistická mechanoskopie patří mezi nejčastěji užívané metody identifikace věcí. Pachatelé často používají k překonávání překážek a působení na hlavní předmět útoku různých nástrojů. Zkoumáním stop nástrojů a jiných technických prostředků se zabývá kriminalistická mechanoskopie. Za zakladatele kriminalistické mechanoskopie je považován český četník Ladislav Havlíček.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaká je definice kriminalistické mechanoskopie?
2. Rozeberte objekty mechanoskopického zkoumání a jejich informační hodnotu.
3. Jaké znáte způsoby a metody zajišťování a zkoumání mechanoskopických stop?

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

13 KRIMINALISTICKÁ BALISTIKA

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit pojem a podstatu kriminalistické balistiky
- ✓ Objasnit význam kriminalistické balistiky

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o vzniku a výskytu balistických stop
- ✓ Znalosti o kriminalistickém balistickém zkoumání

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat objekty balistického zkoumání a jejich informační hodnotu
- ✓ Popsat způsoby vyhledávání a zajišťování balistických stop

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická balistika, objekty kriminalistických balistických zkoumání, balistické stopy, vyhledávání, zajišťování a zkoumání balistických stop.

PRŮVODCE KAPITOLOU

13.1 Pojem, význam a objekty kriminalistických balistických zkoumání

Kriminalistická balistika – je část kriminalistické techniky, která zahrnuje nauku o střelných zbraních a o střelivu, nauku o identifikaci zbraní podle vystřelených nábojnic a střel, nauku o předmětech střelbou poškozených a nauku o vnitřní, přechodové a vnější balistice se zřetelem k potřebám kriminalistiky. Kromě toho zkoumá povýstřelové zplodiny.

Z uvedeného pojmu vyplývá, že se kriminalistická balistika nezabývá dalšími otázkami, které řeší vojenská balistika (přesnost zásahu, spolehlivost zbraně, hmotnost zbraně apod.), ani otázkami lékařské, popř. biomechanické balistiky (mechanismy poranění a usmrcení osob, působení střely na živý lidský organismus). Z takto pojmově vymezeného obsahu kriminalistické balistiky vyplývá, že jde o rozsáhlou a nesporně velmi významnou oblast kriminalistické techniky, jejíž využití je v kriminalistické praxi velmi frekventované. Typické případy využití možností kriminalistické balistiky se vztahují k násilné trestné činnosti, k organizovanému a mezinárodnímu zločinu, tedy k závažné trestné činnosti.

Nález střelbou poškozeného objektu je počátkem kriminalisticko-balistického zkoumání. Jsou-li na místě činu nalezeny vystřelené nábojnice a střely, dostává znalec dostatek informací k tomu, aby mohl určit skupinovou příslušnost použité zbraně. Individuální identifikaci zbraně, která je hlavním cílem balistické expertizy, může znalec uskutečnit teprve po úspěšném srovnání nábojnice nebo střely z místa činu s obdobnými objekty získanými pokusnou střelbou ze zajištěné podezřelé zbraně. Kromě toho mohou být pro vyšetřování důležité i výsledky zkoumání tzv. vedlejších produktů výstřelu, které je někdy možné zjistit na zasažených objektech.

Objektem balistického zkoumání jsou:

- a) střelné zbraně všeho druhu, tj. vyrobené v továrně nebo zhotovené ručně, třeba i primitivním způsobem,

- b) střelivo všeho druhu, nábojnice, střely a nábojky,
- c) předměty se stopami zásahu a účinku střely, tedy:
 - ✓ vstřel, tj. místo kudy střela vnikla do objektu,
 - ✓ výstřel, tj. místo, kudy střela z objektu vyšla,
 - ✓ průstřel, tj. střelný kanál spojující vstřel a výstřel,
 - ✓ nástřel, tj. místo, kde se střela od objektu odrazila,
 - ✓ zástřel, tj. místo, kde střela v objektu uvízla.
- d) předmět se stopami vedlejších produktů výstřelu jako je plamen, ožeh, dým, spálená a nespálená zrna střelného prachu.

Jednou z otázek, jimiž se zabývá kriminalistická balistika, je pohyb střely.

Dělení balistiky podle pohybu střely:

a) **Balistika vnitřní** – nauka o zákonech, jimiž se řídí střela při svém pohybu v hlavní zbraně od okamžiku vznícení prachové náplně v nábojnici až do okamžiku, kdy opouští hlaveň určitou počáteční rychlostí. Z kriminalistického hlediska je důležité, že v této fázi výstřelu vzniká na nábojnici většina stop od mechanismů zbraně a na střele stopy od polí vývrtu hlavně. Všechny tyto stopy jsou důležité pro individuální identifikaci zbraně podle vystřelených nábojnic a střel.

b) **Balistika přechodová** – zabývá se pohybem střely bezprostředně po opuštění vývrtu hlavně až do okamžiku, kdy na ni přestanou působit plynné produkty výstřelu, střela se v této fázi urychlí asi o 1 – 2 % a délka přechodové balistiky se udává 10-20 násobek ráže zbraně.

c) **Balistika vnější** – studuje pohyb střely ve volném prostoru až do okamžiku zasažení cíle. Přitom se sleduje dráha, energie a rychlost střely i různé průvodní jevy (akustické, tepelné a jiné). Jsou-li známy konečné účinky střelby, je

možné empiricky nebo i výpočtem určit další žádané údaje, např. parametry dráhy střely, stanoviště střelce apod.

13.2 Druhy zbraní a střeliva

Zbraní se pro účely kriminalistické balistiky rozumí každý předmět, který je způsobilý dynamicky zasáhnout cíl (bez ohledu na konstrukci zbraně nebo energii projektilu).

Střelná zbraň je uzpůsobený předmět, který slouží k destrukci cíle střelou, která je uváděná do pohybu okamžitým uvolněním nahromaděné energie. Podle druhu energie, která se v okamžiku výstřelu uvolní, se střelné zbraně rozdělují na tři základní skupiny. Kromě nich existují i atypické zbraně, které jsou předmětem zájmu specialistů a běžně se nevyskytují.

Střelné zbraně se dělení na:

- ✓ zbraně **mechanické**, u kterých je střela uváděna do pohybu uvolněnou mechanickou energií,
- ✓ zbraně **plynové**, u kterých je střela uváděna do pohybu uvolněnou energií stlačených plynů,
- ✓ zbraně **palné**, u kterých je střela uváděna do pohybu uvolněnou chemickou energií při hoření střelného prachu, případně pouhé zápalkové složce.

Zbraně mechanické (luky, kuše, praky a další) nemají v kriminalistické balistice téměř význam. Vzhledem k absenci hlavně nelze provádět jejich identifikaci podle stop vytvořených na střele (v praxi šípy, šípky, kameny, kousky kovů apod.). Stejně tak nemohou být identifikovány podle stop na nábojnicích, které rovněž chybí. V úvahu přichází posouzení dopadové energie střely a z ní zpětné vyvození technických parametrů zbraně a následně určení její skupinové příslušnosti.

Zbraně plynové nemají nábojnici, ale mají vždy hlaveň, kterou je při výstřelu protlačována střela vyrobená z pravidla z olova a jeho slitin. Střely mají nejčastěji kulový tvar (tzv. broky) různých průměrů nebo jde o střely poměrně složitě tvarované, jejichž typickým představitelem jsou střely Diabolo. Tyto zbraně jsou způsobilé k individuální identifikaci podle stop na vystřelených střelách, často jsou však tyto stopy technicky nekvalitní nebo je střela po dopadu na cíl značně deformovaná a identifikaci nelze provést. Plynové zbraně využívají energii plynu, který je stlačen v příslušné části zbraně před každým výstřelem (vzduchovky) nebo je stlačen v zásobníku umožňujícím několik výstřelů bez doplňování vzduchu (větrovky). Jinou možností je využití stlačeného oxidu uhličitého (např. v sifonových bombičkách), který umožňuje opakovanou střelbu až do úplného vyprázdnění bombičky (plynovky).

Zbraně palné tvoří nejfrekventovanější skupinu zbraní, kterou se kriminalistická balistika zabývá. Až na výjimky mají hlaveň a používají jednotný náboj tvořený nábojnici, střelou, prachovou náplní a zápalkou. Jsou proto plně způsobilé pro individuální identifikaci podle vystřelených nábojnic a střel. Dělí se podle různých kritérií. Podle účelu např. na zbraně sportovní, lovecké, vojenské, signální a poplašné a další. Toto dělení nemá větší kriminalistický význam. Významnější je klasifikace podle způsobu ovládnání na zbraně **lafetované** (těžké kulometry, děla apod.), ruční, které se dělí na krátké (pistole, revolvery) a dlouhé (pušky a samopaly). Ruční zbraně se v kriminalistické praxi vyskytují nejčastěji.

Dělení zbraní podle provedení vývrtu hlavně (hlavně hladké, drážkované, polygonální) má význam pro vytváření stop na vystřelených střelách, stejně jako dělení zbraní podle stupně automatizace a konstrukce je významné pro vytváření stop na vystřelených nábojnicích.

Zvláštní skupinu palných zbraní tvoří zbraně vyrobené nebo upravené podomácku. Jedná se většinou o výrobu nelegální a tyto zbraně mají řadu specifík, které je odlišují od zbraní vyrobených legálně. Sem lze zařadit i tzv. zbraně kamuflované (např. umístěné ve vycházkové holi), které patří mezi zbraně zákeřné.

Ke střelbě ze současných palných zbraní slouží továrně vyráběné **střelivo**, které je produkováno různými výrobci ve velkých sériích. Technické provedení střeliva

(nábojů) je z velké části normalizováno, což umožňuje v konkrétní zbraní používat střelivo různých výrobců.

Náboje jsou po technické stránce charakterizovány řadou údajů, které dovolují jejich přesnou specifikaci a určení, pro který druh zbraně jsou použitelné. Zásadním technickým údajem nábojů je jejich **ráž**, tj. průměr střely vyjádřený buď v milimetrech, nebo v anglických palcích. Ráž nábojů pro ruční palné zbraně se pohybuje v rozmezí cca 4-15,2 mm nebo analogicky v anglických palcích (např. označení 25 znamená 0,25 ang. palce). Třetí způsob označování ráže je využíván u loveckých zbraní s hladkým vývrtem hlavně a má historický původ. Nejedná se o číselné vyjádření průměru náboje nebo hlavně, ale o to, kolik kulí je možné ulít z jedné anglické libry olova (454 g), např. 12, 16, 20 atd. Je tedy zřejmé, že čím větší je číslo ráže, tím menší je skutečný průměr hlavně.

Dalším důležitým údajem u nábojů je **délka nábojnice, její tvar, tvar dna nábojnice, způsob upevnění střely a další**. Značný význam má **druh zápalu**. V současné době se používají tři druhy zápalu, a to zápal jehlový (zvaný též po vynálezci Lefauchaux - čti lefoš), který je již zcela zastaralý, zápal okrajový a zápal středový, který je nejběžnější.

Pomocí zápalu se v nábojnici zažehne **prachová náplň**, kterou tvoří střelný prach. Historickým druhem střelného prachu je černý střelný prach, který je znám několik tisíc let. Dnes je používán výhradně do tzv. perkusních (historických) zbraní, případně jejich replik. Současným výhradně používaným druhem střelného prachu je bezdýmný střelný prach.

Jednotné střely mohou být kompaktní, tj. vyrobené z jednoho druhu materiálu (olova, železa), a plášťové, které jsou vytvořeny kombinací několika materiálů.

Hromadné střely jsou střely brokové, používané hlavně při lovu zvěře. Jednotlivé náboje se liší počtem a velikostí broků. Náboje s hromadnou střelou se používají do loveckých pušek s hladkým vývrtem hlavně. Do těchto zbraní je možné pro lov používat i náboje s jednotnou střelou (olověnou) typu S-BALL, BRENNER aj.

13.3 Vznik balistických stop a místa jejich výskytu

Princip a podstatu vzniku balistických stop na vystřelených nábojnících a střelách lze snadno vysvětlit, pokud známe podrobně průběh děje v souvislosti s výstřelem, kdy dochází ke kontaktu relativně měkkého materiálu nábojnice a střely se zbraní a jejími součástmi. Na vzniku stop na nábojnici a střele se v průběhu děje výstřelu podílí různé funkční části zbraně a stopy vznikají na přesně vymezeném místě (viz tabulka).

Funkční část zbraně vytvářející stopu	Místo výskytu balistické stopy
vývrt hlavně	plášť střely po celém obvodu
zápalník	zápalka nábojnice
drápek vyhazovače	hrana obruby a drážka
vyhazovač	dno nábojnice a obruba
lůžko pro dno nábojnice	dno nábojnice a zápalka
hrana nábojové komory	přední část okraje nábojnice
hrana závěru	okraj dna nábojnice
výstražník	dno nábojnice
hrana výhozového okénka	válcová část nábojnice
vývodky zásobníku	válcová část nábojnice

Pořadí uvedených stop neodpovídá chronologicky ději výstřelu, ale je sestaveno podle významu a četnosti stop. Některé ani nemusí vzniknout vzhledem k absenci uvedené funkční části na zbraní.

Vyhledávání a zajišťování balistických stop předpokládá kvalitní práci při ohledání místa činu. Místa nálezů balistických stop se běžnými způsoby dokumentují. Nalezené zbraně je třeba z bezpečnostních důvodů vybit. Jen výjimečně lze dopravit ke zkoumání nabitou zbraň. Spolu se zbraní se zajišťují a ke zkoumání zasílají veškeré náboje a zásobníky, které byly spolu s ní nalezeny. U revolverů se poznačí, ve kterých komorách byly nabity náboje. Místo nálezů nábojnice je třeba pečlivě zadokumentovat, protože může informovat o stanovišti střelce. Nábojnice ani střely se nečistí a nemanipuluje se s nimi. Při vyjímání střely ze zasažených předmětů je třeba dbát opatrnosti, aby nedošlo k jejich poškození. Nežádoucí je kontakt střely s kovovým nástrojem. Nábojnice i střely je třeba vhodně zabalit (např. do papíru), aby nedošlo k jejich poškození během dopravy. K vyhledávání nábojnic a střel v terénu je

možné použít služebního psa, v těle člověka či zvířete pak rentgenový přístroj. Předměty se stopami zásahu střelbou se zajišťují buď in natura (např. oděvní součástky) nebo se vhodným způsobem oddělí potřebná část. Přímo na místě je možné případně zajištění povýstřelových zplodin.

13.4 Kriminální balistická zkoumání

Hlavními úkoly kriminální balistického zkoumání jsou:

1. identifikace zbraní podle vystřelených nábojnic a střel;
2. zkoumání zbraní z hlediska jejich funkčnosti;
3. zkoumání střeliva z hlediska jeho funkčnosti;
4. zkoumání vedlejších produktů výstřelu;
5. posouzení účinku střely v cíli.

Identifikace zbraní podle vystřelených nábojnic a střel – tvoří dominantní úlohu kriminální balistiky. Při této identifikaci se vychází ze skutečnosti, že při střelbě dochází k mechanickému kontaktu (vzájemnému působení) mezi funkčními částmi zbraně a nábojnicí nebo střelou. Takto vzniklé stopy lze následně využít pro identifikační účely. Nábojnice jsou zpravidla nacházeny nepoškozené, zatímco střely jsou často deformované, případně i rozčleněné. V první fázi identifikace se vyhodnocují znaky obecné, jako např. ráže nábojnice a střely, tvar a poloha stop na nábojnici, druh nábojnice, počet a charakter drážek a polí na střele atd. Podle těchto údajů je možné určit skupinovou příslušnost zbraně, z které bylo střeleno. Tím je určen směr pátrání po vytipovaném druhu zbraně, jejíž charakteristika byla předem určena. Z takto vytipovaných a pátráním nalezených zbraní se pokusnou střelbou získají pokusně vystřelené nábojnice a střely, které se porovnávají (komparují) s nábojnicemi a střelami nalezenými na místě činu. Individuální identifikace zbraní podle vystřelených nábojnic a střel je dostatečně propracovaná a v podstatě nečiní problémy. Je ale pravdou, že individuální identifikace podle střely je podstatně obtížnější

u zbraní s hromadnou střelou téměř nemožné. K individuální identifikaci zbraní podle vystřelených nábojnic a střel se používá **komparační mikroskop**, který umožňuje vzájemné porovnávání stop z místa činu se stopami pokusně vytvořenými. Přístroj **střelofot** umožňuje získat fotografii rozvinutého pláště střely se všemi specifickými znaky bez jejího poškození. **Dotykový profilograf** je přístroj, který snímá diamantovým hrotem mikroskopické nerovnosti z povrchu stopy (střely) a poskytuje záznam s křivkou znázorňující profil zkoumané stopy. Identifikace se provádí zkoumáním profilografů obou porovnávaných stop. V české kriminalistické znalecké praxi se využívá systém analýzy obrazu LUCIA.

Kriminalistické zkoumání zbraně řeší zejména tyto otázky:

- ✓ zda jde vůbec o předmět charakteru střelné nebo palné zbraně,
- ✓ původ výroby (tovární, podomácku, v rukodílně apod.),
- ✓ druh, model a systém zbraně,
- ✓ zda jde o zbraň jednorannou, opakovací nebo automatickou,
- ✓ způsobilost ke střelbě v daném stavu, po úpravě či doplnění určité součásti mechanismu,
- ✓ způsob ovládnání, manipulace a bezpečnost při střelbě,
- ✓ přezkoušení odporu spouště, (došlo-li k nežádoucímu výstřelu), v případě selhání náboje posoudit příčinu,
- ✓ účinnost zbraně (zejména na lidský organismus) atd.

K těmto druhům zkoumání se využívá specializovaná laboratorní technika.

Kriminalistické zkoumání střeliva řeší zejména tyto otázky:

- ✓ původ a konstrukci (tovární, domácí, upravované),

- ✓ původní určení s ohledem na druh zbraně,
- ✓ způsobilost ke střelbě a stupeň výkonu,
- ✓ u selhaného nebo vzpříčeného náboje příčinu poruchy,
- ✓ u deformovaných střel posouzení, na jakou překážku narazily, případně z jaké vzdálenosti bylo střeleno,
- ✓ zda již byl zkoumaný náboj zasunut v nábojové komoře zkoumané nebo jiné zbraně.

Kriminalistická balistika zkoumá a vyhodnocuje i **znaky a průvodní jevy výstřelu** samotného. V okamžiku výstřelu opouští ústí hlavně společně se střelou **povýstřelové zplodiny**. Jedná se o mikroskopicky velké až pouhým okem viditelné částice. Jsou tvořeny fragmenty kovů vzniklé otěrem střely v hlavni, fragmenty kovů zápalky, zbytky zápalkového slože, nespálenými prachovými zrny, plyny vzniklými hořením střelného prachu (u plynových zbraní zbytky chemických složek nábojky). Dolet těchto částic závisí na druhu zbraně a nepřesahuje cca 3 metry. Hořící plyny (plamen), unikající z hlavně současně se střelou, pronikají jen do malé vzdálenosti a způsobují ožehnutí povrchu zasaženého objektu. Poněkud větší dosah má dým a hrubý odhad vychází ze zkušenosti, že očazení od výstřelu dosáhne do vzdálenosti rovné délce hlavně. Nejdelší dolet mají v důsledku své hmotnosti kovové částice olova, mědi, niklu, antimonu nebo baria. Stopy ožehnutí, očazení a spálená zrna prachu lze zjistit v infračerveném záření, ostatní částice se dokazují chemicky. Povýstřelové zplodiny, které unikly netěsnosti zbraně, lze nalézt na ruce střelce osoby, případně mají význam při posouzení, zda bylo střeleno v určitém prostoru (autě, místnosti). Zkoumání povýstřelových zplodin může přispět i k určení doby, kdy bylo naposledy ze zbraně střeleno. Výsledky však nebývají zcela přesné.

Na základě získaných informací uveďte, jak může zkoumání povýstřelových zplodin přispět k objasnění sebevraždy zastřelením pistolí.

Významná je i otázka kriminalistického a soudně lékařského **posouzení zranění lidského těla, tzv. ranivosti střely a smrtícího účinku střely**. Schopnost střely proniknout cílem se nazývá průbojnost a posuzuje se obvykle hloubkou vniknutí střely. Průbojnost, ranivost a smrtící účinek střely závisí na tvaru a konstrukci střely a na její rychlosti. Střely se špičatým či zaobleným hrotem způsobují tzv. hladké průstřely a naopak střely s plochým hrotem nebo speciální střely se v těle deformují, předávají maximální množství své energie a tím způsobují velmi těžká a smrtelná zranění.

SHRNUTÍ

Kriminalistická balistika patří mezi klasické kriminalistické disciplíny. Použití zbraní při páchání trestné činnosti je stále častější a zvyšuje se i brutalita pachatelů trestné činnosti. Z toho vyplývá význam kriminalistické balistiky. V praxi se nejčastěji využívá pro identifikaci zbraní, střeliva a zkoumání povýstřelových zplodin a objektů střelou zasažených.

Při uvedené sebevraždě musí mít oběť povýstřelové zplodiny na těle a oblečení. Největší koncentrace zplodin musí být v místě vstřelu a na hřbetu ruky, kterou střelila. Pokud by se jednalo o vraždu a pachatel by vložil pistoli do ruky oběti, koncentrace zplodin na hřbetu ruky by byla malá nebo žádná.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte pojem a objekty kriminalistické balistiky.
2. Jak dělíme střelné zbraně a střelivo?
3. Objasněte vznik balistických stop a místa jejich výskytu.
4. Rozeberte hlavní úkoly kriminalistického balistického zkoumání.

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

14 KRIMINALISTICKÁ TRASOLOGIE

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit pojem a podstatu kriminalistické trasologie
- ✓ Objasnit význam kriminalistické trasologie

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled, který trasologické stopy identifikují osoby, a které identifikují věci
- ✓ Znalosti o vyhledávání, zajišťování a zkoumání trasologických stop

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat objekty trasologického zkoumání a jejich informační hodnotu
- ✓ Popsat způsoby vyhledávání a zajišťování trasologických stop

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická trasologie, objekty kriminalistické trasologie, trasologické stopy, vyhledávání, zajišťování a zkoumání trasologických stop.

PRŮVODCE KAPITOLOU

14.1 Pojem, význam a objekty trasologie

Do roku 1817, o osm let dříve než pan Stephenson sestrojil první lokomotivu, se datuje vznik další metody moderní kriminalistiky. U jejího zrodu stál bývalý galejník, později první náčelník Brigády de Sûreté Eugène Francois Vidocq. Tato metoda, kterou nabídl spravedlnosti, se stala základem trasologie a svou náplní pokrývá identifikaci osob, věcí i zvířat.

Kriminalistická trasologie je kriminalistickotechnická disciplína zabývající se zkoumáním stop nohou, obuvi, dopravních prostředků a stop dalších objektů, pokud jsou ve stopě zvýrazněny znaky vnějších struktur (morfologické znaky) a nejedná se o stopy daktyloskopické nebo mechanoskopické.

Význam trasologie spočívá v tom, že lze na základě vyhodnocení charakteristických znaků, které se ve stopě odrazily (výrobní vady, opotřebení, poškození, opravy), provést druhovou, případně i individuální identifikaci. Trasologické stopy jsou nejčastěji se vyskytující stopy na místě činu.

Dělení trasologických stop

Podle mechanismu vzniku dělíme stopy na:

- ✓ **plošné** (otisky – navrstvené, odvrstvené, periferní);
- ✓ **plastické** (vtisky – objemové).

Rozlišujeme tyto **trasologické stopy** (objekty zkoumání):

- a) Stopy bosých nohou, obuvi, lidské bipedální lokomoce.
- b) Stopy nekolejových dopravních prostředků:
 - ✓ pneumatik jízdních kol, motocyklů a automobilů,

- ✓ gumových nebo kovových obručí, kol zemědělských a jiných strojů,
 - ✓ pásových vozidel,
 - ✓ smykových vozidel.
- c) stopy po částech lidského těla, kde se nenachází papilární linie (rty, čelo, nos, ucho, pěsti, lokty, kolena apod.);
- d) stopy chrupu (zubů i zubních protéz);
- e) stopy oděvních svršků (rukavic, ponožek, textilií);
- f) stopy věcí osobní potřeby (zavazadel, ortopedických pomůcek apod.);
- g) stopy zvířecích nohou;
- h) stopy po přemístování objektů.

14.2 Charakteristika jednotlivých druhů trasologických stop

Trasologické stopy, zejména stopy obuvi a stopy dopravních prostředků, se v kriminalistické praxi vyskytují velmi často. To je dáno skutečností, že většina kriminalisticky relevantních událostí se uskutečňuje za přítomnosti jedné nebo více osob, které se na místo události musely nějakým způsobem dopravit, nejčastěji pěšky nebo pomocí nějakého dopravního prostředku.

Stopy bosých nohou – vznikají kontaktem bosé nohy s podložkou a jsou tedy výsledkem odrazu vnější struktury plosky. V rámci trasologie jsou zkoumány jen tehdy, nevyhovují-li upotřebitelné znaky papilárních linií.

Stopy obuvi – vznikají stykem spodku obuvi s podkladem a jsou tedy odrazem vnější struktury podešve, podpatku nebo podrážky. Spodek každého druhu obuvi může

ve stopě vykazovat **znaky všeobecné** (typické) = geometrické tvary, rozměry, a **znaky zvláštní** (specifické), které jsou vlastní pouze konkrétní obuvi, která stopu vytvořila.

Stopy lidské lokomoce – mají nejčastěji charakter souvisle řazených stop, tzv. **pěšinky chůze**. Její výskyt není příliš častý a převážně jde o stopy ve sněhu nebo měkké zemině. V některých případech lze pro účely rozboru biomechanických vlastností využít i jednotlivé stopy. Lidská chůze je charakterizována následujícími parametry: délka kroku, sled kroku, kladení chodidel, vzdálenost levé a pravé nohy, šířkou chůze apod. Využívá se zde moderní disciplína **forezní biomechaniky**.

Stopy pneumatik jízdních kol, motocyklů, automobilů – vznikají na podložce (vozovce, volném terénu) otáčením kol při pohybu vozidla nebo při jejich stání. V závislosti na charakteru podložky vznikají stopy plošné nebo plastické (objemové). V některých případech vznikají stopy zhmožděné, které vznikají při smyku, brzdění apod. Stopy pneumatik umožňují určit skupinovou příslušnost vozidla (podle rozměru a dezénu pneumatiky i podle rozchodu kol a rozvoru vozidla).

Stopy obručí kol zemědělských a jiných strojů – vyskytují se ojediněle. Mechanismus vzniku stopy obručí je podobný odrazu běhounu pneumatik. Zkoumá se především tvar a rozměr obručí.

Stopy pásových vozidel – jedná se především o plastické (objemové) stopy tj. vtisky, způsobené článkovanými pásy, které mají výrazný tvar a hloubku vtisku v zemině. V některých případech vznikají na tvrdém podkladu vozovky i stopy plošné.

Stopy smykových vozidel – vznikají smykem kluzné části lyží a saní na zasněžené vozovce nebo ve volném terénu. Ve většině případů jde o plastické (objemové) stopy. Ojediněle lze nalézt i stopy plošné (např. v prachu u uskladněných smykových vozidel).

Stopy chrupu (zubů a zubních protéz) mohou mít charakter odkousnutí nějakého objektu (čokoláda, sýr) nebo pouhého zakousnutí do objektu. Vyskytují se i na tělech osob, jsou plastické a mohou být způsobitelné k individuální identifikaci člověka.

Stopy lidského těla nepokryté papilárními liniemi se vyskytují často jako stopy plošné i plastické. Typické jsou **stopy rtů** na sklenicích při pití nápojů, které jsou tvořeny potem, mastnými látkami a kosmetickými přípravky. Častý je výskyt **stop uší** na dveřích a oknech (při naslouchání apod.). Stopy rtů a uší jsou v některých případech vhodné k individuální identifikaci člověka. Stopy **kolen, loktů, pěstí** se vyskytují méně. Vznikají hlavně při pádu člověka nebo při průběhu dopravních nehod (stopy na karosériích dopravních vozidel).

Stopy oděvních svršků – z této skupiny mají největší význam **stopy rukavic** (kožené, pletené, gumové), se kterými se lze v kriminalistické praxi setkat velmi často. Ostatní stopy oděvních svršků, jako jsou stopy ponožek, textilií, které si pachatel natáhl na ruce, aby nezanechal daktyloskopické stopy nebo stopy oblečení, mají menší identifikační hodnotu.

Stopy věcí osobní potřeby – jsou stopy pachatelových věcí zajištěných na místě činu (např. stopy po holi, deštníku, berli, ortopedických pomůcek, zavazadel, kde měl nástroje nebo ve kterých odnesl kořist apod.). Technická hodnota takových stop zpravidla nebývá velká, ale mohou mít vysokou taktickou hodnotu.

Stopy zvířecích nohou – jsou převážně plastické, vytvořené v měkké podložce, po kterých se zvíře pohybovalo. Zpravidla umožňují pouze určení skupinové příslušnosti. Význam stop zvířat je však okrajový.

Stopy po přemístování objektů jsou zpravidla plošné a nejčastěji odrážejí půdorys objektu, který byl na konkrétním místě umístěn, a tak dosvědčují, že byl odstraněn. Až na výjimky, kdy lze určit skupinovou příslušnost, jsou tyto stopy nepoužitelné.

Na místě činu bylo nalezeno nakousnuté jablko a vyložený zub. Určete, o jaké stopy se jedná.

14.3 Vyhledávání a zajišťování trasologických stop

Vyhledávání trasologických stop

Trasologické stopy jsou často viditelné a jejich vyhledávání vyžaduje pouze pečlivou práci při ohledání místa činu. Protože většina trasologických stop se nachází na zemi (podlaze), je nutné dbát, aby při ohledání místa činu nedošlo k poškození nebo zničení stop vlastní chůzí v ohledávaném prostoru (v terénu je vhodná i ochrana stop před nepříznivými povětrnostními vlivy). Některé druhy plošných trasologických stop mohou být latentní a vyhledávají se pomocí šikmého osvětlení. Pro latentní stopy na kobercích je možno využít přístrojů pro elektrostatické snímání stop. Při vyhledávání trasologických stop se nelze omezovat jen na místo činu, ale je nutno vyhledávat tyto stopy v širším okolí. Latentní trasologické stopy se nevyvolávají. Výjimku tvoří stopy vytvořené potem (stopy lidského těla nepokryté papilárními liniemi a stopy po kožených rukavicích), kdy se používají stejné metody a prostředky jako v kriminalistické daktyloskopii.

Zajišťování trasologických stop

zajišťování stopy v **originále (IN NATURA)** – zajištění celého předmětu nebo jeho části s trasologickou stopou (např. stopy na papíře, skle, dřevě apod.),

zajišťování stop **fotograficky** – provádí se obvyklým způsobem za normálního osvětlení v případech, kdy je stopa dobře viditelná. Fotografuje se vždy s použitím měřítka, které se přikládá podél stopy. Fotografuje se ve směru kolmém na stopu. V případech, kdy stopa není dobře viditelná, lze fotografovat při šikmém osvětlení pod úhlem 10 - 15°,

zajišťování **plastických stop odlitím** – provádí se po předchozím fotografickém zajištění pomocí alabastrové sádry a různých syntetických hmot (LUKOPREN, DENTAFLEX, TEWESIL apod.). Jedná se vždy o odlévací hmoty, které jsou schopny přijmout jemné znaky struktury odráženého mikroreliefu objektu. Lukopren nebo

Tewesil se používají vždy při odlévání stop, které podléhají teplu (např. stopy zubů v másle, čokoládě apod.),

zajišťování **plošných stop sejmutím na daktyloskopickou folii** – je vhodné v případech, kdy byla stopa prášná nebo v prachu odražena na hladkém objektu jako sklo, linoleum, dlažba apod. Barva folie se volí podle barvy materiálu, kterým je plošná stopa vytvořena (pro většinu případů je vhodná černá folie). K trvalému uchování musíme stopu na folii ofotografovat.

14.4 Zkoumání trasologických stop

Zkoumání bosých nohou

Zkoumání stop bosých nohou zpravidla umožňuje pouze zjištění skupinové příslušnosti, zejména v případech, kdy je ve stopě odražen pouze tvar a velikost chodidla a jeho částí. Velký význam má seskupení a různé tvarování prstů. Všechny prvky chodidla, které se odrazily ve stopě, musí být **přesně proměřeny**. Získané tvary a rozměry chodidla jsou **skupinovými identifikačními znaky**. K dosažení přesných výsledků měření se používá metoda zhotovení snímků s přiloženým měřítkem. U přesných měření se zjišťuje délka stopy bosé nohy, tj. vzdálenost mezi nejdelšími body špičky stopy (palce a okrajem paty). Vzdálenost mezi těmito body vytváří osu stopy bosé nohy, na níž se dále měří šířkové i dílčí rozměry jednotlivých prvků (prstů, přední, klenkové a patní části). **Individuální identifikace** bosých nohou je možná jen tehdy, odráží-li stopa výrazné specifické znaky, např. různé deformace po úrazech, jizvy po operacích, detailní záhyby kůže a jiné zvláštnosti.

Zkoumání stop obuvi

Zjišťování skupinové příslušnosti obuvi je založeno na existenci všeobecných znaků společných určitému druhu obuvi. Jde o takové rodové a druhové znaky, podle nichž lze určit, zda se jedná o obuv dětskou, dámskou nebo pánskou (rodové určení),

o jaký druh obuvi jde, jeho velikost a pod jaký svršek se dává (druhové určení).
Skupinová příslušnost spočívá v těchto znacích daných výrobou:

- ✓ **rozměr a tvar obuvi,**
- ✓ **rozměr a tvar vzoru,**
- ✓ **způsob připevnění spodku ke svršku obuvi.**

V některých případech je však obtížné rozlišit, zda se jedná o obuv dámskou či pánskou, neboť se často shoduje velikostí i vzorem. V procesu určování skupinové příslušnosti obuvi je využíváno znalostí základní výrobní technologie a evidence obuvi (katalogy), fotografií vzorů podešví.

Individuální identifikace je na rozdíl od identifikace skupinové založena na existenci individuálních znaků odrážených ve stopě kvalitou povrchové struktury podešve, podpatku nebo podrážky. Specifický charakter těchto znaků spočívá tedy v individuální neopakovatelné a nenapodobitelné nerovnosti povrchu spodku obuvi, která může být vlastní pouze jedné, konkrétní obuvi.

Původ nerovnosti vnější stavby spodku obuvi je dán:

výrobou – nestejná vykrojení vzoru v okrajích nebo deformace výkroje okrajů tj. překrytí okraje spodku obuvi vulkanizační hmotou či lemůvkou na spoji svršku se spodkem obuvi apod.;

- ✓ **používáním** – sešlapáním, sedřením, utvořením trhliny, praskliny, rýhy či vrypu nebo vniknutí různých předmětů spodku obuvi apod.;
- ✓ **opravou** – připevněním podrážky, opravou určitých míst apod.

Kriminalistický ústav Praha vytvořil identifikační systém **TRASIS**, který využívá výpočetní techniku pro vyhledávání shodných stop z databáze se zajištěnou stopou obuvi.

Zkoumání stop lidské lokomoce

V podstatě jde o vyhodnocení projevu lidské chůze v podobě pěšinky chůze, která může být charakteristická, až individuální. Lze z ní zjistit např. délku kroku, délku dvojkroku, šířku chůze, způsob kladení chodidel apod. Stejně tak lze zjistit, zda osoba nesla nějaké břemeno, zda šla volným krokem nebo běžela, kde se zastavila, zda nepoužila nějakou ortopedickou pomůcku apod.

Zkoumání stop pneumatik

Odrážení plošných nebo plastických stop běhounů pneumatik spočívá v existenci charakteristických (typických) identifikačních znaků daných technologií výroby, jež je společná pro určitý druh pneumatik a určitý druh automobilů. Nositelem těchto znaků je vzor povrchu běhounů pneumatik kola z hlediska jejich konstrukčního umístění a významu z ohledu na rozvor a rozchod automobilu.

Prvky významné pro skupinovou identifikaci:

Tvar a rozměr základního vzoru (dezénu) – je vždy úměrný velikosti pláště. Mezi jednotlivými vzory jsou mezery, tzv. žebrování, jehož rozměry se sice mění vahou nákladu, nahuštěním pneumatik a stavem vozovky, avšak rozměr základního tvaru se nemění.

Rozměry pneumatiky – jsou uváděny v anglických palcích (tj. 2,54 cm), a značí se dvěma svislými čárkami " a udává šíři pneumatiky a její vnitřní průměr. Šíře se měří od okraje vzoru jedné strany k okraji vzoru druhé strany. Ke změření obvodu pneumatiky je nutno vyhledat ve stopě (na delší vzdálenosti) dva po sobě jdoucí (opakující se) charakteristické znaky, např. určitý druh poškození pneumatiky apod. Šíře a obvod pneumatiky jsou významnými skupinovými identifikačními znaky, které umožňují zjistit výrobní rozměrová značení pneumatik, která jsou typická jen pro několik druhů automobilů. Zjišťovaný rozměr pneumatiky se určí ze změřeného rozměru obvodu pneumatiky pomocí specializovaných katalogů.

Rozchod vozidla – je různý a zjišťuje se v odrážených stopách měřením vzdáleností od středu stopy pravého kola ke středu stopy levého kola. U dvojitéch kol

nákladních automobilů se měří od středu prostor mezi dvojicí kol. Rozměr rozchodu vozidla však není stálý a na jeho změny působí např. opotřebením, dělená osa, zatížení vozidla, směr a rychlost jízdy apod. Proto je vždy nutno počítat s určitou tolerancí. Rozchod ve spojení s rozměrem pneumatiky a tvar dezénu umožňují zúžit okruh prověřovaných automobilů na co nejmenší počet.

Rozvor vozidla – je nejvýznamnějším skupinovým identifikačním znakem. Každý druh vozidla má jinou velikost rozvoru. Ten je dán vzdáleností předních a zadních kol. Velikost rozvoru lze zjistit jen při otáčení couváním nebo při prudkém brzdění, kdy vznikají blokovací stopy předních a zadních kol. Při měření je nutno počítat s určitou tolerancí (odchylnou), která může být způsobena opotřebením materiálu, opravami podvozku, nahuštěním pneumatik apod.

Individuální (specifické) znaky vznikají:

- ✓ **opotřebením při použití pneumatiky** – např. řezy, trhy, rýhy nebo různé předměty vtlačené do pneumatiky tj. hřebíky, kameny, úlomky skla apod.,
- ✓ **různými opravami.**

Za určitých okolností má zkoumání stop dopravních prostředků taktický význam a může přispět ke zjištění směru jízdy, přibližné rychlosti, případně i druhu vozidla apod.

Směr pohybu dopravního prostředku je možno zjistit podle těchto znaků:

Na dně plastických stop kol vytvořených v zemině a ve sněhu lze pozorovat sesunutí v podobě zubů, jejichž mírně ohrnuté okraje jsou obráceny ve směru jízdy.

Kapky kapaliny odkapávající z dopravního prostředku za jízdy na cestu tvoří skvrny prodloužené ve směru jízdy.

V zatáčce jsou stopy zadních kol umístěny blíže ke středu zatáčky; mezi stopami předních a zadních kol lze v úseku začátku a konce zatáčky sestrojít úhly - ostřejší

úhel se vyskytne v místě, kde zatáčka skončila (na tomto úseku je možné pozorovat překrývání stop předních a zadních kol).

Různé drobné předměty jako např. stébla a dřívka zlomená přejetím kol mají tvar šipek obrácených proti směru jízdy apod.

Zkoumání vozidel s kovovými obručemi

Identifikaci znesnadňuje jejich individuální výroba a hladkost stykové plochy kol s terénem, v němž se odráží jako stopy plastické (objemové). Význam může mít pouze šíře stop obručí, rozměr vnějšího obvodu obruče a rozchod vozidla – **skupinové identifikační znaky**. **Individuální identifikaci** lze provést jen zcela výjimečně, neboť odrážené stopy ve většině případů vykazují málo upotřebitelných znaků, např. výrazné opotřebení, deformace obruče, tvar sváru apod.

Zkoumání pásových vozidel

Je závislé na skupinových **identifikačních znacích**, jako jsou délka a šířka pásu a rozměry článků pásů. Podle těchto znaků lze zjistit daný druh pásového vozidla. **Individuální identifikace** je možná na základě specifických znaků odražených ve stopě, které vznikají opotřebením pásu apod.

Zkoumání saní a lyží

Lze provádět pouze podle zobrazení profilu a šířky sanic, jejich rozchodu a kluzné plochy zobrazené ve stopě. Stejně jako u lyží je možnost skupinové identifikace velmi omezená. **Individuální identifikace** je omezena na existenci zvláštností kluzných ploch sanic a lyží.

Zkoumání stop lidského těla

Stopy částí lidského těla nepokrytých papilárními liniemi jsou v kriminalistické praxi poměrně časté. Nejčastěji se jedná o stopy kolen, loktů, úst, uší apod. Přitom se může jednat o stopy částí lidského těla nepokrytých nebo pokrytých oděvem. Tyto stopy mají kriminalistickotechnický i kriminalistickotaktický význam. Dovolují

v některých případech **identifikaci** člověka nebo alespoň určit **skupinovou příslušnost částí oděvu**, které se ve stopách odrazily.

Mezi další druhy trasologických stop patří i stopy zubů. Ty se vyskytují velmi často v podobě stop nakousnutí, ukousnutí či stop zhmožděných, a to na potravinách, náustcích dýmek, cigaretových špičkách i tělech osob. Mezi identifikační znaky pro určení skupinové **příslušnosti a pro individuální identifikaci** člověka podle zubů se řadí velikost a tvar zubního oblouku, velikost a postavení jednotlivých zubů, velikost a opotřebení kousacích ploch a specifické nerovnosti zubní skloviny. Možnost individuální identifikace zubů člověka je tedy reálná. Obtížná je však identifikace podle stop na lidském těle. Stopy zubů na lidském těle mají význam kriminalistickotechnický, především však kriminalistickotaktický, svědčící o charakteru útoku apod.

SHRNUTÍ

Kriminalistická trasologie patří mezi nestarší kriminalistickotechnické disciplíny. Již podle názvu trasologie lze odvodit, že se jedná o zkoumání stop nacházejících se po cestě pachatele. Umožňuje identifikovat osoby, zvířata i věci. Význam kriminalistické trasologie vyplývá ze skutečnosti, že trasologické stopy jsou nejčastěji zajišťované stopy na místě činu.

Nakousnuté jablko je stopa trasologické (stopy chrupu). Vylomený zub je stopa biologická (osteologický materiál).

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Čím se zabývá kriminalistická trasologie?
2. Jak můžeme dělit trasologické stopy?

3. Objasněte způsoby vyhledávání, zajišťování a zkoumání trasologických stop.
4. K jakému účelu se používá TRASIS?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Jakou stopou nemůže být otisk rtů na skleničce?

- a) chemickou
- b) biologickou
- c) daktyloskopickou**
- d) trasologickou

2. Co je TRASIS?

- a) systémová analýza trasologických stop
- b) prostředek ke zkoumání lidské lokomoce
- c) počítačový identifikační systém stop obuvi**
- d) počítačová analýza trasologických stop nekolejových dopravních prostředků

3. Které jsou způsoby zajišťování trasologických stop?

- a) in natura, fotograficky, odlitím, sejmutím na daktyloskopické folie**
- b) in natura, fotogrammetricky, odlitím, sejmutím na daktyloskopické folie
- c) in natura, fotogrammetricky, odlitím, sejmutím na trasologické folie
- d) in natura, fotograficky, odlitím, otisk do speciálních plastických hmot

4. Mezi objekty mechanoskopického zkoumání nepatří?

- a) nástroje, technické prostředky
- b) rozvor vozidla**
- c) zámky, plomby, pečete
- d) sklo

5. K individuální identifikaci mechanoskopických stop jsou nejvhodnější?

- a) plošné stopy
- b) rýhy
- c) stopy sešinuté**

d) stopy zhmožděné

15 KRIMINALISTICKÁ PYROTECHNIKA

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit pojem a podstatu kriminalistické pyrotechniky✓ Objasnit význam kriminalistické pyrotechniky		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Základní informace o výbušninách, výbušných předmětech a nástražných výbušných systémech		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Charakterizovat objekty kriminalistické pyrotechniky✓ Popsat způsoby vyhledávání, zajišťování a zkoumání pyrotechnických stop		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická pyrotechnika, objekty kriminalistické pyrotechniky, výbušniny, střeliviny, trhaviny, třaskaviny, pyrotechnické složky, výbušný předmět, nástražný výbušný systém – NVS, pyrotechnické stopy, vyhledávání, zajišťování a zkoumání pyrotechnických stop.

PRŮVODCE KAPITOLOU

15.1 Pojem a obsah kriminalistické pyrotechniky

Kriminalistická pyrotechnika se zabývá zkoumáním objektů, které mohou být přivedeny k výbuchu, objektů s výbuchem bezprostředně souvisejících a všemi objekty i stopami, které nesou informaci o výbuchu. Dále se zabývá účinky výbuchu na okolí, příčinami výbuchu a preventivní činností zaměřenou na vyhledávání výbušnin a výbušných předmětů, jejich zneškodněním, a prověřováním objektů, zda neobsahují výbušninu.

Výbušniny – jsou látky, ve kterých probíhají velmi rychlé exotermické (teplo uvolňující) chemické reakce, během kterých je současně uvolňováno velké množství plynů o vysokém tlaku. Charakteristickou vlastností výbušné přeměny je její vysoká rychlost, která závisí na druhu výbušniny, na podmínkách výbuchu a druhu roznětu.

Rozlišujeme dva základní druhy výbušné přeměny:

- ✓ **explozivní hoření** – šíří se poměrně malou rychlostí (při atmosférickém tlaku centimetry až metry za sekundu), přičemž rychlost stoupá se stoupajícím tlakem,
- ✓ **detonace** – šíří se vysokou rychlostí (několik tisíc metrů za sekundu) a není příliš závislá na okolním tlaku.

Výbušniny, které byly uvedeny do činnosti, jsou vždy charakteristické ničivým účinkem na okolí. Tato schopnost, která je závislá na rychlosti výbušné přeměny, se nazývá brizance a je určitým měřítkem možné vykonané práce výbušniny. Po výbuchu vzniká velké množství plynů a kromě toho dochází i k rozptýlení malého množství výbušniny, aniž by došlo k její výbuchové (chemické) přeměně. To je dáno skutečností, že děj výbuchu je mnohdy tak rychlý, že než dojde k chemické reakci uvnitř výbušniny, je její část působením plynů mechanicky rozptýlena. To má zásadní kriminalistický význam, protože v řadě případů lze identifikovat výbušninu **analýzou povýbuchových zplodin**. Další, tzv. doprovodné jevy výbuchu, spočívají ve zvukových, světelných, seizmických a tepelných efektech.

Výbušniny se dělí na střeliviny, trhaviny, třaskaviny a pyrotechnické slože, ke kterým se zpravidla řadí i **podomácku vyrobené výbušniny**.

Střeliviny – jsou charakteristické explozivním hořením. Používají se jako prachové náplně do nejrůznějších druhů nábojů, dále jako náplně do zápalnic, zpoždovačů i jiných pyrotechnických objektů. Střeliviny v nábojích po své iniciaci udělují střele potřebnou kinetickou energii. U zápalnic a zpoždovačů se využívá možnost zajištění poměrně přesné doby hoření, která umožňuje vytvoření časového roznětu. Nejstarší střelivinou je černý střelný prach, který se v současné době používá pouze do zápalnic a zpoždovačů a při střelbě z historických (perkuských) zbraní. Současnými druhy střelivin jsou bezdýmné střelné prachy (nejčastěji nitrocelulózové nebo nitroglycerinové), které jsou běžně využívány v nejrůznějších nábojích nebo jako pohonné hmoty raketových střel.

Trhaviny – jsou určeny k různým trhacím pracím a dále jako účinná slož **vojenské** munice. K výbuchům jsou přiváděny pomocí různých typů rozbušek. Trhaviny se dělí na vojenské (TNT – trinitrotoluen, pentrit, hexogen) a na **průmyslové** (např. Danubit, Pernomex), které jsou používány v hospodářské činnosti. Relativně samostatnou skupinu tvoří **plastické trhaviny**, které jsou charakteristické tím, že výbušnina je rozptýlena v trvale plastickém pojivu, a proto je velmi dobře tvarovatelná. Pro svoji vysokou účinnost, tvarovatelnost a snadné dávkování, včetně možnosti zhotovování napodobenin různých neškodných objektů, jsou velmi často zneužívány k teroristické činnosti. Právě riziko zneužívání plastických trhavin vedlo k uzavření mezinárodních smluv, které se týkají jejich povinného značkování umožňujícího určit výrobce. Známa plastická trhavina vyráběna v České republice je SEMTEX.

Třaskaviny – jsou velmi citlivé výbušniny, které lze snadno iniciovat různými podněty (úder, tření, teplo, plamen, elektrický proud aj.). Používají se ve formě iniciátorů (**rozbušky, roznětky, palníky, zápalné slože**), které po iniciaci přivedou k výbuchu trhavinu nebo střelivinu. Nejběžnější třaskaviny jsou: fulminát rtuťnatý, azid olovnatý a tetrazen. Průmyslově se vyrábějí pouze některé druhy trhavin, jejichž výroba je z bezpečnostních důvodů únosná. V některých případech jsou však vyráběny

amatérsky, přičemž velmi často dochází k nežádoucím výbuchům s těžkými následky na životech, zdraví a majetku.

Pyrotechnické slože – jsou směsi celé řady látek (oxidovadel, hořlavin, pojidel, barvotvorných a dýmotvorných látek), které po vhodné iniciaci spolu exotermně reagují. Účelem těchto výbušnin není cílem využití pracovní schopnosti, nýbrž dosažení efektu využitím doprovodných jevů. Slouží tedy k vytváření zvukových, světelných a dýmových efektů (ohňostrojoyé prostředky, dýmovnice, světlice, signální náboje apod.). Patří sem i **prostředky zábavné pyrotechniky**, které jsou běžně v prodeji. Jde o průmyslově vyráběné prostředky určené k použití širokou veřejností. Tyto prostředky jsou rozděleny do čtyř tříd, podle hmotnosti výbušných složí a pouze ty, které jsou zařazeny do I. a II. třídy, mohou být stanoveným způsobem používány i neodborníky.

Podomácku vyráběné (ilegálně připravované) výbušniny – jsou častým objektem zájmu mládeže, ale i dospělých osob. Důvodem ilegální výroby je nejčastěji touha po dosažení pyrotechnického efektu, ale někdy i zneužití těchto výbušnin pro páchání trestné činnosti. Nejčastěji se vyrábějí některé třaskaviny a pyrotechnické slože. Jde o značně riskantní činnost, při které každoročně dochází k usmrcení a vážným zraněním osob.

15.2 Objekty kriminalistické pyrotechniky

Objekty kriminalistické pyrotechniky jsou:

- ✓ všechny druhy výbušných předmětů včetně jejich elementů,
- ✓ prostředky sloužící ke zhotovení výbušných předmětů,
- ✓ osoby a věci zasažené výbuchem,
- ✓ ostatní objekty, které mohou poskytnout informace směřující k objasnění kriminalisticky relevantních událostí spojených s výbušninami.

Výbušný (systém) předmět je komplex elementů, které dohromady vytvářejí zařízení, jež je schopné na určitý podnět způsobit výbuch. Výbušný předmět se skládá z výbušniny (vlastní nositel energie), z rozněcovacího systému (poskytne prvotní impuls k výbuchu) a z různých obalů. Součástí výbušného předmětu mohou být i elektrické zdroje (nejčastěji různé typy baterií), časovací zařízení a další. Z kriminalistického hlediska je důležité rozdělení výbušných předmětů podle výrobce, určení a účinků kamufláže. Legálně (průmyslově) vyráběné výbušné předměty mají stanovené označení a jejich konstrukce je známa oprávněným osobám. Práce s nimi je relativně bezpečná, pokud se nejedná o předměty poškozené, selhané nebo nadměrně zkorodované. Také identifikace těchto výbušných předmětů nečiní většinou problémy. Opačná situace je u nelegálních (po domácky vyráběných) výbušných předmětů, u kterých většinou není známa jejich konstrukce ani způsob roznětu, a proto jsou velmi nebezpečné a je třeba s nimi zacházet s maximální opatrností. Ilegálně vyráběné výbušné předměty jsou často používány různými teroristickými organizacemi. Za nejnebezpečnější z těchto výbušných předmětů jsou považovány systémy kamuflované, které svým vzhledem předstírají neškodné předměty (dopisy, balíčky apod.).

Prostředky sloužící ke zhotovení výbušných předmětů jsou z kriminalistického hlediska významné, protože je lze nalézt při domovních a osobních prohlídkách. Na základě těchto nálezů lze usuzovat na činnost, kterou se podezřelá osoba zabývala nebo zabývá. Řada těchto prostředků je natolik typická, že jiné jejich využití než v práci s výbušninami téměř nepřichází v úvahu. Jedná se především o nálezy výbušnin, chemikálií typických pro přípravu výbušnin, laboratorního vybavení, jednotlivých částí výbušných předmětů, zejména rozněcovadel, časovacích mechanismů, elektrických spínačů, pyrotechnické literatury apod. Při vyhledávání prostředků sloužících ke zhotovování výbušných předmětů je nutné používat i detektory výbušnin, s jejich pomocí lze nalézt i nepatrné zbytky nebo otěry výbušnin.

Osoby a věci zasažené výbuchem poskytují informace vztahující se k výbušnému předmětu. Podle charakteru poranění, mechanismu usmrcení osob nebo poškození objektů lze usuzovat na energii výbuchu, epicentrum výbuchu, někdy i na druh výbušniny. Střepiny výbušných předmětů, které byly nalezeny na místě výbuchu, vyjmuti z těl nebo zasažených předmětů mohou významně napomoci při rekonstrukci

výbušného předmětu a mnohdy také určit skupinovou příslušnost vybuchlého výbušného předmětu. V řadě případů je možné získat i povýbuchové zplodiny, které ulpěly na jednotlivých předmětech nebo na tělech osob. Jejich chemickou analýzou lze zjistit druh výbušniny, která byla ve výbušném předmětu laborována.

Ostatní objekty, které mohou poskytnout informace směřující k objasnění kriminalisticky relevantních událostí spojených s výbušninami – patří k nim především osoby, které viděly pachatele na místě činu, vnímaly jeho činnost před výbuchem i po něm, pozorovaly zvukové a optické jevy při výbuchu. Méně často bývají využity i další informace z jiných objektů, např. ze zabezpečovacích nebo signalizačních zařízení, z detektoru plynů, která byla výbuchem uvedena do činnosti apod.

15.3 Vyhledávání, zajišťování a zkoumání pyrotechnických stop

Vyhledávání a zajišťování objektů a stop v kriminalistické pyrotechnice lze rozdělit na **dva zásadně odlišné druhy činností:**

1. vyhledávání a zajišťování **nevybuchlých výbušných předmětů,**
2. vyhledávání a zajišťování **stop po výbuchu při ohledání místa činu.**

V obou případech má nezastupitelné místo **Pyrotechnická služba Policie ČR.** Vyhledávání, zajišťování a likvidace výbušných předmětů představuje klasickou **pyrotechnickou činnost.** Vyhledávání, zajišťování a zkoumání pyrotechnických stop představuje kriminalistickotechnickou a znaleckou (expertizní) činnost. Postup příslušníků Policie ČR při oznámení o uložení nástražného výbušného systému a nálezu podezřelého předmětu a nástražného výbušného systému nebo výbuchu podrobně upravují interní normy Policie ČR (ZP PP č. 53/2003).

Nevybuchlé předměty jsou buď průmyslově vyráběné, tedy zejména současné, ale hlavně trofejní munice, anebo ilegálně zhotovované výbušné předměty.

Vyhledávání a zajišťování průmyslově vyrobených výbušných předmětů nečiní zpravidla potíže. Komplikovanější je vyhledávání a zajišťování ilegálně vyrobených výbušných předmětů, především tzv. **nástražných výbušných systémů** – „NVS“. Vyhledání NVS je záležitostí především preventivní činnosti, např. při ochraně vládních budov, letišť apod., ale i v případech různých oznámení o umístění bomb v různých objektech. K těmto účelům se také používají speciálně vycvičení psi a detektory výbušnin.

Zajišťování objektů kriminalistické pyrotechniky za účelem jejich zkoumání, zneškodnění nebo zničení mohou provádět pouze odborní pyrotechnici. Protože se jedná o vysoce rizikovou činnost, dává se **přednost zničení podezřelých objektů před jejich zkoumáním.** K zajišťování a určitému prověřování podezřelých objektů se využívají i dálkově ovládané roboty. Likvidace podezřelých objektů se provádí buďto odpálením výbušniny, nebo moderněji rozstřelením vodou (rychlost destrukce je tak vysoká, že případný výbušný předmět nestačí vybuchnout).

Ohledání míst, na kterých došlo k výbuchu, se obecně neliší od ohledání jiných míst činů. Přesto je však třeba mít vždy na zřeteli možnost nálezu nevybuchlých výbušnin a zbytků výbušných předmětů. Proto je zcela **nezbytné, aby se ohledání zúčastnil pyrotechnik.** Při ohledání se zajišťují veškeré střepy, úlomky různých materiálů, elektrické vodiče, zbytky baterií, povýbuchové zplodiny apod. Samozřejmě se zajišťují i selhané nebo nevybuchlé výbušné předměty. Před zajištěním povýbuchových zplodin je zakázán přístup do vzdálenosti 10 metrů od epicentra výbuchu s výjimkou poskytnutí pomoci zraněným osobám. Vzorky povýbuchových zplodin (většinou ve formě odebrané zeminy nebo drobných předmětů, případně vatových stěrů) se odebírají ve třech směrech od epicentra výbuchu. Pokud je zřejmá orientace nálože, odebírají se vzorky v tomto směru do větší vzdálenosti. Vzorky zeminy a drobných předmětů se odebírají v centru výbuchu a dále potom v jednotlivých směrech ve vzdálenostech stanovených pro metodiku ohledání těchto míst. Ohledání místa výbuchu se provádí až do vzdálenosti cca 200 metrů, ale v tomto prostoru se již vyhledávají pouze různé střepy a další částice, které mohly být do této vzdálenosti výbuchem odhozeny.

Zkoumáním nevybuchlých výbušných předmětů včetně jejich komponentů se zjišťuje především to, zda se jedná o výbušný předmět, určení jeho druhu a typu, určení výrobce a účelu použití, jaké účinky nebo následky po iniciaci je schopen způsobit. Po výbuchu se provádí chemická a fyzikálně chemická zkoumání zaměřená na zjištění druhu výbušniny a zjištění druhu třaskaviny použitého iniciátoru. K tomu se využívá analýza povýbuchových zplodin.

SHRnutí

Kriminalistická pyrotechnika je další z disciplín kriminalistické techniky. Určitou zvláštností je vysoká míra rizika při zajišťování a zkoumání pyrotechnických stop. Proto zde neplatí pravidlo, že se zajišťuje každá upotřebitelná stopa, ale dává se přednost ochraně života, zdraví a majetku. Druhou zvláštností je, že kriminalistickotechnickou činnost a znaleckou činnost řídí Pyrotechnická služba Policie ČR. V současné době, kdy roste brutalita pachatelů a hrozba terorismu se stala globálním celosvětovým problémem, význam kriminalistické pyrotechniky roste.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Čím se zabývá kriminalistická pyrotechnika, její pojem a obsah?
2. Které objekty kriminalistické pyrotechniky znáte?
3. Co znáte o způsobech vyhledávání, zajišťování a zkoumání pyrotechnických stop?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. **Objektem kriminalistického balistického zkoumání jsou?**

- a) obecná a vojenská balistika
- b) střelné zbraně, střelivo, povýstřelové zplodiny, objekty střelou zasažené**
- c) střelné zbraně, střelivo, objekty střelou zasažené, povýbuchové zplodiny
- d) střelné zbraně, střelivo, výbušniny, objekty střelou zasažené

2. **Střelné zbraně se dělí na?**

- a) krátké a dlouhé
- b) jednoranné a automatické
- c) mechanické, plynové a palné**
- d) vojenské, lovecké a sportovní

3. Jak se nazývá místo, kde střela v objektu uvízla?

- a) vstřel
- b) průstřel
- c) nástřel
- d) zástřel**

4. Mezi výbušniny nepatří?

- a) zábavná pyrotechnika
- b) časovací mechanismy rozněcovacích systémů**
- c) střeliviny
- d) třaskaviny

5. Kdo může provádět zajišťování objektů kriminalistické pyrotechniky za účelem jejich zneškodnění?

- a) k tomu vyškolený policejní orgán
- b) kriminalistický technik
- c) pyrotechnik**
- d) pomocný policejní pyrotechnik

6. Co znamená běžně užívaná zkratka NVS?

- a) nástražný výbušný systém**
- b) nebezpečný výbušný systém
- c) nevybuchlý výbušný systém

d) nefunkční výbušný systém

16 KRIMINALISTICKÁ CHEMIE

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit pojem a podstatu kriminalistické chemie
- ✓ Objasnit význam kriminalistické chemie

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o možnostech kriminalistické chemie

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat objekty kriminalistické chemie
- ✓ Popsat způsoby vyhledávání, zajišťování a zkoumání chemických stop

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická chemie, požární chemie, toxikologická zkoumání, zkoumání drog a léčiv, zkoumání mikrostop.

PRŮVODCE KAPITOLOU

16.1 Pojem kriminalistická chemie, její význam, objekty zkoumání a zajišťování stop

Kriminalistická chemie se zabývá zkoumáním vlastností, složení, vnitřní stavby a přeměny nejrůznějších látek, které se vyskytují v kriminalistické praxi.

Kriminalistická chemie vychází z metod obecné chemie, fyziky a fyzikální chemie, které aplikuje a rozvíjí ve směru významném pro objasnění kriminalisticky relevantní události. Kriminalistická chemie nepatří mezi obory kriminalistické techniky, které mají přísně ohraničený okruh svého zkoumání. Kromě zkoumání dále uvedených objektů kriminalistické chemie, se chemické metody hojně využívá v kriminalistické daktyloskopii (vyvolávání latentních stop), elektrotechnice (při zkoumání zkratů), balistiky (při zkoumání vzdálenosti střelby, povýstřelových zplodin), pyrotechniky (zkoumání povýbuchových zplodin a druhu výbušniny), metalografie (zjišťování lomů kovových materiálů, značek a čísel odstraněných z kovových materiálů), grafické diagnostiky, defektoskopie, soudním lékařství a v kriminalistické biologii. Okruh otázek, které se zkoumají, je tak obrovský, že nelze úplně vyjmenovat všechny úkoly, které kriminalistická chemie řeší.

Objekty zkoumání:

- ✓ ředidla, nátěrové hmoty a ostatní produkty průmyslu nátěrových hmot,
- ✓ léčiva, výrobky farmaceutického průmyslu a omamné látky,
- ✓ toxické látky v tkáních a tělních tekutinách,
- ✓ toxické látky v potravinách a nápojích,
- ✓ obsah alkoholu v krvi,
- ✓ druh a kvalita lihovin,

- ✓ pohonné hmoty a maziva,
- ✓ toxické látky používané v zemědělství (pesticidy, herbicidy, hnojiva a přísady do hnojiv),
- ✓ výrobky chemického průmyslu a drogistického zboží,
- ✓ bojové chemické látky,
- ✓ úlomky různých kovových a nekovových materiálů (zejména stěpin skla, stavebních a plastických hmot, zemin a nečistot),
- ✓ mikrostopy (úlomky vláken, průmyslové prachy, nečistoty životního a pracovního prostředí, piliny různých materiálů apod.),
- ✓ otěry kovů a pryže,
- ✓ chemická podstata výbušnin a povýbuchových zplodin.

Kriminalistická chemie v současné době disponuje řadou velmi citlivých metod, které umožňují analyzovat nesmírně malá množství materiálů, což se pozitivně projevuje při zkoumání mikrostop.

Z pohledu kriminalistické identifikace **neumožňuje kriminalistická chemie individuální identifikaci, ale zpravidla jen určení skupinové identifikace.** Pouze ojediněle v kombinaci s jinými metodami lze dospět až téměř k individuální identifikaci. Tak tomu je např. při zkoumání vícevrstvých nátěrových systémů, a zkoumání textilních vláken. Naopak mnohá zkoumání v kriminalistické chemii nemají charakter identifikační, ale jedná se o diagnostická zkoumání, při kterých se zjišťuje hmotná podstata, strukturu či složení objektů.

Vyhledávání stop a jejich zajišťování nečiní zpravidla potíže. Jedná se často o různé kapalné produkty, práškovité látky a někdy i plynné produkty. Při nakládání s těmito látkami, je třeba mít neustále na zřeteli, že **může jít o látky toxické, agresivní, nebo hořlavé, dokonce i o výbušniny.** Není možné manipulovat s těmito

látkami holou rukou, v úvahu nepřichází žádné očichávání, nebo dokonce ochutnávání. Vždy je třeba striktně dodržovat hygienické zásady.

Vyhledané látky se balí do vhodných obalů, na práškovité látky postačují sáčky z plastických hmot, je však vhodné použít dvou nebo více sáčků navlečených na sebe. Lze využít i skleněné láhve, které s těsnícími zátkami používají i pro zajišťování kapalin. Veškeré použité obaly musí být dokonale čisté, v nejasnostech je vhodné kontaktovat odborníky. Pitevní materiály určené k toxikologickým rozborům zajišťují lékaři, obdobně i vzorky krve nebo moči určené k těmto rozborům. Zajištěné materiály musí být zabaleny tak, aby nehrozilo nebezpečí jejich smísení nebo rozbití obalů.

16.2 Zjišťování technických příčin vzniku požárů

Velmi často se lze v kriminalistické chemii setkat s požadavkem objasnění technické příčiny požáru (iniciace požáru). V policejním slangu se pro tato zkoumání užívá pojem požární chemie.

Typických technických příčin požárů je několik.

Fyzikální příčinou je přehřátí hořlavých látek působením tepelných zdrojů (elektrických topidel, rozsvícených žárovek, elektrického oblouku, soustředění slunečních paprsků optickými prvky apod.).

Fyzikálně chemické příčiny vzniku požárů se v kriminalistické praxi vyskytují zřídka. Jde o kombinace chemických a fyzikálních vlivů. Příkladem může být zahřátí nějaké látky pod zápalnou teplotu a následná chemická reakce, která vede ke zvýšení teploty a hoření.

Chemické příčiny požárů spočívají většinou v exotermických reakcích, při kterých se uvolňuje velké množství tepla. Do této skupiny příčin požárů je třeba zařadit i látky samovznětlivé.

K požáru může dojít pouze za určitých, poměrně přesně stanovených podmínek. Musí být přítomna **hořlavá látka**, tj. látka schopná reagovat s kyslíkem, musí existovat určitá iniciační teplota, od které je hořlavá látka schopna prudké reakce s kyslíkem, a konečně musí být plynulý dostatečný **přísun kyslíku** do místa hoření. V některých případech je pro iniciaci hoření potřebný nějaký **energetický impuls** (např. tření, jiskra). Některé látky mají ve své struktuře zabudovaný volně vázaný kyslík (např. nitrosloučeniny, celulozid, střelný prach apod.) a tyto látky nelze uhasit zamezením přístupu kyslíku. Hořet mohou jak látky pevné, tak i kapalné a plynné. Vlastní proces hoření však probíhá vždy v plynné fázi, tzn., že hoří páry nad povrchem látky. Tyto páry vznikají buďto odpařením kapalin, nebo jako rozkladné produkty pevných látek.

Kriminalisticky významný je **proces samovznícení**. **Samovznícení** může být chemické, fyzikální, nebo biologické. Chemické samovznícení vzniká u látek, které samovolně reagují s kyslíkem nebo vzdušnou vlhkostí, případně s vodou. Typické jsou pro tento případ alkalické kovy (sodík, draslík), karbid vápníku, pálené vápno, bílý fosfor, vysychavé oleje (fermež) apod. Fyzikální samovznícení vzniká jen u nekvalitního druhu uhlí (hnědé uhlí, lignit, brikety). Při styku mladých druhů uhlí se vzdušným kyslíkem po vytěžení ze země, nebo při navlhčení může dojít k urychlené reakci s kyslíkem a následně k zahoření. Biologické samovznícení se týká samovznícení rostlinných materiálů, které se uskladňují a nejsou dostatečně usušeny. V prvních fázích samovznícení dochází v materiálu k výraznému množení mikroorganismů, které svými životními pochody zvyšují teplotu asi na 70 stupňů Celsia. Následně hynou, ale tato teplota postačuje k postupnému teplotnímu rozkladu materiálu, který přechází až k bezplamennému hoření (žhnutí). Pokud se takovéto ložisko přiblíží k povrchu skladovaného materiálu s přístupem vzduchu, přejde v plamenné hoření. Důkaz samovznícení spočívá v důkazu organických kyselin, vzniklých činností mikroorganismů (kyselina octová) a v nálezů typicky prohořelých míst skladovaného materiálu, tzv. kanály.

16.3 Toxikologická zkoumání léků a drog, nátěrových hmot, a další zkoumání

Toxikologická zkoumání

Častým objektem kriminalistické chemie jsou i **toxikologické zkoumání**. Týkají se zjišťování přítomnosti jedů a dalších zdravích škodlivých látek v tělních tekutinách lidí (zvířat), nebo i v pitevních materiálech. Zkoumání přichází v úvahu i při analýzách nápojů a potravin a jejich zbytků. Toxikologií se nezabývají jenom kriminalistická pracoviště, ale i pracoviště soudně lékařská a soudně chemická, která většinou spadají do kompetence ministerstva zdravotnictví. Mezi toxikologická zkoumání lze zařadit i analýzy krve a moči za účelem zjištění přítomnosti a množství alkoholu nebo léčiv a drog.

Zkoumání léčiv a drog

Léčiva a drogy tvoří v rámci kriminalistické chemie důležitou skupinu objektů, jejichž význam v kriminalistické praxi v poslední době stoupá. Historicky se obě skupiny látek zpočátku podstatně nelišily, teprve v průběhu vývoje lidstva došlo k jejich odlišení na léčiva, tedy látky, které mohou objektivně pomoci při léčbě nejrůznějších nemocí, a na drogy, které jsou konzumovány proto, aby přinášely subjektivně příjemné pocity. Těžiště kriminalistického zájmu tvoří hlavně drogy, ale i ta léčiva, která mohou být za určitých okolností jako drogy zneužita.

Drogy se dělí podle svého původu na přírodní a syntetické. Významným přírodním zdrojem drog je rostlina **indické konopí**. Tato rostlina, pěstovaná v oblastech Blízkého východu, střední Ameriky a severní Afriky, poskytuje základní surovinu pro výrobu **hašiše a marihuany**. Technologie výroby je jednoduchá. V přesně stanoveném období vegetačního vývoje se otrhají samičí květy této rostliny, které obsahují významný podíl účinné látky THC (tetrahydrocannabinol). Takto sklizené květy se slisují do podoby desek, hranolu nebo koulí a pod názvem hašiš se ilegálně exportují do zemí konzumace. Zbylé části rostliny obsahují podstatně méně účinné látky, ale po usušení se konzumují jako marihuana. Hašiš se míchá s tabákem

a v podobě cigaret se kouří, marihuana se kouří bez příměsi tabáku. Existuje i produkt nazývaný tekutý hašiš, což je extrakt účinných látek hašiše ve vhodném rozpouštědle, kterým se impregnuje tabák, jež se kouří.

Druhým významným přírodním produktem pro přípravu drog **je mák**. Je to kulturní plodina využívaná pro potravinářské účely. Rostlina mák poskytuje v určitém vegetačním období po naříznutí makovice hustou bělavou tekutinu, zvanou opium, které obsahuje asi 10 % morfinu. Pro získání opia se makovice nařezávají a vytékající opium se sbírá. Po úpravách se opium zpracovává a zasílá ke zpracování. Jeho zpracování může být legální, nebo ilegální. V případě legálního zpracování ve farmaceutickém průmyslu se získává separací morfin, který se používá jako mohutné analgetikum, kodein (antitusicum). Ilegální zpracování opia vede nejprve rovněž k separaci morfinu, ze kterého se získává diacetylací nebezpečná droga **heroin**. Nejvýznamnějšími oblastmi produkce opia jsou Dálný východ, Indie, Pákistán, Afghánistán, Turecko a taky země bývalé Jugoslávie. Heroin se konzumuje především injekčně a je považován za tzv. tvrdou drogu.

Poslední významnou přírodní surovinou pro přípravu drog jsou keře koka. Tento keř roste např. v podhůří jihoamerických And, především v Bolívii, ale i v Peru a Kolumbii. Listy obsahují kokain, který se z nich separuje. Je v podstatě lokálním anestetikem a silně stimuluje centrální nervovou soustavu. **Kokain** se aplikuje šňupáním popřípadě injekčně. V posledních letech se z kokainu získává droga slangově označovaná crack, což je chemicky směs kokainu a uhličitanu sodného, který se kouří, nebo inhaluje.

Syntetické drogy jsou na tuzemské drogové scéně zastoupeny především halucinogeny, budivými aminy a starší tuzemskou specialitou brownem. Halucinogeny jsou zastoupeny především dietylamidem kyseliny lysergové **LSD** a některými léčivými používanými v psychiatrii. LSD se konzumuje ústy ve velmi malém množství (cca 0,1 mg). Distribuuje se nanášením na kousky papíru nebo na kostky cukru, či tabletami běžných léčiv. Budivé aminy je společný název pro skupinu chemicky příbuzných látek, z nichž některé lze konzumovat jako drogy. Typickou drogu tvoří **amfetamin**, ale zejména **pervitin**, který je v současnosti velmi rozšířen a ve velkém množství připravován v ilegálních laboratořích v bytech. Chemicky se jedná o metamfetamin.

Chemickými analogy jsou i levotočivá forma z hydrochloridumetamfetaminu zvaná **ice** nebo droga **extáze**. Droga **brown** nemá konstantní složení a je připravována z kodeinu, respektive z léků, které kodein obsahují. Aplikuje se injekčně a její účinky jsou podobné účinkům heroinu. Hlavní účinnou složkou hnědé kapaliny je hydrocodon ve směsi s řadou dalších látek.

Relativně samostatnou skupinu drog tvoří těkavá rozpouštědla. Aplikují se vdechováním zpravidla v omezeném prostoru, a to velmi často s hlavou vsunutou do sáčku z plastické hmoty. Jedná se o rozpouštědla, jejichž hlavní složka je **toluen**, **aceton**, **chlorované uhlovodíky**. Intoxikace je podobná jako u alkoholu, ovšem z dechu je cítit příslušné rozpouštědlo.

Zkoumání léčiv a drog je odborně náročné. Pro tyto účely jsou vypracovány standardní postupy, které začínají přehlednými zkouškami screenigovými testy a končí jednoznačnou identifikací neznámé látky. Využívají se při tom nejrůznější laboratorní metody, především metody chromatografie, spektrofotometrické a metody hmotnostní spektrometrie. Důležitá je i možnost alespoň orientačního posouzení neznámých látek přímo v terénu. Pro tyto účely slouží různé terénní testy, jako je např. tuzemský prostředek označovaný **D-test**. Výsledky těchto orientačních zkoušek mohou pouze zvýšit podezření na přítomnost konkrétní drogy, ale konečný a jednoznačný výsledek poskytne až laboratorní vyšetření.

Zkoumání nátěrových hmot

Zkoumání nátěrových hmot se provádí při řešení případů krádeží vloupáním, kdy jsou na různých nástrojích, nebo napadených objektech nalézány otěry nátěrových hmot, a dále při řešení dopravních nehod, především v případech, když některý z účastníků dopravní nehody z místa ujel. Okrajově přichází v úvahu při zkoumání nátěrových hmot použitých k vytvoření různých nápisů a podobně. Zkoumání nátěrových hmot poskytuje odpověď na otázku, jakým druhem nátěrové hmoty byl zkoumaný materiál vytvořen a jaká je barva zkoumané nátěrové hmoty. Pro tyto účely byla vypracována řada metod laboratorního zkoumání, přičemž žádná z nich nevede k individuální identifikaci nátěrové hmoty. Zjišťuje se odstín nátěrové hmoty podle standardizované vzorkovnice, typ nátěrové hmoty podle jejího rámcového složení, působení vnějších vlivů na její vzhled s ohledem na čas, který uplynul od použití

nátěrové hmoty do jejího zkoumání. Při analýzách vícevrstevných nátěrových systémů z karosérií motorových vozidel se využívají metody spektrofotometrické (konkrétně infračervená spektrální analýza).

Další zkoumání

Mezi další kriminalisticko-chemická zkoumání patří zkoumání pohonných hmot a maziv při řešení případů podvodů realizovaných záměnou pohonných hmot za lehké topné oleje, dále případů poškození zážehových, nebo vznětových motorů, a to zejména při různých poruchách a leteckých haváriích. V úvahu přichází i zkoumání vody, zemin a rostlinných zbytků při řešení ekologických havárií a podobných událostí. Zkoumání mikrostop chemickými metodami se provádí jen v případech, kdy je potřebné zkoumat chemickou podstatu mikrostop bez ohledu na jejich strukturu (morfologii). Omezeně se zkoumají i kosmetické přípravky (rtěnky) a různé druhy potravinářských surovin a výrobků.

SHRNUTÍ

Kriminalistickou chemii lze chápat jako aplikovanou část obecné chemie pro potřeby kriminalistické praktické činnosti. Zabývá se především zkoumáním vnitřní stavby nejrůznějších látek, které se vyskytují v kriminalistické praxi. Kriminalistická chemie je částí kriminalistické techniky, která se systematicky, v závislosti na přístrojových možnostech a vypracovaných chemických metodách rozvíjí a poskytuje stále více informací o kriminalisticky relevantních objektech.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte kriminalistickou chemii, její význam a objekty zkoumání.
2. Objasněte možnosti zjišťování technických příčin vzniku požáru.
3. Rozeberte toxikologická zkoumání, zkoumání léčiv a drog.

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

17 NEIDENTIFIKAČNÍ ZKOUMÁNÍ

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit pojem neidentifikační zkoumání v kriminalistice
- ✓ Objasnit význam defektoskopického, metalografického a elektrotechnického zkoumání

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled, jaká zkoumání se využívají v kriminalistice mimo kriminalistické identifikace

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat defektoskopické a metalografické zkoumání
- ✓ Vymenovat případy, kdy se využívá kriminalistické elektronické zkoumání

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Neidentifikační zkoumání, kriminalistická diagnostika, defektoskopické zkoumání, metalografické zkoumání, elektrotechnické zkoumání.

PRŮVODCE KAPITOLOU

17.1 Defektoskopické zkoumání vad kovových a nekovových materiálů

V kriminalistické technice existuje řada oborů, jejichž výsledek zkoumání nevede k individuální, ani skupinové identifikaci. Nejčastěji se jedná o různá diagnostická zkoumání nebo zkoumání materiálních objektů objasňující některé kriminalisticky relevantní okolnosti vyšetřované události. Tato zkoumání bývají označována jako neidentifikační zkoumání. Patří sem především:

- a) **defektoskopická zkoumání (včetně zkoumání skla),**
- b) **metalografická zkoumání,**
- c) **elektrotechnická zkoumání.**

Částečně lze do těchto zkoumání zařadit i zkoumání mikrostop, kriminalistickou chemii, kriminalistickou pyrotechniku, grafickou diagnostiku a forenzní biomechaniku.

Kriminalistická defektoskopie je oborem kriminalistické techniky, který se zabývá zkoumáním rozsahu, průběhu a příčin různého poškození a zjevných i skrytých vad materiálů.

Předmětem zkoumání defektoskopie jsou kriminalistickotechnická zkoumání kovových a nekovových materiálů, objasňující **jakým způsobem, nebo z jaké příčiny došlo k poškození různých kovových materiálů, skla, pneumatik, plastů, tkanin, dřevěných materiálů apod.**

Objektem zkoumání jsou různé poškozené předměty, ke kterým neexistuje srovnávací materiál. Poškozený materiál je tedy jediným objektem zkoumání. Podstatou zkoumání není srovnávání s jiným objektem (identifikace), ale zjišťování určitého stavu jako následku konkrétního hmotného procesu.

Zkoumání musí odpovědět, zda poškození vzniklo před událostí (mohlo být příčinou), nebo až následně, a to buď v důsledku události, nebo jiným následkem, který měl za cíl zamaskování skutečné příčiny události.

Podle způsobu poškození se rozlišují u zkoumaných materiálů **vady primární** (existovaly již před vyšetřovanou událostí) a **vady sekundární** (vznikly v průběhu události, nebo až po ní). Obě skupiny mohou mít charakter vad zjevných nebo skrytých (latentních) a lze je zkoumat:

- ✓ destrukčními metodami, které poškozují zkoumaný objekt (např. chemická zkoumání, metalografická zkoumání),
- ✓ nedestrukčními metodami, které nepoškozují zkoumaný objekt (např. ultrazvukové zkoumání, rentgenové zkoumání, gamagrafie).

V policejní praxi se nejčastěji s defektoskopickým zkoumáním setkáváme při zkoumání pneumatik a částí automobilů (objasňování a vyšetřování dopravních nehod) a při zkoumání různých částí strojů a zařízení (objasňování a vyšetřování požárů, výbuchů, průmyslových havárií apod.).

17.2 Metalografické zkoumání

Metalografie je nauka, která se zabývá zkoumáním vnitřní struktury kovů, zákonitostmi jejího vzniku a vlivu vnitřní struktury na vlastnosti kovových materiálů.

Cílem metalografických zkoumání je **zjištění struktury příslušného kovového materiálu a objasnění podmínek, za kterých konkrétní struktura vznikla.** Na základě tohoto zjištění můžeme určit druh materiálu, jeho materiálové vlastnosti, ale také podmínky, kterým byl materiál vystaven.

Metalografickým zkoumáním se zjišťují např. materiálové vady:

- ✓ vznikající při výrobě polotovarů,
- ✓ vznikající při výrobě konečného výrobku,
- ✓ vznikající provozem a používáním výrobku.

Mezi typické **vady polotovaru** patří nesprávné chemické složení, mechanické nečistoty, bublinatost v odlitcích apod. Mezi vady konečného výrobku patří nedostatky při zpracování za tepla, např. kování, kalení aj. **Vady vzniklé provozem a užíváním výrobku** vznikají většinou únavou materiálu a působením různých přetížení a korozí. Tento druh vad se nejčastěji projevuje lomem. Rozlišujeme:

- a) **houževnatý (silový) lom** – vzniká náhle, působením rázového přetížení;
- b) **únavový lom** – vzniká u dílů, které jsou vystaveny dlouhodobě kmitání (hřídele aj.).

U obou typů lomu je charakter lomové plochy odlišný. Houževnatý lom je charakterizován plastickou deformací materiálu. Únavový lom se rozvíjí postupně, aniž by se lomové plochy příliš deformovaly. Lomová plocha má hladký ořelý povrch lasturovitého vzhledu s charakteristickými čarami, seskupenými kolem místa, z něhož lom vychází. Tím je také vyznačen směr a rychlost trhliny, která se vyvíjí po etapách.

V kriminalistické praxi nejčastěji využívané metalografického zkoumání je **zjišťování původních odstraněných nebo pozměněných čísel, písmen, znaků nebo symbolů z povrchu kovových materiálů**. Podstatou tohoto zkoumání je jev, ke kterému dochází v kovovém materiálu a to tak, že při působení vnější síly na kovový materiál dochází k posunu jednotlivých atomů uvnitř krystalové mřížky. Výsledkem je vznik typické struktury tvářeného materiálu. Na základě těchto skutečností je založeno kriminalistické zjišťování původních odstraněných nebo pozměněných čísel, písmen, znaků a symbolů vytvořených v kovovém materiálu. K vytvoření výrobních čísel

a jiných údajů v kovových materiálech se nejčastěji používá metoda **ražby**. Při této metodě se využívají raznice, popř. lisy a v důsledku působení těchto nástrojů dochází v okolí raženého znaku k podstatné změně struktury materiálu. Pokud se používají jiné metody (leptání, odjiskřování elektrickou jiskrou apod.), nedochází ke změnám ve struktuře kovových materiálů a níže popsané metody zkoumání jsou nevyužitelné.

Při vlastním kriminalistickotechnickém zkoumání objektu vycházíme z faktu, že pachatel zpravidla odstraní výrobní číslo mechanicky (pilováním, broušením apod.) a na takto upravenou plochu vyrazí číslo nové. Tuto plochu lze metalografickými metodami zviditelnit a přečíst tak původně vyražené znaky. Při tomto metalografickém zkoumání postupujeme tak, že se zkoumaná plocha vybrousí, vyleští a opatrně odleptává. Přitom se pozorují změny, které na ploše probíhají. Původní znaky se na krátkou dobu zviditelní a je možná jejich fotografická dokumentace. V souvislosti s krádežemi motorových vozidel se provádí zkoumání tzv. čísla **VIN (Vehicle Identification Number)**. Jedná se o sedmnáctimístný alfanumerický znak, který jednoznačně identifikuje konkrétní motorové vozidlo. Má přísně logickou strukturu včetně kontrolní číslice a obsahuje světový kód výrobce (je mezinárodně přidělován), popisný kód vozidla a rejstříkový kód (výrobní číslo). Tato čísla jsou nesnímatelná (zpravidla vyražením), vyznačena na konkrétních místech vozidla a mnohdy ještě duplicitně vyznačena na nepřístupných místech vozidla. Často jsou vyznačena na základních částech karoserie v jejím plechu. Tím je v podstatě vyloučeno jejich vybroušení a pachatelé musí volit jiné způsoby pozměňování či padělání těchto čísel. Většinou to řeší vyříznutím části plechu s původním číslem a přivařením jiného plechu s vyraženým padělkem čísla nebo získaného z vraku jiného motorového vozidla. Změny v okolí tohoto zásahu jsou zpravidla snadno zjištěitelné (zbytky nezabroušeného svaru, jiný odstín nátěrové hmoty, deformace plechu apod.). Obtížné pro pachatele je i napodobení tvaru písmen a číslic, které bývají atypické. Prakticky nepřekonatelnou překážkou pro pachatele je vytvoření padělku, který odpovídá svou logickou strukturou konkrétnímu vozidlu. Při podrobném posouzení technické stránky provedení čísla VIN a jeho logické struktury nečiní potíže zjistit neoprávněné zásahy.

17.3 Elektrotechnická zkoumání

Obecně je **elektrotechnika** – nauka o výrobě, přenosu a rozvodu elektrické energie a jejím využívání v nejrůznějších oblastech lidské činnosti jak v průmyslu, tak i v domácnostech.

Kriminalistická elektrotechnika je kriminalistickotechnická disciplína vycházející z tvořivé aplikace a využívání elektrotechniky za účelem vypracování specifických kriminalistických metod odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti.

Kriminalistickoelektrotechnické zkoumání bývá zaměřeno na poruchy elektrických zařízení a příčiny následných požárů, výbuchů, provozních havárií nebo úrazů elektrickým proudem (případně úhynu zvířat) vzniklých v důsledku nedodržení předpisů ke konstrukci, údržbě a obsluze, nesprávného užití elektrických zařízení, neodborných nebo úmyslných zásahů do nich nebo vzniklých v souvislosti s nežádoucími účinky statické elektřiny.

Předmětem zkoumání kriminalistické elektrotechniky jsou také elektrická zařízení použita k páčání trestné činnosti, u kterých se posuzuje funkčnost a způsob užití. Může se jednat např. o úmyslné zásahy do elektrických zařízení nebo úmyslné užití elektrických spotřebičů s cílem způsobit smrt, úraz, požár, výbuch nebo průmyslovou havárii, elektrická zařízení použita při konstrukci elektrických okruhů pro iniciaci NVS (nástražných výbušných systémů), k nelegálnímu pěstování marihuany v uzavřených prostorách apod. Kriminalistická elektrotechnika tedy zasahuje jak do oblasti silnoproudé (výroba, rozvod a užití elektrické energie v distribučních sítích), tak i slaboproudé (např. zabezpečovací technika, telekomunikační technika, rádiová zařízení apod.).

Speciální oblastí kriminalistické elektrotechniky je zkoumání poškozených žárovek, zejména z motorových vozidel po dopravní nehodě, kde se zjišťuje jejich stav v okamžiku střetu vozidel.

Význam kriminalistické elektrotechniky spočívá především v tom, že pomáhá objasňovat příčiny vzniku úrazů, požárů, výbuchů a havárií spojených s výrobou, rozvodem a využitím elektrické energie nebo okolnosti úmyslného použití elektrických zařízení k páchání trestné činnosti.

Nejčastějšími objekty kriminalistické elektrotechniky jsou:

- ✓ **Elektroinstalační materiály** (vodiče, kabely, krabice), instalační přístroje (spínače, zásuvky, vidlice, pojistky, jističe, stykače, relé) a rozvodná zařízení (rozvodnice, přístrojové skříně), které se nacházejí v předpokládaném ohnisku vzniku události a u kterých se předpokládá výskyt poruchy, resp. jsou s událostí úzce spojeny.
- ✓ **Elektrické spotřebiče a přístroje** (svítidla, infrazářiče, vařiče, spotřebiče s elektrickými motory), u kterých se dá předpokládat výskyt poruchy.
- ✓ **Elektroinstalační materiál**, instalační přístroje, elektrické přístroje a části rozvodového zařízení, se kterými v okamžiku vzniku události (úrazu) byla postižená osoba v kontaktu.
- ✓ **Části elektrické instalace** se stopami po působení elektrického zkratu.
- ✓ **Části oděvních svršků postižené osoby** a jejich zbytky spolu se vzorky látek, se kterými bylo v okamžiku vzniku události manipulováno (v případech posuzování účinků statické elektřiny).
- ✓ **Části elektroinstalace motorového vozidla** se stopami po působení elektrického oblouku a části elektrického vybavení vozidla, u kterých se předpokládá porucha.
- ✓ **Poškozené žárovky, části rozbitých žárovek** (úlomky baněk a vláken), případně celý světlomet.

Vyhledávání a zajišťování stop zpravidla nečiní problémy. Stopy jsou zpravidla viditelné pouhým okem a zajišťují se vždy na místech, kde byly objekty instalovány. Přitom se využívají i dostupné technologické údaje o jejich umístění, účelu, typu a

charakteru. K zajišťování se používá běžné nástrojové vybavení, které je součástí výbavy kriminalistických kufrů určených pro práci na místě činu. Ve složitějších případech bývá účelnější si před zajištěním přizvat konzultanta nebo znalce.

Kriminalistické elektrotechnické zkoumání se uskutečňuje zejména v případech:

- ✓ **Případy pracovních i mimopracovních úrazů**, u kterých je podezření, že postižený byl zasažen elektrickým proudem.
- ✓ **Průmyslové havárie**, výbuchy a požáry, u kterých je třeba prokázat, nebo vyvrátit možné působení elektřiny při jejich vzniku.
- ✓ **Posuzování účelu a funkčnosti elektrických součástí** a jejich fragmentů použitých ke konstrukci elektrických iniciačních okruhů nástražných výbušných systémů.
- ✓ **Zjišťování poruch rozvodů** a spotřebičů elektrické energie z hlediska dodržení účelu a podmínek použití, přičemž se zjišťuje, zda jednotlivé části a prvky rozvodu a spotřebiče odpovídají příslušným předpisům a normám v souvislosti s jejich konkrétním použitím.
- ✓ **Vyhodnocení funkce** nejrůznějších ochran spojených s rozvodnou elektrickou sítí.
- ✓ **Zjišťování stavu** elektrických instalací a zařízení (funkčnosti osvětlení) motorových nebo nemotorových vozidel.
- ✓ **Posuzování vlivu** elektrostatické elektřiny na vznik a průběh kriminalisticky relevantní události.
- ✓ **Případy zásahu** člověka (smrt, úraz) nebo věci (požár) výbojem atmosférické elektřiny.

SHRnutí

Kriminalistickotechnické zkoumání nekončí jen individuální nebo skupinovou identifikací. Zkoumání materiálních objektů (stop) může mít diagnostický charakter nebo může objasňovat kriminalisticky relevantní informace vyšetřované události. Mezi nejvýznamnější neidentifikační obory kriminalistické techniky patří kriminalistická defektoskopie, kriminalistická metalografie a kriminalistická elektrotechnika.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Charakterizujte neidentifikační zkoumání v kriminalistice.
2. Co zkoumá defektoskopie?
3. Čím se zabývá metalografie?
4. Na co je zaměřeno kriminalistické elektrotechnické zkoumání?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Co zjišťujeme při diagnostickém zkoumání?

- a) skupinovou příslušnost
- b) individuální identifikaci
- c) hmotnou podstatu, strukturu, složení objektu**
- d) stav, strukturu a dynamiku objektu

2. Čím se zabývá kriminalistická metalografie?

- a) zkoumáním rozsahu, průběhu a příčin poškození objektů
- b) zkoumáním vnitřní struktury kovů**
- c) zkoumáním pracovních i mimopracovních úrazů
- d) zkoumáním průmyslových havárií a požárů

3. Z pohledu kriminalistické identifikace kriminalistická chemie umožňuje?

- a) převážně individuální identifikaci
- b) výjimečně individuální identifikaci**

c) výhradně jen skupinovou identifikaci

d) pouze diagnostické zkoumání

4. K čemu slouží D-test?

a) k orientační zkoušce na přítomnost krve

b) k orientační zkoušce na přítomnost deoxyribonukleové kyseliny

c) k orientační zkoušce na přítomnost dusičnanů

d) k orientační zkoušce na přítomnost drog

5. Jak nemůže vzniknout proces samovznícení?

a) fyzikálně

b) chemicky

c) fyziologicky

d) biologicky

18 KRIMINALISTICKÁ DOKUMENTACE

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit pojem a předmět kriminalistické dokumentace✓ Objasnit význam kriminalistické dokumentace		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o druzích kriminalistické dokumentace✓ Znalosti o provádění kriminalistické dokumentace v praxi		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Charakterizovat Protokol jako základní kriminalistickou dokumentaci✓ Vysvětlit způsoby provádění fotografické a topografické dokumentace		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická dokumentace, protokol, obrazová dokumentace, fotografická dokumentace, videodokumentace, topografická dokumentace.

PRŮVODCE KAPITOLOU

18.1 Pojem, předmět a význam kriminalistické dokumentace

Nezbytnou součástí každého postupu, majícího právní relevanci, je dokumentace jeho průběhu a výsledků. **Aby se stopa stala důkazem pro soud, musí být nejdříve vyhledána, zajištěna, zadokumentována a následně vyhodnocena.** Úkoly kriminalistické dokumentace se neomezují jen na problematiku zadokumentování stop, ale **v celém procesu vyšetřování je nezbytné dokumentovat i další údaje o trestné činnosti pachatele, o vzniklé škodě, způsobu provedení trestného činu, o použitých kriminalistických metodách a jejich výsledcích.** Z provedené dokumentace musí být patrné, **jaké kriminalistické metody a prostředky byly při dokumentaci použity.**

Kriminalistická dokumentace zachycuje průběh a výsledky kriminalisticky relevantní události, včetně kriminalistických metod použitých při objasnění této události, pomocí prostředků fixace je trvale uchovává.

Kriminalistická dokumentace musí splňovat tyto základní požadavky:

- ✓ věrně zobrazit materiální situaci místa kriminalisticky relevantní události, nebo informační podstatu jednotlivých úkonů (kriminalistických metod) při jejím objasňování,
- ✓ umožnit názornou představu o všech zadokumentovaných okolnostech subjektům, které budou dokumentaci později využívat,
- ✓ umožnit obnovení situace v případech, kdy je nutné konkrétní situaci obnovit a zajistit její shodnost se situací původní (např. při rekonstrukci),
- ✓ poskytnout správný obraz o průběhu a výsledku prováděných úkonů a činností v čase, prostoru a v daných podmínkách,
- ✓ zafixovat použité metody, způsoby a prostředky.

Základní zásady dokumentace:

- ✓ včasnost, trvalost a nenahraditelnost fixace,
- ✓ objektivnost,
- ✓ účinnost použitých dokumentačních metod,
- ✓ úplnost a komplexnost zpracované dokumentace.

Formy fixace se s ohledem na rychlý rozvoj vědy a techniky neustále vyvíjejí. Podle druhu vyšetřovacího úkonu a s přihlédnutím k druhu zkoumaného objektu nebo situace má kriminalistika rozpracovány různé metody a způsoby dokumentace. Tedy podle charakteru, povahy a významu úkonu vznikly různé druhy kriminalistické dokumentace.

V současné době rozeznáváme tyto **druhy kriminalistické dokumentace:**

- a) **protokol** – písemné popsání dokumentované skutečnosti,
- b) **obrazová dokumentace** (fotografická, videozáznam),
- c) **topografická dokumentace** (náčrtek, plánec),
- d) **jiné druhy dokumentace.**

Při dokumentování stejných objektů různými formami nejde o dublování, ale o snahu co nejnázorněji zadokumentovat skutečnost. Protokol může být velmi výstižný, ale pokud zaznamenává detaily, stává se nepřehledný pro svoji obsáhlost. Protokol a plánec je závislý na subjektivním vnímání, zkušenosti a důslednosti zpracovatele. Také kriminalistická fotografie, pokud zachycuje příliš nepodstatných detailů, může být málo přehledná. Jednotlivé druhy kriminalistické dokumentace se navzájem doplňují a jsou rovnocennými dokumenty. Dělení kriminalistické dokumentace na povinnou (uvedena v trestním řádu) a nepovinnou (ostatní) dokumentaci nemá praktický význam, protože pokaždé se zpracovává protokol

a ostatní dokumentace je podle trestního řádu možná a volí se taková, která je nejnázornější.

18.2 Protokol

Protokol je vždy základní formou dokumentace. Ostatní druhy dokumentace protokol doplňují a informačně rozvíjí. Jeho procesní náležitosti upravuje § 55 trestního řádu. Obsahuje slovní popis průběhu jednotlivých kriminalistických metod. V protokolu jsou zprostředkovaně zachyceny skutečnosti, fakta a okolnosti vnímané osobou provádějící protokolaci. Základními požadavky na protokolaci jsou: **objektivnost, přesnost, jednoznačnost, systematičnost a úplnost.** Používá se spisovná čeština a odborná terminologie. V protokolu se nesmí používat neurčitých výrazů (např. nedaleko, několik, přibližně) a subjektivních závěrů, domněnek (hypotézy mají své místo až při tvorbě kriminalistických verzí, v protokolu uvádět jen fakta). Se zpracováváním protokolů se lze v kriminalistické praxi setkat velmi často. Nezbytná je při ohledání místa činu, výslechu, konfrontaci, rekognici, vyšetřovacím pokusu, prověrce výpovědi na místě, rekonstrukci a při různých druzích prohlídek.

Protokol se dělí na **tři části**, označované římskými číslicemi a zpravidla nazývané: **část úvodní, část popisná a závěrečná část.** Obsah těchto částí se podle protokolované kriminalistické metody mění.

V úvodní části protokolu je označena událost (trestní věc), o kterou se jedná a v jejíž souvislosti byla použita konkrétní kriminalistická metoda, je uvedeno datum, čas a místo protokolace, jednotliví účastníci úkonu a jejich trestněprocesní postavení (případně poučení) a v některých případech i meteorologické a světelné podmínky. Jako doplňující údaje se uvádí použitá kriminalistická technika, bezpečnostní zajištění průběhu úkonu apod.

V **popisné části**, která je nejobsáhlejší a nejsložitější část protokolu, se co nejpodrobněji popíše celý průběh úkonu. V této části se musí co nejdůsledněji dodržovat základní požadavky na protokolaci.

V **závěrečné části protokolu** se uvádí souhrn výsledků použité metody, seznam dokumentů připojených k protokolu, případně seznam stop či dalších důkazů, a jak s nimi bylo naloženo. Následuje poučení o souhlasu se zněním protokolu, případné námitky a návrhy, čas ukončení protokolace a podpisy osob účastnících a přítomných.

Podrobněji je problematika Protokolu rozpracována v kapitole Dokumentace průběhu a výsledků ohledání místa činu.

18.3 Obrazová dokumentace

Z jednotlivých forem obrazové dokumentace se v současné době používá v kriminalistické praxi fotografická dokumentace a videodokumentace. Dříve používaná filmová dokumentace ztratila význam a již se nepoužívá. Obrazová dokumentace je využívána velmi často, zejména při ohledání, rekognici, vyšetřovacím pokusu, rekonstrukci a prověrce výpovědi na místě.

Fotografická dokumentace je jedním z nejdůležitějších a nejrozšířenějších druhů kriminalistické dokumentace. **Umožňuje objektivní posouzení všech důležitých okolností a současně podává názornou a nezkreslenou představu o skutečnostech, které byly touto metodou fixovány.**

Dokumentační kriminalistická fotografie fixuje většinou jen skutečnosti zjistitelné pouhým okem a speciální metody a postupy využívá omezeně (např. panoramatickou fotografii, měrnou fotografii či makrofotografii).

Dokumentační fotografie musí splňovat tyto požadavky:

- ✓ poskytnout představu o umístění místa činu a o celkové situaci na něm,

- ✓ fixovat zkoumanou situaci se všemi potřebnými detaily včetně jejich rozmístění, a prostorových vztahů, a pokud možno i v původním stavu,
- ✓ poskytnout představu o velikosti a rozměrech dokumentovaného prostoru, na něm nalezených objektů a stop,
- ✓ eliminovat ze snímků všechny objekty a subjekty, které v době spáchání činu na místě nebyly.

Podle rozsahu záběru snímků se rozlišují tyto základní druhy dokumentační fotografie:

- a) **orientační fotografie,**
- b) **celková situační fotografie,**
- c) **polodetailní fotografie,**
- d) **detailní fotografie,**
- e) **celková přehledná fotografie.**

Orientační fotografie zobrazuje celé místo i s okolím. Ze snímků musí být patrné, kde se místo nachází, jeho prostorový rozsah, jaké je okolí a přístupové cesty.

Celková situační fotografie slouží k dokumentaci celkového vzhledu místa bez přilehlých prostor. Ze snímků musí být patrné, jaká byla situace na místě před provedením kriminalistické metody, např. ohledáním.

Polodetailní fotografie má fixovat nejdůležitější části použité kriminalistické metody nebo místa. Nejčastěji polohu a vzájemné souvislosti jednotlivých předmětů a stop při ohledání místa činu. Ze snímků musí být patrné jejich prostorové vztahy s jinými objekty.

Detailní fotografie fixuje nejrůznější detaily většinou bez obrazové návaznosti na jejich okolí. Obvykle jde o zobrazení jednotlivých předmětů a stop i s detaily. Ze snímků musí být patrná jejich velikost, proto se k nim přikládá milimetrové měřítko.

Celková přehledná fotografie slouží k dokumentaci celkového vzhledu místa bez přilehlých prostor po provedení kriminalistické metody. Ze snímků musí být patrné výsledky použité metody, např. číselné tabulky označující místa zajištěných stop.

Administrativní zpracování fotografické dokumentace.

Fotografická dokumentace se vyhotovuje dvakrát a v odůvodněných případech i vícekrát. Fotografie rozměru 9 x 13 cm se vlepují do map formátu A4 a číslovají se pořadovými čísly, přičemž nejvyšší číslo udává zároveň celkový počet fotografií. Vysvětlivky k jednotlivým fotografiím se uvádí na samostatný list, který je vlepen na první straně fotodokumentace. Všechny listy fotografické dokumentace se prošijí, na přední stranu fotodokumentace se pod názvem dokumentované události uvede počet fotografií, počet listů dokumentace, počet příloh a podpisy zpracovatele a vedoucího útvaru. Číselné označení předmětů a stop ve fotografické dokumentaci je shodné s protokolem o ohledání, s náčrtem a plánkem.

V případech trestné činnosti neznámých pachatelů se fotografická dokumentace zpracovává administrativně z digitálních nosičů (případně ještě i z negativu) až po zjištění pachatele. Digitální nosič snímků (negativ) je spolu s popisem jednotlivých snímků uložen u kopie spisu. Jeho uložení ho nesmí poškodit, nebo znehodnotit. Z digitálních nosičů snímku (negativu) lze zhotovit kontaktní fotografie (pozitivu) pro potřebu policejních orgánů.

Videodokumentace umožňuje **obrazové i zvukové zachycení průběhu kriminalisticky relevantních událostí a provádění kriminalistických metod**. Její hlavní předností je zachycení dynamiky celého děje. Využívá se tedy především při dokumentaci kriminalistických metod, při kterých je patrný určitý děj (např. rekonstrukce), nebo při dokumentaci dynamických událostí (např. průběh a lokalizace požáru). Své opodstatnění ale má i při dokumentaci statických událostí, jako je

klasické ohledání místa činu, zejména u zvláště závažné trestné činnosti. Fotografická dokumentace i videodokumentace jsou samostatnými druhy kriminalistické dokumentace a jedna nenahrazuje druhou. Při videodokumentaci míst kriminalisticky relevantních událostí se postupuje tak, že se nejdříve zadokumentuje celková situace na místě v původním stavu, jak byla zjištěna po příchodu. Následně se dokumentují jednotlivé významné úseky místa, soubory předmětů a stop a postup při ohledání. Pro celkovou orientaci se pořizují celkové přehledné záběry místa činu. Videodokumentace se při natáčení doplňuje komentářem. Komentář může obsahovat i další skutečnosti týkající se ohledání (např. popis mrtvoly ohledávajícím lékařem).

Aby videozáznam mohl sloužit, jako důkazní prostředek musí splňovat všechny formální náležitosti dané trestním řádem pro protokol. Formální a obsahové náležitosti videodokumentace procesního úkonu se proto řeší analogicky k protokolární formě.

Videodokumentaci rozdělujeme do tří částí:

a) Úvodní část obsahuje:

- ✓ hodnost, jméno, příjmení a funkci policejního orgánu konajícího úkon;
- ✓ místo, čas a předmět úkonu;
- ✓ jméno a příjmení úředních osob a jejich funkce, jméno a příjmení přítomných stran, jméno a příjmení zákonných zástupců a zmocněnců;
- ✓ návrhy stran, udělení poučení, případné vyjádření poučených osob;
- ✓ podmínky, zvláštnosti nebo jiné okolnosti ohledání;
- ✓ druh použité dokumentační techniky.

b) Popisná část obsahuje:

- ✓ přesné zachycení průběhu a způsobu provedení celého úkonu;

- ✓ jednání obviněného, ostatních zúčastněných osob a orgánu, který úkon provádí;
- ✓ zaznamenání dodržení zákonných ustanovení upravujících provádění úkonu.

c) Závěrečná část obsahuje:

- ✓ návrhy a námítky stran;
- ✓ vyjádření poučených osob;
- ✓ místo a čas ukončení úkonu.

Administrativní zpracování videozáznamů

Původní videozáznam zůstává archivován u útvaru, který jej pořídil. Archivuje se v nezměněné podobě, je nepřipustné do něj zasahovat stříhem. Pro potřeby policejních orgánů se bezprostředně po natočení pořizuje **pracovní kopie**. Z originálního videozáznamu se vyhotovuje upravená a řádně označená tzv. **kopie ke spisu**. Upravený videozáznam musí být doplněn o údaje týkající se místa, kde je uložen originální videozáznam a o údaj délky stopáže původního a upraveného videozáznamu. Dále se uvádí číslo trestního spisu, pod kterým je věc vedena, název útvaru, archivní číslo, a kdo provedl stříh a úpravu. Původní videozáznam se zpravidla nepůjčuje, protože jeho poškození je nevratné. Je možné ho poskytnout pro potřeby řízení před soudem k objasnění případných rozdílů mezi původním videozáznamem a kopií. Také může sloužit pro potřeby kriminalistické videoexpertizy.

18.4 Topografická dokumentace

Kriminalistická topografická dokumentace se zabývá zhotovováním náčrtků a plánek kriminalisticky relevantních míst. Jejím úkolem je zvýšení názornosti slovního popisu a přispění k vytvoření objektivního názoru na

skutkový děj a prostor objasňované události. Podstata topografické dokumentace spočívá ve vyměrování, znázorňování a grafickém zobrazování části zemského povrchu a předmětů na něm, které jsou promítnuty na rovinnou průmětnu. Topografická dokumentace tak poskytuje informace o rozměrech, tvarech a vzájemném umístění jednotlivých objektů a stop na dokumentovaném místě. Úroveň topografické dokumentace závisí na zručnosti a zkušenosti zpracovatele, který musí na zobrazeném objektu vybrat ty detaily, které jsou z informačního hlediska nejdůležitější. Oproti fotografii má topografie výhodu v tom, že umožňuje volný výběr objektů, které souvisí s objasňovanou událostí, a v tom, že pomocí více způsobů zobrazování (půdorys, bokorys, nárys a řez) je možné zachytit všechny tvary zobrazovaných objektů.

Při topografické dokumentaci lze použít:

- a) **měřické metody** (metoda pravoúhlých souřadnic, metoda polárních souřadnic, metoda protínání);
- b) **fotogrammetrické metody** (jednosnímková fotogrammetrie, vícesnímková fotogrammetrie);
- c) **jiné metody** (zaměřování pomocí globálního polohového systému – GPS).

Kriminalistická topografická dokumentace má užší použití, než ostatní, shora uvedené druhy dokumentace a používá se zpravidla jen u ohledání místa činu. Součástí topografické dokumentace jsou běžně náčrtek a plánec.

Náčrtek – je rukou kreslený přibližný obraz místa. Náčrtek se zpracovává v průběhu ohledání. Postupně se do něj zaznamenává situace, předměty a stopy tak, jak byly ohledány a popsány v protokolu. Náčrtek je základem pro vypracování plánu, nebo jej u méně závažných případů nahrazuje.

S ohledem na rozsah místa a charakter případu rozeznáváme tyto druhy náčrtků:

- a) **Orientační náčrtek** – zachycuje teritoriální umístění prostoru ohledání s nejbližším okolím, včetně přístupových cest;
- b) **Situační náčrtek** – zachycuje všechny objekty, které objasňují situaci na místě, napadený objekt, důležité stopy a jejich prostorové umístění apod.;
- c) **Polodetailní a detailní** – zachycují menší úseky místa nebo jednotlivé objekty, stopy a jejich prostorové umístění.

V kriminalistické praxi se běžně používá situační náčrtek a zbylé dva se využívají pouze tehdy, vyžadují-li to zvláštnosti objasňovaného případu.

V záhlaví náčrtku se uvádí útvar policie, číslo jednacích, respektive číslo trestního spisu, místo a datum zpracování a stručné označení objasňované události. Následuje rukou nakreslený vlastní náčrtek s využitím smluvených značek. Rozměry a vzdálenosti jednotlivých objektů jsou poznačeny ve formě kót. Údajná jiná poloha určitého předmětu nebo stopy, než jaká byla zjištěna při ohledání, se vyměří a vyznačí přerušovanými čarami s uvedením zdroje informace. Náčrtek vždy **orientujeme** tak, že v něm zaznamenáváme **severní směr**. Pod nákresem je umístěna **legenda**, ve které jsou povinně uvedeny vysvětlivky k pořadovým číslům stop (shodně s protokolem) a nepovinně další údaje usnadňující orientaci v náčrtku. Závěr tvoří podpisová doložka, kde se podepisují všechny osoby, které podepsali protokol. Náčrtek se připojí k protokolu o ohledání, není-li zpracován pláněk. Po vypracování plánek se náčrtek založí do kopie vyšetřovacího spisu.

Postup při vypracování náčrtku

K vypracování náčrtku se použijí měřicí a kreslicí pomůcky a pomůcky k orientaci v terénu. Při dokumentování v místnosti se nejdříve zakreslí její přibližný tvar, potom se měří a postupně zakreslují jednotlivé rozměry místnosti, předmětů a stop. Poloha předmětů a stop se odměřuje buď ze dvou rohů místnosti, nebo kolmo od dvou stěn. Pokud jsou stopy na stěně, připojí se náčrtek stěny ve formě obdélníku k příslušné

straně podlahy. Je-li třeba zobrazit strop, připojí se stejným způsobem k některé ze stěn vždy s příslušným označením (tzv. křížová projekce). Nejsou-li stěny místnosti v pravém úhlu, zjistí se pravý úhel tak, že se v rohu místnosti u podlahy odměří 1 metr na obou stěnách a změří se vzdálenost mezi oběma takto vytvořenými body (přepona trojúhelníku).

Při vyměřování místa činu v terénu se nejdříve zvolí výchozí bod měření, případně pomocné body měření a zpravidla se začne tam, kde se má situace podchytit do náčrtku nejdříve. Jsou to zejména stopy, které by mohly být zničeny nebo poškozeny, a polohy ostatních důležitých objektů a předmětů, dokud nenastaly změny. Tento postup je nutný především v těch případech, kdy je třeba jednotlivé předměty z místa urychleně odstranit (např. vozidla z frekventované komunikace). V těchto případech je vhodné zakreslit obrysy předmětů na podlahu (např. poloha kol s vyznačením os). Vyměřování místa v terénu se provádí metodou pravoúhlých souřadnic (ortogonální metoda), metodou polárních souřadnic (polární metoda) a metodou protínání.

Metodou pravoúhlých souřadnic se určuje poloha bodů od různě položených úseček (např. okraje vozovky, meze, prodloužená spojnice dvou pevných bodů), z níž se pomocí pravých úhlů (souřadnic) zaměřují postupně jednotlivé objekty. Tato metoda je relativně jednoduchá, nenáročná na vybavení a při dodržení základních pravidel i přesná, a proto také nejpoužívanější.

Metodou polárních souřadnic se určuje poloha bodů od pevného počátečního směru a délkou z daného bodu (pólu). Úhel se zjišťuje pomocí optického úhloměru nebo vizírováním na měřickém stole. Vzdálenost se měří pásmem nebo dálkoměrem. Tato metoda je vhodná v případě členitého terénu a na komunikacích s velkou frekvencí, protože se snadno překonávají obtíže při měření ve svahu a rychle se určují vzdálenosti do 100 metrů.

Metodou protínání se určují body nepřímou trigonometricky, číselným protnutím alespoň ve dvou směrech vycházejících ze stanoviště (dvou pevných bodů) o známé velikosti. Vychází z určení trojúhelníku základnou a dvěma protilehlými úhly. Použití této metody se rychle překonají velké vzdálenosti i obtíže při měření bodů na nepřístupných místech do vzdálenosti až 1000 metrů.

Plánek – je přesné, podle pořízeného náčrtku a v měřítku narýsované, grafické znázornění místa ohledání a jeho okolí. Jeho rozměry se řídí velikostí místa ohledání. K vypracování plánu se použijí rýsovací pomůcky a vhodný formát papíru, většinou A4, aby se dal založit do spisu. Plánek se nezpracovává na místě, ale až později na útvaru. Nemusí být bezpodmínečně zpracován policejním orgánem, který nakreslil náčrtek, proto musí být náčrtek tak kvalitní, aby z něho byl schopen zhotovit odpovídající plánek každý kvalifikovaný policejní orgán. Druhy pláneků jsou shodné s druhy náčrtků.

Záhlaví plánu tvoří název útvaru, číslo jedací, resp. číslo trestního spisu, datum zpracování a označení objasňované trestní věci. Následuje vlastní plánek, kde se uvádí smluvními symboly objekty, předměty, stopy apod. Kótování se nepoužívá a uvedené objekty jsou narýsované **v příslušném měřítku**, které je uvedeno pod plánkem. Měřítko může být buď aritmetické (udává číselným poměrem vztah rozměrů objektu v plánu ke skutečnosti), nebo grafické (úsečka rozdělena tak, že jednotlivé díly tohoto měřítka přenesené do plánu udávají určitou míru ve skutečnosti), kterému současná úprava dává přednost.

K usnadnění volby vhodného měřítka pro kreslení plánu se používá vzorec:

$$Z = \frac{20}{500} = \frac{1}{25} \quad \text{což znamená, že 1 cm plánu je 25 cm ve skutečnosti.}$$

kde je:

Z - poměr zmenšení (požadované měřítko)

M - jednotka míry ve skutečné velikosti (největší rozměr objektu)

K - konstrukční jednotka (velikost papíru - většinou A4)

Na základě uvedeného vzorce vypočítejte správné měřítko pro plánec místnosti o rozměrech 5,0 m x 3,8 m, který máte narýsovat na papír formátu A4 (29,7 x 21 cm).

Pod měřítkem je umístěna **legenda**, ve které jsou povinně uvedeny vysvětlivky k **pořadovým číslům stop** (shodně s protokolem) a nepovinně další údaje usnadňující orientaci v plánu. Na vhodném místě se vyznačí šipkou sever. Při objasňování požárů, chemických havárií apod. se další šipkou označuje směr větru. Na závěr jsou údaje o zpracovateli hodnost, jméno, příjmení, funkce a jeho podpis.

Stále častěji se v praxi vyskytuje nahrazení pracných klasických topografických metod metodami **fotogrammetrickými**, především systémem **DMU** (dokumentace místa události). Aplikace metody DMU se skládá ze dvou etap:

a) **Činnost na místě události** – spočívá v nafocení místa podle stanovených zásad fotoaparátem se speciální úpravou.

b) **Činnost na počítači** – z vyvolaných fotografií o rozměru 13 x 18 cm se provádí digitalizace obrazu buď pomocí tabletu, nebo scanneru. Po konečné grafické úpravě obsahuje plánec topografický obraz události a formální údaje (záhlaví, měřítko).

Použití této metody vede ke zkrácení doby potřebné pro zadokumentování místa činu vzhledem k rychlému a přesnému zpracování plánu. Využívá se ji především k dokumentování závažných trestných činů a složitých situací na místě ohledání. Pokud se nachází místo v činu v neznámém terénu, používá se k přesnému určení místa metody **zaměřování pomocí globálního polohového systému – GPS**.

18.5 Jiné druhy kriminalistické dokumentace

Z jiných druhů dokumentace se v kriminalistické praxi nejčastěji používá **dokumentace zvuková (audiodokumentace)**. Uplatňuje se především při výslechu

dětí, osob starých, nemocných nebo umírajících a v případech zvláště závažných trestných činů. Důvodem použití je výhoda věrného zachycení nejen obsahu výpovědi a kladených otázek, ale také způsobu podání (jistota, nervozita) a celkového průběhu výslechu. V případech, kdy se používá zvukový záznam bez přímého zpracování protokolu (např. u zraněných osob), se protokol zpracovává bezprostředně po pořízení nahrávky. Zvuková dokumentace se také může použít při ohledání místa činu, když nejsou podmínky pro řádné zpracování protokolu o ohledání na místě. Po zpracování protokolu slouží audionahrávka jako jeho příloha. Zvukový záznam také zpravidla tvoří doprovod videozáznamu.

Mezi jiné druhy dokumentace bývají řazeny i tzv. zvláštní druhy kriminalistické dokumentace, za které jsou považovány **speciální způsoby fixace stop a zajištění věci (stopy) in natura**. Další **zvláštní druhy dokumentace** se uplatňují hlavně **při zkoumání kriminalistických stop**. Jedná se o dokumentaci laboratorních postupů, výsledků laboratorních zkoumání apod. Dokumentaci tvoří výstupy z různých přístrojů, jako grafické záznamy (plynový chromatograf), zápisy o průběhu a změnách teplot a další.

SHRNUTÍ

Kriminalistická dokumentace má nezastupitelnou roli při objasňování a vyšetřování trestné činnosti. Tvoří komplexní materiál o průběhu a výsledcích všech použitých kriminalistických metod v konkrétním případě. Dokumentace je prostředkem poznání kriminalisticky relevantních událostí, které se staly v minulosti a zanechaly svůj obraz v materiálním prostředí. Její význam spočívá zejména v tom, že umožňuje každému i tomu, kdo nebyl na místě kriminalisticky relevantní události přítomen, učinit si relativně přesnou představu o události i zadokumentovaných skutečnostech.

Místnost o rozměrech 5 x 3,8 m máme narýsovat na formát A4 (29,7x21cm). Nejdříve převedeme rozměry místnosti na centimetry a nejdelší rozměr dosadíme do vzorce ($M = 500$). Dále do vzorce dosadíme kratší rozměr papíru po odečtení okraje ($K = 20$) a spočítáme:

$$Z = \frac{20}{500} = \frac{1}{25} \quad \text{což znamená, že 1 cm plánu je 25 cm ve skutečnosti.}$$

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete podstatu a význam kriminalistické dokumentace.
2. Jak můžeme charakterizovat Protokol v kriminalistické dokumentaci?
3. Které druhy kriminalistické fotografie znáte?
4. Jaký je význam kriminalistické topografie?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Chmelík, J. a kol. (2005) Místo činu a znalecké dokazování, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika II. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

19 ÚVOD DO KRIMINALISTICKÉ TAKTIKY

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Vysvětlit pojem, předmět a místo kriminalistické taktiky✓ Objasnit význam kriminalistické taktiky		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o jednotlivých kriminalistickotaktických metodách✓ Znalosti o kriminalistickotaktických postupech a operacích		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Charakterizovat kriminalistickou taktiku		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická taktika, kriminalistickotaktické metody, kriminalistickotaktické postupy, kriminalistickotaktické operace.

PRŮVODCE KAPITOLOU

19.1 Pojem, předmět a místo kriminalistické taktiky

Pojem kriminalistické taktiky bývá v odborné literatuře rozdílně definován. Vyplývá to především z různého pojetí systému kriminalistiky. Kriminalistická taktika je neoddělitelnou součástí kriminalistiky a svými metodami zkoumá především paměťové kriminalistické stopy. V systému kriminalistiky má své pevné místo a rovnocenné postavení vedle kriminalistické techniky. **Kriminalistická taktika je samostatnou částí systému kriminalistiky, která poskytuje vědecké metody na zkoumání především paměťových kriminalistických stop.** Toto pojetí vychází ze systému kriminalistiky, skládajícího se z kriminalistické techniky, kriminalistické taktiky a metodiky vyšetřování, přičemž kriminalistická taktika je chápána jako relativně samostatná část v systému kriminalistiky.

Kriminalistická taktika je systém dílčích vědeckých teorií a z nich vyplývajících objasnění zvláštností, jakož i zákonitostí procesu poznání při odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti a na jejich základě vypracovaných metod, postupů a doporučení, které slouží:

- ✓ k organizaci a plánování tohoto procesu,
- ✓ k zajištění, hodnocení a využívání kriminalistických stop a jiných kriminalisticky relevantních informací při plnění úkolů v rámci kriminalistické praktické činnosti.

Předmět kriminalistické taktiky vychází z předmětu kriminalistiky. Předmět kriminalistiky tvoří dva okruhy zákonitostí:

- a) **zákonitosti vzniku, trvání a zániku stop** a jiných kriminalisticky relevantních informací o spáchaných trestných činech,
- b) **zákonitosti vyhledávání, zajišťování,** zkoumání a využívání stop a jiných kriminalisticky relevantních informací o spáchaných trestných činech.

Předmět kriminalistické taktiky je specifický v tom, že se zabývá především paměťovými stopami. **Kriminalistickotaktické metody** slouží k získávání a využívání pravdivých informací uložených ve vědomí lidí a k dokumentaci i využívání obsahu a možností technických prostředků v kriminalistické praktické činnosti.

Kriminalistická taktika si v současném pojetí systému kriminalistiky ponechává svoji relativní samostatnost. Postupy a poučky kriminalistické taktiky se promítají v kriminalistické technice i v metodice vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Prostřednictvím kriminalistické taktiky se realizují mnohé postupy a prostředky kriminalistické techniky. Kriminalistická taktika reaguje na vývoj metod používaných pachatelí a stanoví pro kriminalistickou techniku požadavky a směry rozvoje kriminalistickotechnických prostředků a zdokonalování již existujících. Taktické a technické postupy jsou aplikovány v metodice vyšetřování s ohledem na druhy a zvláštnosti jednotlivých trestných činů.

19.2 Kriminalistickotaktické metody

Předmětem kriminalistického zkoumání jsou především kriminalistické stopy. Kriminalistické stopy se dělí na stopy materiální (kriminalistickotechnické) a paměťové (kriminalistickotaktické). **Metody kriminalistické taktiky** jsou, oproti metodám kriminalistické techniky zkoumajícím materiální stopy, prezentované jako **metody kriminalistické vědy, kterými zkoumáme stopy ve vědomí člověka**. Exaktnost kriminalistickotaktických metod je však daleko menší než exaktnost metod kriminalistickotechnických. Proto se doposud chápou kriminalistickotaktické metody nejednoznačně.

Rozdílné chápání kriminalistickotaktických metod má za následek i nejednotnost v jejich výčtu. Nejčastěji jsou uváděny jako kriminalistickotaktické metody:

a) Metody strukturální:

- ✓ kriminalistické verze;
- ✓ plánování a organizace odhalování, objasňování, vyšetřování a prevence trestné činnosti.

b) Metody dílčí:

- ✓ výslech;
- ✓ konfrontace;
- ✓ rekognice;
- ✓ ohledání;
- ✓ prověrka výpovědi na místě;
- ✓ rekonstrukce;
- ✓ kriminalistický experiment (vyšetřovací pokus);
- ✓ využití znalců a odborníků;
- ✓ zadržení;
- ✓ prohlídka;
- ✓ pátrání;
- ✓ kriminalistické evidence (informatika).

Strukturální metody kriminalistické taktiky jsou základní a nosnou problematikou kriminalistické taktiky, protože **zajišťují koordinaci celé kriminalistickotaktické činnosti v jednotný celek, cílevědomě zaměřený k vysoce efektivnímu, objektivnímu, rychlému a hospodárnému boji s trestnou činností.**

Dílčí metody kriminalistické taktiky nám **dávají návod**, byť v obecnější rovině (neboť v podstatě každý trestný čin je individuální), **jak aplikovat jednotlivé kriminalistickotaktické metody co nejefektivněji tak, aby splnily konkrétní cíl** s pokud možno nejmenším vynaložením sil a prostředků. Je zde kladen důraz nejen na přípravu každé kriminalistickotaktické metody, ale především na metodiku a taktiku jejího provádění, včetně fixace do podoby důkazního prostředku.

Vycházíme-li z názoru, že kriminalistické metody slouží ke zkoumání předmětu kriminalistiky, lze o zařazení některých dílčích metod diskutovat. Např. instituty zadržení, prohlídky a pátrání jsou také rozpracovány teorií kriminální služby, a proto bývají považovány i za metody operativně pátrací činnosti.

Základní podmínky pro uplatňování kriminalistickotaktických metod jsou shodné s podmínkami platícími pro všechny metody používané v kriminalistice, rozebrané v úvodní kapitole. Tedy v kriminalistické praxi můžeme použít pouze tu metodu, která splňuje tato základní kritéria:

- ✓ neodporuje platným právním normám,
- ✓ je založena na vědeckém základě,
- ✓ je ověřena kriminalistickou praxí,
- ✓ je uznána kriminalistickou praxí.

Dlouhou dobu se vedla diskuze o zařazení kriminalistickotaktických metod do trestního řádu. Čtyřicet let byly v našem trestním řádu (zák. č. 141/1961 Sb.) upraveny jen výslech, ohledání, prohlídky a rámcově konfrontace a rekognice s odůvodněním, že trestní řád upravuje jen ty kriminalistické metody, které bezprostředně zasahují do občanských práv a svobod. Přitom se řada kriminalistickotaktických metod, která nebyla upravena trestním řádem, ale jen rezortními předpisy ministerstva vnitra, běžně aplikovala ve formě vyšetřovacích úkonů. Potřebnou změnu přinesl až zákon č. 265/2001 Sb., který s účinností od 1. 1.

2002 zavedl do páté hlavy trestního řádu nový, třetí oddíl nazvaný „**Některé zvláštní způsoby dokazování**“.

V tomto oddílu jsou ustanovení:

§ 104a Konfrontace,

§ 104b Rekognice,

§ 104c Vyšetřovací pokus,

§ 104d Rekonstrukce,

§ 104e Prověrka výpovědi na místě.

Tím se tyto kriminalistickotaktické metody staly i samostatnými procesními prostředky.

19.3 **Kriminalistickotaktické postupy a operace**

Kriminalistickotaktickým postupem rozumíme racionální a efektivní činnost při přípravě a provádění jednotlivých kriminalistickotaktických metod.

Taktické postupy vycházejí z podstaty konkrétní kriminalistickotaktické metody. Umožňují její efektivní realizaci při získávání a prověrci důkazů. Mají podstatný význam pro způsob jejího uplatnění v podmínkách odhalování, objasňování a vyšetřování konkrétního trestného činu. Jejich volba se provádí na základě všestranné, úplné a objektivní analýzy konkrétní situace s ohledem na poznatky jiných vědních oborů a zobecněných zkušeností kriminalistické praktické činnosti.

Zatímco kriminalistickotaktické metody mají relativně stálou povahu, taktické postupy jejich uplatnění jsou značně variabilní. Jejich volba závisí především na charakteru vyšetřovacích situací a na možnostech uplatňování poznatků jiných

vědních oborů při zjišťování, zajišťování a prověření důkazů. Taktické postupy mají charakter doporučení pro řešení typových situací.

Kriminalistickotaktickou operací se rozumí systém taktických postupů, případně metod kriminalistické praktické činnosti, připravený a realizovaný podle jednotného plánu za účelem řešení konkrétního úkolu, který nemůže být vyřešen provedením jednotlivého úkonu nebo aplikací taktického postupu.

To znamená, že se může jednat buď o kombinaci taktických postupů v rámci aplikace jedné metody kriminalistické praktické činnosti, nebo o systém vyšetřovacích, operativně pátracích či jiných úkonů a opatření, zaměřených na řešení taktických úloh předpokládajících objasnění otázek, které spadají do předmětu dokazování.

Význam taktických operací spočívá v tom, že dovedně vytvořený systém taktických postupů nebo metod kriminalistické praktické činnosti, podřízený dosažení jediného cíle, prováděný pod jednotným vedením řídicího orgánu, zvyšuje efektivitu působení jednotlivých postupů či metod. **Cílem taktických operací** nebývá jen získání důkazních informací, ale často jsou aplikovány i za jinými cíli (např. zamezení útěku podezřelého, překažení zničení důkazu).

SHRNUTÍ

Kriminalistická technika a kriminalistická taktika spolu tvoří obecnou část kriminalistiky. Po probrání vybraných částí kriminalistické techniky přistupujeme ke kapitolám kriminalistické taktiky. Zvládnutí teoretického úvodu do kriminalistické taktiky, kde jsme rozebrali kriminalistickotaktické metody, postupy a operace, je nezbytné pro studium dále rozebíraných strukturální a dílčích metod kriminalistické taktiky.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Čím se zabývá kriminalistická taktika?
2. Které kriminalistickotaktické metody znáte?
3. Co jsou kriminalistickotaktické postupy a operace?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika I. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

20 KRIMINALISTICKÉ VERZE, PLÁNOVÁNÍ A ORGANIZACE VYŠETŘOVÁNÍ

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vysvětlit pojem, předmět a význam kriminalistických verzí ✓ Objasnit pojem, podstatu a význam plánování a organizace vyšetřování 		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Přehled o tvorbě a prověrce kriminalistických verzí ✓ Znalosti o druzích plánování a organizace vyšetřování 		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Orientovat se v problematice kriminalistických verzí ✓ Charakterizovat plánování a organizaci vyšetřování 		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická verze, vytýčení kriminalistických verzí, tvorba kriminalistických verzí, prověrka kriminalistických verzí, obsah kriminalistických verzí, verze obecné, verze dílčí, typické verze, plánování vyšetřování, organizování vyšetřování.

PRŮVODCE KAPITOLOU

20.1 Pojem, podstata a druhy kriminalistických verzí

Kriminalistika jako věda v průběhu svého vývoje odhalila celou řadu zákonitostí procesu poznání objektivní pravdy v trestním řízení. Vypracovala pro potřeby policejní a kriminalistické praxe účinné metody, prostředky a postupy, které vedou k poznání vyšetřované události.

Zjištění objektivní pravdy, tedy skutkového stavu dané věci v trestním řízení, je složitý proces. Poznání tohoto procesu je uplatňováno v kriminalistické praktické činnosti prostřednictvím jednotlivých metod, které jsou základním předpokladem úspěšného odhalování a objasňování trestné činnosti, včetně vypátrání a usvědčení pachatele.

Jednou z těchto metod v oblasti kriminalistické taktiky jsou i kriminalistické verze. Obecně jsou chápány jako určitý myšlenkový, postupný proces poznávání a dokazování objektivní pravdy o spáchaném skutku. Ve své podstatě jde o myšlení formou kriminalistických verzí subjektem objasňování dané trestné činnosti.

Výraz „verze“ chápeme v kriminalistice jako domněnku, tedy určitý hypotetický (pravděpodobnostní) úsudek, předpoklad.

Kriminalistické verze – specifická metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající ve vyvození a prověření všech shromážděných materiálů opodstatněných domněnek o formách spojení a příčinách jednotlivých jevů vyšetřované události, jako reálně možných objasnění doposud známých faktů a okolností případu a získání faktů nových.

Předmětem procesu poznání objektivní pravdy v trestním řízení je vždy konkrétní trestný čin, který se stal v minulosti, na určitém místě, v určité době, za určitých podmínek a okolností.

Rovněž pro proces poznání je důležité i to, že orgán činný v trestním řízení nebyl spáchání trestného činu přítomen, a proto ve své činnosti musí vycházet zejména ze

stop, které se v daném prostředí odrazily, ať již jde o stopy materiální, nebo stopy ve vědomí – paměťové.

Rovněž je důležité si uvědomit, že trestný čin jako předmět poznání se nemění, ale mění se vědomosti, informace získané k tomuto činu v průběhu objasňování. To znamená, že naše poznání se postupně zvyšuje tím, jaké objektivní informace k danému skutku jsme získali. Takovéto informace, údaje lze rozdělit na:

1. **Údaje informativního charakteru** - to jsou takové, s kterými nelze pracovat jako s důkazy a mají zpravidla charakter podpůrné informace v průběhu vyšetřování.

2. **Údaje důkazního charakteru** - jsou to určitá fakta, s nimiž lze pracovat nejen v procesu poznávání konkrétního případu, ale i v procesu jeho pozdějšího dokazování.

V obou uvedených případech je nutno brát v úvahu i stupeň hodnověrnosti údajů, který je přímo odvislý od zdroje a způsobu jeho získání. Pro objasňování vyšetřování každého trestného činu jsou vždy nejdůležitější informace získané na začátku vyšetřování. Platí, čím více objektivních informací na začátku vyšetřování, tím je větší předpoklad rychlejšího objasnění dané události.

Prvotní informace jsou na začátku vyšetřování získávány nejčastěji:

- a) ohledáním místa činu,
- b) výslechem svědků (poškozených),
- c) operativně pátrací činností.

Poznání trestného činu probíhá od neúplných, částečných poznatků na začátku vyšetřování k co možná nejúplnějším poznatkům na jeho konci.

Tento proces poznání vykazuje své vlastnosti:

- 1) obecné vlastnosti,

- 2) zvláštní – specifické vlastnosti.

Mezi nejdůležitější obecné vlastnosti patří:

a) existence dvou faktorů poznání, a to:

- ✓ subjektu poznání,
- ✓ objektu poznání.

Subjektem poznání jsou osoby, které se podílejí na objasňování a dokazování dané události. Obecně to jsou orgány činné v trestním řízení, nejčastěji v přípravném řízení policejního orgánu.

Objektem poznání je spáchaný trestný čin, to znamená kriminalisticky významná událost, určitý děj, jev, který se stal v minulosti, kdy lze předpokládat, že jeho komponenty tvoří prvky skutkové podstaty trestného činu.

b) poznání trestného činu je vzájemným vztahem působení mezi subjektem a objektem poznání

To znamená, že v průběhu poznávání dané události musí nutně existovat vzájemný vztah – vazba mezi subjektem a objektem poznání, kdy subjekt k tomuto poznání využívá různé kriminalistické metody a prostředky, tedy i kriminalistické verze.

Do zvláštních – specifických vlastností procesu poznání trestného činu zejména řadíme:

- ✓ spáchaná událost – trestný čin proběhl v minulosti,
- ✓ orgán činný v trestním řízení nebyl této události přítomen,
- ✓ poznání k této události probíhá od následků k příčině,
- ✓ informace – údaje o spáchané události jsou neúplné a často rozporné.

Z těchto uvedených specifických vlastností vyplývá, že objasňování trestné činnosti má na počátku vyšetřování pouze pravděpodobnostní, hypotetický charakter. Jde vždy o pravděpodobnostní systém poznání, kde základ tvoří domněnka o způsobu a příčinách spáchané události.

Kriminalistické verze lze dělit podle různých klasifikačních hledisek.

Kriminalistické verze se nejčastěji dělí podle těchto kritérií:

- ✓ podle subjektu jejich vytyčení,
- ✓ podle jejich obsahu,
- ✓ podle doby – času jejich vytyčení,
- ✓ typické verze.

Dělení verzí podle subjektu jejich vytyčení:

Podle toho, kdo danou verzi vytyčil, v jakém procesním postavení se daný subjekt nachází, tyto verze dále lze dělit např. na:

- a) verze policejního orgánu – vyšetřovací verze,
- b) verze operativně pátrací,
- c) verze soudce,
- d) verze státního zástupce,
- e) verze obviněného,
- f) verze obhájce,
- g) verze svědka,

- h) verze znalce.

Dělení verzí podle jejich obsahu:

- a) **Verze obecné** - vztahují se k podstatě události a musí dát odpověď na otázku „Co se stalo?“, co tvoří předmět dokazování.
- b) **Verze dílčí** - vztahují se k jednotlivým okolnostem dané události, objasňují dílčí skutkové okolnosti (např. jakou zbraní byl trestný čin spáchán).
- c) **Verze vytyčené** ke znakům skutkové podstaty trestného činu - v praxi jsou tyto verze nejčastěji vytyčovány k subjektu a subjektivní stránce trestného činu.

Dělení verzí podle doby – času jejich vytyčení

Tyto verze se dále dělí podle toho, kdy byly v průběhu objasňování vytyčeny. Dělíme je na:

- a) **Verze počáteční** - odpovídají zpravidla verzím obecným, vztahují se k podstatným faktům určité prověřované události zjištěným na začátku vyšetřování.
- b) **Verze následné** - jsou vytyčeny zpravidla až k novým zjištěným skutečnostem v průběhu vyšetřování dané události.

Typické verze - tvoří samostatnou kategorii při vytyčování verzí, vztahují se k těm případům, pro které je něco typické, určující, pro které něco nasvědčuje. Nejedná se o kriminalistické verze v pravém slova smyslu, neboť nespočívají v domněnce vytyčené na základě analýzy shromážděných materiálů konkrétního případu, ale na zevšeobecněné zkušenosti. Vytyčují se vždy na počátku vyšetřování, kde mají nezastupitelné postavení. Rozpracováním typických verzí se zabývá metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů.

20.2 Tvorba a prověrka kriminalistických verzí

Důležitou podmínkou úspěšnosti objasnění trestného činu je i využití metody kriminalistických verzí, která vede k postupnému poznávání a dokazování objektivní pravdy vyšetřované události.

Tvorba kriminalistických verzí je složitým procesem, který v sobě zahrnuje myšlenkovou, logickou činnost, spočívající v určitém úsudku, myšlenkovém modelování daného skutku. V praxi jde o proces myšlení ve formě kriminalistických verzí uplatňovaný subjektem vyšetřování při získávání prvotních informací, vyvozování závěrů a formulaci domněnek z těchto informací k vyšetřované události. Z uvedeného vyplývá, že tvorba verzí není nic jiného než proces myšlení ve formě verzí uplatňovaný subjektem vyšetřování, který probíhá v určitých na sebe navazujících etapách.

Etapy procesu myšlení ve formě kriminalistických verzí:

1. Etapa

Shromáždění informací, faktů, údajů k vyšetřované události a jejich analýza

- ✓ jedná se především o získání prvotních informací - informační základ k události,
- ✓ tyto informace slouží pro vytyčení domněnky jako základu budoucí verze.

2. Etapa

Srovnání, porovnání již shromážděných informací s teoretickým základem

- ✓ shromážděné a analyzované údaje se hodnotí v souladu s dřívějšími teoretickými, ale zejména praktickými odbornými znalostmi,
- ✓ jde o určité zevšeobecnění nově získaných informací a dřívějších zkušeností, které vedou k logickému závěru.

3. Etapa

Vytyčení – vyvozování určité domněnky a formulování verze

- ✓ jedná se o vyslovení určitého úsudku, který má pouze pravděpodobnostní charakter,
- ✓ každá domněnka, tedy budoucí, následná verze, musí být odůvodněna objektivními fakty,
- ✓ platí požadavek vytyčení reálně možných verzí.

4. Etapa

Určení následků, faktů, okolností, které mohou nastat, existovat v případě toho, že vytyčená verze bude pravdivá

- ✓ vytvořit si určitý předpoklad, co může nastat, jaké okolnosti lze ve vývoji objasňování očekávat a jak na tento vývoj reagovat,
- ✓ určit rovněž chybějící informace, články v systému stop a okolností mezi nimi,
- ✓ správně reagovat na vývoj vyšetřované události znamená hladký průběh vyšetřování bez jeho zbytečného prodlužování.

Podstata procesu vytyčování kriminalistických verzí spočívá především v myšlenkovém modelování – úsudku o vyšetřované události mající pravděpodobnostní charakter a ve vyvození důsledků vyplývajících z vytvořených myšlenkových modelů.

Protože kriminalistické verze mají pouze pravděpodobnostní charakter (mohou, ale nemusí být pravdivé), je nezbytné vytyčené kriminalistické verze prověřit tím, že se dokáže existence nebo neexistence nutných a možných důsledků.

Cílem prověřování kriminalistických verzí je dosažení objektivní pravdy o vyšetřovaném trestném činu. Prověrka verzí spočívá v postupném odmítání všech vytyčených verzí, kromě jedné, poslední zbylé verze, jejíž pravdivost, opodstatněnost musí být dokázána zákonnými postupy, prostředky a úkony. Základním požadavkem tohoto procesu je vyhledat takové konkrétní důkazy, které buď potvrzují, nebo naopak vylučují, vyvracejí důsledky vyvozené z vytyčených verzí.

Má-li metoda kriminalistických verzí splnit svůj cíl, musí proces prověrky verzí následovat ihned po jejich vytyčení za dodržení kriminalistickou praxí ověřených zásad:

- ✓ všechny vytyčené verze musí být prověřeny;
- ✓ všechny vytyčené verze musí být prověřeny souběžně bez ohledu na jejich pravděpodobnostní charakter;
- ✓ verze, jejichž prověrka ukáže, že jsou nepravdivé, nesprávně vytyčené, musí být včas odmítnuty;
- ✓ verze, která zbyla po odmítnutí ostatních verzí, musí být zákonným způsobem a prostředky dokázána.

Verze se stane dokázaným hodnověrným poznatkem jen v případě, že k danému vyšetřovanému případu byly shromážděny takové důkazy, fakta, informace, ze kterých vyplývá jednoznačný závěr o pravdivosti vytyčené verze. V praxi to znamená, že nesmí již existovat žádné jiné vysvětlení k dané události, k vytyčené verzi.

Kriminalistické verze jsou významným metodologickým prostředkem, který umožňuje zabezpečit všestrannost, objektivnost a úplnost objasňování dané události, a tím i dokázání trestného činu.

Bez kriminalistických verzí se neobejdeme zejména při objasňování závažných trestných činů. Kriminalistické verze vedou ke zjištění objektivní pravdy, ale nemají důkazní povahu ani právní důsledky.

Kriminalistické verze, jako jedna z forem myšlení subjektu kriminalistického objasňování, úzce souvisí s jeho organizací práce v celém průběhu vyšetřování. Kriminalistické verze ukazují směr a postup při objasňování dané události.

20.3 Pojem, podstata a principy plánování a organizace vyšetřování

Plánováním vyšetřování – se rozumí myšlenková činnost zaměřena na určení způsobů, metod a prostředků řešení vzniklých kriminalistických situací při odhalování a vyšetřování trestných činů.

Výsledkem této činnosti jsou zpravidla písemné plány vyšetřování. Plánováním nabývá vyšetřování cílevědomý charakter, vytvářejí se podmínky pro nalezení nejvhodnějších způsobů řešení daných úkolů, pro výběr efektivních taktických postupů a využití všech možných kriminalistickotechnických prostředků. Plánování úzce souvisí s organizací vyšetřování v určité konkrétní věci.

Organizací vyšetřování – se rozumí komplex opatření zaměřených na vytvoření optimálních podmínek realizace konkrétních kriminalistických úkonů a opatření a využití kriminalistickotechnických prostředků.

Organizační opatření bývají zařazena do plánu vyšetřování spolu s ostatními úkony a opatřeními, což přispívá ke zlepšení organizátorské činnosti jako celku a upevní jednotlivé vazby na plánovitém základě. **Podstata plánování** spočívá ve správném vytýčení programu činnosti v průběhu celého vyšetřování určité konkrétní věci. **Podstata organizace** spočívá v zajištění realizace vytýčeného programu.

Do obsahu plánu vyšetřování patří zejména:

- ✓ volba směru vyšetřování cestou vytýčení kriminalistických verzí,
- ✓ stanovení a konkretizace úkolů vyšetřování s určením předmětu a hranic dokazování v konkrétní trestní věci,

- ✓ stanovení okruhu úkonů a opatření potřebných k řešení vymezených úkolů a prověrce vytýčených kriminalistických verzí,
- ✓ stanovení posloupnosti provedení jednotlivých úkonů a opatření s ohledem na lhůty jejich provedení,
- ✓ stanovení cíle, obsahu a určení taktiky každého ze zvolených úkonů a opatření,
- ✓ určení pracovníků, kteří zodpovídají za provedení plánovaných úkonů a opatření,
- ✓ zformování stanoveného programu postupu a písemné zpracování plánu.

Po provedení naplánovaných úkonů a opatření se porovnává reálná vyšetřovací situace s myšlenkovým modelem žádoucí vyšetřovací situace. Pokud není dosaženo konečného cíle kriminalistické praktické činnosti provedením naplánovaných činností, proces plánování se opakuje až do dosažení cíle.

V procesu plánování a organizace vyšetřování se doporučuje dodržovat následující principy:

- a) **individuálnost plánování** – je podmíněna neopakovatelností určité konkrétní vyšetřované události a zvláštnostmi osoby, která plánuje vyšetřování,
- b) **konkrétnost plánování** – obsah plánu musí dát maximálně přesné odpovědi na otázky, jaký je cíl plánovaných úkonů a opatření, jaké jsou jejich lhůty a kdo je bude provádět,
- c) **dynamičnost plánování** – plánování není jednorázovým aktem, ale realizuje se v celém procesu vyšetřování, kdy se neustále upřesňuje na základě nově získaných poznatků a informací a tak se doplňuje o nové úkony a opatření (např. nově vytýčené kriminalistické verze, které vyžadují prověření),

d) reálnost plánování – musí se přihlížet k dosažené úrovni poznání kriminalistické vědy i ostatních vědních oborů a ke skutečnosti, že nelze využít vždy všechny známé metody a prostředky, ale je třeba volit takové, které jsou k dispozici,

e) včasnost plánování – k sestavování plánu přistoupit co nejdříve poté, co shromážděné informace dovolují předvídat budoucí postup,

f) aktuálnost plánování – kontrolovat, zda naplánované úkony a opatření stále odpovídají změnám vyšetřovací situace.

20.4 Druhy plánování a organizace vyšetřování

Podle etap vyšetřování se dají rozlišovat následující druhy plánování:

- ✓ **Plánování a organizace v počáteční etapě vyšetřování** – zahrnuje přijetí podnětu a jeho prověřování za účelem zjištění skutečností nasvědčujících tomu, zda se událost stala, zda je trestným činem a kdo jej spáchal.
- ✓ **Plánování a organizace v následné etapě vyšetřování** – začíná sdělením obvinění konkrétní osobě a končí okamžikem, kdy vyšetřovatel dojde k závěru, že shromážděné důkazy dovolují rozhodnout o ukončení vyšetřování.
- ✓ **Plánování a organizace v závěrečné etapě vyšetřování** – představuje etapu seznamování obviněného s výsledky vyšetřování, případně postup po seznámení (např. doplnění materiálu o důkazy navržené obviněným).

Plánování a organizace v počáteční etapě vyšetřování

Podle naléhavosti provedení úkonů a opatření se počáteční vyšetřovací situace dělí na dvě skupiny.

Situace vyžadující okamžitou reakci orgánů policie (např. telefonická oznámení o uložení nástražného výbušného systému, výbuchu, průmyslové havárie, požáru, dopravní nehodě, trestné činnosti, kdy je předpoklad zadržení pachatele na místě činu nebo existují podmínky pro pronásledování pachatele z místa činu).

Situace, kdy mezi podnětem a provedením počátečních úkonů již uplynula určitá doba (např. osobní nebo písemná oznámení o trestné činnosti spáchané v minulosti).

Úkoly řešené v počáteční etapě vyšetřování, zpravidla vyžadují **rychlé provedení stanovených úkonů a opatření, z nichž většina má neodkladný prověřovací a zajišťovací charakter**. V řadě případů je třeba úkony a opatření provádět současně za využití speciálních sil a prostředků, které mají k dispozici jednotlivé policejní služby.

V situacích vyžadujících rychlou reakci policejních orgánů převažuje nad plánovanou činností činnost organizační, založena na **typových plánech činností**, typových verzích, zkušenostech a schopnostech řídicího pracovníka. Až po provedení všech úkonů a opatření tzv. **prvního zásahu na místě činu** (viz kapitola Ohledání místa činu) se vytvoří prostor pro řádné plánování, založené na vyhodnocení výsledků prvního zásahu na místě činu a dalších získaných informacích. Tehdy se přechází od práce s typovými verzemi k vytyčení konkrétních reálných kriminalistických verzí.

Proces plánování a organizace činnosti je **významně ovlivněn výsledky prvního zásahu**. Podařilo-li se při prvním zásahu zajistit důkazy nasvědčující tomu, že se skutek stal, že je trestným činem a že čin spáchala konkrétní osoba, přechází vyšetřování do druhé etapy. V případě, že zjištěné skutečnosti nenasvědčují tomu, že se stal trestný čin, nebo že byl spáchán konkrétní osobou, přijímají se rozhodnutí o vyřízení věci před zahájením trestního stíhání. Pokud však hodnocení výsledků prvního zásahu na místě činu neumožňuje takové konstatování, pokračuje další prověřování oznámení. V těchto případech je proces plánování determinován zejména informační neurčitostí podnětů, časovým a informačním deficitem, obsahem kriminalistických evidencí a sbírek, silami a prostředky, které jsou k dispozici.

Úspěch počáteční etapy vyšetřování ve značné míře závisí na rychlosti a včasnosti provedení počátečních neodkladných kriminalistických úkonů a opatření. Je třeba vybírat priority zajišťovacích úkonů a opatření, aby nedošlo ke znehodnocení informací obsažených ve stopách. Doporučuje se utajovat provedení prověřovacích úkonů a jejich výsledků, aby se zabránilo ničení informací před jejich zprocesněním.

Plánování a organizace v následné etapě vyšetřování

Plánování v následné etapě vyšetřování spočívá v dalším získávání důkazů a ve zkoumání, prověrce a hodnocení již získaných důkazů. Proto se také tato etapa někdy nazývá jako etapa rozvinutého dokazování. Uskutečňuje se **s cílem usvědčení nebo vyvinění obviněného, zjištění všech účastníků spáchaného trestného činu, vyjasnění příčin a podmínek, které vedly, nebo umožnily spáchání trestného činu.**

Podstatný vliv na proces plánování a organizace v následné etapě vyšetřování má **trestní zákon** (určuje předmět a meze dokazování), **trestní řád** (určuje důkazní prostředky, lhůty) a **postoje, které zaujme obviněný** (přiznává nebo odmítá vznesené obvinění).

Základní směr plánování a organizace vyšetřování vyplývá z kriminalistických verzí stanovených po vyhodnocení materiálu získaného v počáteční etapě vyšetřování. **Plánované vyšetřovací úkony je nutné směřovat k procesnímu získání faktů potvrzujících nebo vyvracejících nutné nebo možné důsledky vyvozené z jednotlivých kriminalistických verzí.**

Jakmile výsledky vyšetřování umožňují vyloučení všech vyšetřovacích verzí až na jedinou a potvrzují pravdivost zbývajících verzí, přechází vyšetřování do další závěrečné etapy.

Plánování a organizace v závěrečné etapě vyšetřování

V plánu závěrečné etapy vyšetřování se musí vždy objevit úkony požadované trestním řádem, jako je seznámení obviněného a jeho obhájce s výsledky vyšetřování.

Lze předpokládat, že ze strany uvedených osob budou podány žádosti a návrhy různého druhu. Proto je třeba v plánu počítat s přiměřenou dobou pro provedení a splnění odůvodněných žádostí a návrhů. Dále s časem pro opakované seznámení obviněného a jeho obhájce s materiály shromážděnými po provedení doplňujících vyšetřovacích úkonů. Rovněž je potřebné ponechat v plánu určitou časovou rezervu na zpracování návrhu na konečné opatření, případně jiné meritorní rozhodnutí.

Plánování a organizace jednotlivých úkonů

Rozsah, obsah a forma plánování jednotlivých úkonů a opatření jsou určeny jednak druhem úkonu a jeho naléhavostí, a jednak složitostí případu i složitostí samotného úkonu.

Plánování a organizace jednotlivých úkonů zahrnuje:

- ✓ volbu konkrétního úkonu pro řešení úlohy vyplývající z vyšetřovací situace,
- ✓ vymezení konkrétního cíle úkonu a okruhu otázek, které je třeba řešit,
- ✓ zjištění doplňujících informací o okolnostech, které mohou mít podstatný vliv na průběh úkonu a volbu taktických postupů (např. k charakteristice osoby nebo objektu),
- ✓ určení přesného času a místa provedení plánovaného úkonu,
- ✓ volbu taktických postupů provedení úkonu,
- ✓ určení osob, které se musí nebo mohou úkonu zúčastnit,
- ✓ volbu kriminalistickotechnických a jiných prostředků potřebných k provedení úkonu,
- ✓ určení času, místa a obsahu instruktáže vybraných účastníků úkonu.

Formy plánování a organizace vyšetřování

Forma vypracování plánu vyšetřování není přísně stanovena. Orgány činné v trestním řízení mají k dispozici různé formuláře plánů, aby mohly zvolit pro konkrétní případ náležitou formu a nemusely se zdržovat s jejich vypracováním. V úvodu každého plánu vyšetřování je uveden údaj o trestní věci, které se plán týká, kde jsou stručně podchyceny okolnosti zjištěné před jeho zpracováním.

Plány vyšetřování se mohou vypracovat podle:

- ✓ vyšetřovacích verzí,
- ✓ skutků trestné činnosti,
- ✓ osob, které jsou trestně stíhány.

Písemnou formou zpracovaný plán vyšetřování umožňuje přesné zachycení prací, které se mají provést s určením konkrétní odpovědnosti a stanovení lhůt pro jejich provedení. V některých případech je vhodné do plánu vyšetřování zahrnout i opatření k zapojení dalších sil a prostředků jednotlivých policejních služeb.

SHRNUTÍ

Kriminalistické verze i plánování a organizování vyšetřování patří do strukturálních metod kriminalistické taktiky. Představují základní a nosnou problematikou kriminalistické taktiky, protože zajišťují koordinaci celé kriminalistickotaktické činnosti v jednotný celek, cílevědomě zaměřený k vysoce efektivnímu, objektivnímu, rychlému a hospodárnému boji s trestnou činností.

Kontrolní otázky

1. Objasněte pojem a podstatu kriminalistických verzí.
2. Jak můžeme dělit kriminalistické verze?
3. Charakterizujte proces tvorby kriminalistických verzí.
4. Co je cílem prověřování kriminalistických verzí?
5. Jaká je podstata plánování a organizace vyšetřování?
6. V které etapě vyšetřování se pracuje s typovými verzemi?

Použitá literatura

- Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.
- Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.
- Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.
- Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.
- Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Kriminalistická taktika je?

- a) nedělitelnou součástí kriminologie
- b) nedělitelnou součástí kriminalistiky**
- c) kriminalistickou metodou
- d) metodikou vyšetřování

2. Mezi kriminalistickotaktické metody nepatří?

- a) portrétní identifikace**
- b) prověrka výpovědi na místě
- c) rekognice
- d) rekonstrukce

3. Kriminalistické verze jsou?

- a) dílčí kriminalistickotaktickou metodou
- b) kriminalistickotaktickým postupem
- c) strukturální kriminalistickotaktickou metodou**
- d) kriminalistickotaktickou operací

4. Které kriminalistickotaktické metody jsou uvedeny v 3. oddílu V. hlavy trestního řádu. (Některé zvláštní způsoby dokazování)?

- a) výslech, konfrontace, rekognice, rekonstrukce, vyšetřovací pokus
- b) výslech, konfrontace, prověrka výpovědi, kriminalistický experiment
- c) výslech, konfrontace, rekognice, rekonstrukce, kriminalistický experiment

d) konfrontace, rekognice, prověrka výpovědi na místě, rekonstrukce, vyšetřovací pokus

5. V procesu tvorby kriminalistických verzí je vytýčení verze etapou?

- a) první
- b) druhou
- c) třetí**
- d) čtvrtou

6. V které etapě při plánování a organizování vyšetřování se využívá typových verzí?

- a) v počáteční etapě vyšetřování**
- b) v následné etapě vyšetřování
- c) v závěrečné etapě vyšetřování
- d) v žádné

21 VYUŽITÍ ZNALCŮ A ODBORNÍKŮ V KRIMINALISTICKÉ PRAXI

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Vysvětlit podstatu a význam využití znalců a odborníků v kriminalistické praxi
- ✓ Objasnit formy využití znalců a odborníků v kriminalistické praxi

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o možnostech využívání odborníků a znalců v kriminalistické praxi
- ✓ Znalosti o právní úpravě znalecké činnosti

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Rozlišovat postavení odborníka, konzultanta a soudního znalce
- ✓ Charakterizovat znalecký posudek a odborné vyjádření

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Soudní znalec, expert, odborník, konzultant, znalecká činnost, znalecký posudek, odborné vyjádření.

PRŮVODCE KAPITOLOU

21.1 Pojem, podstata a formy využití odborných znalostí v kriminalistice

Využívání znalostí, schopností a zručnosti odborníků a znalců při objasňování kriminalisticky relevantních událostí je samostatná a specifická metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v systému úkonů a operací souvisejících s odhalením a objasněním kriminalisticky relevantních skutečností za využití odborných znalostí a metod z oblastí vědy, techniky, umění a řemesel.

Jedná se o všechny formy využití odborných znalostí v procesu objasňování kriminalisticky relevantní události, zejména:

1. Formy využití odborných znalostí přímo uvedené v trestním řádu (mimo tzv. „Pomocné osoby“ jejichž postavení vymezuje druhý oddíl druhé hlavy trestního řádu).

Ustanovení § 102 odst. 1:

Přibrání pedagoga nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže k výsledku osoby mladší 15 let.

Ustanovení § 105 odst. 1:

Je-li třeba odborných znalostí k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení vyžádání orgán činný v trestním řízení:

- a) odborné vyjádření,
- b) nebo přibere znalce (znalecký posudek).

Ustanovení § 105 odst. 4:

Přibrání dvou znalců jde-li o objasnění skutečnosti zvláště důležité nebo k pitvě mrtvoly.

Ustanovení § 110 odst. 1:

Přibrání vědeckého ústavu, vysoké školy, státního orgánu nebo instituce specializované na znaleckou činnost k podání znaleckého posudku nebo přezkoumání posudku ve výjimečných, zvláště obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení.

Ustanovení § 113 odst. 1:

Přibrání znalce k ohledání.

Ustanovení § 114 odst. 1:

Přibrání lékaře k prohlídce těla osoby.

Ustanovení § 114 odst. 2:

Přibrání lékaře nebo zdravotnického pracovníka k odběru krve nebo jiného potřebného úkonu.

Ustanovení § 115 odst. 1, 2:

Prohlídka a pitva mrtvoly a její exhumace.

Ustanovení § 116 odst. 1:

Přibrání znalce z oboru psychiatrie ke zkoumání duševního stavu obviněného.

Ustanovení § 116 odst. 2:

Nařízení zkoumání duševního stavu obviněného pozorováním ve zdravotnickém ústavu nebo ve zvláštním oddělení nápravného zařízení.

Ustanovení § 118:

Přibrání znalce k vyšetření duševního stavu svědka.

Ustanovení § 157 odst. 3:

Využití odborné pomoci konzultanta, který má znalosti ze speciálního oboru.

2. Ostatní formy využití odborných znalostí, které nejsou přímo uvedeny v trestním řádu:

a) odborník přibraný k objasňování za účelem zjištění a zajištění stop, případně k složitější technické dokumentaci (např. dokumentaci procesních úkonů, kriminalistického zkoumání, kde se často využívá kriminalistický technik nebo kriminalistický expert),

b) odborník přibraný k předběžnému zkoumání důkazů před vlastním znaleckým zkoumáním za účelem posouzení, zda určitý důkaz obsahuje znaky relevantní pro znalecké zkoumání (např. soudní lékař, kriminalistický expert). Do této skupiny řadíme i tzv. předběžná vyjádření poskytovaná kriminalistickými experty zejména v rámci prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.

Při využívání odborných znalostí se používá pojmů:

Znalecká činnost – činnost upravena zákonem o znalcích a tlumočnících č. 36/1967 Sb. a prováděcí vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Znalecký úkon - dílčí výkon jako součást znalecké činnosti. Část pracovní operace znalce.

Znalecké (odborné) zkoumání – cílevědomé a systematické studium konkrétních objektů za použití odborných znalostí a odborných metod poznání. Představuje jednu ze základních etap procesu utváření znaleckého důkazu, kdy dochází k vydělování informací obsažených v kriminalistických stopách a jiných kriminalisticky relevantních objektech za využití odborných znalostí z oblasti vědy, techniky, umění a řemesel.

Důkaz posudkem znalce (znalecký důkaz) je jedním z důkazních prostředků (§ 89 odst. 2 trestního řádu). Procesní aspekty opatření a zajištění důkazu znalcem obsahuje trestní řád v § 105 – 111.

21.2 Znalecké zkoumání

Znalecké zkoumání v procesu objasňování kriminalisticky relevantní události je samostatnou a specifickou metodou kriminalistické činnosti, spočívající v souhrnu úkonů, jejichž cílem je objasnění kriminalisticky relevantní skutečnosti ve formě znaleckého posudku nebo odborného vyjádření. Nezahrnuje pouze samotné znalecké zkoumání ani pouze znalecký posudek, ale je to **proces utváření znaleckého důkazu, probíhající ve třech etapách:**

1) **Příprava a nařízení znaleckého zkoumání** – systém úkolů a operací směřující k vytvoření předpokladů pro objektivní a úplné znalecké zkoumání v následné etapě, jakož i předpokladů pro etapu hodnocení a využití znaleckého posudku orgánem činným v trestním řízení. Zahrnuje tyto činnosti:

- ✓ zajištění, shromáždění a dokumentace materiálů potřebných k provedení znaleckého zkoumání;
- ✓ vymezení předmětu znaleckého zkoumání a výběr znalce;
- ✓ sestavení a formulace úkolů (otázek) pro znalce;
- ✓ nařízení (dožádání) znaleckého zkoumání;
- ✓ další spolupráce se znalcem.

2) **Vlastní znalecké zkoumání** – cílevědomé a systematické studium konkrétních objektů za použití odborných znalostí a odborných metod poznání, při kterém dochází k vydělování informací obsažených v kriminalistických stopách a jiných kriminalisticky relevantních objektech za využití odborných znalostí z oblasti

vědy, techniky, umění a řemesel. Jedná se o jednotný proces, který prochází následujícími stadii:

a) Přípravné (vstupní) stadium – znalec se seznamuje s předloženými materiály, ujasňuje si otázky, které bude řešit, určuje metody, prostředky a postupy zkoumání i posloupnost jejich použití na základě ohledání objektů zkoumání a studia ostatních materiálů, které má k dispozici, dokumentuje stav objektů předaných ke zkoumání, eventuálně může požádat o doplnění informací.

b) Analyticko-syntetické stadium – znalec podrobuje detailnímu zkoumání jednotlivé objekty, jejich vlastnosti a znaky. Jsou využívány především speciální a specifické metody a prostředky daného oboru zkoumání společně s metodami logického myšlení. Současně se dokumentuje průběh a výsledky zkoumání. Výsledkem analytického stadia je určení obecných, zvláštních a specifických vlastností a znaků zkoumaných objektů. Po ukončení analytického stadia hodnotí znalec dosažené výsledky jednotlivých, dílčích zkoumání a jejich syntézou dochází k postižení celkových souvislostí.

c) Stadium vyvozování závěrů – představuje závěrečné (vrcholné) stadium znaleckého zkoumání. Jde o složitý, postupně se uskutečňující myšlenkový proces, v němž je nutné se často vracet k analyticko-systematickému stadiu, výsledkům dílčího zkoumání, ke studiu předložených materiálů s cílem přezkoumání či doplnění faktů svědčících o pravdivosti vytýčených hypotéz. Znalec srovnává a vzájemně hodnotí výsledky dílčích zkoumání a z nich vyvozené dílčí závěry. Po nabytí vnitřního přesvědčení o pravdivosti vytýčených hypotéz formuluje znalec odpovědi na položené otázky. Odpovědi musí být jasné, srozumitelné, nepřipouštějící dvojí výklad, a pokud to výsledky zkoumání dovolují, má být závěr formulován jako kategorický soud; v ostatních případech jako pravděpodobný. Průběh a výsledky znaleckého zkoumání jsou obsaženy ve **znaleckém posudku** (odborném vyjádření), který je slovním popisem činnosti znalce. Jeho sestavení provádí znalec osobně a podává jej zpravidla v písemné formě, výjimečně ústně do protokolu.

3) Hodnocení a využití výsledků znaleckého zkoumání - výsledky znaleckého zkoumání mohou být použity jen na základě jejich objektivitu, přesnosti a konkrétnosti vylučující jakékoliv pochybnosti o způsobu, jakým byly získány,

o správnosti postupu znalce v průběhu zkoumání a o jím použitých metodách a prostředcích. Proto ještě před vlastním využitím výsledků znaleckého zkoumání v procesu dokazování je orgán činný v trestním řízení povinen hodnotit jak vlastní závěry znalce, tak i jeho postup, jímž k závěrům dospěl. Toto hodnocení se provádí nepřímo, zprostředkovaně hodnocením formální a obsahové stránky znaleckého posudku. Hodnocení formální stránky znamená zjistit a zabezpečit formální bezchybnost znaleckého posudku. Zejména se musí hodnotit, zda byly dodrženy veškeré zákonné požadavky kladené na znalecké zkoumání a zdali splňuje znalecký posudek všechny náležitosti předepsané zákonem (např. zda byl posudek zpracován kompetentním znalcem, zda nebyly důvody pro vyloučení znalce, zda byl znalec přibrán zákonným způsobem, zda byl náležitě poučen apod.) Z obsahového hlediska se musí hodnotit zejména zda:

- ✓ byly znalci předloženy dostačující materiály;
- ✓ byly podrobeny zkoumání všechny zaslané objekty, a zda nedošlo k jejich záměně;
- ✓ znalec použil vhodné metody a postupy, jejich vědeckost a způsob aplikace;
- ✓ závěry učiněné znalcem vycházejí z použitých metod a postupů;
- ✓ závěry znaleckého posudku nejsou v rozporu s výsledky dílčích zkoumání;
- ✓ závěry znaleckého posudku jsou v souladu, doplňují je, nebo jsou v rozporu s ostatními důkazy;
- ✓ zda zkoumáním byly odhaleny nové vztahy, dosud neznámé informace, jejich důkazní význam a možnosti využití.

Nejčastější problémy jsou při hodnocení použitých vědeckých metod, protože orgán činný v trestním řízení nemůže mít dostatečné poznatky z různých oblastí vědy, techniky, umění a řemesel. V těchto případech se využívá možnosti výslechu znalce nebo konzultací s odborníky příslušné specializace.

Znalecké zkoumání lze dělit podle různých kritérií dělení:

a) podle druhu použitých odborných znalostí v příslušném odvětví vědy, techniky, umění a řemesel:

- ✓ znalecké zkoumání z oboru kriminalistika,
- ✓ znalecké zkoumání z oborů forenzních disciplín,
- ✓ znalecké zkoumání ostatních oborů vědy, techniky, umění a řemesel;

b) podle skladby použitých odborných znalostí

- ✓ jednooborové znalecké zkoumání,
- ✓ víceoborová (komplexní) znalecká zkoumání;

c) podle počtu přibraných znalců

- ✓ jedním znalcem provedené znalecké zkoumání,
- ✓ dvěma znalci provedené znalecké zkoumání (§ 105 odst. 4 TrŘ);

d) podle posloupnosti

- ✓ prvotní znalecké zkoumání,
- ✓ doplňující znalecké zkoumání,
- ✓ opakované (revizní) znalecké zkoumání.

21.3 Znalecký posudek, odborné vyjádření, znalec, expert

Znalecký posudek je jako výsledek znaleckého zkoumání důkazním prostředkem upraveným trestním řádem. Znalecký posudek je tedy zvláštním, samostatným druhem důkazu, který však nemá v poměru k ostatním druhům důkazů privilegované postavení. Znalecký posudek má zachycovat ve stručné formě celý průběh a výsledky zkoumání. Jeho sestavení podává znalec osobně v písemné formě, výjimečně ústně do protokolu. Náležitosti znaleckého posudku jsou stanoveny obecně v § 13 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících a podrobněji v ustanovení § 13 prováděcí vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Znalecký posudek se skládá z těchto částí:

a) Záhlaví - údaje o osobě znalce (znalecké instituce), označení orgánu, který znalecké zkoumání nařídil, číslo jednací (ČTS), místo a datum sepsání znaleckého posudku, počet listů, přílohy, výtisk číslo, pojmenování znaleckého posudku.

b) Úvod zkrácené údaje převzaté z usnesení (dožádání), stručný popis skutku, materiály předložené ke zkoumání (stopy, srovnávací materiály), doslova se odcitují úkoly (otázky) uložené znalci. Dále se zde uvádějí i dodatečně vyžádané informace a skutečnosti, zda byl znalec přibrán k jiným procesním úkonům, zda bylo vyžádáno dílčí zkoumání u jiného znalce a s jakým výsledkem, zda byl přibrán konzultant apod.

c) Nález - detailně se popíše zkoumané objekty a uvede postup a výsledky zkoumání s označením použitých metod a prostředků. Poznámá se přitom, zda došlo k poškození nebo zničení zkoumaných objektů. Pokud si znalec opatřuje sám srovnávací vzorky nebo je vyhotovuje, popisuje způsoby, jakými je opatřil. Hlavní náplní této části posudku je popis faktů, které znalec při zkoumání zjistil. Průběh a výsledky zkoumání dokumentuje různými fixačními prostředky s ohledem na jejich důkazní význam. Je-li třeba, uvede i vědecká východiska, která vysvětlují základní vztahové otázky mající význam pro posouzení výsledků zkoumání.

d) Závěr - obsahuje znalcova zjištění ve formě odpovědi na zadané úkoly (otázky). Text závěru se formuluje tak, že musí být zřejmé, zda určitý jev se konstatuje v poloze jistoty nebo jen pravděpodobnosti. Uvede se i vylučující nebo podmíněný závěr a čím je podmíněn. Výslovně musí být uvedeno, na které otázky nelze odpovědět, nebo že závěr nelze učinit.

e) Data a podpisy znalce - písemný znalecký posudek musí být znalcem podepsán a opatřen kulatým úředním razítkem znalce. Znalec zapsaný v seznamu znalců a tlumočnicků musí znalecký posudek opatřit znaleckou doložkou.

f) Přílohy - součástí znaleckého posudku je rovněž dokumentace pořizená znalcem, která slouží k bližšímu osvětlení postupu znaleckého zkoumání, ilustruje průběh jednotlivých etap, použitých metod a názorně demonstuje výsledky zkoumání.

Znalecký posudek se prošíje, zapečetí a opatří kulatým úředním razítkem znalce. Zpravidla se vyhotovuje trojmo. Dvě vyhotovení se zasílají dožadujícímu orgánu a třetí si zakládá do archívu znalec.

Prostředkem sice odchylným od znaleckého posudku, majícím však **rovněž důkazní povahu, je odborné vyjádření nebo i potvrzení**. Právní povahu potvrzení nebo odborného vyjádření trestní řád neuvádí. Teorií trestního práva jsou považovány za **listinné důkazy** (viz § 112 trestního řádu).

Odborné vyjádření jako výsledek odborného zkoumání je také důkazním prostředkem upraveným trestním řádem (První věta § 105 odst. 1 trestního řádu). Na rozdíl od znaleckého posudku jej **nemusí vypracovat soudní znalec**, ale postačí příslušný odborník, o jehož odborných kvalitách nejsou pochybnosti.

Odborné vyjádření obsahuje zpravidla jen stručný úvod, výstižný závěr, data a podpis zpracovatele. Nepopisují se použité metody a prostředky ani se nedokumentují postupy či závěry zkoumání. V praxi se často vyskytuje mylná představa, že pokud se vyžádá odborné vyjádření místo znaleckého posudku, je znalecké zkoumání

jednodušší, levnější a rychlejší. Podle formy dokumentu o znaleckém zkoumání nelze stanovit složitost samotného znaleckého zkoumání.

Potvrzení není výsledkem zkoumání, ale jde o odborné dokladování určitých skutečností nebo stavu objektivně zjištěného (např. opis chorobopisu, odběr biologického materiálu, odhad hodnoty odcizené věci apod.).

Znalec – je osoba se speciálními odbornými znalostmi, jmenovaná ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu, která složila znalecký slib a je zapsána v seznamu znalců a tlumočnicků a splňuje i další zákonné podmínky. Jde o odborníka v určitém oboru, jenž je přibrán rozhodnutím příslušného státního orgánu (v trestním řízení rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení), aby objasnil důležité skutečnosti, k jejichž objasnění se vyžaduje odborných znalostí. V teorii trestního práva je zdůrazňováno, že se jedná o osobu rozdílnou od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení.

Funkci znalce mohou vykonávat zásadně jen:

- ✓ znalci zapsaní do seznamu znalců,
- ✓ ústavy nebo jiná pracoviště specializovaná na znaleckou činnost, zapsané v oddílu I. Seznamu ústavů nebo jiných pracovišť, specializovaných na znaleckou činnost a vědeckých ústavů, vysokých škol a institucí, které lze požádat o podání posudku,
- ✓ vědecké ústavy, vysoké školy a vědecké instituce a státní orgány, zapsané v oddílu II. Seznamu ústavů, které lze požádat o podání posudku ve zvlášť obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení;
- ✓ výjimečně odborně erudovaná osoba přibraná k podání znaleckého posudku **ad hoc** po složení znaleckého slibu v případech, že pro příslušný obor není v Seznamu znalců a tlumočnicků zapsán znalec příslušného oboru nebo nemůže-li znalec zapsaný do seznamu úkon provést anebo by provedení úkonu zapsaným znalcem bylo spojeno s nepřiměřenými náklady či obtížemi.

Expert je odborník, znalec, specialista, který podává vyjádření, posudek o odborné otázce. Takový je překlad latinského výrazu a z toho vychází i pojmy expertiza, odborný, znalecký posudek. V naší kriminalistické literatuře se tento termín objevuje od konce 50. let s překladem sovětských učebnic kriminalistiky. Trestněprocesní terminologie však tento termín nepřevzala a zůstala u pojmu znalec. V žádném případě nelze ztotožňovat pojem znalec s pojmem expert. Dříve se v kriminalistické terminologii používalo označení **kriminalistický expert** k označení pracovníka instituce specializované na kriminalistickou expertizu (OKTE, KÚP). Posupně se od tohoto označení upouští a nahrazuje pojmem **kriminalistický znalec**.

SHRNUTÍ

Při odhalování, objasňování a vyšetřování trestných činů jsou mnohé kriminalisticky relevantní informace obsažené ve stopách pro orgány činné v trestním řízení nesrozumitelné. K jejich pochopení a využití je třeba aplikovat specifické metody, prostředky a znalosti z oblastí vědy, techniky, umění nebo řemesel. Těmito specifickými znalostmi a dovednostmi disponuje omezený okruh odborníků a znalců. Teprve jejich prostřednictvím získáváme kriminalisticky relevantní informace použitelné jako důkaz v trestním řízení.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Co rozumíme pod pojmem využívání znalostí, schopností a zručností odborníků a znalců při objasňování kriminalisticky relevantní události?
2. Charakterizujte znalecké zkoumání a jeho jednotlivé fáze.
3. Jaké náležitosti má znalecký posudek a jaké odborné vyjádření?

Použitá literatura

Chmelík, J. a kol. (2005) Místo činu a znalecké dokazování, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

Vichlenda, M., Veselý, J. (2004) Základy kriminalistiky, Ostrava, PdF OU.

22 OHLEDÁNÍ MÍSTA ČINU

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Definovat místo činu a rozlišovat místo činu v užším a širším pojetí
- ✓ Vysvětlit význam ohledání místa činu

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o úkonech prvního zásahu na místě činu
- ✓ Znalosti o taktice ohledání místa činu

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat druhy ohledání
- ✓ Rozebrat dokumentaci průběhu a výsledků ohledání

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Místo činu, místo kriminalisticky relevantní události, místo trestného činu, zajištění místa činu, ohledání, druhy ohledání, ohledání místa činu, dokumentace průběhu a výsledků ohledání místa činu.

PRŮVODCE KAPITOLOU

22.1 Pojem, podstata a význam místa činu

Místem činu z kriminalistického hlediska rozumíme určitý územní prostor, objekt nebo místnost, kde došlo k vyšetřované události, i každé jiné místo, které je v příčinné souvislosti s touto událostí.

Z tohoto hlediska místo činu dělíme na:

- a) Místo činu v **užším slova smyslu** – místo, kde trestná činnost pachatele byla dokonána (např. místo, kde došlo ke znásilnění, vraždě, vloupání).
- b) Místo činu v **širším slova smyslu** – všechna místa, kde pachatel vykonal cokoli, co je v příčinné souvislosti s vyšetřovaným případem (např. místo, kde upravoval nástroje, čekal na oběť, odhodil zbraň, zahrabal mrtvolu, ukryl kořist apod.).

Toto dvojí pojetí má svůj kriminalistický význam, neboť pokud bychom se zaměřili pouze na místo dokonání činu a ne na místa s tímto činem příčinně souvisejícími, nemohli bychom mnohdy trestný čin spolehlivě objasnit a pachatele usvědčit.

V obytném domě došlo k trestnému činu znásilnění, při kterém si pachatel nejprve vytipoval oběť před vstupními dveřmi do domu, po té jel s obětí výtahem do sklepa, kde oběť znásilnil. Pak jel s obětí do jejího bytu, kde oběť přinutil, aby se umyla, sám učinil totéž a potom z bytu odešel. Oběť se za ním dívala a všimla si, že odhodil nějaký předmět do křoví. Uveďte, co budete považovat za místo činu v užším a co v širším smyslu.

Používaným synonymem **místa činu** je pojem **kriminalisticky relevantní událost**. Jedná se o významově širší pojem, než je pojem **místo trestného činu**, protože policejní orgány musí prověřovat i události, kdy zpočátku není zřejmé, zda se jedná o trestný čin nebo ne (např. místo náhlého úmrtí, sebevraždy, požáru apod.).

Místo činu představuje zobrazení následků určité kriminalisticky relevantní události. Je vnější formou projevu obsahu této události. **Význam místa činu** spočívá především v tom, že:

- ✓ je mnohdy jediným zdrojem informací o spáchaném trestném činu a pachateli,
- ✓ na místě činu lze zjistit nejdůležitější okolnosti potřebné pro objasnění skutkové podstaty trestného činu,
- ✓ na místě činu nacházíme stopy a jiné kriminalisticky relevantní informace, které slouží k objasnění události a usvědčení pachatele,
- ✓ je výchozí základnou pro pátrání po pachateli a odcizených věcech,
- ✓ místo činu dává odpověď na 7 základních kriminalistických otázek a tam, kde odpověď nenalezneme, se vytvářejí kriminalistické verze.

Včasné zajištění místa činu, jeho správné ohledání, zajištění stop a dalších důkazů je velmi odpovědný úkol, který vyžaduje dokonalou organizaci práce, odbornou přípravu a přesné dodržování směrnic a instrukcí. Každá chyba nebo nedostatek v práci na místě činu má za následek vážné narušení dalších činností a mnohdy nelze již chybu napravit – neobjasněný trestný čin.

Na místě činu je zakázáno jíst, pít, kouřit, používat toaletu, odkládat věci či chovat se způsobem ohrožujícím řádné vyhledání a zajištění stop.

22.2 Zajištění místa činu

Policista, který se dostaví na místo činu jako první, je povinen provést jeho zajištění. **Zajištěním** rozumíme **provedení prvotních neodkladných úkonů**

a opatření, které jsou zpravidla označovány jako **úkony prvního zásahu na místě činu**:

a) Předběžná prohlídka – účelem je získání základních informací o situaci na místě činu (o jakou událost se jedná, je-li trestným činem a jakým, není-li trestný čin předstírán, následky události atd.). Podle situace na místě činu musí policista rozhodnout o potřebě zdravotní, požární, technické či jiné pomoci. Předběžná prohlídka se provádí pouze vizuálně. To znamená, že se na nic nesahá, nic se nepřemisťuje, neohledává (ruce do kapes). Pokud to není nezbytné, nevstupuje se na místo činu. V případě, že musíme vstoupit na místo činu, volíme místa, kde nelze předpokládat stopy pachatele. Tuto jedinou přístupovou cestu předem prohlédneme a po stejné cestě se vracíme.

b) Opatření k zabránění škodlivých následků – je souhrn takových opatření na místě činu, která směřují k zabránění dokonání trestného činu nebo jeho pokračování, poskytnutí první pomoci zraněným osobám a zabezpečení lékařského ošetření, laické ověření smrti osob a lékařem úředně konstatované úmrtí, zabezpečení ochrany objektu (uzavření plynu, vody, vypnutí elektrického proudu), zajištění veřejného pořádku apod.

c) Pronásledování pachatele – bezprostřední pronásledování osoby podezřelé ze spáchání trestného činu a její zadržení podle § 76 odst. 2 trestního řádu. Přichází v úvahu tehdy, je-li osoba přistižena přímo na místě při páčání trestné činnosti nebo je přistižena za okolností, které nasvědčují její účasti na trestném činu. Před pronásledováním je třeba vždy zvážit, zda je policista schopen pachatele dopadnout a úspěšně dokončit služební zákrok. Pokud není schopen pachatele dopadnout, je nutné organizovat pronásledování.

d) Provedení uzávěry místa činu – účelem je zabránění vstupu nepovolaným osobám, poškození stop a ochrana majetku poškozených. Za nepovolané osoby považujeme všechny osoby, které se nepodílí na zajištění a ohledání místa činu. Je-li místo činu v objektu, postaví se uniformovaný policista před vstup a nepovolanou osobu nepustí dovnitř. Horší je situace v terénu, kde není místo činu ohraničené a sami si musíme určit, co pro nás místo činu bude a co ne. Platí zásada, že raději zabereme místa více než méně, protože zúžit můžeme vždy, ale rozšířit místo je problematické.

Pro ohraničení lze použít různé zátarasy a vyznačovací pás s nápisem „POLICIE - VSTUP ZAKÁZÁN“.

e) **Ochrana a předběžné zajištění stop a věcí** – v této fázi práce na místě činu se stopy nevyhledávají, ale chrání se před poškozením, zničením, případně odcizením. Ochrana spočívá především v rychlé uzávěře místa činu, zabránění negativnímu působení klimatických podmínek a nesprávnému pohybu osob na místě činu.

f) **Zjištění a zajištění svědků** – účelem je zjistit pokud možno všechny osoby, které mohou podat informace o době spáchání skutku, o průběhu události, o osobě pachatele, jeho popisu a další informace, které povedou k jeho odhalení a zadržení.

g) **Splnění povinnosti hlásné služby** – policisté musí oznámit dozorčímu, případně operačnímu důstojníkovi, co na místě činu zjistili a jaké úkony či opatření provedli. Dále se řídí pokyny dozorčího.

Při zajištění místa činu je potřeba si uvědomit, že každý případ je svým způsobem specifický a nelze tedy zpracovat univerzální a neměnný návod, jak v které situaci postupovat. Proto si musí policista upravit vlastní postup podle dané situace a vlastních možností, přitom prvořadou prioritou mají opatření na ochranu života a zdraví osob.

22.3 Ohledání

Ohledání – je kriminalistická metoda, kterou se na základě bezprostředního pozorování zjišťuje, zkoumá, hodnotí a podchycuje materiální situace nebo stav objektů, majících vztah k prověřované události, k jejímu poznání a získání důkazů i dalších informací důležitých pro trestní řízení.

Podstata ohledání spočívá v tom, že policista bezprostředně svými smysly poznává fakta o události a jejím charakteru. **Základní poznávací metodou ohledání je pozorování.** Jde o přímé, bezprostřední a cílevědomé pozorování s využitím všech smyslů, především vizuálního vnímání, a podle potřeby jsou využívány i speciální kriminalistické prostředky. Takové pozorování umožňuje seznámit se všemi prvky situace nebo stavu a vlastnostmi ohledávaných objektů a v kombinaci s dalšími metodami (**srovnáváním, modelováním, analýzou a syntézou, experimentem aj.**) vede k poznání a správnému hodnocení zjištěných skutečností.

Ohledání jako kriminalistická metoda, pokud je uplatněna v souvislosti s trestním řízením, je procesním úkonem (§ 113 TrŘ) a platí jako řádný důkaz v souladu s ustanoveními trestního řádu (§ 89 odst. 2 TrŘ). Na rozdíl od většiny procesních úkonů může být ohledání uskutečněno i před zahájením trestního stíhání.

Při ohledání, stejně jako při využívání ostatních kriminalistických metod, musí být respektovány především zásady obecně závazné pro celou kriminalistickou praxi. Jedná se především o zákonnost, objektivnost, rychlost, hospodárnost, efektivnost. Je však třeba dodržovat i zásady bezprostředně se vztahující k ohledání a těmito **specifickými zásadami ohledání jsou:**

a) Řízení ohledání jediným vedoucím – činnost celé skupiny musí být velmi dobře sladěna, koordinována a organizována tak, aby každý dílčí úkon zapadal do celkové činnosti skupiny, a toho lze dosáhnout jedině jednotným řízením. Proto vždy musí být určen vedoucí skupiny, který je odpovědný za průběh a výsledky ohledání, rozhoduje o činnosti všech policistů ve skupině, koordinuje a kontroluje jí. Ostatní policisté, bez ohledu na funkci a hodnost, jsou mu při ohledání podřízeni.

b) Neodkladnost ohledání – znamená, že ohledání musí být uskutečněno bezprostředně po získání informace o tom, že došlo k události, která má být prověřena. Čas pracuje proti nám. Čím uplyne delší časová lhůta, tím je situace pro ohledání nepříznivější, protože tím více zanikají kriminalistické stopy a vznikají obecné stopy.

c) **Neopakovatelnost ohledání** – ohledání se má provádět tak, aby se nemuselo opakovat. Protože při opakovaném ohledání je situace jiná než u prvotního ohledání (zánik některých kriminalistických stop a vznik stop obecných). Každé opakované ohledání snižuje informační i důkazní hodnotu ohledání jako celku a zpochybňuje výsledky předcházejícího ohledání.

d) **Nezastupitelnost ohledání** – ohledání je podle trestního řádu řádným důkazem, který nelze nahradit žádným jiným procesním úkonem (§ 89 odst. 2, § 113 TrŘ).

Význam ohledání spočívá především v tom, že umožňuje:

- ✓ bezprostřední studium situace, prostředí nebo stavu jednotlivých objektů ke zjištění charakteru a okolností prověřované události,
- ✓ vyhledat, zajistit a vyhodnotit stopy i jiné věcné a listinné důkazy,
- ✓ získat informace pro tvorbu kriminalistických verzí a podklady pro organizaci a plánování operativně pátrací činnosti a vyšetřování,
- ✓ odhalit a usvědčit pachatele prověřované události,
- ✓ odhalit příčiny a podmínky prověřované události.

22.4 Druhy ohledání

Ohledání můžeme rozdělit podle:

- a) posloupnosti,
- b) charakteru ohledávaných objektů,
- c) subjektů ohledání.

Podle postoupnosti rozlišujeme:

- ✓ **Prvotní ohledání** – určitý objekt byl podroben ohledání v téže věci poprvé.
- ✓ **Opakované ohledání** – je druhým nebo dalším ohledáním již alespoň jednou v téže věci ohledaného objektu. Je to sice proti jedné ze specifických zásad ohledání, ale v praxi k tomu dochází, a to buď ze subjektivních důvodů (chyby na straně policistů, nekvalitně provedené ohledání), nebo z objektivních příčin (prvotní ohledání nemohlo být zdárně ukončeno např. pro změnu klimatických podmínek).
- ✓ **Doplňující ohledání** – jsou při něm dodatečně ohledávány předměty nebo části již ohledaných objektů, které v rámci prvotního ohledání nebyly ohledány proto, že byly od objektu, k němuž patří, odděleny, anebo nebyla známa jejich příslušnost k ohledávanému objektu.

Podle charakteru ohledávaných objektů rozlišujeme:

- ✓ ohledání místa činu;
- ✓ ohledání těla živé osoby;
- ✓ ohledání mrtvoly;
- ✓ ohledání zvířat;
- ✓ ohledání předmětů;
- ✓ ohledání dokumentů;
- ✓ ohledání výpočetní techniky;
- ✓ ohledání stop;
- ✓ ohledání míst, která nejsou místem činu.

Většina z uvedených druhů ohledání se provádí často najednou v komplexu, tedy jako součást jednoho úkonu. Např. při ohledání místa činu se kromě vlastní situace na místě činu ohledávají také předměty, stopy, mrtvola atd.

Subjekty ohledání

Obecně podle trestního řádu může ohledání provést jakýkoliv orgán činný v trestním řízení - jak jednotlivec, tak skupina. Nejčastěji v praxi provádějí ohledání k tomu speciálně vytvořené týmy, **tzv. výjezdové skupiny**.

1. Skupina dokumentace – je zřizována k plnění úkolů v trestním řízení na základních útvarch PČR s vysokým nápadem trestné činnosti rozhodnutím vedoucího základního útvaru. Skupina dokumentace zabezpečuje zejména příjem a evidování trestních oznámení, výjezdy na místa činů, zajištění a ohledání míst činů včetně vyhledání a zajištění daktyloskopických, trasologických, mechanoskopických a biologických stop a provedení dokumentace místa činu. Dále provádějí další úkony trestního řízení k objasnění skutkového stavu věci a zjištění pachatele, analýzu trestných činů neznámých pachatelů, typování a prověřování podezřelých osob, zpracovávání statistických a jiných výkazů o trestných činech a rovněž provádějí nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.

2. Výjezdové skupiny Územních odborů KŘ Policie ČR

a) Výjezdové skupiny ad hoc – nejsou předem plánované a slouží jako výpomoc základním útvarům PČR v případech, kdy tyto nemají potřebné materiálně technické vybavení. Složení výjezdové skupiny ad hoc se mění podle druhu a rozsahu trestné činnosti a požadavků základních útvarů Policie ČR. Nejčastěji ji tvoří kriminalistický technik, případně psovod nebo operativec.

b) Stálé výjezdové skupiny ÚO KŘ Policie ČR – tvoří páteř veškerých výjezdů. V rámci teritoria územních odborů (dříve okresů) vyjíždějí na ohledání míst trestných činů se sazbou od 3 do 8 let a na všechny známé pachatele. Výkon služby policistů ve stálých výjezdových skupinách je plánován minimálně 14 dní dopředu. Podle nápadu trestné činnosti je možné zřídit i více stálých výjezdových skupin. Mezi standardní členy patří:

Policejní orgán pověřený vyšetřováním – na místě činu provádí procesní úkony dle trestního řádu. **Operativce - policista SKPV** zařazený na úseku odhalování TČ provádí operativní šetření v nejbližším okolí místa činu s cílem získání dalších informací o prověřované události. Podle způsobu provedení typuje pachatele, vyhledává pachatele a odcizených věcí a podle typu události provádí další operativní opatření. **Kriminalistický technik** – vyhledává a zajišťuje materiální stopy a provádí technickou dokumentaci na místě činu. Zodpovídá za technickou kvalitu prováděných úkonů.

Poznámka: Jeden z těchto policistů je zároveň ustanoven do funkce **vedoucího výjezdové skupiny**. Měl by to být odborně nejschopnější a nejzkušenější policista. V praxi to bývá nejčastěji policejní orgán pověřený vyšetřováním, protože je-li vedoucím výjezdové skupiny někdo jiný, policejní orgán mu v procesních věcech nepodléhá (procesní nezávislost).

Psovod se služebním psem – nevyjíždí na všechny případy, ale jen na ty, kde přichází v úvahu nasazení psa na pachovou stopu. Kromě těchto standardních členů výjezdové skupiny mohou být k ohledání přibráni různí specialisté (§ 158 odst. 3, § 113 TrŘ) jak z řad policie, např. potápěč, pyrotechnik, tak občanů např. soudní lékař, hygienik, vyšetřovatel státního požárního dozoru atd.

3. Výjezdové skupiny krajských ředitelství Policie ČR

V rámci teritoria kraje vyjíždějí na ohledání míst trestných činů se sazbou od 8 let (zvláště závažné úmyslné trestné činy). Složení těchto výjezdových skupin je obdobné jako složení výjezdových skupin Územních odborů KŘ Policie ČR s tím rozdílem, že podle charakteru konkrétního případu je zpravidla ve skupině více specialistů.

22.5 Taktika ohledání místa činu

Taktikou ohledání místa činu rozumíme postup, při kterém musí být zajištěno optimální využití všech metod a prostředků směřujících ke zjištění, zkoumání,

hodnocení a fixaci skutečností důležitých pro objasňování a vyšetřování kriminalisticky relevantní události.

Ohledání místa činu můžeme rozdělit do tří základních fází:

- 1) Orientační ohledání.
- 2) Detailní ohledání.
- 3) Závěr ohledání.

Orientační (statické) ohledání místa činu

Po příjezdu výjezdové skupiny na místo činu informují policisté, kteří místo zajišťovali, vedoucího o situaci a opatřeních, která provedli. Vedoucí výjezdové skupiny ověří získané informace vizuální prohlídkou místa činu. Účelem orientačního ohledání je získat základní přehled o místu, prostoru, objektu, kde bude prováděno ohledání a stanovení nejvhodnějšího způsobu ohledání. Určí se hranice, výchozí místo a posloupnost ohledání (s přihlédnutím na tzv. prioritní úkoly, např. nasazení služebního psa na pachovou stopu, orientační a celkově situační fotografie místa činu).

Detailní (podrobné, dynamické) ohledání místa činu

Detailní ohledání nastupuje poté, co je určen rozsah a způsob ohledání. Policejní orgán pověřený vyšetřováním postupuje společně s kriminalistickým technikem a zvoleným způsobem systematicky ohledávají místo vedle místa. Platí zásada, že zvolený způsob ohledání se nemění, aby se tak předešlo nebezpečí, že některá část místa činu bude při změně způsobu ohledání opomenuta. Vše se ohledává a popisuje ve vzájemných souvislostech. Úkony jednotlivých členů výjezdové skupiny musí na sebe vzájemně navazovat.

Policejní orgán pověřený vyšetřováním slovem popisuje zjištěné skutečnosti a kriminalistický technik doplňuje popis technickou dokumentací. Zvlášť podrobně se musí popisovat zajištěné stopy. Při vyhledání stopy se ke stopě přiloží tabulka s pořadovým číslem, které udává, v jakém pořadí byly jednotlivé stopy zajištěny. Pod

tímto číslem musí být stopa uvedena jak v Protokolu o ohledání (v popisné i závěrečné části), tak ve fotografické, topografické, případně jiné dokumentaci.

Zvláštní pozornost je třeba při ohledání věnovat **tzv. negativním okolnostem**. Za **negativní okolnosti se považují skutečnosti, které byly na místě činu ohledáním zjištěny a které jsou v logickém rozporu s materiální situací na místě činu**. Nejčastěji se jedná o přítomnost takových stop, které jsou ve vzájemném rozporu s celkovou situací na místě činu, nebo naopak nepřítomnost stop na místech, kde by logicky být měly. Zjištění negativních okolností je pro nás signálem, že se může jednat o předstíraný trestný čin nebo o snahu zakrýt jinou závažnější trestnou činnost.

Základní způsoby (postupy) ohledání místa činu

V kriminalistické praxi se odvíjí způsoby ohledání ze dvou základních postupů. Buď se jde „**po cestě pachatele**“ nebo se začíná „**od hlavního předmětu útoku**“. Volba konkrétního způsobu ohledání závisí na mnoha faktorech, např. na charakteru konkrétní vyšetřované události, ohledává-li se v objektu nebo terénu, rozloze místa činu, členitosti terénu, rozmístění stop, přítomnosti mrtvoly na místě činu a dalších okolnostech. Mezi nejběžnější způsoby ohledání místa činu patří:

- ✓ **Koncentrický způsob** – postupuje se po spirále nebo paprsku od okraje (hranic) směrem ke středu místa činu. Je vhodný pro ohledání místností zejména u majetkové kriminality.
- ✓ **Excentrický způsob** – je opakem koncentrického postupu, kdy se ve spirále či paprsku postupuje ze středu k okraji místa činu. Je vhodný pro ohledání míst násilných a mravnostních trestných činů.
- ✓ **Frontální způsob** – vytvoří se rojnice a postupuje se z jedné strany místa činu na druhou. Je vhodný pro ohledání míst v rovném, přehledném terénu.
- ✓ **Kruhový způsob** – je formou frontálního způsobu, kdy konec rojnice je ve středu místa činu a druhý konec opisuje kružnici kolem tohoto středu.

- ✓ **Rajónový způsob** – spočívá v rozdělení místa činu na jednotlivé sektory, ve kterých se provádí ohledání samostatně. Rajónový způsob ohledání je kombinován v sektorech s koncentrickým nebo excentrickým způsobem ohledání. Je vhodný pro ohledání členitého, nepřehledného terénu.

Ohledání místa činu v objektu (místnosti)

Nejdříve se ohledává okolí a přístupové cesty k objektu. Potom místa kudy pachatel vniknul do objektu. Nejčastěji jde o dveře a okna. Po vnějším ohledání a zajištění stop se přikročí k ohledání uvnitř objektu. Před vstupem do objektu se nejprve ohledá podlaha v okolí dveří. V objektu se většinou postupuje po cestě pachatele. Jednotlivé místnosti se ohledávají od dveří a to zpravidla koncentricky, z čehož vyplývá, že ohledání místnosti je ukončeno rovněž u dveří. Ohledává se jedním směrem od stěn ke středu místnosti a na závěr se prohlédne strop. Zvláštní pozornost je třeba věnovat oknům (jejich zajištění) a napadeným předmětům (např. vypáčené skříně, zásuvky apod.). Tímto způsobem se systematicky ohledává celý objekt místo vedle místa, zajišťují se stopy a provádí se dokumentace.

Ohledání místa činu v terénu

V terénu na rozdíl od objektů nemáme místo činu přesně ohraničené. Rozsah místa činu může být od několika metrů až po kilometry. Může se jednat o přehledný terén nebo naopak o členitý, nepřehledný terén. Je také nutné vzít v úvahu fakt, že stopy v terénu mají obecně kratší životnost (klimatické podmínky, volný pohyb v terénu). Také v terénu lze postupovat po cestě pachatele, tj. od místa příchodu na místo činu až po místo odchodu, nebo od hlavního předmětu útoku, např. mrtvoly. Méně rozsáhlá místa se zpravidla ohledávají **koncentrickým nebo excentrickým způsobem**. Rozsáhlejší místa činu v přehledném terénu se ohledávají **frontálním nebo kruhovým způsobem**. Rozsáhlejší místa činu v členitém, nepřehledném terénu se ohledávají **rajónovým způsobem**, kdy se jednotlivé sektory ohledávají samostatně buď koncentrickým, nebo excentrickým způsobem.

Závěr ohledání místa činu

Po skončení detailního ohledání místa činu se provádí kontrola úplnosti ohledání. Kompletuje se dokumentace průběhu a výsledků ohledání, provádí se odebrání srovnávacích materiálů (např. daktyloskopických kontrolních otisků), balení stop a jejich příprava na odeslání. V případě mrtvol se zajišťuje jejich odvoz na soudní lékařství. Zajišťuje se majetek poškozených osob a zabezpečují se objekty proti vniknutí nepovolaných osob, případně k opakovanému ohledání.

Informace důležité pro další objasňování se předávají policejnímu orgánu k dalším opatřením (např. popis pachatele, markanty odcizených věcí apod.). Je-li ohledání místa činu ukončeno a jeho výsledky vyhodnoceny, může vedoucí výjezdové skupiny rozhodnout o zrušení všech opatření, která byla na místě provedena (např. zrušení uzávěry, předání bytu majiteli).

Závěrečná fáze ohledání slouží zejména k vyhodnocení postupů a výsledků ohledání. Účelem ohledání místa činu je získat odpověď na sedm základních kriminalistických otázek. Tam, kde nelze získat odpověď, je třeba stanovit kriminalistické verze.

22.6 Dokumentace ohledání místa činu

Úspěšné ohledání místa činu vyžaduje i dokonalou dokumentaci jeho průběhu a výsledků. Dokumentace ohledání místa činu musí obsahovat pouze ty skutečnosti, které byly objektivně zjištěné při ohledání. Úvahy, domněnky a hypotézy policejních orgánů nebo tvrzení svědků se do dokumentace nesmí uvádět. Za obsahovou část zpracované dokumentace odpovídá policejní orgán, za technické provedení kriminalistický technik.

Účelem dokumentace ohledání je objektivní zachycení průběhu a výsledků ohledání. Na kvalitě, úplnosti a správnosti dokumentace ohledání zpravidla závisí důkazní a kriminalistickotaktická hodnota ohledání. Význam dokumentace ohledání místa činu spočívá zejména v tom, že:

- ✓ zachycuje a uchovává situaci tak, jaká při ohledání na místě činu byla, včetně podchycení všech nalezených stop a jiných věcných důkazů;
- ✓ komplexně slouží jako důkaz k usvědčení pachatele;
- ✓ je vodítkem pro další postup vyšetřování události;
- ✓ orientuje osoby, které mají rozhodnout o vině a trestu (soud), o situaci, jaká na místě činu byla (jak pachatel postupoval a jednal), i když samy na místě činu nebyly;
- ✓ slouží jako podklad pro případné provedení rekonstrukce (§ 104d TrŘ), prověrky na místě (§104e TrŘ) nebo vyšetřovacího pokusu (§104c TrŘ).

K zadokumentování průběhu a výsledků ohledání místa činu se v současné době využívá zejména:

- 1) **Protokol o ohledání.**
- 2) **Obrazová dokumentace (fotodokumentace a videozáznam).**
- 3) **Topografická dokumentace.**
- 4) **Jiné způsoby dokumentace.**

Protokol o ohledání místa činu je základním procesním dokumentem, ve kterém jsou zobrazeny věrně a úplně výsledky ohledání. Protokol musí být přesný, úplný, objektivní a srozumitelný. Jeho procesní náležitosti upravuje § 55 odst. 1 a 5, § 55a, § 56 odst. 1 a § 113 odst. 2 trestního řádu. Skládá se ze záhlaví a tří částí:

I. Úvodní část

- a) **označení události** - důvod ohledání,
- b) **ohledání provedli** - hodnost, jméno, příjmení a funkce všech osob, které se na ohledání podíleli,

- c) **ohledání přítomni** - nacionále osob přítomných při ohledání (např. poškozený, oznamovatel, nezúčastněná osoba),
- d) **podnět ohledání** - oznámení, vlastní zjištění,
- e) **místo ohledání** - stručná adresa, v terénu číslo katastrálního území,
- f) **začátek ohledání** - datum a přesný čas,
- g) **klimatické podmínky** - viditelnost, teplota,
- h) **způsob ohledání** - postup při ohledání.

II. Popisná část

Obsahuje podrobný popis ohledávaného objektu, postupu a výsledků ohledání včetně přesné specifikace zajištěných stop a předmětů. Jedná se o nejdelší a nejsložitější část protokolu, která má zásadní význam pro další šetření a dokazování.

Část popisná obsahuje zejména:

- ✓ popis okolí a přístupových cest k místu činu a všeho, co na nich bylo nalezeno a zajištěno;
- ✓ popis prostorů a objektů na místě činu se nacházejících s uvedením hranic ohledání, výchozího bodu ohledání a výchozího bodu měření,
- ✓ v místnostech popis vstupních dveří, oken, podlahy, stěn, stropu, zařízení apod.,
- ✓ v terénu popis dominantních či orientačních objektů,
- ✓ popis míst, kde byly zajištěny předměty a stopy,
- ✓ popis nalezených a zajištěných předmětů a stop, jejich poloha, umístění a číselné označení,

- ✓ v případě, že se na místě nachází mrtvola, musí se důkladně popsat zejména místo nálezu mrtvoly, poloha mrtvoly, zjevná poranění, oblečení mrtvoly a věci, které má mrtvola u sebe nebo které se nachází v jejím bezprostředním okolí,
- ✓ zvláštnosti vyšetřované události, zjištění negativních okolností apod.

III. Závěrečná část

Obsahuje souhrn úkonů, které byly v souvislosti s ohledáním na místě činu provedeny:

- ✓ seznam dokumentů připojených k protokolu o ohledání (např. fotografická dokumentace, videodokumentace, topografická dokumentace),
- ✓ seznam nalezených a zajištěných předmětů a stop s číselným označením (shodným s částí popisnou), s místem nálezu a uvedením, jak s nimi bylo naloženo (např. zasláno k expertiznímu zkoumání na OKTE nebo KÚ),
- ✓ uvedení dalších úkonů a opatření s ohledáním souvisejících, např. nasazení služebního psa, nasazení speciálních prostředků při ohledání, kam byly zraněné a usmrcené osoby převezeny, zajištění majetku, zabezpečení objektu apod.,
- ✓ přesný čas, kdy bylo ohledání ukončeno,
- ✓ poučení osob podepisujících protokol a podpisová doložka (včetně podpisů), kdy v jednom sloupci jsou osoby, které ohledání prováděly a v druhém osoby, které byly ohledání přítomny.

Obrazová dokumentace

Pro dokumentaci výsledků a průběhu ohledání se využívá především **fotografická dokumentace a videodokumentace**. Jedná se o dvě samostatné dokumentace, které se navzájem doplňují. Fotografická dokumentace se používá při

dokumentaci ohledání všech míst trestných činů. Videodokumentace se používá zejména při dokumentaci ohledání závažnější kriminality a tam, kde je třeba zachytit dynamiku události. Obě musí odpovídat průběhu ohledání dokumentovaného protokolem a názorně doplňovat obsah protokolu. Obrazová dokumentace je podrobně rozebrána v kapitole Kriminální dokumentace.

Topografická dokumentace

Topografická dokumentace se skládá z **náčrtku a plánu** a je další důležitou součástí dokumentace ohledání místa činu. Náčrtek by se měl zpracovat při ohledání všech míst trestného činu. Plánek se povinně zpracovává u zvláště závažné trestné činnosti, na základě dožadání orgánu činného v trestném řízení a u dopravních nehod. I v současné době je topografická dokumentace nenahraditelným prostředkem grafického znázornění situace na místě činu a výsledků ohledání. Také topografická dokumentace, včetně metod fotogrammetrie (DMU), je rozebrána v kapitole Kriminální dokumentace.

Jiné způsoby dokumentace

Pro dokumentaci průběhu a výsledků ohledání místa činu lze využít i jiných druhů kriminální dokumentace. Nejčastěji jde o **audiokumentaci**. Používá se jako zvukový záznam ohledání místa činu, zejména na místech s nepříznivými terénními nebo klimatickými podmínkami, kdy je vhodnější místo psaných poznámek si ohledání namluvit do diktafonu. Samozřejmě, že zvukový záznam nemůže nahradit protokol. Protokol se zpracuje na základě pořizovaného záznamu a kazeta či jiný nosič tvoří přílohu protokolu.

Mezi jiné druhy kriminální dokumentace ohledání místa činu bývají řazeny i **speciální způsoby fixace stop a zajištění věci (stopy) in natura**. Ty tvoří důkazní materiál, který také určitým způsobem dokumentuje průběh a výsledky ohledání.

Mezi nejmodernější způsoby dokumentace ohledání místa činu patří využití systému **Spheron R2S Crime, který vytváří kompletní digitální kriminální dokumentaci místa činu**. Systém umožňuje využití sférické kamery pro snímání místa činu, zakomponování videozáznamů, fotografické dokumentace, topografické

dokumentace, audio záznamů, písemných záznamů a popis jednotlivých stop. Výsledkem je kompletní dokumentace místa činu v elektronické podobě. Systém dokumentace Spheron se používá zejména u zvláště závažných trestných činu a průmyslových havárií. V České republice jsou pouze dva a jejich rozšíření brání vysoká cena.

SHRNUTÍ

Ohledání patří mezi nejvýznamnější kriminalistické metody. Specifický význam má ohledání místa činu, bez kterého se neobejde žádná kriminalistická činnost na místě činu. Každá chyba při práci na místě má za následek vážné narušení vyšetřování a mnohdy může znamenat neobjasnění trestné činnosti. Z těchto důvodů věnujte této kapitole náležitou pozornost.

Místem činu v užším smyslu je sklep, kde došlo ke znásilnění. V širším smyslu je místem činu celý prostor, kde se pachatel pohyboval (vchod do domu, výtah, chodba domu, byt oběti, cesta před domem a křoví, kde pachatel něco odhodil).

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte pojem místo činu, co je místo činu v užším a širším pojetí?
2. Charakterizujte zajištění místa činu.
3. Co rozumíme pod pojmem ohledání?
4. Jaké znáte specifické zásady ohledání?
5. Podle čeho můžeme ohledání dělit?

6. Objasněte taktiku ohledání a vysvětlete rozdíly mezi ohledáním v objektu a terénu.
7. Co to jsou negativní okolnosti zjištěné při ohledání?
8. Rozeberte dokumentaci průběhu a výsledků ohledání.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

- Chmelík, J. a kol. (2005) Rukověť kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.
- Chmelík, J. a kol. (2005) Místo činu a znalecké dokazování, Plzeň, Aleš Čeněk.
- Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.
- Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.
- Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.
- Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.
- Vichlenda, M., Veselý, J. (2004) Základy kriminalistiky, Ostrava, PdF OU.

Test

1. Policista realizující první zásah na místě činu podává hlášení?

- a) starostovi obce

- b) na operační středisko policie doporučeným dopisem
- c) blízkým příbuzným poškozeného
- d) svému bezprostřednímu nadřízenému**

2. Mezi specifické zásady ohledání patří?

- a) zásada subsidiarity
- b) zásada úplnosti
- c) zásada neodkladnosti**
- d) zásada překvapivosti

3. Mezi standardní členy stálé výjezdové skupiny OŘ KŘ PČR nepatří?

- a) policejní orgán pověřený vyšetřováním
- b) kriminalistický technik
- c) pyrotechnik**
- d) psovod

4. Nejběžnější způsob ohledání místa činu je?

- a) po trase postupu pachatele**
- b) koncentrický po spirále
- c) excentrický po spirále
- d) frontální

5. Pojmem negativní okolnosti při ohledání místa činu se označují?

- a) nepříznivé povětrnostní podmínky
- b) ohledání v těžko dostupných místech
- c) výskyt stop v logickém rozporu**
- d) kriminalistický technik nemá potřebné technické pomůcky

6. Počet fotografií u fotodokumentace místa činu?

- a) je minimálně pět
- b) je minimálně sedm
- c) je stanoven podle druhu a závažnosti trestné činnosti
- d) není stanoven**

23 VÝSLECH A KONFRONTACE

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Objasnit pojem a podstatu výslechu a konfrontace
- ✓ Vysvětlit význam výslechu a konfrontace

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o přípravě a průběhu výslechu
- ✓ Znalosti o taktice výslechu

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat konfrontaci
- ✓ Popsat dokumentaci průběhu a výsledků výslechu a konfrontace

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Výslech, vysvětlení, výpověď, druhy výslechu, stádia výslechu, příprava výslechu, taktika výslechu, konfrontace, průběh konfrontace, dokumentace výslechu a konfrontace.

PRŮVODCE KAPITOLOU

23.1 Pojem, podstata a druhy výsledku

Výslech jako metoda kriminalistické a vyšetřovací praxe je upravena trestním řádem, pokud tuto metodu využije orgán činný v trestním řízení, stává se trestně procesním úkonem. Konkrétní taktická pravidla vedení výsledku rozpracovala kriminalistická praxe a soudní psychologie. Při výsledku je nutno vždy dodržovat a respektovat základní občanská práva a svobody občanů.

Výslech – je metoda kriminalistické praktické činnosti, při které se formou výpovědi získávají informace o vyšetřované události z paměťové stopy vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.

Z pojmu nám vyplývá i podstata výsledku, která spočívá v tom, že jde o komunikační proces mezi osobou vyslychající a vyslychanou, s cílem získat informace od vyslychané osoby o vyšetřované události.

Výslech jako komunikační proces v sobě obsahuje určité komponenty zejména: psychologické, právní, kriminalistickotaktické, etické.

Z definice výsledku vyplývají tyto pojmové znaky:

- ✓ získávání kriminalisticky relevantní informace z paměťových stop člověka,
- ✓ způsob vydělování informace z paměťových stop (reprodukcí vnímaného),
- ✓ právní rámec (důvody výsledku dané zákonem, práva a povinnosti vyslychajícího dané zákonem a práva a povinnosti vyslychané osoby dané zákonem).

Cílem výsledku je získat úplnou a hodnověrnou výpověď – informaci v zájmu zjištění objektivní pravdy v dané věci.

Druhy výslechu

Výslechy lze klasifikovat podle různých hledisek, pro určení taktiky výslechu je jedním z nejdůležitějších kritérií, kategorizace výslechů, vztah vyslychané osoby k vlastní výpovědi.

Podle tohoto kritéria můžeme výslechy dělit na:

- ✓ výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu a jejichž úmysl se kryje s nastalým následkem,
- ✓ výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu, avšak úmysl se z některých objektivních nebo subjektivních důvodů s nastalým následkem nekryje,
- ✓ výslech osob, které nechtějí vypovídat pravdivě.

Jiným kritériem je např. procesní postavení vyslychané osoby. Podle tohoto kritéria rozeznáváme:

- ✓ výslech podezřelé osoby (§ 76 odst. 5 TrŘ),
- ✓ výslech obviněného (§ 90-95 TrŘ),
- ✓ výslech obžalovaného (§ 207-208 TrŘ),
- ✓ výslech svědka (§ 97-104, § 55 odst. 2 TrŘ),
- ✓ výslech znalce (§ 108 TrŘ),
- ✓ vyžadování potřebných vysvětlení (§ 158 odst. 3 písm. a), odst. 4 TrŘ).

Dalšími kritérii kategorizace výslechů mohou být např. psychický či fyzický stav vyslychané osoby, její věk atp. Dělení výslechů na jednotlivé druhy není záležitostí pouze formální nebo teoretickou, neboť každý z druhů výslechu má své specifické zvláštnosti, na které je třeba brát zřetel při volbě taktiky výslechu.

Výpovědí se rozumí sdělení vyslychané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů.

Z hlediska trestně procesního je zvláštním druhem výpovědi **vysvětlení**, za které se považuje: sdělení osoby vyzvané na základě zákona oprávněným orgánem, aby z důvodů uváděných zákonem podala potřebná vysvětlení, zadokumentovaná podle požadavků zákona.

23.2 Příprava výslechu

Přípravu výslechu jako jednotného systému činností vyslychajícího je možné pro potřeby výuky rozdělit na dvě relativně samostatné fáze.

Jedná se o:

- ✓ analytickou fázi přípravy výslechu,
- ✓ syntetickou fázi přípravy výslechu.

Analytická fáze přípravy výslechu

Analytická fáze přípravy výslechu obsahuje analýzu znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího, analýzu dosud shromážděných materiálů, jakož i analýzu osobností vyslychaného.

a) Analýza znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího

Tato autoreflexe, sui generis, napomáhá vyslychajícímu:

- ✓ poznat momentální stav své psychiky, dovedností, znalostí a schopností,

- ✓ uvědomit si momentální negativní vlivy působící na jeho psychiku snižující např. schopnost adekvátních reakcí při řešení konfliktních situací atp.,
- ✓ najít a uvědomit si příčiny negativních vlivů a odhadnout svoji schopnost tyto příčiny odstranit,
- ✓ učinit ještě před výsledkem některá opatření vztahující se k vlastní osobě (např. k objasnění a pochopení některých odborných problémů vyšetřované trestní věci atp.).

Na takovém základě může vyslychající odpovědně říci, že je schopen správně navázat kontakt s vyslychanou osobou, adekvátně reagovat na náhlé změny výslechové situace, improvizovat atd., jednoduše řečeno – vést výslech.

b) Analýza dosud shromážděných materiálů

Účelem analýzy dosud shromážděných materiálů je ve své podstatě hluboké seznámení se vyslychajícího s dosud získanými materiály s ohledem na připravovaný výslech.

Jedná se zejména o:

- ✓ vymezení všech faktů a vztahů mezi fakty, na jejichž základě je možno vyvodit domněnky o tom, co vyslychaná osoba mohla vnímat, co musela vnímat, případně co vnímat nemohla a proč,
- ✓ vymezení faktů a vztahů mezi fakty, které vyslychaná osoba může pravděpodobně potvrdit či vyvrátit,
- ✓ nalezení rozporů a mezer v dosud shromážděných materiálech, které je možné odstranit nastávajícím výslechem,
- ✓ vymezení rozporů, mezer, faktů a vztahů mezi fakty, které je nutno ještě před výslechem doplnit, prověřit či objasnit.

Analýza dosud shromážděných materiálů představuje základ pro vymezení taktických záměrů pro vedení výslechu, jež nacházejí výraz v syntetické fázi přípravy výslechu.

c) Analýza osobnosti vyslychaného

Analýza osobnosti vyslychaného spočívá ve studiu a rozboru dostupných materiálů a informací o vyslychané osobě, jejích stycích a v přímém pozorování vyslychané osoby v počátečním stadiu výslechu. Nepokládá se za správné spokojit se před výslechem s pouhým úsudkem o osobě na základě její fyziognomie, popř. oblečení a momentálního chování, přestože výše uvedené těsně před výslechem může signalizovat myšlenkové pochody probíhající ve vědomí vyslychaného. Pouhý povrchní úsudek o osobě může vést k závažným chybám, jakými může být např. pygmalion efekt atp.

Syntetická fáze přípravy výslechu

Syntetická fáze přípravy výslechu je vrcholem celé přípravy na nadcházející výslech. Vyslychající zde na základě poznatků získaných v analytické fázi přípravy vytváří podmínky k provedení výslechu a modeluje pravděpodobný průběh výslechu.

Přitom rozhoduje zejména o:

- ✓ formě výslechu podle procesního postavení vyslychané osoby,
- ✓ určení předmětu a cíle výslechu,
- ✓ zařazení výslechu do procesu vyšetřování či objasňování trestného činu,
- ✓ určení místa a času výslechu,
- ✓ způsobu zajištění přítomnosti vyslychané osoby,
- ✓ způsobu utajení totožnosti svědka ve smyslu § 55 odst. 2 trestního řádu,

- ✓ možných a nutných účastnících výslechu a jejich případném rozsazení v místnosti,
- ✓ volbě předpokládaných taktických postupů vedení výslechu a jeho uspořádání.

Syntetická fáze přípravy výslechu a tím i celá příprava na výslech končí zpracováním plánu výslechu. Zda má plán výslechu písemnou formu či nikoliv, záleží na složitosti výslechu, složitosti případu a dalších okolnostech. Proto je možné, aby plán výslechu neměl písemnou formu, ale aby představoval např. kusé poznámky o nejdůležitějších místech výslechu, či nejdůležitějších otázkách, které je nutno výslechem řešit. Při složitém výslechu se však vyslychající neobejde bez písemného plánu určujícího alespoň nejzákladnější a nejdůležitější momenty výslechu, stejně jako bez seznamu důkazů, které hodlá v určité situaci vyslychanému předložit.

23.3 Taktika výslechu

Taktikou výslechu rozumíme systém aplikovaných nejefektivnějších taktických postupů pro řešení obecné úlohy výslechu, za kterou považujeme získání pravdivé a úplné výpovědi. Za základní taktické postupy řešení obecné úlohy výslechu se považují:

- ✓ formování psychologického kontaktu (uplatňuje se ve všech stadiích výslechu i při řešení problémových a konfliktních výslechových situacích),
- ✓ analýza výpovědi v průběhu výslechu (uplatňuje se ve všech stadiích výslechu i při řešení problémových a konfliktních výslechových situacích),
- ✓ pomoc vyslychanému k překonání zdánlivě zapomenutého a subjektivních nedostatků reprodukce (uplatňuje se zejména ve stadiu dialogu a při řešení problémových výslechových situacích),

- ✓ psychologické působení na lživě vypovídajícího, za účelem získání pravdivé výpovědi (uplatňuje se ve stadiu dialogu a při řešení konfliktních výslechových situací).

Stadia výslechu (struktura výslechu)

Kriminalistika, v souladu s požadavky trestního řádu, doporučuje následující konstrukci výslechu:

- ✓ úvodní stadium výslechu,
- ✓ stadium souvislého líčení (monolog),
- ✓ stadium otázek a odpovědí (dialog).

Úvodní stadium výslechu

Úvodní stadium výslechu kromě splnění procesních formalit či náležitostí výslechu (ověření totožnosti vyslychané osoby, poučení o právech a povinnostech vyslychané osoby podle jejího procesního postavení, řešení otázky spojené s utajením totožnosti svědka, seznámení s předmětem výslechu) umožňuje vyslychajícímu zejména:

- ✓ dotvořit úsudek o osobě a osobnosti vyslychaného,
- ✓ zjistit postoj vyslychané osoby k předmětné věci,
- ✓ zjistit postoj vyslychaného k samotnému faktu výslechu,
- ✓ doplnit informace o vztazích mezi vyslychaným a dalšími zainteresovanými osobami,
- ✓ adaptovat se případně na podmínky nezvyklého výslechového prostředí (např. nemocnice atp.),

- ✓ formovat psychologický kontakt mezi vyslychajícím a vyslychaným.

Přestože převážná většina občanů je vnitřně přesvědčena o správnosti a nutnosti pravdivě vypovídat o skutečnostech relevantních k prošetřovaným událostem, často se praxe setkává s tím, že v konkrétních případech nemají občané zájem vypovídat vůbec, nebo nemají zájem vypovídat pravdivě. Tato skutečnost bývá zapříčiněna silnou osobní zainteresovaností na výsledku šetření nebo působením jiných faktorů, jakými jsou např. lhostejnost k okolí, pocit studu a strachu, nechuť vstoupit do jednání s orgány policie, státního zastupitelství a soudu.

Zobecněné poznatky kriminalistické činnosti ukazují, že právě v úvodním stadiu výslechu se formuje psychologický kontakt mezi vyslychajícím a vyslychaným, jako předpoklad získání pravdivé výpovědi.

Formování psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným je procesem vhodného působení na psychiku vyslychaného za účelem vyvolání či posílení zájmu vyslychaného učinit pravdivou a úplnou výpověď. Navázání psychologického kontaktu znamená navození takového klimatu, kdy vyslychaný silně pociťuje potřebu vypovídat pravdivě a má zájem tuto potřebu realizovat. Pokud se podaří psychologický kontakt navázat, je nutné jej udržet po celou dobu výslechu.

K navázání psychologického kontaktu přispívá zejména:

- ✓ slušné, kulturní a korektní vystupování vyslychajícího (např. po vstupu vyslychaného do místnosti se vyslychající představí, pomůže vyslychanému z kabátu, nabídne mu židli, projeví pozornost k osobním problémům vyslychaného atp.),
- ✓ kulturní vyjadřování, oblečení a úprava zevnějšku,
- ✓ vhodné výslechové prostředí – v žádném případě by neměla být místnost, kde je prováděn výslech znásilněné ženy, „vyzdobena“ ženským akty. (Není třeba rozvádět, jak takové prostředí působí na poškozenou. Stejně tak by ve výslechové místnosti neměly být předměty, které rozptylují vyslychanou osobu a znemožňují řádné soustředění na prováděný výslech.

Vyslýchající má potom problémy s tím, jak navázat a udržet kontakt s vyslychaným.),

- ✓ vhodná forma seznámení vyslychaného s předmětem výslechu, jeho procesním postavením a z toho vyplývajícími právy a povinnostmi,
- ✓ vhodný psychologický přístup podle zvláštností vyslychané osoby (mladiství, osoba mladší patnáct let, osoba zraněná atp.).

Opakem psychologického kontaktu je psychologický střet (konflikt) mezi zájmy vyslychaného a vyslychajícího. K tomuto konfliktu dochází zejména tehdy, je-li silně motivován zájem vyslychaného nevyprávět, či vyprávět nepravdivě.

V závěru úvodního stadia výslechu se doporučuje dotázat se vyslychaného, zda:

- ✓ porozuměl poučení,
- ✓ využije práva odepřít výpověď,
- ✓ není nositelem státního či státem uznávaného tajemství vztahujícího se k předmětu výslechu,
- ✓ pochopil předmět výslechu.

Stadium souvislého líčení

Úvodní stadium výslechu plynule přechází z popudu vyslychajícího ve druhé stadiu (**monolog**). Toto stadium začíná okamžikem, kdy po seznámení s předmětem výslechu je vyslychaný vyzván, aby uvedl, co je mu o předmětné věci známo a vyslychaný se rozhovoří. Jedná se tedy o spontánní výpověď vyslychaného.

Smysl stadia souvislého líčení spočívá v tom, že vyslychaná osoba má možnost volně vypovědět o tom, co sama považuje za důležité, co vnímala a co se případně dozvěděla od jiných osob. Pokud má vyslychaná osoba procesní postavení

obviněného, realizuje se v tomto stadiu její právo vyjádřit se souvisle ke sdělenému obvinění, ke všem skutečnostem kladeným jí za vinu a důkazům o nich.

Volná výpověď – monolog vyslychaného, umožňuje vyslychajícímu zejména:

- ✓ seznámit se s vysvětlením a objasněním podmínek vzniku a průběhu vyšetřované události z hlediska vyslychané osoby,
- ✓ zjistit možnost nové interpretace dosud shromážděných důkazů,
- ✓ zjistit subjektivní názor vyslychaného na podmínky vnímání,
- ✓ učinit závěr o vztahu vyslychané osoby k projednávané věci a zainteresovaným osobám.

V tomto stadiu výslechu se nedoporučuje vyslychanou osobu zbytečně přerušovat, pokud zjevně neodbočuje od tématu. Vyslychaný však může být požádán, aby některé epizody blíže objasnil či popsal, případně aby uvedl podmínky vnímání či zdroje informací.

Zásadně je však lépe počkat, až monolog skončí, činit si poznámky a poté výpověď vhodnými dotazy upřesňovat. Neplatí to samozřejmě v případech, kdy vyslychaný neustále odbočuje od tématu, zvláště když je zřejmá snaha vyhnout se výpovědi k nepříjemným otázkám.

V monologickém stadiu výslechu má zásadní význam taktický postup – **analýza výpovědi v průběhu** výslechu, přestože je tento taktický postup uplatňován ve všech stadiích výslechu. **Analýza výpovědi v průběhu výslechu** je analyticko syntetická činnost heuristického charakteru, spočívající v rozboru informací poskytovaných vyslychaným, jejich průběžným porovnáváním s dosud získanými důkazy a informacemi, zjišťováním vnitřní shody výpovědi a vyjasněním dalších okolností.

Uplatnění analýzy výpovědi v monologickém stadiu výslechu umožňuje vyslychajícímu zejména:

- ✓ zjistit a podchytit rozpory ve výpovědi,

- ✓ zjistit a podchytit rozpory mezi výpovědí a dosud shromážděnými důkazy a informacemi nedůkazního charakteru,
- ✓ zjistit neúplnost výpovědi,
- ✓ zjistit a podchytit informace uváděné vyslychaným, které mu nemohly nebo nesměly být známy,
- ✓ učinit závěr, že vyslychaný chce podat objektivní výpověď,
- ✓ učinit závěr, že vyslychaný nechce podat objektivní výpověď,
- ✓ zvolit adekvátní taktické postupy pro další stadium výslechu za účelem získání úplné a věrohodné výpovědi.

Stadium otázek a odpovědí

V tomto stadiu probíhá výslech kladením otázek a získáváním odpovědí na ně (**dialog**). Tím se spontánní výpověď doplňuje, upřesňuje, konkretizuje, detailizuje a prověřuje. Ve stadiu otázek a odpovědí vystupuje do popředí zvláště výrazně aktivní úloha vyslychajícího, který se přímou aplikací jednotlivých dílčích taktických postupů, formulací a kladením otázek, jakož i předkládáním důkazů účastní na formování výpovědi vyslychaného.

Proto nesmí být vyslychané osobě pokládány **otázky kapirovní nebo sugestivní**, případně otázky, v nichž je obsažena odpověď. Pokud je výslech aplikován ve formě procesního úkonu, je třeba otázky i odpovědi doslovně zaznamenat v příslušném protokolu.

Tato fáze vždy vyžaduje pečlivou přípravu na výslech a podrobnou znalost tématu. Přitom prakticky nelze si předem připravit vyčerpávající otázky, protože vyslychající před výslechem zpravidla přesně neví, co mu vyslychaný bude při monologu uvádět, tedy již v této fázi musí si připravené otázky doplňovat a na odpovědi na položené otázky musí často okamžitě reagovat otázkou, kterou vůbec

neměl připravenou. Přesná protokolace položených otázek má zásadní význam následně, při případném hodnocení, zda výslech probíhal „lege artis“.

23.4 Dokumentace průběhu a výsledků výslechu

Povinnou (obligatorní) formou dokumentace průběhu a výsledků výslechu je písemná forma. Formální náležitosti písemné dokumentace požadované právními předpisy se liší podle druhu výslechu. K doplnění písemné formy dokumentace průběhu a výsledků výslechu je možno použít dokumentace formou elektromagnetického záznamu zvuku či zvuku i obrazu (magnetofonový záznam, videozáznam). Účelem dokumentace je vytvořit dokumentační obraz průběhu a výsledků výslechu. To znamená, že dokumentace musí obsahovat zejména:

- ✓ název útvaru Policie ČR a číslo spisu,
- ✓ identifikační údaje vyslychané osoby (v případě, kdy svědku nebo osobě jemu blízké by hrozila v souvislosti s podáním svědectví újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, jméno, příjmení a další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od spisu),
- ✓ poučení vyslychaného podle jeho procesního postavení vyslychané osoby,
- ✓ verifikace skutečnosti, že vyslychaný porozuměl poučení a předmětu výslechu,
- ✓ stručný a výstižný obsah volné výpovědi vyslychaného, bez stylistických a literárních úprav prováděných vyslychajícím,
- ✓ doslovné formulace otázek a odpovědí na ně,
- ✓ verifikace skutečnosti, že vyslychaná osoba měla možnost seznámit se s obsahem dokumentace a zda měla k obsahu dokumentace výhrady, či návrhy a doplnění a změny,

- ✓ čas započetí a ukončení výslechu,
- ✓ podpisové doložky.

Zvláštností písemné dokumentace podle druhu prováděného výslechu jsou patrné v tiskopisech o trestním oznámení, úředním záznamu o podaném vysvětlení podle § 158 odst. 3, 4 trestního řádu, protokolu o výslechu obviněného a protokolu o výslechu svědka.

Dokumentace na audio či videozáznam má nesporně řadu výhod, ale i některá úskalí, se kterými je třeba počítat. Vždy je nutné mít na paměti, že má-li mít takový záznam procesní hodnotu, tedy má-li být uznán v trestním řízení jako důkaz, musí mít určitou formu. Je tedy nutné, aby v úvodní části byly všechny údaje, které jsou uvedeny na příslušných tiskopisech (např. protokol o výslechu obviněného, svědka atd.), poučení osob ve věci zainteresovaných ve smyslu příslušných ustanovení trestního řádu, včetně sdělení, že průběh příslušného úkonu bude snímán kamerou a zaznamenán na videozáznam, popřípadě že bude použito nahrávací zařízení k provedení audiozáznamu. Stejně tak v závěru úkonu musí být konstatováno, kdy a v jakém čase byl úkon ukončen a zda přítomné osoby mají nějaké otázky, či připomínky k provedení úkonu. Mluvené slovo se následně přepisuje do příslušného protokolu, se kterým se osoby zúčastněné na úkonu seznámí a podepíší jej. V těchto případech je třeba, aby bylo k dispozici přehrávací zařízení, aby bylo možno při případných výhradách proti textu protokolu si příslušnou pasáž přehrát a buď provést opravu, nebo přesvědčit osobu, která má výhrady (zpravidla vyslychaná osoba, případně obhájce obviněného), že se mýlil.

23.5 Konfrontace

V kriminalistické (vyšetřovací) praxi dochází často k případu, kdy je nutno zjistit, resp. vyjasnit nedostatky, rozpory, které vznikly v rámci výslechu vyslychaných osob. Vyjasnit rozpory již z dříve provedeného výslechu umožňuje metoda kriminalistické praktické činnosti – trestně procesní úkon – konfrontace. **Jde o zvláštní druh výslechu, zvláštní způsob dokazování, komunikační proces mezi více osobami.**

Konfrontace – je metoda kriminalistické praktické činnosti, při níž se dvě již dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář, s cílem odstranit tyto rozpory, jež nelze odstranit jinak.

Podstata konfrontace tedy spočívá v tom, že jde o současný výslech již dříve vyslechnutých osob tváří v tvář, jejichž výpovědi v závažných okolnostech nesouhlasí, podstatně se odlišují, a tyto rozpory nelze odstranit jinak. Pro provedení konfrontace platí zásada, že konfrontace může být provedena až poté, kdy vyslýchané osoby byly již řádně vyslechnuty, o jejich výpovědích byl sepsán protokol a rozpory se nepodařilo odstranit jiným způsobem. Konfrontace je nejen kriminalistickou metodou, ale zároveň se jedná o samostatný procesní úkon (§ 104a TrŘ).

Objektem konfrontace rozumíme osoby, mezi kterými může ke konfrontaci dojít:

- ✓ mezi dvěma obviněnými navzájem;
- ✓ mezi dvěma svědky navzájem;
- ✓ mezi obviněným a svědkem.

Druhy konfrontace – nejčastějším kritériem pro dělení konfrontací je dělení podle stanoveného cíle konfrontace.

Potom konfrontaci dělíme:

- a) konfrontace, která má za cíl pomoci jednomu z objektů vzpomenout si na některé zapomenuté údaje;
- b) konfrontace s cílem usvědčit jednu z vyslýchaných osob ze lži;
- c) konfrontace provedená k posílení pozice obviněného, který vypovídal pravdivě.

Možnost provedení konfrontace je podmíněna následujícími podmínkami:

- ✓ předchozí výslechy konfrontovaných osob ve stejném procesním postavení, v jakém mají být,
- ✓ existence rozporů v závažných okolnostech (jedná se o rozpory mezi fakty uváděnými ve výpovědích, které mají podstatný vliv na rozhodnutí zejména o tom, zda se skutek stal, zda je trestným činem, zda jej spáchal obviněný, z jaké pohnutky byl čin spáchán, které skutkové podstaty byly jednáním naplněny atp.),
- ✓ nemožnost vyjasnění rozporů jinak (to znamená, že existenci žádného z uváděných rozporných faktů nelze dokázat nebo prověřit jinými metodami kriminalistické praktické činnosti, např. vyšetřovacím experimentem, prověrkou výpovědi na místě, expertizou atp.).

Základem konfrontace je **silné, bezprostřední psychologické působení na konfrontované osoby, které vzniká postavením osob tváří v tvář v konfliktní situaci**. Aplikace konfrontace nese vždy určitá rizika. Pod tíhou psychologického působení konfliktní situace může dosud pravdivě vypovídající osoba změnit svoji výpověď a vypovídat nepravdu. Dalším rizikem je skutečnost, že dvě dosud lživě vypovídající osoby mohou při konfrontaci ujednotit své lživé výpovědi. Proto rozhodnutí o provedení konfrontace musí být podloženo důkladnou analýzou případu a zjištěním, že byly vyčerpány všechny možnosti k vyjasnění vzniklých rozporů.

Konfrontace nespočívá pouze v možnosti vyjasnění vzniklých rozporů ve výpovědích osob, ale i v možnosti získání nových důkazů. Složitost a nebezpečí rizik aplikace konfrontace vyžaduje důkladnou přípravu tohoto úkonu jak po stránce obsahové, tak po stránce organizační.

Na základě zobrazených poznatků kriminalistické činnosti lze doporučit:

- ✓ přesné vymezení cíle konfrontace (které konkrétní otázky mají být konfrontací vyjasněny),
- ✓ určit otázky, za jejichž pomoci bude možno vyjasnit vzniklé rozpory,
- ✓ určit konfrontovanou osobu, které budou prvé položeny otázky,
- ✓ při konfrontaci oběti trestného činu s pachatelem připravit oběť na setkání s pachatelem tváří v tvář,
- ✓ zajistit zapisovatele a další pomocné osoby,
- ✓ určit taktický moment provedení konfrontace v procesu vyšetřování,
- ✓ konfrontovat osobu mladší 15 let a osoby mladistvé s pachatelem jen výjimečně a zohlednit zamezení možnosti narušení duševního a mravního vývoje této osoby,
- ✓ připravit rozmístění osob tak, aby si konfrontovaní mohli hledět do očí,
- ✓ po poučení konfrontovaných podle jejich procesního postavení konfrontaci začít prověřením skutečnosti, zda se osoby znají a vyjasněním jejich osobních vztahů (bývá účelné položit otázku, zda nemají nějaké osobní nevyrovnané účty atp.),
- ✓ potom přistoupit k vyjasňování rozporů výpovědí,
- ✓ při odpovědi na položené otázky vyžadovat, aby vypovídající osoba hleděla druhému konfrontovanému do očí,
- ✓ po zodpovězení otázky jedním konfrontovaným požadovat od druhého účastníka vyjádření k tomu, co právě slyšel (v případě, že uvedené údaje odmítne, vyzve jej vyšetřovatel, aby uvedl svoji verzi, a požádá prvního účastníka o vyjádření),

- ✓ ve vhodném okamžiku konfrontace (zpravidla v závěru) si mohou konfrontovaní se souhlasem vyšetřovatele klást otázky a odpovídat na ně,
- ✓ průběh konfrontace protokolovat systematicky, doslovně a v přímé řeči, zaznamenat i některé neverbální projevy, pokusy o narušení konfrontace,
- ✓ při narušení průběhu konfrontace některým z konfrontovaných ji ukončit.

Při provádění konfrontace se doporučuje dodržovat základní zásady konfrontace, za které lze považovat:

- ✓ iniciativa konfrontovaných osob (spočívá v té skutečnosti, že iniciativa v předkládání faktů vysvětlujících rozpory se ponechává konfrontovaným osobám. Bez ponechání této iniciativy by se nepodařilo vyjádřit znalost či neznalost objektivní reality konfrontovanými. Současně by nebyla vyjádřena vůle konfrontovaných vyjasnit rozpory.),
- ✓ pozorování konfrontovaných osob (tato zásada napomáhá zejména zjištění stavu nerozhodnutí, kolísání či váhání některého z konfrontovaných, přičemž je současně základem pro realizaci zásady ostražitosti),
- ✓ ostražitost (tato zásada spočívá zejména v soustavném pozorování konfrontovaných osob, v okamžité reakci na každý náznak pokusu domluvy mezi konfrontovanými nebo narušení konfrontace, např. napadením konfrontovaných mezi sebou, a v provedení opatření znesnadňujících narušení konfrontace),
- ✓ aktivní vedení konfrontace vyšetřovatelem (jde o vytvoření a udržení autority a respektu po celou dobu konfrontace a nedopustit, aby některý z konfrontovaných převedl vedení a určování tónu konfrontace na svoji osobu, přičemž základem aktivního vedení je neustálá analýza výpovědí konfrontovaných v průběhu konfrontace).

K dokumentování průběhu konfrontace se jeví jako nejvýhodnější nahrávat celý průběh na videokazetu. V tomto směru je neocenitelná, protože když je vhodně

umístěná kamera, která současně zabírá obě konfrontované osoby, lze potom vyhodnocovat i posunky, které vyšetřovatel vůbec nemusí postřehnout, třeba z toho důvodu, že se soustřeďuje na poznámky k pokládání otázek, nebo na diktát zapisovatelce.

SHRNUTÍ

Jedním z nejdůležitějších úkolů v kriminalistické praxi je získávání hodnověrných informací. Takové informace se často získávají výsledkem a konfrontací osob. Výslech osob patří mezi nejstarší metody v kriminalistice a je nejčastěji využívanou metodou v trestním řízení. V praxi neexistuje kriminalisticky relevantní událost, kdy by této metody nebylo využito k získávání informací, důkazů. Při konfrontaci jde o zvláštní druh výslechu, komunikační proces mezi více osobami. Poznatky – informace získané výsledkem nebo konfrontací mohou být soudními důkazy nebo pramenem informací.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte pojem výslech, co je to vysvětlení a výpověď?
2. Rozeberte přípravu výslechu.
3. Charakterizujte taktiku výslechu.
4. Z jakých stádií se skládá výslech?
5. Jak se dokumentuje výslech?
6. Kdy se používá konfrontace a k čemu slouží?

Použitá literatura

Chmelík, J. a kol. (2005) Rukověť kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Výslech můžeme definovat jako?

- a) **kriminalistickou metodu, při které se formou výpovědi získávají informace o vyšetřované události z paměťové stopy vyslýchaných osob**
- b) procesní úkon, při kterém se formou výpovědi získávají informace o vyšetřované události z materiálních stop
- c) sdělení osoby vyzvané na základě zákona oprávněným orgánem, aby podala vysvětlení
- d) sdělení vyslýchané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů

2. Co nepatří do struktury výslechu?

- a) **stádium přípravy výslechu**
- b) úvodní stádium výslechu
- c) monolog
- d) dialog

3. Jaká je obligatorní forma dokumentace průběhu a výsledků výslechu?

- a) **písemná forma**
- b) obrazová forma
- c) topografická forma
- d) jiná forma

4. Co je konfrontace?

- a) stádium hodnocení výslechu
- b) prověrka výpovědi
- c) **zvláštní druh výslechu**
- d) nalezení rozporů ve výpovědi

24 REKOGNICE

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Objasnit pojem a podstatu rekognice✓ Vysvětlit význam rekognice		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o druzích rekognice✓ Znalosti o přípravě a průběhu rekognice		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Charakterizovat taktiku provedení rekognice✓ Popsat dokumentaci a vyhodnocení rekognice		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Rekognice, druhy rekognice, rekognice objektů in natura, rekognice podle fotografie, jiného zobrazení a hlasu, příprava a průběh rekognice, taktika rekognice, dokumentace rekognice, vyhodnocení rekognice.

PRŮVODCE KAPITOLOU

24.1 Pojem, podstata, druhy a význam rekognice

Rekognice – je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti spočívající v opětovném poznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnění objektu.

Podstatou rekognice je kriminalistická identifikace a její psychologický základ, který se promítá v psychickém procesu znovupoznávání. Znovupoznávání na stupni identifikace představuje ztotožnění konkrétního objektu osoby, věci nebo zvířete. Znovupoznávající osoba si konkrétní objekt představuje mezi několika podobnými objekty, které si vyčleňuje, srovnává a ztotožňuje s představou toho objektu, který již dříve vnímala v souvislosti s vyšetřovanou událostí. Tento psychický proces probíhá v určitých fázích – vnímání konkrétního objektu, které souvisí s vyšetřovanou událostí, zapamatování si tohoto objektu, uchování v paměti již dříve vnímaného, vybavení si již dříve vnímaného, srovnávání mezi několika podobnými objekty, reprodukce, jež znamená vlastní postup provádění rekognice.

Z kriminalistického hlediska je rekognice formou identifikace objektu na základě stop uložených v paměti znovupoznávající osoby. Kriminalistická identifikace znovupoznávání je uskutečňovaná za využití metod pozorování, srovnávání a popisování znaků, vlastností, které dostatečně individualizují znovupoznávaný objekt.

Pokud se rekognice provádí v souvislosti s trestním řízením je nejen kriminalistickou metodou, ale také samostatným procesním úkonem (§ 104b TrŘ). Rekognice se provádí téměř výhradně v přípravném řízení trestním, v řízení před soudem jen tehdy, pokud nebyla provedena v přípravném řízení a je-li ještě vůbec účelná. Rekognice je v podstatě úkonem **neopakovatelným**, výjimkou je pouze rekognice neznámých mrtvol.

Subjektem rekognice je osoba, která dříve vnímala znovupoznávaný objekt a na základě toho si uchovala stopy v paměti, a tím si vytvořila myšlenkový obraz tohoto objektu. Takovou to osobu lze nazvat jako osobu znovupoznávající, ztotožňující, identifikující, rekognující.

Objektem rekognice rozumíme osoby, věci a zvířata, které již dříve vnímala znovupoznávající osoba v souvislosti s vyšetřovanou událostí. Takový to objekt lze označit jako znovupoznáváný, ztotožňovaný, identifikovaný, rekognovaný. Osoby mohou být živé, mrtvé, věci movité a zvířata živá – mrtvá.

Cílem rekognice je na základě paměťových stop identifikovat – ztotožnit znovupoznávající osobou ten objekt, který je znovupoznáván.

Rekognici lze klasifikovat podle různých hledisek, nejčastěji se rekognice dělí:

a) Podle charakteru rekognovaných objektů:

- ✓ **Rekognice živých osob** – do postavení rekognovaných živých osob se nejčastěji dostávají osoby obviněné, zadržené, podezřelé osoby. Jsou to osoby, které ztotožňující osoba nezná.
- ✓ **Rekognice mrtvých osoby** – nejčastěji bývají rekognovány nalezené neznámé mrtvoly (např. osoby zavražděné, sebevrazi, osoby, které zahynuly nešťastnou náhodou) jsou to osoby, které musí být ztotožňující osobě známé.
- ✓ **Rekognice věci** – rekognovanými věcmi jsou téměř výhradně věci movité, nejčastěji věci odcizené, ale i věci, které měl pachatel trestného činu při sobě, na sobě (zbraně, nástroje, zavazadla, dopravní prostředky, oděvy, svršky apod.).
- ✓ **Rekognice zvířat** – mohou být zvířata živá i mrtvá např. odcizená nebo taková, která měl pachatel s sebou, popř. byla využita ke spáchání trestné činnosti.

b) Podle charakteru identifikačních znaků:

- ✓ **Rekognice podle vnějších anatomických znaků** - u živých a mrtvých osob např. výška postavy, tělesná konstituce, obličejová část, případné doplňky, u zvířat je to např. barva srsti, opeření apod.
- ✓ **Rekognice osob podle funkčních a pohybových znaků** např. podle hlasu a řeči, chůze, držení těla, gestikulace, mimika apod.
- ✓ **Rekognice podle vnějších znaků věcí.** Může jít o věci movité i nemovité. V kriminalistické praxi se v naprosté většině jedná o věci movité.

c) Podle původnosti rekognovaného objektu:

- ✓ **Rekognici** objektu in natura.
- ✓ **Rekognici** objektu podle fotografie, popř. jiného zobrazení.

Význam rekognice

Výsledky rekognice jsou zejména významné pro vytyčování kriminalistických verzí, tak i pro dokazování v trestním řízení. Rekognicí mohou být rovněž prověřovány důkazy již shromážděné, ale i získány důkazy, informace nové.

Kladný výsledek rekognice živých osob se rovná identifikaci, která přispívá k usvědčení osob obviněných z trestných činů. Pozitivní výsledek rekognice mrtvých osob přispívá k vyřešení případů osob pohřešovaných, objasnění nezaviněných úmrtí, sebevražd.

Rekognice věcí a zvířat napomáhá při objasňování trestných činů, zejména krádeže a loupeže.

24.2 Příprava a provedení rekognice

Protože rekognice v praxi je složitým úkonem, musí být před jejím provedením řádně připravena a vyvrcholením této přípravy je vypracování plánu rekognice, který je chápán jako organizační opatření provedení rekognice. Podobně jako u výslechu je možno přípravu rekognice rozdělit na část obsahovou a organizační.

Základní pravidla přípravy rekognice

Popsání objektu, který má být ztotožněn

Toto základní pravidlo není jen doporučením kriminalistiky, ale i ustanovením trestního řádu. Z toho vyplývá, že musí být dodrženo, má-li být výsledek rekognice považován za důkaz. Vyslýchající musí dbát, aby osoba ztotožňující popsala především zvláštní, specifické znaky hledaného objektu, a to ve všech do úvahy přicházejících identifikačních polích. Nejčastěji se v praxi vyskytuje popis objektu v oblasti vnímání zrakem a sluchem. Vždy je třeba rovněž zjišťovat, za jakých okolností a podmínek osoba objekt vnímala. Kvalita takto získaného popisu a další zjištěné podmínky vnímání objektu jsou důležité k posouzení, zda provedení rekognice bude účelné.

Včasnost přípravy rekognice

Toto pravidlo je odvozeno z poznatků obecné psychologie a psychického procesu zapomínání. Čím bude později rekognice provedena, tím větší hrozí riziko, že nedojde ke ztotožnění, a tím i k tomu, že výsledek rekognice bude neúčelný.

Výběr přivzatých objektů

Přivzatými objekty rozumíme takové objekty, které budou ukázány společně s objektem, který má být ztotožněn. Trestní řád přímo nestanoví počet těchto objektů, ale kriminalistikou je doporučeno, aby jeho počet nebyl nižší než dva a vyšší než takový, který ještě umožňuje jednoohnskové pozorování celé skupiny ztotožňující osobou. Smyslem tohoto pravidla je, aby ztotožňující osoba nebyla sugestivně

ovlivněna, a tím byla nucena z představené skupiny objektů vybrat ten, jehož identifikační vlastnosti se shodují s jeho paměťovou stopou.

Základní pravidla provedení rekognice

Předvádět ztotožňovaný objekt ve skupině přivzatých objektů

Z tohoto pravidla vyplývá, že objekty (ztotožňované a přivzaté) se neukazují ztotožňující osobě postupně v určitém pořadí, ale vždy ve skupině. Tím je ztotožňující osobě umožněno, aby vnímala celou skupinu objektů jednoohnskově.

Předvádět mezi přivzatými objekty zpravidla jediný ztotožňovaný objekt

Toto pravidlo se uplatňuje v těch případech, má-li ztotožňující osoba v rámci téže rekognice ztotožňovat více objektů.

Dodržet logický sled, postup vlastního rekogničního úkonu

- ✓ sestavit skupinu objektů a to, z objektu, který má být ztotožněn, a objektů přivzatých,
- ✓ každého vybavit štítkem s pořadovým číslem,
- ✓ poučit ztotožňující osobu podle jejího procesního postavení o jejích právech a povinnostech v souladu s trestním řádem,
- ✓ ztotožňující osobu přivést před skupinu objektů a vyzvat ji, aby si pozorně prohlédla tuto skupinu a v případě, že některý z těchto objektů poznává, aby jej označila ukázáním ruky a sdělila jeho pořadové číslo a řekla, podle čeho daný objekt poznává,
- ✓ tento sled úkonů musí být zadokumentován, zejména když dochází ke ztotožnění objektu.

Má-li být jeden a týž objekt ztotožněn více osobami, je nezbytné provést v rámci téže rekognice tolik znovupoznávajících aktů, kolik je ztotožňujících osob.

24.3 Taktika provedení rekognice

a) Zvláštnosti rekognice, objektů in natura

1) Rekognice živých osob in natura podle vnějších anatomických znaků

a) Při přípravě této rekognice je nezbytné zajistit, aby až do zahájení rekognice byly od sebe izolovány osoby ztotožňující a ztotožňované.

b) Před rekognicí musí být obě osoby ztotožňující a ztotožňované poučeny v souladu s trestním řádem podle jejich procesního postavení. Navíc je ztotožňovaná osoba instruována, jak se má během vlastního úkonu chovat, včetně toho, že musí uposlechnout výzvy, že musí splnit některé požadované úkony.

c) Zpravidla je ztotožňující osobě ukázána ve skupině přivzatých osob jedna ztotožňovaná osoba.

d) Ztotožňované osobě se poskytne možnost, aby si při rekognici zvolila místo i se štítkem s pořadovým číslem.

Při tomto druhu rekognice se zejména vyskytují tato specifika:

V počtu přivzatých osob.

Pokud byl ztotožňovaný objekt při výsledku věrohodně popsán, je dostačující přibrat k osobě další dvě až tři osoby. Při zcela opačné situaci je vhodné tento počet přivzatých osob zvýšit na pět až šest. Kriministická praxe obecně doporučuje, aby těchto přivzatých osob bylo čtyři až pět, bez ohledu na zmíněné okolnosti.

Ve vstupní podobnosti přivzatých osob osobě rekognované.

Na základě zobecněných zkušeností praxe se doporučuje, aby přivzaté osoby byly podobné osobě ztotožňované alespoň v obecných znacích (např. pohlaví, rasa, zdánlivé stáří, tělesná konstituce a oděv). Pokud tohoto není možno dosáhnout je možno provést úpravu těchto přivzatých osob.

V úpravě zevnějšku rekognované osobě.

Provádí se ojediněle, zpravidla jen v těch případech, kdy se tato osoba výrazně odlišuje od své podoby, kdy byl spáchán trestný čin (např. těmito doplňky mohou být brýle, knírek popř. úprava vlasů).

V možnosti – účelnosti opakovat znovupoznávající akt v rámci téže rekognice.

Provádí se v odůvodněných případech, jsou-li vážné pochybnosti o věrohodnosti pozitivního výsledku znovupoznávání. Je účelné v rámci téže rekognice ihned opakovat znovupoznávající akt téže rekognované osoby osobou ztotožňující. Osoba ztotožňovaná je umístěna v rámci téže skupiny na jiné místo, a pokud ztotožňující osoba označí jinou osobu, je výsledek poprvé provedené rekognice zpochybněn.

V možnosti ukázat dvě různé skupiny osob.

To znamená využití možnosti tzv. prázdné rekognice. Tento postup je vhodný tehdy, jsou-li předem vytvořeny pochybnosti o možnosti věrohodného znovupoznávání. Tohoto bývá využito zejména v těch případech, kdy ztotožňující osoba nedokázala dostatečně popsat hledanou ztotožňovanou osobu, nebo z jiných důvodů nejeví dostatečně důvěryhodná. V praxi se toto provádí tak, že se v první skupině rekognovaná osoba neumístí, umístí se až ve skupině druhé spolu mezi jinými přivzatými objekty. Pokud dojde ke ztotožnění některé z osob v první skupině, nebo nedojde ke ztotožnění osoby rekognované ve druhé skupině, nelze brát výsledek rekognice jako pozitivní.

V neskrytosti nebo skrytosti rekognice.

Praxe umožňuje využití neskryté a skryté rekognice. V trestním řízení se provádí převážně rekognice neskrytá, to je taková, jejíž konání není utajeno ani před osobou rekognující a rekognovanou. V rámci operativně - pátrací činnosti, ale i výjimečně v přípravném řízení trestním lze provést v odůvodněných případech i rekognici skrytou. Podstata této rekognice spočívá v tom, že o jejím konání ví pouze osoba ztotožňující.

Možnost uskutečnit organizované spontánní znovupoznávání.

Provádí se pouze ve výjimečných případech, jsou-li pro to konkrétní důvody, a podstata spočívá v tom, že o tomto úkonu neví ani osoba ztotožňující a ztotožňovaná. Jde o tzv. náhodné setkání pod určitou záminkou.

V možnosti přibrání osoby nezúčastněné.

Kriminalistika vzhledem k neopakovatelnosti rekognice doporučuje, aby k tomuto úkonu byly přibrány i osoby nezúčastněné (svědci úkonu), které mohou potvrdit správnost nebo naopak nedostatky, které se při provádění znovupoznávajícího aktu objevily.

2) Rekognice osoby in natura podle funkčních a pohybových znaků

Pro tento druh rekognice jsou příznačné tyto zvláštnosti:

Zde se vychází z poznatku, v kolika identifikačních polích (znacích) byla osoba, která má být ztotožněna, popsána a kolik jich má být při rekognici využito. Zpravidla to bývají vedle vnějších znaků anatomických i znaky funkční a pohybové. V takovém případě bude důležité zvážit, zda bude proveden jeden znovupoznávající akt s využitím obou identifikačních polí, anebo oddělíme od sebe oba znovupoznávající akty. Praxe doporučuje oddělené provedení obou znovupoznávajících aktů. Například nejprve se provede rekognice podle hlasu a řeči a poté až rekognice podle vnějších anatomických znaků včetně oblečení. Tímto lze získat dva důkazy o ztotožnění osoby.

3) **Rekognice mrtvé osoby in natura**

Pro tento druh rekognice jsou příznačné tyto zvláštnosti:

- ✓ Rekognice se provádí bez přivzatých objektů.
- ✓ Ztotožňující osoby jsou vybírány z řad osob, o nichž se předpokládá dostatečná znalost osoby, která má být ztotožněna.
- ✓ Je-li to nutné, provádí se před provedením rekognice úpravu zevnějšku mrtvé osoby.

4) **Rekognice věci in natura**

Pro tento druh rekognice jsou příznačné tyto zvláštnosti:

- ✓ V možnosti upuštění od provedení rekognice.
- ✓ Při rekognici věcí pocházejících z trestné činnosti (např. věci odcizené) lze zpravidla očekávat, že ztotožňující osobou bude osoba poškozená, která zná identifikační znaky své věci. Pokud tato osoba identifikační znaky předem podrobně popsala, lze od provedení rekognice upustit.
- ✓ V počtu přibrání věcí téhož druhu.
- ✓ Praxe doporučuje, aby minimální počet těchto věcí byl dvě až tři.
- ✓ V možnosti využití rekognice věcí, které ztotožňující osoba nezná.

Zpravidla jsou to věci, které ztotožňující osoba zahlédla v souvislosti s páchaným trestným činem. Může jít o věci, které měl pachatel s sebou (např. dopravní prostředek, zbraň, nástroj), nebo na sobě (oděvní svršky, případné zahalení obličeje apod.).

b) Rekognice objektů podle fotografie popřípadě jiných zobrazení

- ✓ Objekt se rekognuje podle fotografií nebo jiných zobrazení pouze v těch případech, není-li objekt in natura k dispozici.
- ✓ Pokud se provádí rekognice podle fotografie, bývá nejčastěji využívána třídičná portrétní fotografie nebo snímek celé postavy z fotoalba známých pachatelů.
- ✓ Fotografie rekognované osoby se ukazuje osobě ztotožňující mezi několika fotografiemi jiných osob, které jsou této osobě podobné v obecných znacích. Fotografie musí být téhož formátu a druhu.
- ✓ Při rekognici osoby podle hlasu a řeči lze použít zvukové nahrávky, která se přehraje ztotožňující osobě vedle nahrávek hlasů a řečí jiných osob téhož pohlaví.
- ✓ V případě rekognice osoby podle vnějších anatomických, funkčních a pohybových znaků lze též použít videozáznamu, filmového šotu apod.

24.4 Dokumentace a vyhodnocení rekognice

Dokumentace průběhu a výsledků rekognice

Základním a povinným dokumentem je protokol o rekognici, který musí splňovat požadavky stanovené trestním řádem uvedených v § 55. Protokol o rekognici musí obsahovat zejména údaje o tom, kdo, kde, kdy a proč tento úkon provedl, za jakých podmínek, kdo byl ztotožňující osobou, který objekt byl rekognován, jaké bylo dáno poučení účastníků rekognice podle jejich procesního postavení. Dále kolik a jakých objektů bylo přivzato, jaký byl stupeň jejich podobnosti, shodnosti s objektem rekognovaným. Jaké bylo pořadí jednotlivých znovupoznávajících aktů, zda při rekognici živé osoby byla rekognované osobě poskytnuta možnost vybrat si

místo ve skupině s pořadovým číslem. Podle jakých znaků byl objekt znovupoznán, zda byl přítomen obhájce obviněného popřípadě jiné osoby, které se rekognice zúčastnily. Jakým způsobem byla rekognice dokumentována a kde se tyto dokumenty nachází.

Další dokumentací z průběhu rekognice je dokumentace technická. Vždy se pořizuje dokumentace **fotografická** a pořizují se především tyto snímky:

- ✓ snímek celé skupiny objektů rekognice s viditelnými pořadovými čísly,
- ✓ snímek celé skupiny objektů přivzatých a osoby ztotožňující (včetně toho, kdy dochází k ukázaní osoby ztotožňované),
- ✓ v některých případech se provádí samostatný snímek rekognovaného objektu se znaky, které jsou pro tuto osobu charakteristické.

Jako dokumentace se používá také **audiodokumentace**, a to především v případech rekognice podle hlasu a řeči. K usnadnění hodnocení průběhu a výsledků rekognice se stále častěji využívá i **videodokumentace**, která objektivně zachycuje celý průběh prováděné rekognice.

Hodnocení a prověřování výsledků rekognice

Při hodnocení a prověřování výsledků rekognice, zejména pozitivních, se berou v úvahu především tyto skutečnosti:

Jak se formovala paměťová stopa a výpověď ztotožňující osoby především:

- ✓ jaké měla podmínky pro vnímání objektu a jaká doba uplynula do konání rekognice,
- ✓ jak úplně a přesně dokázala ztotožňující osoba popsat hledaný objekt,
- ✓ jaká je úroveň smyslových a rozumových vlastností ztotožňující osoby; zejména jde-li o dítě, přestárlou nebo nemocnou osobu.

Jaký byl průběh znovupoznávání aktů, zejména:

- ✓ zda byl dostatečný počet přivzatých objektů a zda splňovaly požadavek shodnosti s objektem rekognovaným v obecných znacích,
- ✓ zda ztotožňující osoba znovu poznala rekognovaný objekt simultánně či analyticky, zcela bezpečně či nejistě,
- ✓ zda ztotožňující osoba byla schopna uvést, podle jakých konkrétních znaků objekt ztotožnila.

Zda jsou ve výsledcích rekognice rozpory, zejména:

- ✓ zda znaky, podle nichž byl objekt ztotožněn, jsou v souladu, nebo v rozporu se znaky uvedenými v předchozím popisu hledaného objektu,
- ✓ zda skutečné znaky rekognovaného objektu jsou, či nejsou v souladu se znaky uvedenými v předchozím popisu hledaného objektu,
- ✓ zda bylo dosaženo téhož výsledku znovupoznání téhož rekognovaného objektu, bylo-li více ztotožňujících osob,
- ✓ jsou-li výsledky rekognice v souladu, či v rozporu s ostatními důkazy shromážděnými v dané trestní věci,
- ✓ jaká je věrohodnost samotné ztotožňující osoby.

SHRNUTÍ

Rekognice je další významná kriminalistickotaktická metoda, které se v praxi velmi často používá. Využívá se v případech, kdy je nutné ztotožnit osobu, zvíře nebo věc a kdy existuje osoba, která v souvislosti s vyšetřovanou událostí ztotožňovaný objekt vnímala, a v její paměti zůstal zachován obraz tohoto objektu. Rekognice je zvláštní formou identifikace a její podstatou je znovupoznání. Laická veřejnost občas zaměňuje rekognici s konfrontací, což se Vám, jako odborníkům, stát nesmí.

Kontrolní otázky

1. Definujte pojem, podstatu a význam rekognice.
2. Které druhy rekognice znáte?
3. V čem spočívá příprava rekognice?
4. Popište taktiku u vybraných druhů rekognice?
5. Co víte o dokumentaci a vyhodnocení rekognice?

Použitá literatura

Chmelík, J. a kol. (2005) Rukověť kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Kdo je subjektem rekognice?

- a) znalec
- b) soudce
- c) policejní orgán
- d) svědek**

2. Podle identifikačních znaků (polí) rozlišujeme?

- a) rekognici osoby nebo mrtvol
- b) rekognici na základě anatomických nebo funkčních znaků**
- c) rekognici in natura nebo podle zobrazení
- d) rekognici zvířete nebo věci

3. Může se rekognice opakovat?

- a) rekognice je opakovatelný úkon
- b) rekognice neopakovatelný úkon s výjimkou rekognice osob
- c) rekognice neopakovatelný úkon s výjimkou rekognice mrtvol**
- d) rekognice neopakovatelný úkon s výjimkou rekognice věcí

25 KRIMINALISTICKÁ REKONSTRUKCE

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Objasnit pojem a podstatu rekonstrukce✓ Vysvětlit význam rekonstrukce		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o druzích rekonstrukce✓ Znalosti o přípravě a průběhu rekonstrukce		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Charakterizovat taktické zásady a postupy rekonstrukce✓ Popsat dokumentaci a vyhodnocení rekonstrukce		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická rekonstrukce, druhy kriminalistické rekonstrukce, taktika rekonstrukce trestného činu, taktické zásady a postupy rekonstrukce, dokumentace rekonstrukce, vyhodnocení rekonstrukce.

PRŮVODCE KAPITOLOU

25.1 Pojem, podstata a význam kriminalistické rekonstrukce

S pojmem rekonstrukce se setkáváme v různých oblastech lidské činnosti, nejčastěji v přírodovědných a technických odvětvích, jedná se o fyzické obnovení určitého objektu, popřípadě předmětu, nástroje. V podstatě jde o obnovení hmotného objektu, který působením různých vnějších vlivů a podmínek ztratil postupně svůj původní tvar, formu, vnější podobu. V tomto technickém smyslu byl také přenesen do oblasti kriminalistiky.

V kriminalistice je rekonstrukce jednou ze specifických metod praktické činnosti. Zpravidla slouží k obnovení původního stavu, podoby nebo funkce objektu s cílem získat důkazní informace o jeho vlastnostech, funkcích, vnější podobě. Obsah kriminalistické rekonstrukce lze spatřovat v cílevědomé činnosti zaměřené k obnovení dřívějšího stavu nebo skutkových okolností podle věrohodných informací získaných v průběhu trestního řízení.

Kriminalistická rekonstrukce – je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti spočívající v obnovení kriminalisticky relevantních hmotných objektů, situací a skutkových okolností nebo jejich podstatných vlastností na základě údajů a faktů shromážděných ve vyšetřované věci s cílem jejich bezprostředního zkoumání, prověřování a získání nových poznatků mající důkazní význam nebo taktickou hodnotu.

Z uvedeného pojmu vyplývá, že podstata rekonstrukce spočívá v tom, že daná událost, jev, který byl spáchán v minulosti, je poznáván zpětně a zprostředkovaně v přítomnosti na základě dosud získaných důkazů a informací. Rekonstrukce nám umožňuje vytvořit si takovou představu o situaci (situační model), která je schopna zastoupit dříve spáchaný skutek v přítomnosti, a tím získat důležité informace, které lze uplatnit v dalším postupu trestního řízení.

V policejní praxi je rekonstrukce využívána ve velkém měřítku jako samostatný vyšetřovací úkon (§ 104d TrŘ), ale i jako součást jiných vyšetřovacích úkonů, např. kriminalistického experimentu, rekognice. S rekonstrukcí jako se samostatným

vyšetřovacím úkonem se setkáváme nejčastěji u násilných trestných činů, zejména vražd.

Rekonstrukce má své největší uplatnění v přípravném řízení, kdy ji lze provést:

a) podle výpovědi zúčastněných osob, obviněných a svědků (poškozených), za jejich aktivní účasti – **tato rekonstrukce v praxi převládá,**

b) na základě jiných informací bez účasti osob na věci zúčastněných, základ pro tento druh rekonstrukce jsou informace z ohledání, vyšetřovacího experimentu, popřípadě závěry znalců, specialistů, konzultantů – **s takovou to rekonstrukcí se setkáváme méně často.**

Význam rekonstrukce spočívá především v tom, že je důležitým důkazním prostředkem, ověřením si již shromážděných informací, důkazů a získáním nových informací, které mají důkazní charakter pro další postup v trestním řízení.

Výsledků kriminalistické rekonstrukce může být ve vyšetřování využito jako:

- ✓ důkazního prostředku,
- ✓ prostředku проверки dosud shromážděných důkazů,
- ✓ předpokladu aplikace některých vyšetřovacích úkonů,
- ✓ pátrací pomůcky,
- ✓ taktického prostředku v procesu identifikace,
- ✓ prostředku lustrace,
- ✓ předpokladu některých expertizních činností.

25.2 Druhy kriminalistické rekonstrukce

V kriminalistické literatuře se můžeme setkat s různými kritérii klasifikace kriminalistické rekonstrukce. Nejpoužívanějším kritériem je charakter rekonstruovaných objektů. Podle něj lze kriminalistickou rekonstrukci rozdělit do čtyř skupin:

- 1) **Rekonstrukce kriminalisticky významných míst**
 - ✓ rekonstrukce místa činu,
 - ✓ rekonstrukce míst, která nejsou místem činu.
- 2) **Rekonstrukce kriminalisticky významných předmětů**
 - ✓ rekonstrukce věcí a věcných důkazů,
 - ✓ rekonstrukce listinných důkazů a jiných dokumentů.
- 3) **Rekonstrukce kriminalisticky významných vlastností člověka**
 - ✓ rekonstrukce vnější podoby člověka,
 - ✓ rekonstrukce jiných znaků člověka.
- 4) **Rekonstrukce kriminalisticky významných jednání a událostí**
 - ✓ rekonstrukce trestného činu,
 - ✓ rekonstrukce událostí, které nejsou trestným činem.

V kriminalistické praxi se nejčastěji využívají tyto rekonstrukce:

- A. rekonstrukci trestného činu;
- B. rekonstrukci místa činu;

C. rekonstrukce předmětů;

D. rekonstrukci vnějších znaků (podoby) člověka.

První dva druhy jsou úkony vyšetřovací, další jsou znaleckými úkony.

A. Rekonstrukce trestného činu

Rekonstrukce trestného činu je samostatným vyšetřovacím úkonem, v jehož průběhu osoby na věci zúčastněné (nejčastěji pachatel) nebo svědek (poškozený) líčí, ukazují a demonstrují podstatné části nebo celý děj vyšetřované události. Je vytvářen funkcionální model události (jejich epizod), který umožňuje porovnávat výpovědi jednotlivých osob s výsledky ohledání, zjištěnými stopami a věcnými důkazy, posudky znalců a jinými informacemi.

Jedním ze základních prvků prověrky výpovědi formou rekonstrukce, je její reprodukce a konkretizace v původních podmínkách místa činu, druhým pak demonstrace dynamického děje události, jednání pachatele, poškozeného, svědka, případně jiných osob.

Při tomto druhu rekonstrukce dochází jak k rekonstrukci místa činu, jestliže na něm došlo k podstatným změnám, tak k rekonstrukci jednání zúčastněných osob. Tím se také tato rekonstrukce podstatně liší od úkonu, který je zpravidla nazýván „**prověrka výpovědi na místě**“, při kterém osoba, jejíž výpověď je prověřována, ukáže místo činu, místa, kde se nalézaly jednotlivé objekty, popíše činnost svoji nebo jiných osob, případně upřesní svoji předchozí výpověď, aby ji bylo možno porovnat se zjištěnými skutečnostmi a posoudit její hodnověrnost. V praxi dochází též k záměně rekonstrukce trestného činu za vyšetřovací experiment.

Podstatou rekonstrukce trestného činu je tedy souhrnné obnovení materiální situace místa činu a demonstrace činnosti zúčastněných osob podle jejich výpovědí, příp. na základě jiných důkazů, prověřených verzí a závěrů znalců.

V kriminalistické praxi se tato rekonstrukce koná převážně za účasti obviněného nebo svědka (poškozeného), méně často (spíše výjimečně) jsou tyto osoby nahrazeny přibranými osobami (figuranty) v případě, že zúčastněné osoby odmítnou aktivní účast na rekonstrukci, nebo kdy se rekonstrukce uskuteční na základě jiných informací, než jsou jejich výpovědi.

Rekonstrukce trestného činu jako samostatný vyšetřovací úkon je pro praxi nejdůležitějším druhem, protože mnohdy umožňuje zjistit i možnost, či nemožnost existence určité relevantní skutečnosti a odstranit existující rozpory v podstatných okolnostech, které se až dosud nepodařilo odstranit jinými úkony.

B. Rekonstrukce místa činu

Rekonstrukce místa činu se provádí převážně jako součást, resp. výchozí stadium některých vyšetřovacích úkonů, například kriminalistického experimentu, opakovaného ohledání i rekonstrukce trestného činu v případě, že na místě činu došlo k podstatným změnám (klimatickými vlivy, záměrným nebo náhodným jednáním osob atd.), které je nutno odstranit v zájmu obnovení původní situace na místě činu.

Rekonstrukce místa činu tedy spočívá v obnovení materiální situace místa činu, aby bylo dosaženo stavu, který bude maximálně podobný tomu stavu, ve kterém jej zanechal pachatel. Rekonstruované místo činu umožňuje znovu studovat situaci, ve které pachatel jednal, upřesnit představy o způsobu spáchání a o počáteční situaci na místě činu před jeho spácháním, nalézt další stopy nebo stanovit podmínky pro provedení kriminalistického experimentu či jiného úkonu.

Rekonstrukce místa činu není samostatným vyšetřovacím úkonem, nýbrž fakultativním prvkem jiného vyšetřovacího úkonu. Její provedení přichází v úvahu tehdy, když původní podoba místa činu je nezbytná pro objektivnost provedení příslušného úkonu a hodnověrnosti jeho výsledků.

C. Rekonstrukce předmětů

Rekonstrukce předmětů je obnovením jeho vnějšího vzhledu, případně některé funkční vlastnosti podle jeho částí, úlomků, pozůstatků, popisu, fotografií apod. Půjde o předměty, které mají nějaký vztah k vyšetřované trestní věci, jako doličné předměty, listiny apod. Tato rekonstrukce je převážně prováděna znalci za účelem identifikace (identifikace celku podle jeho částí), zjištění obsahu listiny mající důkazní význam apod.

D. Rekonstrukce vnější podoby člověka

Rekonstrukce vnější podoby člověka je úkon, vesměs prováděný znalci z různých oborů k identifikačním účelům. Rekonstrukci vnější podoby člověka je možné využít v procesu **portrétní identifikace**.

V kriminalistické praxi přicházejí v úvahu:

- ✓ plastická portrétní rekonstrukce obličeje (Gerasimova metoda),
- ✓ fotografická portrétní superprojekční metoda (superprojekce),
- ✓ sestavení kresleného portrétu (Identikit, Mimic),
- ✓ sestavení počítačového portrétu (PORIDOS, FACETTE).

Gerasimova a superprojekční metoda, jsou založeny na části originálu – zchovalé lebce člověka a rekonstruovaný portrét (model) je výsledkem znaleckého zkoumání. Sestavení portrétu pomocí ostatních uvedených metod je výsledkem abstrakce na základě výpovědi a zafixovaného obrazového vjemu osoby. Jde tedy o rekonstrukci podoby člověka, nejčastěji pachatele trestného činu, podle paměťové stopy. Podrobněji jsme rozebrali problematiku v kapitole 7 Portrétní identifikace.

25.3 Taktika rekonstrukce trestného činu

Taktické a metodické postupy doporučované kriminalistikou pro provedení rekonstrukce jsou v podstatě zaměřeny na rekonstruování podmínek a okolností původní situace místa, objektu a mechanismu trestného činu. Z trestněprávního hlediska jde především o dokazování objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu.

Příprava rekonstrukce

Rekonstrukci, stejně jako většině jiných vyšetřovacích úkonů, předchází příprava. Jejím základem je analýza všech dosud shromážděných materiálů v trestní věci, zejména průběhu a výsledků výslechů osob na věci zúčastněných, výsledků ohledání, změn, které nastaly v situaci místa činu a jejich příčin, vytýčených verzí a výsledků jejich prověrky (k události jako celku, k pachateli, motivu, způsobu spáchání), výsledků všech ostatních provedených vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů a závěrů znalců, příp. vyjádření odborníků (konzultantů). To umožňuje vypracování podrobného plánu rekonstrukce.

Přípravu rekonstrukce dělíme do dvou etap:

- a) etapa přípravy před odjezdem na místo události,
- b) etapa přípravy po příjezdu na místo.

a) Do etapy přípravy před odjezdem na místo události zahrnujeme:

Vytýčení cíle, zejména specifikace rozporů, které je třeba rekonstrukcí vysvětlit, příp. sporných tvrzení, které je nezbytné potvrdit nebo vyvrátit se zřetelem na vytýčené vyšetřovací verze, vypracování programu rekonstrukce (obsahovou i časovou návaznost jejich jednotlivých epizod).

Stanovení časového momentu (taktické hledisko) provedení rekonstrukce v procesu vyšetřování.

Stanovení doby provedení rekonstrukce s přihlédnutím k podmínkám (klimatickým a jiným), které mohou mít vliv na průběh rekonstrukce a její výsledky.

Určení místa provedení rekonstrukce, v úvahu přichází buď původní místo události, nebo jiné zvolené místo. Jestliže došlo na původním místě ke změnám, nebo na zvoleném místě nejsou některé podmínky, jejichž zachování je pro zabezpečení objektivnosti rekonstrukce nezbytné, připraví se rekonstrukce místa čin.

Do této přípravy je třeba zahrnout:

- ✓ určení předmětů potřebných k rekonstrukci, tj. původních, maket nebo jiných podobných předmětů (figuríny imitující mrtvolu apod.),
- ✓ příprava technických prostředků k zajištění provedení rekonstrukce a dokumentace průběhu a výsledku rekonstrukce,
- ✓ příprava dopravních a spojovacích prostředků,
- ✓ určení ostražky místa provedení rekonstrukce.

b) Do druhé etapy – po příjezdu na místo provedení rekonstrukce zahrnujeme:

- ✓ **Prohlídku určeného místa**, zjištění změn a příp. provedení jeho rekonstrukce;
- ✓ **Dokumentaci výchozí situace** před provedením rekonstrukce jako součást procesní dokumentace;
- ✓ **Konzultaci s odborníky**, zejména k podmínkám rekonstrukce a jejich případného vlivu na její objektivnost, resp. objektivnost jejich výsledků;
- ✓ **Instruktaž jednotlivých účastníků** rekonstrukce o jejich úkolu a činnosti, kterou mají uskutečnit, na jaký pokyn či signál, a opatření, aby se zabránilo domlouvání účastníků, které by je mohlo ovlivnit, a tím negativně působit na objektivnost rekonstrukce.

Podrobnou informaci je třeba poskytnout osobám na věci nezúčastněným. Zajištění místa konání rekonstrukce před vstupem nepovolaných osob a příp. opatření k ostraze obviněného, který je vyšetřován vazebně.

Jde pouze o demonstrativní výčet obecně platných opatření v obou etapách rekonstrukce trestného činu. V závislosti na individuálních podmínkách mohou být přijata různá jiná opatření technické či taktické povahy.

Základní taktické zásady rekonstrukce

Zásada jediného vedoucího rekonstrukce trestného činu. Tato zásada znamená, že řízení průběhu rekonstrukce je svěřeno jedinému pracovníku, kterému jsou ostatní účastníci rekonstrukce po organizační stránce podřízeni (bez ohledu na funkci či hodnost).

Vedoucí odpovídá za dodržování zákonnosti a respektování lidské důstojnosti v průběhu prováděné rekonstrukce. Organizuje a koordinuje činnost účastníků rekonstrukce, dává pokyny obviněnému nebo svědkovi k započetí či ukončení činností, pokládá jim otázky, spolupracuje s příbranými znalci, rozhoduje o metodách a prostředcích dokumentace průběhu a výsledků rekonstrukce, kontroluje a srovnává průběh rekonstrukce s dosud shromážděnými důkazy a hodnotí je, musí adekvátně reagovat na nastalé nepředvídané události. Je odpovědný za průběh a výsledky rekonstrukce. V závěru rekonstrukce dává přítomným znalcům a dalším účastníkům úkonu možnost vyjádřit se k celému průběhu a zjištěným výsledkům. Znalci i obhájci mohou v průběhu rekonstrukce pokládat obviněnému či přítomným svědkům otázky pouze prostřednictvím vedoucího rekonstrukce.

Zásada shromáždění dostatečného množství důkazů před rekonstrukcí. Ze shromážděných materiálů musí vyplývat, podle kterých znaků má být při rekonstrukci dosažena shodnost s mechanismem průběhu původní události. Tady zásada bývá také někdy označována jako **zásada volby vhodného okamžiku provedení rekonstrukce**. Převládá názor, že rekonstrukci je třeba provádět až po shromáždění dostatečného množství důkazů, když jsou vyčerpány všechny možnosti získání dalších důkazů, kromě získání důkazů rekonstrukcí. Někteří kriminalisté dokonce zastávají názor, že

rekonstrukce trestného činu má uzavírat vyšetřování a její výsledek tvoří poslední článek dokazování. Na základě rekonstrukce trestného činu lze získat úplnou a názorně přesvědčivou představu o tom, jak se minulý děj trestného činu odehrál.

Zásada ostražitosti přispívá k nerušenému průběhu rekonstrukce trestného činu. Jistá nutnost volnosti jednání a iniciativy obviněného, na základě jehož výpovědi a s jehož účastí se rekonstrukce koná, skýtá řadu možností k narušení probíhajícího úkonu. Takovým narušením může být pokus o útěk a samotný útěk, pokus o sebevraždu či sebepoškození, napadení policistů, figurantů či jiných osob apod. Ostražitostí se rozumí bedlivé pozorování a střežení obviněného, jakož i neustálá kontrola jeho jednání a připravenost k okamžitému zásahu určených policistů. Součástí ostražitosti je i volba vhodných maket zbraní, nástrojů a různých předmětů, se kterými má obviněný manipulovat, aby nemohly sloužit jako zbraň.

Zásada oddělenosti znamená požadavek, aby v případě, kde je třeba provádět rekonstrukci trestného činu s několika obviněnými, byly rekonstrukce provedeny s každým z obviněných samostatně.

Základní taktické postupy rekonstrukce

Výběr omezeného počtu účastníků rekonstrukce má význam nejen organizační, ale především psychologický. Aplikace tohoto taktického postupu snižuje na minimum negativní působení okolního prostředí na obviněného. Dále pak snižuje možnost chaotičnosti a jiných nepříznivých důsledků pro provedení rekonstrukce. Počet účastníků má být zvolen adekvátně ke složitosti rekonstruovaného děje, rozloze místa činu a dalších požadavků konkrétního případu. Vedle vyšetřovatele se rekonstrukce trestného činu účastní:

- ✓ **obviněný** (jeho aktivní účast, stejně jako ostatních účastníků, je dobrovolná),
- ✓ **svědek události, poškozený**,
- ✓ **figuranti** (zastupují při rekonstrukci oběť nebo spolupachatele),

- ✓ **osoby nezúčastněné** (tzv. svědci úkonu),
- ✓ **osoby pomocné** (zajišťují uzavření místa rekonstrukce trestného činu, střeží obviněného, pořizují dokumentaci apod.),
- ✓ **soudní znalci a jiní odborníci** (konzultant),
- ✓ **obhájce obviněného**,
- ✓ případně **státní zástupce** (orgán péče o mládež apod.).

Ponechání potřebné iniciativy účastníku, na základě jehož výpovědi se rekonstrukce trestného činu provádí, jak při situačním popisu a reprodukci dřívější výpovědi, tak při demonstračních činnostech. Využití tohoto taktického postupu znemožňuje případné námitky neobjektivnosti průběhu a výsledků rekonstrukce způsobené sugestivním ovlivňováním nebo usměrňováním činnosti obviněného podle vlastních představ vyšetřovatele. Tato zásada však nevylučuje neustálou kontrolu a srovnávání demonstrovaných činností s fakty zjištěnými při ohledání místa činu nebo při jiných vyšetřovacích úkonech. Tento taktický postup je třeba **aplikovat v souladu se zásadou ostražitosti**.

Provedení rekonstrukce na původním místě v případech, kdy prostorové vztahy místa činu jsou limitujícími prvky dynamického děje, tedy i nezbytnou podmínkou hodnověrnosti průběhu a výsledků rekonstrukce trestného činu. Z uvedeného vyplývá i **nutnost rekonstrukce místa činu**, pokud na něm došlo k podstatným změnám oproti době, kdy na tomto místě byl trestný čin spáchán.

Zajištění shodnosti podmínek rekonstrukce s podmínkami, za nichž došlo k trestnému činu, je **nutné pouze v případech, kdy takové podmínky byly určující pro průběh vyšetřované události**.

Průběh rekonstrukce

Vedoucí rekonstrukce (orgán činný v trestním řízení) seznámí všechny účastníky rekonstrukce s cílem rekonstrukce. **Subjekt rekonstrukce** (osoba, s jejíž

aktivní účastí a na základě jejíž výpovědi se rekonstrukce koná), by se měla vyjádřit ke shodnosti podmínek místa rekonstrukce. Poté se subjekt rekonstrukce vyzve, aby sdělil proč, jak a s kým se na místo v kritické době dostal, kdo další se na místě nacházel. Po objasnění těchto otázek je tato osoba vyzvána, aby na základě svých vzpomínek **demonstrovala** svůj pohyb v prostoru a přitom postupně v logické návaznosti předvedla jednotlivé činnosti související se spácháním trestného činu. Přitom subjekt rekonstrukce popisuje pohyb a činnost i dalších zúčastněných osob (spolupachatelů, obětí, svědků), představovaných při rekonstrukci figuranty, kteří činnost zúčastněných osob imitují podle pokynů vyšetřovatele na základě výpovědi subjektu rekonstrukce. Subjekt rekonstrukce doprovází demonstrace činností výkladem a objasňuje motivy svých jednání.

Takovým způsobem lze znovuobnovit všechny podstatné situace a činnosti, které proběhly při spáchání trestného činu. Jestliže se subjektu rekonstrukce, na základě navázání asociací, vybaví zdánlivě zapomenuté detaily události, které ve své předcházející výpovědi neuvedl, má možnost upřesnit svoji předchozí výpověď. V kriminalistické praxi se vyskytly případy, kdy pachatel při rekonstrukci trestného činu upozornil na existenci určitých faktů na místě činu (např. věcí, které se na místě ještě nacházely) a které nebyly zjištěny při ohledání místa činu, neboť nebyla známa jejich souvislost s trestným činem, nebo ukázal dosud neznámá místa, kam např. odhodit věc důležitou pro trestní řízení. V takovém případě se doporučuje rekonstrukci přerušit na nezbytně dlouhou dobu, nalezené předměty či stopy řádně zadokumentovat a ohledat místo jejich nálezů. Po provedení těchto úkonů se pokračuje v rekonstrukci trestného činu.

V závěru rekonstrukce trestného činu vyzve vedoucí rekonstrukce přítomné znalce a obhájce, zda nemají na subjekt rekonstrukce nějaké dotazy nebo připomínky k průběhu a výsledkům rekonstrukce.

25.4 Dokumentace a hodnocení výsledků rekonstrukce

Základním procesním dokumentem rekonstrukce trestného činu je protokol o rekonstrukci trestného činu. **Protokol o rekonstrukci trestného činu** by měl obsahovat kromě náležitostí předepsaných v ustanovení § 55 trestního řádu následující údaje.

Úvodní část protokolu by měla obsahovat vedle povinných náležitostí zejména tyto specifické údaje:

- ✓ zdroj informací, na jejichž základě je rekonstrukce prováděna a jaký je její cíl,
- ✓ seznam použitých věcných důkazů, předmětů či maket, které byly při rekonstrukci použity,
- ✓ poučení přímých účastníků rekonstrukce, včetně prohlášení o dobrovolnosti účasti obviněného na úkonu,
- ✓ přesné vymezení místa provedení rekonstrukce trestného činu, času započetí úkonu,
- ✓ vyjádření ke shodnosti podmínek místa rekonstrukce trestného činu (pokud byla provedena rekonstrukce místa činu, údaje o jejím provedení).

Popisná část protokolu má obsahovat stručný, leč výstižný popis celého průběhu a výsledků prováděné rekonstrukce trestného činu. Popisují se jak jednotlivé významné epizody demonstrovaného děje, tak průběh rekonstrukce jako celku, aby bylo zřetelné logické propojení jednotlivých epizod. Současně se protokoluje i spontánní slovní doprovod, případně slovní objasnění podávané osobou rekonstruuující trestný čin na základě otázek orgánu činného v trestním řízení, případně obhájce či znalců a popis nových důkazů zjištěných při rekonstrukci trestného činu.

Závěrečná část protokolu obsahuje zejména případné návrhy, námitky, námitky či žádosti účastníků rekonstrukce, čas ukončení úkonu, čas a místo sepsání protokolu

o rekonstrukci trestného činu, odkaz na další dokumentaci, podpisy všech účastníků úkonu.

Z další kriminalistické dokumentace se běžně využívá videodokumentace, audiodokumentace, fotografická dokumentace a topografická dokumentace, které vhodným způsobem doplňují protokol o průběhu a výsledcích rekonstrukce.

Hodnocení průběhu a výsledků rekonstrukce se zpravidla provádí ve dvou fázích. V první fázi se hodnotí průběh a výsledky samotné rekonstrukce vzhledem k objektivitě průběhu a hodnověrnosti dosažených výsledků.

Zvažují se zejména:

- ✓ konkrétní okolnosti případu, které vedly k provedení rekonstrukce,
- ✓ shodnost podmínek, za kterých byl trestný čin spáchán s podmínkami, v nichž byla uskutečněna rekonstrukce,
- ✓ význam podmínek, které nemohly být znovuobnoveny,
- ✓ způsob provedení rekonstrukce trestného činu,
- ✓ psychologické faktory ovlivňující jednání subjektů rekonstrukce,
- ✓ výsledky dosažené rekonstrukcí a jejich vztah k vyšetřovanému trestnému činu.

V druhé fázi se hodnotí průběh a výsledky rekonstrukce v kontextu s ostatními důkazy shromážděnými v trestní věci. To znamená posoudit, které důkazy byly rekonstrukcí prověřeny, jaké nové důkazy byly získány, a v případě, že výsledky rekonstrukce jsou v rozporu s některými dosud získanými důkazy, je třeba zvážit možné důvody rozporů, zejména zda jde o rozpory nepodstatné, nebo podstatné a zda k jejich vysvětlení bude třeba provést další vyšetřovací úkony. Přitom se vychází z poznatků teorie dokazování a ze základních zásad trestního řízení.

SHRNUTÍ

V kriminalistické praxi se setkáváme s potřebou rekonstruovat (znovuobnovit) nejen jednotlivé materiální objekty, ale i kriminalisticky relevantní jevy a události, které se odehrály v minulosti a v současné době existují již jen stopy nebo jiné důkazy jako důsledky zkoumaných jevů či událostí. Jako metoda poznání je rekonstrukce založena na zákonitostech vzájemné souvislosti a podmíněnosti mezi elementy libovolného systému. Na základě těchto zákonitostí lze v procesu odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti rekonstruovat jednotlivé předměty, situace na místě činu, posloupnost jednání nebo průběhu události, vnější podobu člověka apod.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Objasněte pojem, podstatu a význam kriminalistické rekonstrukce.
2. Které druhy kriminalistické rekonstrukce znáte?
3. Jaké jsou taktické zásady a postupy kriminalistické rekonstrukce?
4. Popište průběh a dokumentaci kriminalistické rekonstrukce.
5. V čem spočívá hodnocení průběhu a výsledků rekonstrukce?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Chmelík, J. a kol. (2005) Rukověť kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

26 KRIMINALISTICKÝ EXPERIMENT

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Objasnit pojem a podstatu kriminalistického experimentu✓ Vysvětlit význam kriminalistického experimentu		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o druzích kriminalistického experimentu✓ Znalosti o přípravě a průběhu kriminalistického experimentu		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Rozebrat taktiku provedení kriminalistického experimentu✓ Popsat způsoby dokumentace kriminalistického experimentu		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistický experiment, druhy kriminalistického experimentu, rekognice, příprava a průběh kriminalistického experimentu, taktika kriminalistického experimentu, dokumentace kriminalistického experimentu.

PRŮVODCE KAPITOLOU

26.1 Pojem, podstata a význam kriminalistického experimentu

Experimentální metoda má široké uplatnění kromě jiných vědních oborů i v kriminalistice. V procesu vyšetřování dovoluje pokusně prověřit správnost naší představy, tvrzení obviněného či svědka, získat nové poznatky a důkazy. Kriminalistický experiment patří k prvkům aplikace vědeckých poznatků v trestním řízení a je v základních principech shodný s experimentem v kterékoliv jiné oblasti lidské činnosti.

V procesu odhalování a vyšetřování trestných činů musí orgán činný v trestním řízení často řešit úkoly, zda mohly zjištěné jevy nebo události vzniknout za určitých podmínek nebo zda určitou činnost mohla konkrétní osoba provést v daných podmínkách a v čase, zda určitá osoba mohla vnímat nějakou skutečnost nebo jev apod.

V těch případech, kdy uvedené problémy nemohou objasnit znalecká zkoumání a ani jiné kriminalistické metody, se využívá metody kriminalistického experimentu.

Kriminalistický experiment – je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v pokusném vyvolávání a zkoumání analogických jevů, událostí a činností v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách.

Podstata kriminalistického experimentu spočívá v pokusné činnosti v uměle vytvořených a systematicky měněných podmínkách, které lze několikanásobně opakovat, než bude dosaženo stanoveného cíle.

Experimentální metoda je efektivnější a stojí kvalitativně výše než metody objektivního pozorování, měření a srovnávání. Ve skutečnosti je podstatou experimentu určitá konstrukce buď modelování, nebo rekonstrukce zkoumaného jevu v nejrůznějších zvolených podmínkách.

Experimentální metoda má široké uplatnění nejen v kriminalistickém vědeckém výzkumu, ale především v kriminalistické praxi. V procesu vyšetřování umožňuje

pokusně prověřit správnost naší představy, případné tvrzení obviněného či svědka o určitém faktu, který má význam ve vyšetřované události. Cestou pokusů získáme také nové poznatky - důkazy. Kriminalistickým experimentem se pokusně vyvolávají jevy, které jsou podrobovány zkoumání, aby byla zjištěna objektivní pravda potřebná pro účely trestního řízení. Vedle toho je možné experiment využít také jako operativně taktický prostředek.

V kriminalistické praxi lze experiment využít v následujících formách:

- ✓ jako samostatný vyšetřovací úkon – **vyšetřovací pokus** (§ 104c TrŘ),
- ✓ jako **součást jiných kriminalistických metod integrovaných v některém vyšetřovacím úkonu** (např. ohledání, rekonstrukci, rekognice),
- ✓ jako **jednu z metod kriminalistického znaleckého zkoumání** (expertizy), (např. mechanoskopického, balistického, trasologického apod.),
- ✓ jako **taktický prostředek**, zejména při prověřování podnětů k trestnímu stíhání a prověřování operativně pátracích verzí.

Podle stádia trestního řízení můžeme rozlišovat:

- ✓ **prověřovací experiment** – úkon prováděný před zahájením trestního stíhání, kdy výsledky mohou mít významné právní důsledky (např. sdělení obvinění, odložení věci),
- ✓ **experiment** – úkon přípravného řízení, jehož výsledky mohou být mimo jiné důkazem odůvodňujícím podání obžaloby,
- ✓ **soudní experiment** – úkon provedení v řízení před soudem, jehož výsledky mohou být např. důkazem viny nebo nevinu obžalovaného.

V kriminalistické praxi se setkáváme s několika druhy kriminalistického experimentu. Z povahy zjišťovaných skutečností vyplývají **dva základní typy experimentu:**

a) **senzorické experimenty**, jejichž cílem je zjišťování skutečností, které jsou vnímatelné lidskými smysly (především zrakem a sluchem),

b) **problémové (situační) experimenty**, které zjišťují:

- ✓ **možnost provedení nějakého činu**, jde zpravidla o prověrku, zda určitá osoba mohla provést konkrétní čin v určitých podmínkách, za určitý čas,
- ✓ **existenci nějakého jevu** (skutečnosti), jde o zjištění, zda v konkrétních objektivních a subjektivních podmínkách mohl určitý fakt, jev, děj skutečně nastat,
- ✓ **mechanismus vyšetřované události**, cílem tohoto experimentu je zpravidla prověření výpovědi svědků, obviněných, zda jsou v souladu, případně odporují experimentálnímu zjištění a průběhu výsledků události.

Význam kriminalistického experimentu spočívá především v tom, že umožňuje objektivně získávat informace k vyšetřované události. Rovněž tento význam vyplývá i z cílů kriminalistického experimentu. Experiment tedy umožňuje:

- ✓ prověření dosud shromážděných důkazů,
- ✓ získání nových důkazů a kriminalisticky relevantních informací,
- ✓ prověřování kriminalistických verzí, případně podklad pro vytýčení nových verzí,
- ✓ zjištění okolností, které umožnily spáchání trestního činu.

Z uvedeného vyplývá, že **hlavním cílem kriminalistického experimentu je prověřování existujících důkazů a získávání nových důkazů a kriminalisticky relevantních informací, vytyčování a prověřování kriminalistických verzí.**

26.2 Příprava kriminalistického experimentu

Příprava k provedení vyšetřovacího experimentu je závislá na obtížnosti, resp. složitosti pokusně prověřované skutečnosti. V jednodušších případech je vhodnější přípravná opatření provést v jedné etapě. Ve složitějších případech, zejména kdy je nezbytné provést experiment ve specifických podmínkách původního místa, příp. na modelově upraveném místě v podmínkách shodných s původní událostí, je účelné rozdělit přípravná opatření do dvou etap:

- ✓ před výjezdem na místo provedení experimentu,
- ✓ po příjezdu na místo do započetí experimentu.

Na základě zobecnění vyšetřovací praxe je třeba v rámci těchto etap provést následující opatření:

1) Do první etapy (do odjezdu na místo) především patří:

- ✓ určení cíle experimentu (stanovení hypotézy, která má být experimentem ověřena),
- ✓ stanovení pořadí, obsahu, způsobu provedení plánovaných pokusů a variant podmínek, v nichž budou pokusy probíhat,
- ✓ určení místa a doby provedení experimentu (místa a doby, kdy a kde došlo k vyšetřované události, je-li to pro hodnověrnost experimentu nezbytné),
- ✓ určení okruhu účastníků experimentu, řešení otázek s jejich účastí a instrukcemi,
- ✓ materiální a technické zabezpečení provedení experimentu:
 - a) příprava věcných důkazů, příp. maket, kterými budou při experimentu zaměněny,

- b) zajištění technických, spojovacích a dopravních prostředků,
- c) určení ochrany místa experimentu (např. regulace, resp. odklonění dopravy, střežení obviněného, který je vyšetřován vazebně aj.).

2) Ve druhé etapě (po příjezdu na místo před započítím experimentu) bude zpravidla třeba:

- ✓ uzavření místa konání experimentu,
- ✓ zjistit stav místa činu, zejména změny, k nimž došlo a provést přípravu k jeho rekonstrukci, bude-li nezbytná pro objektivnost experimentu,
- ✓ zadokumentovat situaci na místě experimentu před rekonstrukcí a po ní (zpravidla fotograficky, videoskopicky), určit způsoby dokumentace průběhu a výsledků jednotlivých pokusů,
- ✓ předběžné konzultace s odborníky (soudními znalci), pokud byli k experimentu přizváni,
- ✓ stanovit způsob a prostředky spojení (signály) mezi řídicím orgánem a účastníky experimentu,
- ✓ instruovat v potřebném rozsahu účastníky experimentu k jejich činnosti a funkci při experimentu.

Tento výčet plánovaných opatření k zajištění hodnověrnosti provedení experimentu a jeho výsledků je demonstrativní. V závislosti na charakteru jednotlivých případů a situací, za nichž se udály, bude třeba individuálně určit případná další opatření.

26.3 Taktika provedení kriminalistického experimentu

Různorodost charakteru v praxi prováděných experimentů neumožňuje stanovit univerzální taktiku, na rozdíl od metodiky, která představuje určitý algoritmus, odvozený od vědeckých zásad experimentální metody. Taktika provedení kriminalistického experimentu vychází ze zobecněné praxe orgánů činných v trestním řízení a kriminalistikou rozpracovaných taktických zásad, pravidel, postupů a způsobů, které mají zabezpečit adekvátní podmínky kriminalistického experimentu.

V rámci taktiky provedení kriminalistického experimentu se vychází z těchto zásad:

1) Výběr účastníků experimentu

Podle úloh, které v průběhu experimentu plní, můžeme účastníky kriminalistického experimentu zařadit do několika skupin. Jde o přímé účastníky experimentu, nepřímé účastníky experimentu a pomocné osoby.

V praxi jde zejména o tyto účastníky:

- ✓ **orgány činné** v trestním řízení;
- ✓ **obviněný, svědek** (poškozený) – účast těchto osob je dobrovolná;
- ✓ **pomocné osoby** – zpravidla jde o osoby, které v rámci kriminalistického experimentu plní funkci figurantů nebo obsluhují případná technická zařízení, provádějí dokumentaci apod.;
- ✓ **znalci, specialisté** – plní funkci odborných konzultantů;
- ✓ **osoby na věci nezúčastněné** – zajišťují především objektivnost daného úkonu;
- ✓ **obhájce** – pokud se experiment provádí jako procesní úkon (vyšetřovací pokus).

2) Shodnost podmínek provedení experimentu s podmínkami původní zkoumané události

Tato zásada patří k rozhodujícím předpokladům hodnověrnosti kriminalistického experimentu a jeho výsledků.

Dosažení shodnosti podmínek provedení experimentu s podmínkami zkoumané události je možno zabezpečit celou řadou taktických, metodických postupů a doporučení jako je:

- ✓ výběr odpovídající denní době pro provedení experimentu,
- ✓ provedení experimentu na místě, kde došlo k původní události,
- ✓ výběr shodných klimatických podmínek,
- ✓ shodnost akustických podmínek,
- ✓ rekonstrukce situace na místě činu v rozsahu nutném pro provádění pokusů,
- ✓ použití původních, shodných předmětů, případné využití jejich maket v průběhu experimentu,
- ✓ zajištění shodnosti rychlosti prováděných pokusů s rychlosti původní události.

3) Provádění pokusů v cílevědomě měněných podmínkách

Cílevědomé variování podmínek je jedním ze základních metodických principů experimentu. Čím neúplnější jsou výchozí informace, rozpory, tím více variant bude nutno v rámci experimentu plánovat. Programové měnění podmínek umožňuje poznat vliv jednotlivých podmínek na výsledky experimentu.

4) Opakování pokusu ve stejných podmínkách

Vícenásobné opakování stejnorodých pokusů v každé variantě podmínek je rovněž nezbytným metodickým prvkem experimentu, jehož význam spočívá ve vyloučení náhodných výsledků. Tato zásada je i garancí hodnověrnosti experimentu a umožňuje orgánům činným v trestním řízení nabýt přesvědčení, že získané výsledky nejsou nahodilé.

5) Provádění pokusů v několika etapách

Metodické doporučení ke zkoumání a provádění pokusů v několika etapách se realizuje zejména u složitějších a náročnějších experimentů. Rozdělení pokusů do několika etap umožňuje přesnější a detailnější poznání celého experimentálního děje. V praxi je možno po každé etapě pozastavit průběh experimentu na určitou dobu potřebnou k vyhodnocení nebo dokumentaci průběhu.

Hodnocení výsledků kriminalistického experimentu

Při hodnocení vyšetřovacího experimentu se postupuje obdobně jako u jiných důkazů. Hodnotíme je jak z hlediska jejich hodnověrnosti, tak i z hlediska důkazního významu.

Rozlišuje se význam tzv. „**negativních (nemožných) a pozitivních (možných, pravděpodobných) výsledků experimentu**“. Obojí je hodnověrné, jestliže samotný experiment lze hodnotit jako přesvědčivý a objektivní.

Hodnověrný důkazní závěr může být učiněn pouze na základě objektivních a ověřených výsledků vyšetřovacího experimentu, nejde tedy o náhodný výsledek.

26.4 Dokumentace průběhu a výsledků kriminalistického experimentu

Dokumentace kriminalistického experimentu musí poskytnout objektivní a názorný obraz vlastního průběhu a výsledků experimentu. **Základním dokumentem je protokol o vyšetřovacím pokusu, který je hlavním zdrojem informací a důkazů.**

Obsah protokolu je důležitým pramenem důkazů, ostatní dokumentační prostředky (fotodokumentace, videozáznam, topografická dokumentace) zpravidla tvoří přílohy protokolu. V souladu s ustanovením § 55 trestního řádu se doporučuje, aby protokol o kriminalistickém experimentu měl tři části, úvodní část, popisnou část a závěrečnou část.

Jednotlivé části protokolu obsahují:

a) Úvodní část

- ✓ pojmenování orgánu konajícího úkon,
- ✓ datum konání experimentu,
- ✓ místo (místa) experimentu,
- ✓ čas (hodinový) zahájení pokusu (časy pokusů),
- ✓ v jaké trestní věci,
- ✓ jméno a označení vedoucího vyšetřovacího experimentu,
- ✓ jména a označení všech účastníků vyšetřovacího experimentu,
- ✓ poučení
 - následcích křivé výpovědi,

- mlčenlivosti (pokud je nutná),
- ✓ důvody provádění vyšetřovacího experimentu,
- ✓ cíl vyšetřovacího experimentu.

b) Popisná část:

- ✓ podmínky, za nichž byl experiment proveden,
- ✓ podmínky, jež se nepodařilo rekonstruovat,
- ✓ zda byly použity předměty, a jaké (původní, makety),
- ✓ posloupnost jednotlivých pokusů,
- ✓ obsah s průběhem (podrobně) a výsledky pokusů,
- ✓ popis a uvedení všech okolností, které mohly jakkoliv ovlivnit provedení jednotlivých úkonů experimentu a výsledky.

c) Závěrečná část:

- ✓ který pokus, jeho část, jednotlivý úkon, situace atd., byl dokumentován, kdy a jakými technickými prostředky,
- ✓ co bylo podchyceno v náčrtku a plánu,
- ✓ návrhy, námitky, připomínky a vyjádření všech účastníků, zvláště odborníků k experimentu i k protokolu,
- ✓ čas ukončení experimentu (pokusů) a čas ukončení sepsání protokolu,
- ✓ podpisy.

Vedle protokolu se pro dokumentaci průběhu a výsledků kriminalistického experimentu využívá videodokumentace, audiodokumentace, fotografická a topografická dokumentace.

SHRNUTÍ

V kriminalistické praxi vznikají často pochybnosti o možnosti či nemožnosti provedení určitých činností nebo o existenci určitých faktů, jevů nebo událostí v reálných podmínkách. V těchto případech vzniká potřeba prověřit existující informace nebo získat nové informace tím, že budou uměle vyvolány analogické jevy nebo děje, které budou přímo pozorovány orgánem činným v trestním řízení. Tento postup se realizuje využitím metody kriminalistického experimentu.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Co je kriminalistický experiment?
2. Které druhy kriminalistického experimentu znáte?
3. Vysvětlete taktiku provedení kriminalistického experimentu.
4. Jak můžeme dokumentovat průběh a výsledky kriminalistického experimentu?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Chmelík, J. a kol. (2005) Rukověť kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Nejvýznamnějším druhem kriminalistické rekonstrukce je?

- a) rekonstrukce místa činu
- b) rekonstrukce trestného činu**
- c) rekonstrukce předmětů
- d) rekonstrukce vnější podoby člověka

2. Mezi základní taktické postupy kriminalistické rekonstrukce nepatří?

- a) provedení rekonstrukce na původním místě
- b) zajištění shodných podmínek
- c) ponechání potřebné iniciativy účastníku
- d) řízení rekognice jedním vedoucím**

3. Jak můžeme definovat kriminalistický experiment?

- a) kriminalistickou metodu spočívající v provádění pokusů v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách**

b) kriminalistickou metodu spočívající v modelování, při kterém dochází k vytvoření analogického objektu za účelem zkoumání originálu

c) kriminalistickou metodu spočívající v znovupoznání objektů

d) kriminalistickou metodu spočívající v tom, že vyslechnutá osoba dobrovolně ukáže místa a objekty spojené s vyšetřovanou událostí

4. Co je cílem sensorických experimentů?

a) zjišťování skutečností, které jsou vnímatelné lidskými smysly

b) zjišťování možnosti provedení nějakého činu

c) zjišťování existence nějakého jevu, skutečnosti

d) zjišťování mechanismu vyšetřované události

27 PROHLÍDKA

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

- ✓ Objasnit pojem a podstatu prohlídky
- ✓ Vysvětlit význam prohlídky

Budete umět

Získáte:

- ✓ Přehled o druzích prohlídky
- ✓ Znalosti o přípravě a průběhu prohlídky

Získáte

Budete schopni:

- ✓ Charakterizovat taktické zásady a postupy prohlídky
- ✓ Popsat dokumentaci průběhu a výsledů prohlídky

Budete schopni

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Prohlídka, druhy prohlídky, taktické zásady a postupy prohlídky, dokumentace průběhu a výsledků prohlídky, vyhodnocení prohlídky.

PRŮVODCE KAPITOLOU

27.1 Pojem, podstata a význam prohlídky

Při realizaci základních úkolů policie a kriminalistického objasňování událostí vznikají situace, kdy je potřebné vykonat zásahy do osobní a domovní svobody občanů. Takové omezení může být vykonané jen v souladu se zákonem a příslušnými právními normami. O omezení půjde i v případech, kdy je nutné nalézt a zajistit osoby, věci a jiné objekty, které jsou důležité pro další postup v trestním řízení. Uvedené objekty se mohou nacházet na různých místech, jako jsou např. obytné domy a k nim patřící prostory, jiné prostory jako kanceláře, výrobní haly, terén, dopravní prostředky a další. Na vyhledávání a zajištění těchto objektů slouží zákonem upravená metoda – prohlídka.

Hledanými objekty mohou být osoby, věci a zvířata, které jsou důležité pro trestní řízení nebo plnění dalších úkolů policie. Tyto objekty musí být vždy předem charakterizovány, popsány, což znamená, že orgány provádějící prohlídku musí mít k dispozici alespoň takové informace, které dovolí jejich rodové, popřípadě druhové určení.

Prohlídka – je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v prověřování objektů (míst, osob) policejními orgány za účelem nalezení a zajištění osob, věcí a zvířat důležitých pro trestní řízení nebo pro plnění dalších úkolů policie.

Podstata prohlídky tedy spočívá v přímém prohledávání konkrétních míst a objektů za účelem nalezení a zajištění věcí obecně nebezpečné povahy (např. zbraně) nebo hledaného objektu (osoby, věci, zvířete) majícího význam pro další postup v trestním řízení nebo pro plnění dalších úkolů policie při objasňování prověřované události.

Prohlídka v kriminalistickém pojetí zahrnuje jak procesní úkony upravené trestním řádem (domovní prohlídka § 82 odst. 1, prohlídka prostor nesloužících k bydlení a pozemků § 82 odst. 2, osobní prohlídka § 82 odst. 3, 4, prohlídka těla § 114 TrŘ), tak podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů

(prohlídka osoby § 35 odst. 2, vstup do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek § 40 odst. 1, 2, prohlídka dopravního prostředku § 42 odst. 1, 2, 3 a 4 PolZ).

Cílem prohlídky v kriminalistické praktické činnosti je zejména nalezení a zajištění osob, věcí a zvířat důležitých pro trestní řízení, nalezení a odnětí zbraně nebo jiné věci způsobilé k ohrožení života a zdraví z důvodů uváděných zákonem a nalezení a zajištění věcí obecně nebezpečné povahy.

Význam prohlídky vyplývá ze samotného účelu prohlídky. Napomáhá při odhalování trestních činů, plní významnou úlohu v kriminalistickém objasňování, působí i v oblasti prevence. Z tohoto pohledu je prohlídka významným prostředkem získávání objektivních informací a je jedním ze způsobů získávání informací majících význam pro úspěšné odhalení a objasnění vyšetřované události.

Prohlídka konkrétně umožňuje:

- ✓ získat důkazy o skutečnostech již známých,
- ✓ potvrdit určitý předpoklad či kriminalistickou verzi,
- ✓ získat důkazy nebo informace o nových, dosud neznámých skutečnostech v dané trestní události,
- ✓ přispět k objasnění jiného, již známého trestného činu,
- ✓ přispět k odhalení dosud neznámého trestného činu,
- ✓ zajistit přítomnost osob pro potřeby trestního řízení a výkonu trestu,
- ✓ odstranit případné hrozící nebezpečí z držby nebezpečných nebo zakázaných věcí,
- ✓ působit preventivně v rámci boje s trestnou činností.

27.2 Druhy prohlídky

Pokud chceme klasifikovat prohlídky, musíme vycházet z kriminalistických aspektů, které mají vliv na taktiku jejich vykonání. K základním kritériím pro dělení prohlídek z kriminalistického hlediska patří charakter objektu, který má být prohledaný, dále skutečnost, zda se prohlídka určitého objektu v dané věci koná poprvé, nebo poněkolikáté a dále podle rozsahu prohlídky.

A. Podle charakteru objektu, který má být prohledán, rozeznáváme prohlídku:

a) **osobní** - objektem této prohlídky je osoba, její **tělo, oděv, zavazadla, osobní věci a další předměty**, které má osoba v době prohlídky u sebe,

b) **domovní** - objektem nebo místem této prohlídky je **dům, chata, byt a jiné místnosti, prostory** k tomuto objektu patřící, včetně jiných budov, které slouží k různým účelům, jako jsou např. sklepy, garáže, kůlny a části terénů (zahrada, dvůr, sad), objektem jsou i **jiné předměty**, které se v domě, v bytě, v chatě a jiných prostorách k nim patřící nacházejí, jako jsou např. skříně, postele, úložné prostory, různé skládky, podle objektů domovní prohlídky je určována i taktika a způsob vykonání domovních prohlídek, a to zejména ve vztahu k tomu, kde mohou být osoby, věci ukryté,

c) **jiných prostor a pozemků** - objektem jsou **prostory, které neslouží k bydlení** a ani nepatří k objektům sloužícím k bydlení a nejsou veřejně přístupné. Jde zejména o kanceláře, školy, restaurace, hotely, výrobní haly a prostory, sklady a podobně, jsou to **pozemky, které nejsou veřejnosti přístupné**, ale jsou oplocené nebo jinak zabezpečené, označené,

d) **dopravních prostředků** - objektem jsou všechny **dopravní prostředky**, jejich součásti a doplňky, jde o dopravní prostředky **silniční, železniční, letecké a vodní, a to jak osobní, tak i nákladní**,

e) **terénu** - objektem je **volně přístupný terén**, jeho části, k objektům těchto prohlídek patří i takové objekty, které se nacházejí v terénu, jako jsou např. **opuštěné stavby, budovy a jejich části**.

B. Podle toho, v jaké časové posloupnosti se prohlídka určitého objektu dané věci koná, dělíme prohlídky na:

a) **prvotní** - za prvotní prohlídku pokládáme každou poprvé vykonanou prohlídku v daném objektu ve vztahu k jedné a téže objasňované události;

b) **opakovanou** - opakovaná prohlídka je každá další – následující vykonaná prohlídka v průběhu kriminalistického objasňování stejného případu v témže objektu – místě, tato prohlídka se vykonává v těch případech, pokud prvotní prohlídka nebyla úspěšná a nadále trvá podezření, že se zde hledaný objekt nachází.

C. Podle rozsahu – počtu vykonaných prohlídek v průběhu kriminalistického objasňování v rámci jedné a téže události dělíme prohlídky na:

a) **jednotlivé** - o tento druh prohlídky se jedná, pokud je vykonána jen jedna prohlídka v dané události a v daném objektu,

b) **skupinové** - jde o vykonání většího počtu prvotních, opakovaných nebo doplňujících prohlídek v různých objektech a na různých místech ve vztahu k jedné a téže události.

27.3 Příprava prohlídky

Pro úspěšné vykonání prohlídky má velký význam důkladná příprava, od níž nelze upustit ani v těch případech, pokud se má prohlídka vykonat bezodkladně.

Obsahem přípravy prohlídky je vykonání celé řady úkonů, které jsou důležitou podmínkou pro úspěšný průběh vlastní prohlídky. Zejména se jedná o tyto úkony – činnosti:

a) **Analýza podnětu k vykonání prohlídky.**

Rozbor informací, na jejichž základě má být přijato rozhodnutí o vykonání prohlídky. Cílem analýzy je všeobecný rozbor všech poznatků, které nasvědčují tomu, že hledané věci či osoby se nacházejí na určitém místě nebo v určitém objektu. Tyto informace ve většině případů odůvodňují rozhodnutí o vykonání prohlídky.

b) **Shromáždění a zhodnocení všech informací potřebných pro přípravu a vykonání prohlídky.**

Tato činnost znamená získat informace především taktického charakteru, které umožní zvolit správný postup při vykonání prohlídky. Tyto informace mají význam z hlediska umožnění bližšího poznání objektu, místa, na kterých se bude prohlídka vykonávat.

c) **Obstarání příkazu k prohlídce.**

Znamená včasné obstarání příkazu k prohlídce od oprávněného orgánu v souladu s příslušnými právními normami trestního řádu. V případech, kdy se prohlídka provádí na základě zákona o Policii ČR, není zvláštního příkazu nebo souhlasu k provedení třeba (právní legitimita vyplývá přímo ze zákona).

d) Výběr a příprava technických prostředků.

Tento úkon závisí především na tom, kde, na kterém místě a v jakém objektu bude prohlídka vykonána. V podstatě půjde o dopravní prostředky, spojovací, osvětlovací a speciální technické prostředky ke konkrétnímu použití.

e) Výběr účastníků prohlídky.

Výběr účastníků prohlídky rovněž závisí od charakteru objektu a místa, kde bude prohlídka vykonána, od charakteru osob a věcí, které se mají nalézt, od technických prostředků, které se v rámci prohlídky budou používat. Účastníky prohlídky můžeme rozdělit podle jejich postavení a úkolů v rámci dané prohlídky do čtyř skupin:

- ✓ účastníci prohlídky oprávněni k jejímu nařízení v trestním řízení,
- ✓ účastníci prohlídky, kteří jsou oprávněni k vykonání prohlídky,
- ✓ účastníci prohlídky – pomocné osoby,
- ✓ účastníci prohlídky – přizvané osoby.

f) Stanovení času prohlídky.

Stanovení času prohlídky má zejména význam pro potřebu utajení prohlídky, čímž se využije momentu překvapení. Význam spočívá i v tom, aby byla prohlídka vykonána v době, kdy v objektu a na místě, kde se prohlídka vykonává, nebylo příliš mnoho osob.

g) Vypracování plánu prohlídky.

Je vyvrcholením celé přípravy prohlídky, je to výsledek předcházejících myšlenkových činností, pomocí kterých si ve vědomí vytváříme konkrétní obraz vykonání prohlídky. Z toho vyplývá, že se jedná o myšlenkový model, který směřuje k vykonání samotné prohlídky.

Ve složitých případech, zejména při vykonání domovní prohlídky, je důležité zpracovat písemný plán prohlídky. Obsah plánu musí tvořit taktický postup, který odpovídá daným podmínkám na základě získaných zkušeností i podmínkám předpokládaným, které mohou nastat v průběhu prohlídky.

V rámci plánu prohlídky musí být zdůrazněny zejména tyto prvky:

- ✓ stanovení vhodné doby provedení prohlídky,
- ✓ způsob přesunu sil a prostředků na místo prohlídky,
- ✓ pozorování objektu před provedením prohlídky,
- ✓ určení způsobu vstupu do objektu,
- ✓ způsob postupu při prohlídce,
- ✓ určení způsobu dokumentace průběhu a výsledků prohlídky,
- ✓ rozhodnutí, zda se např. obviněný bude účastnit prohlídky, nebo zda postačí účast člena jeho domácnosti.

h) Instruktaž účastníků prohlídky

Podstatou této instruktaže je, aby se zúčastněné osoby seznámily s plánem prohlídky, aby těmto osobám byly upřesněny úkoly, které každý ze zúčastněných osob bude plnit. Instruktaž se vykonává bezprostředně před začátkem prohlídky, bezprostředně před odjezdem na místo prohlídky.

27.4 Taktické zásady pro vykonání prohlídky

Předpokladem úspěšného vykonání prohlídky je znalost a dodržování základních taktických zásad prohlídky, znalost a vhodné uplatnění metod, kterými lze dosáhnout sledovaný cíl prohlídky.

Jedná se především o zásady, které jsou zobecněny na základě kriminalistické praktické činnosti:

a) Překvapivost

Překvapivost se musí vztahovat na provedení prohlídky v určitém čase tak, aby bylo znemožněno případné zničení věcí nebo přemístění hledaných objektů. To znamená vykonat prohlídku v době, kdy to osoba, u které má být prohlídka provedena, nejméně očekává.

b) Systematičnost

Aby bylo prohlídkou dosaženo stanoveného cíle, musí být vykonána systematicky. To znamená vykonat prohlídku v celém objektu, v každé jeho části včetně všech předmětů, které se v prohledávaném objektu nachází. V praxi jde o to, aby byl zvolen optimální postup, který odpovídá charakteru prověřovaného objektu.

c) Důslednost

Důslednost navazuje na zásadu systematičnosti a její podstata spočívá v tom, aby celý objekt prohlídky byl prověřen ve všech jeho prostorách tak, aby prohlídka nemusela být opakována.

d) Pozorování osoby, u níž se prohlídka koná

Zásada pozorování osoby, u které se prohlídka vykonává, má především důležitou taktickou funkci. Její uplatnění je postaveno na využití lidské psychiky. U osoby, u které je prohlídka vykonávána, vzrůstá psychické napětí, jež se projevuje na jejím chování. To znamená, že osoby, které vykonávají prohlídku, musí vhodně reagovat na změny chování osoby, u níž je prohlídka prováděna.

e) Ostražitost

Tato zásada musí být dodržena nejen v zájmu zajištění nerušeného průběhu prohlídky, ale i v zájmu bezpečnosti všech účastníků prohlídky. Proto při vykonání

prohlídka musí být postupováno obezřetně tak, aby se mohlo včas reagovat na neočekávané změny situace při prohlídce.

f) Utajenost

Tato zásada se vztahuje zejména na období, kdy je prohlídka připravována, aby byl zaručen úspěch při prohlídce. Z taktických důvodů je potřebné utajit některé skutečnosti, jež byly zjištěny jak v průběhu přípravy prohlídky, tak i v rámci jejího provádění.

27.5 Taktické postupy vykonání vybraných druhů prohlídek

A. Taktické postupy vykonání domovní prohlídky

Vykonání domovní prohlídky je složitý a zodpovědný kriminalistický úkon, proto musí být zabezpečena dokonalá organizace práce všech účastníků prohlídky v souladu s kriminalistickotaktickými postupy a zásadami.

Domovní prohlídku – můžeme charakterizovat jako metodu kriminalistické praktické činnosti jako trestně procesní úkon, jehož podstata spočívá v přímém prověřování míst a objektů sloužících k bydlení za účelem nalezení a zajištění osob či věcí, jež jsou důležité pro trestní řízení.

Vlastní vykonání domovní prohlídky má svůj systém. Postupuje se podle následujících stadií:

a) Přípravné stadium

- ✓ předchozí pozorování nebo střežení objektu bezprostředně před provedením prohlídky,
- ✓ vstup do objektu,

- ✓ seznámení osoby, u níž se prohlídka koná, s faktem provedení prohlídky,
- ✓ předání příkazu k provedení prohlídky,
- ✓ přibrání nezúčastněné osoby,
- ✓ zjištění totožnosti a vykázaní nebo soustředění osob, přítomných v bytě, do určitého prostoru,
- ✓ předběžný výsledek osoby, u níž se prohlídka koná,
- ✓ poučení osoby nezúčastněné i domácích osob o jejich právech a způsobu chování po dobu prohlídky,
- ✓ stanovení a zajištění určeného režimu v prověřovaném objektu.

b) Přehledné stádium (orientační prohlídka)

- ✓ provedení orientační prohlídky objektu za doprovodu domácí osoby,
- ✓ provedení případných korekcí plánu prohlídky a upřesnění úkolů jednotlivých pracovníků,
- ✓ provedení orientační dokumentace prohledávaného obydlí před zahájením detailního stádia prohlídky.

c) Detailní stádium (podrobná detailní prohlídka)

- ✓ detailní prověřování objektu včetně eventuální demontáže jeho částí,
- ✓ identifikace nalezených věcí, osob nebo zvířat,
- ✓ dokumentace nalezených objektů a míst jejich nálezů,
- ✓ ohledání odhalených skrýší (i prázdných) a zajištění stop nacházejících se na nalezených věcech a uvnitř skrýší.

d) Závěrečné stadium

- ✓ kontrola objektu za účelem zjištění, zda byl prověřen celý objekt,
- ✓ kontrola objektu za účelem zjištění způsobených škod na majetku,
- ✓ uvedení objektu do původního stavu,
- ✓ dokumentace způsobených škod na majetku,
- ✓ verifikace dokumentace o průběhu a výsledcích prohlídky,
- ✓ předání kopie protokolu o provedení domovní prohlídky osobě, u níž se prohlídka konala.

Místa podléhající prohlídce jsou vymezena v příkazu k domovní prohlídce. Při provádění prohlídky se doporučuje věnovat zvýšenou pozornost (v souvislosti s charakterem hledaných objektů) zejména:

- ✓ stejnorodosti materiálu omítky vnitřních i vnějších stěn,
- ✓ větracím otvorům a šachtám,
- ✓ obložení stěn,
- ✓ trámům půdních prostor,
- ✓ podlahám místností,
- ✓ sypkému materiálu (uhlí, písek atd.),
- ✓ nábytku a šatstvu,
- ✓ popelnícím, příp. odpadkovým košům apod.

B. Taktické postupy k vykonání osobní prohlídky

Osobní prohlídka vychází z ustanovení trestního řádu a zákona o Policii ČR a nepředpokládá vždy existenci příkazu k osobní prohlídce, nebo předchozího souhlasu příslušného orgánu k provedení osobní prohlídky.

Prověřovaným objektem při osobní prohlídce je osoba, její oblečení, obuv, osobní věci, které má u sebe, včetně zavazadel. Osobní prohlídku provádí vždy osoba stejného pohlaví nebo lékař, zpravidla za přítomnosti nezúčastněné osoby stejného pohlaví. Doporučuje se, aby osobní prohlídku vykonávali dva policisté, přičemž jeden zajišťuje bezpečnost a druhý provádí prohlídku.

Osobní prohlídku lze metodicky rozdělit:

- a) **Předběžnou prohlídku** – prověření nemá-li u sebe zbraň nebo jiný nebezpečný předmět
- b) **Detailní prohlídku** – důkladně prohledán oděv i tělo osoby s ohledem na velikost a povahu hledaných věcí.

Při vykonání osobní prohlídky se doporučuje následující postup:

- ✓ vyzvat osobu, aby odložila vše, co má v rukou,
- ✓ pohmatem přes oděv se přesvědčit, zda není ozbrojena,
- ✓ prohlédnout pokrývku hlavy,
- ✓ prohlédnout vrchní oděv (při prohlížení se oděv svléká),
- ✓ prohlédnout spodní prádlo, ponožky,
- ✓ prohlédnout tělo (nejprve účes, ústa, obvazy, protézy),
- ✓ prohlédnout přirozené otvory těla.

Po ukončení této části prohlídky a oblečení se prohledávané osobě prohledávají zavazadla (kufry, kabelky atd.). Na závěr prohlídky se doporučuje prohlédnout i samotné místo prohlídky, zda osoba neodhodila nebo neukryla nějakou věc na tomto místě.

C. Taktické postupy k vykonání prohlídky dopravních prostředků

Zahrnují prohlídku všech dopravních prostředků včetně prostředků hromadné přepravy osob (§ 42 zák. o Policii ČR). Prohlídka dopravních prostředků zpravidla začíná odstavením dopravního prostředku na vhodné místo. Pokračuje prozkouškou nákladu a věcí nacházejících se v dopravním prostředku. Po jejich vyložení a detailním prověření se prověřuje samotný prostor dopravního prostředku. Často je nutné demontovat jeho části. Prohlídka končí uvedením stavu vozidla a nákladu do původního stavu.

Policisté provádějící prohlídku dopravních prostředků mají mít nejen praktické zkušenosti, ale i znalosti konstrukce prověřovaných vozidel. K takové prohlídce by měli být policisté vybaveni speciálními technickými prostředky, podle charakteru prověřovaného dopravního prostředku a charakteru hledaného objektu.

27.6 Dokumentace průběhu a výsledku prohlídky

Základním procesním dokumentem o průběhu a výsledcích prohlídky je protokol. V kriminalistické praktické činnosti se pro protokol o prohlídce ustálila určitá forma, která vychází z požadavků § 55 trestního řádu a její strukturu tvoří úvodní, popisná a závěrečná část.

a) Úvodní část protokolu o prohlídce by měla obsahovat:

- ✓ rozhodnutí, na jehož základě byla prohlídka vykonána,
- ✓ specifikaci prověřovaného objektu,

- ✓ jméno, příjmení a data narození osoby přítomné při prohlídce,
- ✓ jméno, příjmení a funkce osob provádějících prohlídku,
- ✓ jméno, příjmení a data narození nezúčastěné osoby,
- ✓ fakt o předání rozhodnutí o provedení prohlídky (případně uvedení důvodu proč rozhodnutí nebylo předáno),
- ✓ výsledek předběžného výsledku.

b) Popisná část protokolu o prohlídce by měla obsahovat zejména:

- ✓ popsání vlastního průběhu prohlídky,
- ✓ kde a jaké věci byly nalezeny,
- ✓ podrobný popis úkrytů a skrýší,
- ✓ použití technických prostředků a jejich výsledky.

c) Závěrečná část protokolu o prohlídce by měla obsahovat zejména:

- ✓ identifikační údaje nalezených a zajištěných věcí, zvířat či osob,
- ✓ jak bylo s nalezenými objekty naloženo,
- ✓ zda došlo k poškození majetku a v jakém rozsahu, důvody poškození majetku,
- ✓ seznam příloh a odkaz na další dokumentaci (fotodokumentaci, topografickou dokumentaci, videozáznam),
- ✓ seznam zajištěných stop a jak s nimi bylo naloženo,
- ✓ čas zahájení a ukončení prohlídky,
- ✓ námítky, stížnosti a vyjádření osob účastnících se prohlídky,

✓ podpisy všech účastníků prohlídky.

Kopie protokolu o prohlídce se předá osobě, u které se prohlídka prováděla a jíž slouží jako potvrzení o provedení prohlídky a odnětí nalezených věcí.

Důležitou součástí dokumentačního procesu je využití dalších dokumentačních metod, které doplňují slovní popis uvedený v protokolu a činí jej názornějším. Nejčastěji se využívá **videodokumentaci, fotografická dokumentace, náčrtky a plánky**. Využitím těchto dokumentačních metod se získá hodnotný dokumentační obraz průběhu a výsledků prohlídky zajišťující objektivnost posuzování výsledků prohlídky.

Každá prohlídka by měla být po jejím skončení řádně vyhodnocena. Hodnotí se, jak byla připravena, jaký byl její průběh, zda došlo v průběhu prohlídky k některým negativním jevům, které výrazně prohlídku ovlivnily, zda byl splněn cíl prohlídky.

Vyhodnocení prohlídky slouží především ke zkvalitnění policejní činnosti v rámci vykonávaných úkonů.

SHRNUTÍ

V kriminalistické praxi se často vyskytují situace, kdy z vyšetřovacích materiálů nebo z jinak získané informace vyplývá důvodné podezření, že v konkrétním objektu nebo na určitém místě se nacházejí osoby, zvířata nebo věci důležité pro trestní řízení nebo věci obecně nebezpečné povahy. Může vzniknout i podezření, že určitá osoba má u sebe věci důležité pro trestní řízení, případně, že osoba zadržená či zatčená má u sebe zbraň nebo jinou věc, jíž by mohla ohrozit zdraví vlastní nebo cizí. V těchto případech je nutné přímé prohledání určených objektů, míst a osob za účelem nalezení a zajištění věcí důležitých pro trestní řízení, nebo pro plnění dalších úloh Policie ČR. Kriminalistická metoda zde využívána je prohlídka.

Kontrolní otázky

1. Co chápete pod pojmem prohlídka?
2. Které druhy prohlídky znáte?
3. Popište taktiku provedení domovní prohlídky.
4. Jak se dokumentuje průběh a výsledky prohlídky?

Použitá literatura

Chmelík, J. a kol. (2005) Rukověť kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

28 PÁTRÁNÍ

VÝSTUPY Z UČENÍ

Po prostudování textu

Budete umět:

Budete umět

- ✓ Objasnit pojem a podstatu pátrání
- ✓ Vysvětlit význam pátrání

Získáte:

Získáte

- ✓ Přehled o druzích pátrání
- ✓ Znalosti o taktických zásadách pátrání

Budete schopni:

Budete schopni

- ✓ Charakterizovat metodiku pátrání

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Pátrání, druhy pátrání, taktické zásady pátrání, výkonné pátrání, administrativní pátrání, místní pátrání, celostátní pátrání, mezinárodní pátrání.

PRŮVODCE KAPITOLOU

28.1 Pojetí, pojem a význam pátrání

Pátrání není u nás upraveno trestním řádem, ačkoli je trestním řádem předpokládáno. Máme-li proti pachateli vést trestní řízení, je třeba ho nejdříve ustanovit (o koho se konkrétně jedná) a pokud je jeho momentální pobyt neznámý, prostřednictvím pátrání ho zjistit. Obdobná situace je při hledání věcí odcizených z místa činu nebo při zjišťování totožnosti neznámé mrtvoly apod.

Z toho vyplývá, že pátrání po osobách a věcech je neoddělitelnou součástí každodenní kriminalistické praktické činnosti, do které jsou zapojeny všechny výkonné organizační články Policie ČR. Na plnění úkolů pátrání se ve vymezeném rozsahu může podílet obecní a městská policie, příslušníci Armády ČR, příslušníci Celní správy ČR, Vězeňské služby ČR, hasičských záchranných soborů, občané apod.

Postup při pátrání po osobách a věcech není komplexně upraven obecně závaznými právními předpisy. V zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii ČR je v ustanovení § 68 Pátrání po osobách a věcech v odst. 1 pátrání vymezeno jako **součást plnění úkolů Policie ČR** a v odst. 2, 3 je vymezeno o co může při pátrání policie žádat právnické nebo fyzické osoby a orgány státní správy. V ustanovení § 111 písm. c) je objasněn pojem hledaná osoba a v písmenu d) pojem pohřešovaná osoba. Vše ostatní je upraveno interními předpisy. Dříve se jednalo o nařízení ministra vnitra a od roku 2005 jde o závazné pokyny policejního prezidenta. Od listopadu 2010 je účinný **ZP PP č. 135/2010**, kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech. Tímto nařízením je upravena zejména věcná, místní a funkční příslušnost útvarů Policie ČR, zásady organizace jejich spolupráce a postup při pátrání. Oprávnění a povinnosti policistů při pátrání se opírají o zákon o Policii ČR č. 273/2008 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Vymezení pátrání jako náplně činnosti útvarů policie představuje **tzv. institucionální pojetí pátrání**, jehož obsahem je zejména organizační zajištění a provádění následujících činností:

- ✓ pátrání po hledaných a pohřešovaných osobách a věcech,

- ✓ zjišťování totožnosti neznámých mrtvol, kosterních nálezů a osob, které nemohou nebo nechtějí prokázat svoji totožnost,
- ✓ zjišťování totožnosti vlastníků nebo původu nalezených a zajištěných věcí, u kterých je podezření, že pocházejí z trestné činnosti.

Kriminalistická teorie pojímá pátrání podstatně úžeji, a sice jako "**specifickou metodu představující systém koordinovaných úkonů a opatření zaměřených na nalezení a zajištění hledaných objektů důležitých pro trestní řízení nebo pro jiný společensky významný účel.**" Toto pojetí je tzv. **funkční pojetí, pátrání.**

V kriminalistice se používá i jednodušší pojem:

Pátrání – je specifická metoda kriminalistické praxe, spočívající v nalézání hledaných objektů, která zahrnuje komplex činností, opatření a úkonů, směřujících k nalezení a zajištění objektu, po kterém se pátrá.

Z tohoto pojetí ale vyplývá, že **za cíl pátrání se považuje nalezení hledaného objektu důležitého pro trestní řízení, čímž se rozumí objekt materiální, vykazující charakteristické individuální znaky, jimž se liší od ostatních objektů.** Znamená to ale, že podle tohoto pojetí totožnost ani původ objektu není možné považovat za objekt pátrání, neboť nemají materiální povahu. Pro potřeby kriminalistické praktické činnosti je třeba preferovat tzv. **institucionální pojetí pátrání, které je praxi bližší.**

Pátrání jako specifická metoda kriminalistické praktické činnosti není totiž využívána pouze pro potřeby trestního řízení, ale často též při plnění dalších úkolů policie. Pátrání plní svou represivní, ale i preventivní funkci, nelze však opomenout jeho významnou funkci jako služby občanům, organizacím, orgánům samosprávy a orgánům státní správy.

K zabezpečení účinnosti pátrání využívají útvary Policie ČR pátrací prostředky, mezi něž patří:

- ✓ služební psi,
- ✓ technické prostředky,
- ✓ policejní vrtulníky,
- ✓ informační systémy,
 - systém PATROS,
 - systém KSU, databáze Věci,
 - systém PATRMV,
 - systém ZBRANĚ,
 - systém SEUD,
- ✓ hromadné sdělovací prostředky,
- ✓ pátrací pomůcky,
- ✓ lustrace v evidencích policie a ve správních evidencích,
- ✓ policejní věstník.

Formy pátrání využívané Policií ČR:

- ✓ osobní pátrání prováděné při výkonu služby policisty za využití místní a osobní, znalosti a informačních systémů,
- ✓ pátrací akce,
- ✓ domovní a osobní prohlídky,
- ✓ kontroly osob nebo věcí nacházejících se v úkrytech nebo v místech zvýšeného výskytu trestné činnosti nebo v místech soustředování osob s kriminální minulostí,

- ✓ kontroly podezřelých osob a věcí přepravovaných v dopravních prostředcích.

Význam pátrání spočívá zejména:

- ✓ v předcházení a zabraňování trestné činnosti nebo jiným sociálně patologickým jevům,
- ✓ v ochraně života, zdraví a majetku občanů,
- ✓ v zajišťování potřeb řádného průběhu trestního řízení (např. nalezení a zajištění osob ukrývajících se před trestním řízením, nalezení a zajištění věcí majících souvislost s trestnou činností atp.),
- ✓ v zajišťování řádného výkonu rozhodnutí soudů a jiných státních orgánů (např. nalezení a zajištění odsouzeného vyhýbajícího se nástupu výkonu trestu, uprchlého vězně, apod.).

28.2 Druhy pátrání

Pátrání se nejčastěji klasifikuje podle charakteru hledaného objektu, podle způsobu pátrání a podle územního rozsahu pátrání.

A) Podle charakteru hledaného objektu můžeme pátrání klasifikovat následujícím způsobem:

a) pátrání po osobách

Hledaných – fyzická osoba, u které je dán některý ze zákonných důvodů omezení její osobní svobody, místo jejího pobytu není známo a policií bylo po ní vyhlášeno pátrání (např. podezřelých nebo obviněných z trestné činnosti, osoby odsouzené, které se vyhýbají nástupu výkonu trestu, které uprchly z výkonu trestu, svědek, který se nedostavuje na předvolání OČTŘ a nezdržuje se v místě trvalého

pobytu, voják, který se svémocně vzdálil a vyhýbá se vojenské službě (vojenský zběh), osoba, která uprchla ze zařízení pro výkon ochranného léčení nebo ochranné výchovy apod.).

Pohřešovaných – fyzická osoba, o níž se lze důvodně domnívat, že je ohrožen její život nebo zdraví, místo jejího pobytu není známo a policií po ní bylo vyhlášeno pátrání (např. osoba, která se nevrátila domů a bylo učiněno oznámení o jejím pohřešování, není známo, kde se nachází, a není podezřelá ze spáchání trestného činu, světec školského zařízení pro výkon výchovy, kam byl umístěn na základě rozhodnutí soudu, a výchovným ústavem bylo učiněno oznámení o jeho útěku, žadatel o udělení azylu, který svévolně opustil azylové zařízení v průběhu řízení o udělení azylu apod.).

Neznámé totožnosti – fyzická osoba, která nechce nebo nemůže sdělit svoji totožnost (např. osoba po úrazu nebo nemoci, která nemá doklady a není schopna sdělit svoji totožnost, pachatel přistižený na místě činu, který je bez dokladů a odmítá sdělit svoji totožnost apod.).

b) mrtvoly

Neznámé totožnosti, čímž se rozumí mrtvola, jejíž totožnost nebyla v průběhu ohledání z prvotních úkonů zjištěna, **části lidského těla neznámé totožnosti a kosterní nálezy**, jejichž totožnost nebyla v průběhu ohledání a prvotních úkonů zjištěna.

c) věci

Odcizené, kterých se zmocnil pachatel trestného činu a dále s věcí nakládá jako s vlastní, použité ke spáchání trestné činnosti, **neoprávněně držené, nalezené nebo zajištěné**, u nichž se pátrá po jejich původu a majiteli, které s přihlédnutím k jejich nebezpečnosti, obsahu z hlediska státního zájmu nebo velké hodnotě mohou být zneužity, případně mohou způsobit závažný následek na zdraví osob či značnou škodu na majetku, nejedná se o věci odcizené nebo věci, jimiž byla spáchána trestná činnost.

d) odcizená motorová a přípojná vozidla, tabulky se státními poznávacími značkami a registračními značkami

e) odcizené a ztracené střelné zbraně, střelivo a výbušniny

f) předměty kulturních statků

Pátrání po věcech můžeme subklasifikovat podle vztahu věci ke kriminalisticky relevantní události nebo podle charakteru věci.

Podle vztahu ke kriminalisticky relevantní události lze pátrání klasifikovat následovně:

- ✓ pátrání po věcech pocházejících z trestné činnosti,
- ✓ pátrání po věcech použitých ke spáchání trestné činnosti,
- ✓ pátrání po věcech ztracených majiteli nebo jejich držiteli (např. nebezpečné předměty jako radioaktivní látky, výbušniny, zbraně, listiny obsahující státní tajemství apod.).

Podle charakteru věci se pátrání obvykle klasifikuje na:

- ✓ pátrání po motorových vozidlech a přípojných vozidlech, tabulkách a SPZ a registračními značkami,
- ✓ pátrání po střelných zbraních, střelivu a výbušninách,
- ✓ pátrání po předmětech kulturních statků (kulturního dědictví),
- ✓ pátrání po ostatních věcech.

B) Podle způsobu pátrání lze pátrání dělit na výkonné a administrativní:

1) **Výkonným pátráním** se rozumí každodenní, soustavná, cílevědomá a aktivní činnost příslušných orgánů Policie ČR, která je zaměřena na vypátrání hledaného objektu v prostoru, kde se pravděpodobně nachází. Nejčastějším způsobem výkonného pátrání je osobní pátrání prováděné policisty při výkonu služby za využití místní a osobní znalosti a spolupráce s občany. Na výkonném pátrání se podílejí všechny služby Policie ČR.

Samostatnou oblastí výkonného pátrání jsou tzv. pátrací akce, které se organizují tehdy, je-li předpoklad, že hledaný objekt se nachází v určitém prostoru a je třeba nasazení většího počtu sil a prostředků.

2) **Administrativním pátráním** se rozumí vytváření a využívání informačních systémů a toků informací od základních útvarů Policie ČR k centrále a naopak. Rozhodující úlohu tady sehrávají informační systémy využívající výpočetní techniky.

C) Podle územního rozsahu pátrání rozeznáváme:

- 1) **Místní pátrání** (prováděné na vymezeném teritoriu),
- 2) **Celostátní pátrání** (prováděné na celém území státu),
- 3) **Mezinárodní pátrání** (prováděné na území více států, např. prostřednictvím Národní ústředny Interpolu v Praze).

Každý z výše uvedených druhů pátrání má svá specifika, která jsou vyjádřena nejen v interních předpisech policie a ministerstva vnitra, ale i v taktice a metodice postupu.

28.3 Taktické zásady a metodika pátrání

K základním kriminalistickotaktickým zásadám pátrání patří:

a) **Reálnost pátrání.** Základní podmínkou efektivní činnosti při pátrání je reálná možnost nalezení hledaného objektu. Musí být proto získány takové informace, ze kterých vyplývá, že objekt, po kterém se pátrá, skutečně existuje a je možné ho na základě získaných informací identifikovat. Pokud takové informace nejsou k dispozici při zahájení pátrání, musí existovat důvodný předpoklad, že je bude možno získat alespoň v průběhu pátrání.

b) **Součinnost a koordinace pátrání.** Pro pátrání je charakteristické, že je využíváno větší množství sil a z toho vyplývá nutnost zabezpečovat úzkou součinnost všech subjektů zúčastněných na pátrání. Nejčastěji se jedná o součinnost mezi pracovníky jednotlivých služeb policie a nejsou ojedinělé případy, kdy je do pátrání zapojen celý policejní aparát, případně i některé další subjekty jako vězeňská služba, celní služba aj.

Ze zásady součinnosti a koordinace vyplývá nutnost, aby každý složitější případ pátrání měl řídicí centrum, které plní řídicí a koordinační funkci a zejména musí:

- ✓ soustřeďovat a vyhodnocovat všechny dostupné relevantní informace,
- ✓ zpracovat plán pátrání a tento průběžně doplňovat,
- ✓ zajišťovat vzájemnou informovanost pátracích orgánů,
- ✓ zabezpečovat sladěnost a návaznost činností subjektů pátrání,
- ✓ zabezpečovat účast veřejnosti při pátrání.

c) **Operativnost a rychlost pátrání.** Význam operativnosti, tj. pohotovosti a pružnosti při pátrání, vyplývá ze skutečnosti, že situace v konkrétním případě se může rychle a často měnit. Mění se při tom nejen reálná situace a místo výskytu hledaného objektu, ale i znalosti subjektů pátrání o této situaci a místech

výskytu hledaných objektů. S požadavkem operativnosti je úzce spjata i zásada rychlosti, čímž se rozumí neodkladné provádění potřebných pátracích úkonů, včasné opatřování nutných informací, jejich analýza a okamžitá reakce na změny, situace a místa výskytu hledaného objektu.

d) Spolupráce s veřejností při pátrání. Zásada spolupráce s veřejností vyplývá především ze skutečnosti, že osoby, po kterých se pátrá, musí být v kontaktu s prostředím, zabezpečují si životní potřeby, komunikují s dalšími osobami apod. Tento styk s prostředím je objektivně nutný, víceméně pravidelný a poměrně častý. Tím vzniká možnost, že přítomnost hledané osoby na určitém místě bude zaregistrována občany. Stejně tak hledané věci přicházejí zpravidla do styku s lidmi, kteří je získávají, drží a užívají. Za tímto účelem bývají nabízeny různým osobám, na různých místech, a tak nemohou uniknout pozornosti veřejnosti. Veřejnost mnohdy vstupuje do pátrání z vlastní iniciativy, často je její účast a aktivita iniciována hromadnými sdělovacími prostředky. Ochota pomoci veřejnosti při pátrání často také závisí i na povaze trestného činu, osobnosti pachatele apod. Je nezbytné počítat i s tím, že motivy zapojení části veřejnosti do pátrání mohou být negativní a mohou být vedeny snahou pátrání ztížit nebo mařit. Je proto nezbytné přihlížet k důvěryhodnosti, vážnosti a motivům zapojení těchto občanů.

Pokud se týká metodiky pátrání, lze v procesu pátrání rozeznávat tři základní fáze:

- a) zahájení a vyhlášení pátrání;
- b) rozvinuté pátrání;
- c) ukončení pátrání.

a) Zahájení a vyhlášení pátrání

Pátrání zahajují útvary policie a inspekce na základě žádosti fyzické nebo právnické osoby nebo z vlastního rozhodnutí. Pátrání vyhláší na základě žádosti nebo z vlastního rozhodnutí oddělení (odbory) obecné kriminality a úřad služby

kriminální policie a vyšetřování. Pátrání na základě požadavků cizích států vyhledává Interpol Praha.

Fáze zahájení a vyhlášení pátrání spočívá vedle provádění administrativně technických úkonů především ve shromažďování údajů a informací k hledanému objektu a údajů nutných k vytyčení pátracích verzí o možném místě výskytu hledaného objektu. Údaje k hledanému objektu, ať již osobě, nebo věci, musí být obsažné a úplné, aby umožňovaly pokud možno individuální identifikaci.

b) Fáze rozvinutého pátrání

Pro tuto fázi je typické průběžné získávání, shromažďování a hodnocení informací o možných výskytech hledaného objektu nebo jeho pohybu, případně změnách vnější podoby, vytyčování pátracích verzí o jeho možném výskytu v určitém místě a čase.

Pátrací verze se vytyčují po analýze shromážděných informací a jejich výsledkem je odůvodněná domněnka o možnosti výskytu hledaného objektu v konkrétním místě a čase. Fáze rozvinutého pátrání by měla dospět ke zjištění potřebných informací o místě výskytu hledaného objektu (např. zjištění místa pobytu pohřešované osoby).

c) Fáze ukončení pátrání. Pátrání po osobách a věcech se ukončuje z těchto důvodů:

- ✓ vypátráním a zajištěním hledaného objektu (např. zadržením hledané osoby),
- ✓ pomine-li důvod pátrání (např. hledaná nebo pohřešovaná osoba se sama přihlásí, osoba podezřelá ze spáchání trestné činnosti přestane být osobou podezřelou),
- ✓ úmrtím hledané osoby nebo jejím prohlášením za mrtvou,
- ✓ ztotožnění hledané nebo pohřešované osoby s mrtvolou, částí lidského těla nebo kosterním nálezem nezjištěné totožnosti,

- ✓ uplynutím 20 let od vyhlášení pátrání.

Pro fázi ukončení pátrání jsou typické administrativně technické úkony spojené s odvoláním pátrání a předáváním hledaného objektu, informování oznamovatele o místě pobytu pohřešované osoby (u osoby starší 18 let s jejím souhlasem), případně o nalezení věci. Útvar policie, který objekt vypátrá, je povinen ihned a bez průtahů vyrozumět vyhlašující útvar. Vyhlašující útvar je povinen pátrání po jeho ukončení ihned a bez průtahů odvolat.

SHRNUTÍ

Pátrání je kriminalistickou metodou nalézání hledaných objektů, která zahrnuje činnost směřující k zajištění objektu, po kterém se pátrá (funkční pojetí) nebo též náplň určité činnosti policie v boji proti kriminalitě směřující k vypátrání osob, zvířat a věcí (institucionální pojetí). Pátrání po hledaných objektech má značný význam v kriminalistické praktické činnosti, protože je účinným nástrojem nejen pro represii, ale i pro prevenci trestné i jiné protispolečenské činnosti.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte pátrání a vysvětlete institucionální a funkční pojetí pátrání.
2. Které pátrací prostředky znáte?
3. Podle čeho můžeme pátrání dělit?
4. Objasněte taktické zásady a metodiku pátrání.

Použitá literatura

Chmelík, J. a kol. (2005) Rukověť kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Němec, M. (2004) Kriminalistická taktika pro policisty, Praha, Eurounion.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

29 KRIMINALISTICKÁ INFORMATIKA

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Objasnit pojem a podstatu kriminalistického IS✓ Vysvětlit význam kriminalistického IS		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o celostátních kriminalistických evidencích✓ Informace o kriminalistických sbírkách		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Charakterizovat nejvýznamnějších kriminalistické evidence		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalistická informatika, informační systémy, kriminalistický informační systém, kriminalistické evidence, kriminalistické sbírky, expertizní sbírky.

PRŮVODCE KAPITOLOU

29.1 Pojem IS, dělení IS používaných Policií ČR, jeho význam a funkce

Informačním systémem (IS) se rozumí funkční celek zabezpečující cílevědomou a systematickou informační činnost. Každý informační systém zahrnuje data, která jsou uspořádána tak, aby bylo možné jejich zpracování a využití.

Informační systémy můžeme rozdělovat podle jejich **účelu** (např. správní evidence, pátrací evidence apod.), **místa provozování a stupně centralizace** (krajské, celostátní a mezinárodní), způsobu realizace (dálkové, on-line), **charakteru uložení a zpracování dat** (databáze, výpočetní systémy), **stupně utajení apod.**

Informační systémy využívané Policií ČR lze dělit na:

a) **Obecné IS** – např. IS bank, pojišťoven, leasingových společností, finančních úřadů, obchodní rejstřík, internet apod.

b) **Správní IS** – vedeny jako základní informační zdroj pro výkon státní správy. Pro potřeby ostatních IS jsou přebírány garantované identifikační údaje o osobách, dokladech, vozidlech apod. Nejznámější jsou:

- ✓ CEO – centrální evidence obyvatel (včetně občanských průkazů a cestovních dokladů),
- ✓ CRV – centrální registr silničních vozidel (motorová a přípojná),
- ✓ CRR – centrální registr řidičů (včetně evidence řidičských průkazů),
- ✓ IISSDE – integrovaný IS správních a dopravně správních evidencí.

c) **Policejní IS** – provozovány Policií ČR za účelem informační podpory jimi vykonávaných specifických činností vyplývajících ze zákona.

Policejní informační systém obsahuje informace potřebné k plnění úkolů Policie ČR soustředěné z celého území ČR. Policejní informační systém nebyl ani není neměnný a stagnující. V posledních letech výrazně pokročilo využití výpočetní techniky. Proto se vytvářejí nové kriminalistické evidence a sbírky a morálně zastaralé zanikají. Důraz se klade na vzájemné propojení informačního systému.

Za celostátní policejní evidence a statistiky jsou označovány evidence, obsahující zejména kriminalisticky relevantní informace společného zájmu jednotlivých služeb Policie ČR, některých jiných útvarů Policie ČR a útvarů Ministerstva vnitra ČR, sloužící jako prostředek v boji s trestnou činností a pro plnění úkolů státních orgánů podle zákona. Kvalitativně ovlivňují odhalování a objasňování trestných činů a přestupků. Využívají se Policií ČR a v rozsahu vymezeném zákonem též pro potřeby dalších bezpečnostních sborů (BIS, vězeňská služba, vojenské obranné zpravodajství, vojenská policie apod.), pro potřeby ústředních orgánů státní správy a pro plnění mezinárodních dohod a požadavků v oblasti trestního řízení.

Základ policejního informačního systému tvoří kriminalistické evidence a sbírky. Kriminalistické evidence lze dělit podle různých kritérií, např. teritoriálně (kraj, centrum), podle technického způsobu jejich vedení (manuální, počítačové) a podle dalších kritérií vyplývajících z potřeb kriminalistické a bezpečnostní praxe.

Trestný čin, jako společensky negativní jev, má řadu charakteristických znaků. Jsou to obecné znaky, společné určitému druhu trestného činu a zvláštní znaky, podmíněné konkrétní situací a okolnostmi daného trestného činu. Odrážejí specifickým způsobem určité kvality pachatele, jeho vlastnosti, návyky, způsob páchaní trestné činnosti a řadu dalších individuálních znaků pachatele. V trestné činnosti se odrážejí i individuální vnější znaky pachatele, a to buď přímo, jako např. otisky prstů, nebo zprostředkovaně, např. stopa obuvi. Zkoumání, porovnávání a hodnocení těchto znaků s cílem zjištění pachatele tvoří podstatnou část kriminalistické praktické činnosti. Taková činnost pak nutně předpokládá a vyžaduje vytvoření určitého systému, který mimo jiné musí zajistit uchování informací daného charakteru pro pozdější potřebu kriminalistické praktické činnosti.

Kriminalistický IS je komplexem kriminalistických evidencí a kriminalistických sbírek, který lze charakterizovat jako soubor informačních prvků (tvoří obsah jednotlivých informací, různé kartotéky, počítače, technické systémy apod.) a informačních činností (vytváření informací, získávání informací, zpracování informací, zpřístupnění informací a využívání informací).

Význam kriminalistického IS

Kriminalistický IS slouží k vedení informací o celkovém nápadu trestné činnosti, pachatelích trestných činů, o taktických znacích způsobu provedení trestného činu a o identifikačních znacích osob, motorových vozidel a jiných věcí pro potřeby pátrání. Z obsahu (databází) IS lze získat informace např. o celkovém nebo dílčím nápadu trestné činnosti, o trestné činnosti převažující v různých územních celcích, o migraci osob pachatelů, o identifikačních znacích osob a věcí pro potřeby pátrání, o taktických znacích určujících způsob provedení trestného činu (modus operandi), zajištěných stopách, identifikačních znaků pachatelů apod. Takové informace kvalitativně ovlivňují odhalování a objasňování trestných činů. Do kriminalistických IS patří nejen samotné kriminalistické evidence, ale také správní a podpůrné evidence a kriminalistické sbírky. I z těchto zdrojů můžeme získat kriminalisticky relevantní informace.

Tyto informace využívají policejní orgány s cílem urychlit vyšetřování a dokázat objektivní pravdu v dané věci. Pro tyto účely se však nepoužívají pouze informace nové, vztahující se k právě řešené události, ale zcela běžně i informace starší, vhodně shromážděné a stanoveným způsobem přístupné oprávněným orgánům. Jedná se např. o informace o doposud neobjasněných trestných činech, o fyzických, psychických a odborných vlastnostech a schopnostech pachatelů dříve spáchaných trestných činů, informace o odcizených předmětech, informace o zjištěných kriminalistických stopách, o podobě osob a obrazcích jejich papilárních linií apod. Shromážděné informace však mají též bezprostřední vztah k prevenci trestné činnosti. K těmto účelům jsou využívány další kriminalistické informace, zvláště pak informace

statického charakteru, které dovolují ve spojení s dalšími podklady usuzovat na strukturu kriminality, její trendy, účinnost přijatých opatření apod.

Úspěšnost vyšetřování jakéhokoliv trestného činu nebo jiné kriminalisticky relevantní události v podstatné míře závisí na množství, včasnosti a kvalitě informací, které jsou k dané události k dispozici.

Kriminalistická informatika jako celek a její jednotlivé části nesmí být v rozporu s právními normami, zejména s těmi, které se vztahují k ochraně osobních údajů (zák. č. 101/2000 Sb., ochraně osobních údajů). Oprávnění k vedení a využívání evidencí vyplývá především ze zákona č. 273/2008 Sb. o Policii ČR, § 78 – 88, ale také např. ze zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců v ČR, § 158-160 apod.

Z hlediska praktické činnosti policejních útvarů plní kriminalistický IS následující funkce:

- a) zdroje poznatků o trestné činnosti evidovaných osob (lustrace v evidencích),
- b) prostředků objasňování trestných činů neznámých pachatelů (typování),
- c) prostředků pátrání (hledané a pohřešované osoby, hledané věci),
- d) prostředků identifikace osoby (prověřování totožnosti osob, které svou identitu zakrývají nebo jí nejsou schopny doložit, identifikace neznámých mrtvol apod.),
- e) prostředků podpory spolupráce a synchronizace činností jednotlivých policejních útvarů (např. bloky a evidence rozpracovaných osob při používání operativně pátracích prostředků),
- f) prostředků komunikací, výměny a sdílení dat a informací,
- g) získávání dat pro analyticko-řídící činnost vedoucích funkcionářů (např. statistika trestné činnosti a atributů jejich pachatelů).

29.2 Přehled celostátních kriminalistických evidencí

V současnosti se využívá komplexních informačních systémů, které vypovídají o události, osobách a věcech spojených s předmětnou událostí. Z toho vyplývá výrazná efektivita vytěžování informačních systémů. Celý systém tvorby a využívání policejních evidencí je značně dynamický, proto se omezíme v následujícím výčtu jen na základní informační systémy. Centrálně jsou kriminalistické evidence vedeny na Policejním prezidiu PČR.

a) Přehled celostátně vedených kriminalistických evidencí:

- ✓ Evidenčně statistický systém kriminality (ESSK),
- ✓ Zájmové osoby policie (ZOP),
- ✓ Neukončené přípravné řízení o známých pachatelích (AVIZO),
- ✓ Deník trestných spisů (DTS),
- ✓ Kriminalisticky sledované události (KSU),
- ✓ Pátrání po odcizených motorových vozidlech (PATRMV),
- ✓ Pátrání po osobách (PATROS),
- ✓ Centrální evidence odcizených a ztracených zbraní (ZBRANĚ),
- ✓ Systém evidence uměleckých děl (SEUD),
- ✓ Národní schengenský informační systém (N-SIS),
- ✓ Vývěska aktuálních obrazových informací, určených pro plnění úkolů Policie ČR, zejména pátrání (TELEFOTO),
- ✓ Evidence osob, jejichž daktyloskopické otisky jsou zpracovány v systému AFIS 2000 (C-AFIS),

- ✓ Systém k pořizování, uchovávání a využívání identifikačních úkonů realizovaných kriminalistickými techniky (FODAGEN).

b) Přehled nejvýznamnějších policejních evidencí, zpracovávaných Službou cizinecké policie PČR:

- ✓ Evidence cizinců s povolením k trvalému nebo přechodnému pobytu na území ČR na dlouhodobá víza (TUDU),
- ✓ Evidence nežádoucích osob (ENO),
- ✓ Evidence vízových cizinců (EVIC 2).

c) Přehled správních evidencí:

- ✓ Centrální registr občanů (CRO),
- ✓ Centrální evidence motorových vozidel (EMOV),
- ✓ Evidence občanských průkazů,
- ✓ Evidence pasů,
- ✓ Evidence řidičských průkazů,
- ✓ Evidence zbrojních průkazů a zbraní.

Poznámka: V současnosti Policie ČR vede již jen jednu správní evidenci, a to evidenci zbrojních průkazů a zbraní. Ostatní správní evidence nevede, ale běžně je využívá.

d) Přehled kriminalistických sbírek:

- ✓ Daktyloskopické sbírky (AFIS),
- ✓ Sbírký nábojnic a střel,

- ✓ Sbírký zámkových vložek FAB,
- ✓ Sbírký trasologických stop (TRASIS),
- ✓ Sbírký mechanoskopických stop (MECHOS),
- ✓ Sbírký pachových stop.

29.3 Charakteristika nejdůležitějších kriminalistických evidencí a sbírek

Evidenčně statistický systém kriminality (ESSK) - v tomto systému jsou obsaženy údaje o neobjasněné i objasněné trestné činnosti a jejich pachatelích. Informuje o trestných činech spáchaných na území ČR občany České republiky, ale i cizozemci a o trestných činech občanů ČR spáchaných v zahraničí. Obsah položek této evidence tvoří údaje obsažené ve formulářích **Formulář trestného činu a Formulář o známém pachateli**. Evidence je využívána v organizačorské a řídící práci. Poskytuje statistický přehled o kriminalitě registrované PČR.

Zájmové osoby policie (ZOP) - jedná se o evidenci, která shromažďuje údaje o pachatelích, kteří byli vyšetřováni policií ČR pro trestný čin a na které byl zpracován a předložen návrh na podání obžaloby. Evidována jsou identifikační data osoby a kriminalisticky významné údaje (přezdívky, falešná jména, chování při zadržení, chování při výslechu, použití zbraně apod.) a také údaje o kriminální minulosti osoby.

Neukončené přípravné řízení o známých pachatelích (AVIZO) - v rámci této evidence jsou registrována základní identifikační data osoby, které bylo sděleno obvinění a dále označení útvaru Policie ČR, který zahájil přípravné řízení. Evidence slouží k rychlé orientaci, zda je konkrétní osoba v současnosti stíhána na území ČR jako obviněný v přípravném řízení před zpracováním Návrhu na podání obžaloby, nebo jiným rozhodnutím. Patří sem také případy, kdy jsou vůči osobě prováděny úkony trestního řízení před zahájením trestního stíhání, jako vůči osobě důvodně

podezřelé ze spáchání trestného činu, ale pro neúčelnost nebo nepřípustnost nebyla věc ještě odložena.

Kriminalisticky sledované události (KSU) - je v současnosti nejvýznamnějším kriminalistickým IS. Jedná se o centrální IS pro získávání nezbytných údajů důležitých k plnění úkolů PČR při předcházení a odhalování trestné činnosti, zjišťování pachatelů trestných činů a provinění. Je prioritním prostředkem pro strukturované zpracovávání údajů podle kriminalistických hledisek zjištěných ke kriminalisticky relevantním událostem. Účelem systému KSU je provádění analytických operací v souvislosti s tzv. „typováním“ a zároveň je využíván jako systém k pátrání po odcizených věcech.

IS KSU navazuje na dříve provozovaný IS NTC včetně převzetí jeho databází a umožňuje s těmito daty i nadále podle potřeby pracovat. V KSU jsou zpracované údaje v pěti navzájem propojených databázích:

a) **Delikty** – úmyslné trestné činy, provinění, činy jinak trestné; přestupky s extrémistickým, rasovým a náboženským podtextem; přestupky vykazující znaky domácího násilí; přestupky na úseku drogové kriminality; přestupky proti majetku, u kterých lze přesně identifikovat odcizenou věc; dopravní nehody šetřené jako trestný čin, požáry, výbuchy a provozní havárie; náhlá úmrtí a podezřelá úmrtí, u kterých byla nařízena soudní pitva; sebevraždy; skutky, které byly překvalifikovány z trestných činů na přestupky.

b) **Lokalita** – místo a doba spáchaného deliktu.

c) **Osoby fyzické a právnické** – vedeno pět typů osob: poškozený, oznamovatel, pachatel, prověřovaný, neznámý pachatel.

d) **Stopy** – vyhledané a zajištěné stopy z místa události.

e) **Věci** – odcizené věci včetně jejich identifikačních údajů.

Informace jsou pořizovány zejména tam, kde vznikají a dále procházejí systémem kontroly a verifikace z hlediska správnosti a komplexnosti dat tak, aby byla zajištěna důvěryhodnost a objektivnost dat v systému. Při ověřování a potvrzování správnosti vložených osobních údajů lze využít evidence obyvatel (CRO), integrovaný IS správních a dopravně správních evidencí (IISSDE), pátrání po osobách (PATROS), evidence nežádoucích cizinců (ENO) a evidence cizinců s povolením k trvalému nebo přechodnému pobytu na území ČR (TUDU).

Pátrání po osobách (PATROS) - je počítačově vedená evidence osob, po kterých bylo na území ČR vyhlášeno pátrání. Jedná se o osoby hledané, pohřešované nebo osoby, které nemohou prokázat svoji totožnost a dále nalezené mrtvoly neznámé totožnosti a kosterní nálezy. Systém je určen k využití při pátrací činnosti kriminalistů a při práci policejních hlídek v terénu. Základní funkcí IS PATROS je programový modul pro dotazy, umožňující realizovat základní nebo analytický dotaz. Základní dotaz je formulován podle příjmení, jména, pohlaví a data narození. Analytický dotaz slouží k dotazování podle libovolné kombinace položek IS, včetně popisu. Lze kombinovat osobní údaje o hledané osobě, trvalé, přechodné a předchozí bydliště, trestní minulost, kdy vyhlásil a kdo pátrá, informace o zadržení, základní popis osoby, rozšířený popis, poznámky k osobě, poznámky k popisu. IS PATROS rovněž umožňuje dotazování podle podoby osoby.

Pátrání po motorových vozidlech (PATRMV) - informační systém PATRMV je počítačově vedený systém evidence odcizených motorových vozidel, přívěsných vozidel a odcizených registračních značek. Data obsahující identifikační údaje vozidla a jeho majitele jsou vkládána do centrální databáze prostřednictvím rezortní datové sítě Ministerstva vnitra. Při vkládání jsou identifikační údaje osoby a vozidla přebírány ze správních evidencí okresních úřadů. Tím je zajištěna jejich správnost. Další údaje jako jsou markanty vozidla, časové a identifikační údaje o místě krádeže a vyhlášení, jsou doplněny policistou podle předložených dokladů. Systém zajišťuje při vkládání dat kontrolu logických vazeb. Ihned po vložení dat do centrální databáze jsou informace o odcizeném vozidle k dispozici na všech útvarech policie připojených k rezortní datové síti. K vytěžování tohoto systému pro účely pátrání po vozidlech jsou využity moderní intranetové technologie podobně jako v případě systému PATROS. Veškeré dotazy do systému jsou monitorovány.

Evidence odcizených a ztracených zbraní (ZBRANĚ) - v tomto informačním systému jsou obsaženy poznatky o zbraních, u kterých se pátrá po majiteli, případně se prokazuje trestná činnost s jejich použitím. Útvary policie hlásí událost ztráty či nálezů zbraně příslušnému útvaru Ředitelství služby kriminální policie PP ČR, kde je pořízen záznam ke zbraně do evidenčního systému. Vytěžování v informačním systému se provádí na základě písemného nebo telefonického dotazu. Využívá zpravidla SKPV. Systém zahrnuje veškeré palné zbraně, a to brokové i kulové, pušky i krátké zbraně, jednoranné i víceranné. Systém se úzce váže na evidence správní služby, která je oprávněna vydávat povolení k držení a nošení zbraně.

Evidence uměleckých děl (SEUD) - v této evidenci jsou registrovány základní identifikační údaje o předmětech kulturního dědictví. Jsou zde evidovány odcizené a nalezené předměty. Obrazové přílohy jsou v barevném provedení. Tento informační systém je určen ke ztotožňování uměleckých předmětů zajištěných v rámci operativně pátrací činnosti SKPV při domovních či jiných prohlídkách a pro potřeby pátrání po ztracených a odcizených uměleckých předmětech.

TELEFOTO - informační systém Telefoto je celostátní informační systém. Je koncipován jako „vývěska“ aktuálních obrazových informací a sdělení, určených pro všechny pracovníky Policie České republiky, kteří plní služební úkoly ve smyslu zákona o policii, zejména při pátrání:

- 1) po pachatelích trestné činnosti s vysokou společenskou nebezpečností,
- 2) po hledaných a pohřešovaných osobách, ke kterým jsou vyhlášena mimořádná opatření,
- 3) k identifikaci osob, které nemohou nebo nechtějí prokázat svoji totožnost,
- 4) k identifikaci nálezů mrtvol nebo fragmentů lidských těl neznámé totožnosti,
- 5) po odcizených věcech, jejichž odcizením vznikla škoda velkého rozsahu,

6) po odcizených uměleckých předmětech a starožitnostech vysoké umělecké hodnoty,

7) po původu nalezených nebo zajištěných uměleckých předmětů a starožitností vysoké umělecké hodnoty.

Zveřejněné informace jsou v IS Telefoto zobrazovány po dobu 14 dnů, následně jsou automaticky označeny jako archivní a je možné k nim dále přistupovat po dobu dalších 60 dnů. Po uplynutí této doby jsou informace vymazány (přesunuty do archívu, který nelze běžně uživatelsky prohlížet).

Kriminalistické sbírky

Obsahují některé druhy stop z míst neobjasněných trestných činů. Rozsahem jsou menší než kriminalistické evidence. Výjimku tvoří daktyloskopické sbírky z míst neobjasněných trestných činů a daktyloskopické sbírky osob v minulosti daktyloskopovaných.

Jednotlivé typy sbírek jsou vedeny buďto na regionální úrovni (OKTE KŘ Policie ČR), nebo na úrovni centra (Kriminalistický ústav Praha). Mezi **regionální sbírky** řadíme např. sbírky napadených zámkových vložek FAB, sbírky trasologických stop a sbírky pachových stop. **Kriminalistický ústav** vede daktyloskopické sbírky a počítačový systém k porovnávání daktyloskopických stop AFIS a k porovnání trasologických stop systém TRASIS. Dále vede sbírky nábojnic a střel z míst neobjasněných trestných činů.

Od kriminalistických sbírek odlišujeme **expertizní sbírky**. Tyto zpravidla **vedou znalecká (expertizní) pracoviště** a slouží jako srovnávací materiál pro znalecké, popř. vědeckovýzkumné účely. Patří sem např. sbírka průmyslových prachů, léčiv, drog, nátěrových hmot, textilních vláken, nástrojů, psacích prostředků, palných zbraní, podešví, pneumatik a další.

SHRNUTÍ

Kriminalistickou taktiku uzavíráme problematikou kriminalistického informačního systému. Úspěšnost objasnění a vyšetření kriminalisticky relevantních událostí je značně závislá od množství a kvality informací, které o události máme k dispozici. Nevyužívají se však pouze informace nové, bezprostředně související s událostí, ale také informace starší, získané z různých informačních systémů, především z kriminalistických evidencí a sbírek.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Co rozumíme pod pojmem kriminalistický informační systém?
2. Které druhy policejních evidencí znáte?
3. Rozeberte nejvýznamnější kriminalistické evidence a sbírky.

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Hlaváček, J., Protivinský, M. a kol. (2006) Praktická kriminalistika, Praha, KÚP.

Krajník, V. a kol. (2006) Kriminalistika, Bratislava, Akadémia PZ SR.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Straus, J. a kol. (2006) Kriminalistika, kriminalistická technika, (pro kvalifikační kurs kriminalistických expertů). Praha, PA ČR.

Vichlenda, M. a kol. (2003) Kriminalistika I. díl, Úvod do kriminalistiky a kriminalistická technika. Holešov, SPŠ MV.

Test

1. Evidenční systém KSU se skládá z navzájem propojených databází?

- a) událost, škoda, pachatel, poškozený, svědek
- b) delikty, osoby, lokalita, věci, stopy**
- c) událost, podezřelý, poškozený, svědek, stopy
- d) událost, pachatel, poškozený, svědek, stopy

2. V systému PTRMV nejsou evidovány odcizené?

- a) motorová vozidla
- b) přívěsné vozíky
- c) kola**
- d) registrační značky

3. Které kriminalistické sbírky vede kriminalistický ústav?

- a) AFIS, TRASIS, sbírky nábojnic a střel z míst neobjasněných tr. činů**
- b) AFIS, sbírky mechanoskopických stop

c) TRASIS, sbírky napadených cylindrických vložek

d) AFIS, sbírky pachových stop

4. Kriminologické pátrací evidence jsou?

a) PATROS, PATRMV, ZOP, EZP

b) PATROS, PATRMV, SEUD, ZBRANĚ, KSU

c) PATRAS, PATRMV, AVIZO, ESKK

d) PATROS, PATRMV, PATRZP, PATRCV

5. Podle územního rozsahu pátrání můžeme dělit na?

a) místní, okresní, krajské, celorepublikové, mezinárodní

b) místní, celostátní, mezinárodní

c) místní, regionální, celostátní, mezinárodní

d) okresní, krajské, republikové, mezinárodní

30 OBECNÉ OTÁZKY METODIKY VYŠETŘOVÁNÍ

VÝSTUPY Z UČENÍ		
Po prostudování textu		
Budete umět:		<i>Budete umět</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Objasnit pojem a předmět metodiky vyšetřování✓ Vysvětlit funkce metodiky vyšetřování		
Získáte:		<i>Získáte</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Přehled o jednotlivých komponentech struktury metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů✓ Znalosti o zásadách metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů		
Budete schopni:		<i>Budete schopni</i>
<ul style="list-style-type: none">✓ Charakterizovat systém metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů		

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

KLÍČOVÁ SLOVA

Metodika vyšetřování, pojem a předmět metodiky vyšetřování, funkce metodiky vyšetřování, systém metodiky vyšetřování, struktura vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů, zásady metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů.

PRŮVODCE KAPITOLOU

30.1 Pojem, předmět a funkce metodiky vyšetřování

Metodiku vyšetřování jednotlivých trestných činů pokládáme za zvláštní část kriminalistiky. Zatímco obecná část kriminalistiky obsahuje poznatky a metody aplikované při vyšetřování jakéhokoli trestného činu, vztahuje se zvláštní část kriminalistiky jen k určitým skupinám trestných činů.

Metodika vyšetřování, pojem a předmět metodiky vyšetřování, funkce metodiky vyšetřování, systém metodiky vyšetřování, struktura vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů, zásady metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů.

Kriminalistická věda nechápe metodiku vyšetřování jako metodiku trestněprocesní formy přípravného řízení, ale jako metodiku procesu poznání kriminalistických relevantních informací. Předmět zkoumání metodiky vyšetřování je tedy shodný s předmětem zkoumání kriminalistické vědy.

Objektem zkoumání metodiky vyšetřování jsou zejména prvky vzniku a průběhu kriminalisticky relevantní události, jejich projevy ve stopách a prvky procesu poznání jednotlivých typů kriminalisticky relevantní události ve vyšetřovací a soudní praxi.

Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů má za úkol zkoumat zákonitostí vzniku stop určitého druhu trestných činů a na jejich základě modifikovat obecné kriminalistické metody tak, aby vyhovovaly podmínkám odhalování, vyšetřování a prevence jednotlivých druhů trestných činů.

Metodika pokrývá všechny tři druhy činností policejních orgánů:

- ✓ **Odhalování trestných činů** (aktivní vyhledávání signálů, z nichž vyplývá podezření, že byl spáchán trestný čin); probíhá zpravidla v tzv. předprocesním stadiu mimo rámec trestního řízení a řídí se převážně policejním právem.

- ✓ **Vyšetřování trestných činů** jako procesní forma přípravného řízení upravená trestním řádem.
- ✓ **Kriminalistická prevence** trestných činů, realizovaná převážně mimoprávními prostředky.

Metodika vyšetřování jako zvláštní část kriminalistiky má dvě funkce:

Poznávací funkci plní metodika tím, že seskupuje trestné činy do skupin a pro tyto skupiny podává výstižný popis jejich:

- ✓ kriminalistické charakteristiky,
- ✓ typických stop vznikajících při jejich páčání,
- ✓ typických vyšetřovacích situací utvářejících se při jejich vyšetřování.

K tomuto popisu dospívá kriminalistická nauka zevšeobecněním, analýzou a syntézou velkého množství empirických dat z kriminalistické a vyšetřovací praxe.

Formativní funkci plní metodika tím, že vytváří celistvé komplexy kriminalistických metod vhodných pro vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Jde o typové modely činnosti vyšetřovatele, které by měly zaručovat optimální výsledky. Pro praxi jsou tyto metodiky užitečné tím, že slouží jako návod pro sestavení konkrétního programu vyšetřování v jednotlivém případě. Takový návod ulehčuje a zrychluje postup orgánu činného v trestním řízení.

O metodikách vyšetřování jako celku však platí, že mají povahu doporučení. Jednotlivé kroky v nich obsažené mají zpravidla několik variant, pro jejichž výběr se musí rozhodnout sám vyšetřovatel podle konkrétních podmínek.

Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů – je systémem tvrzení o kriminalistických charakteristikách jednotlivých druhů trestných činů, o jejich stopách a o vyšetřovacích situacích vytvářejících se při

jejich vyšetřování a systémem metod, doporučených pro odhalování, vyšetřování a kriminalistickou prevenci trestných činů určitého druhu.

30.2 Systém metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů

Zvláštní část kriminalistiky se skládá ze dvou oddílů: z obecných otázek metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů a z jednotlivých metodik vyšetřování.

1) Obecné otázky metodiky jsou teoretickou a co do rozsahu jen malou částí metodiky.

Patří sem postuláty společné pro všechny jednotlivé metodiky:

- a) pojem metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů, její funkce a její místo v systému kriminalistiky,
- b) systém metodiky vyšetřování,
- c) struktura jednotlivých metodik.

2) Jednotlivé metodiky vyšetřování jsou určeny pro bezprostřední aplikaci v praxi.

Seskupení trestných činů do homogenních skupin vytvořené metodikou vyšetřování neodpovídá systematizaci trestných činů podle jednotlivých hlav a oddílů trestního zákoníku, kde je třídícím kritériem druhový objekt trestného činu. Kriminalistická teorie pro potřeby metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů nevytváří systemizaci trestných činů ve formálně logickém smyslu. Z pragmatických důvodů, na základě zevšeobecnění poznatků kriminalistické praxe, vytváří skupiny trestných činů, které se páchají obdobným způsobem, zanechávají obdobné stopy, a které lze proto vyšetřovat shodnými metodami. Jako třídící kritérium si metodika vytvořila konstrukci tzv. kriminalistické charakteristiky. Znamená to, že

trestné činy se shodnou kriminalistickou charakteristikou jsou seskupeny do stejné skupiny a je pro ni vytvořena samostatná jednotlivá metodika.

Stejně jako všechny typizace má i typizace trestných činů v metodice vyšetřování tu nevýhodu, že hranice mezi jednotlivými skupinami nejsou příliš ostré a se zařazováním jednotlivých deliktů do skupin jsou potíže. Někdy může být výhodné kombinovat při vyšetřování jednotlivého případu více metodik. Např. dopustí-li se organizovaná skupina pachatelů hospodářských trestných činů, je účelné kombinovat metodiku vyšetřování organizované kriminality a metodiku vyšetřování hospodářských deliktů. Stále je třeba mít na mysli, že metodiku vyšetřování nelze chápat jako "receptář", nýbrž jako doporučení předpokládající tvůrčí vklad orgánu činného v trestním řízení.

Každá metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů představuje uspořádaný systém poznatků a doporučení s pevně stanovenou strukturou. **Struktura metodik vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů se skládají z následujících komponentů:**

- 1) kriminalistická charakteristika daného druhu trestného činu;
- 2) stopy typické pro daný druh trestných činů;
- 3) typické vyšetřovací situace vyskytující se při vyšetřování daného druhu trestných činů;
- 4) zvláštnosti předmětu vyšetřování,
- 5) zvláštnosti podnětu k vyšetřování,
- 6) zvláštnosti prvotních vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů,
- 7) zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování,
- 8) zvláštnosti následné etapy vyšetřování,

9) zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování a zvláštnosti kriminalistické prevence.

První tři části jednotlivých metodik obsahují komplexní výklad o kriminalistické charakteristice, o typických stopách a o typických vyšetřovacích situacích příznačných pro daný druh trestných činů. Naproti tomu všechny zbývající části jednotlivých metodik se zaměřují pouze na zvláštnosti, jimiž se daná skupina odlišuje od jiných druhů trestných činů. Pokud se u dané skupiny trestných činů vyskytuje jen málo specifik, nemusí být v každé jednotlivé metodice zařazeny všechny uvedené komponenty.

Obecný výklad o kriminalistické charakteristice je podán v obecné části kriminalistiky. V jednotlivých metodikách jsou popsány typické kriminalistické charakteristiky daného druhu trestných činů, tj. takové kriminalisticky relevantní rysy, které podstatně ovlivňují jednak tvorbu stop, jednak proces odhalování a vyšetřování.

Typické stopy se v jednotlivých metodikách popisují proto, aby jejich výčet poskytl vyšetřovateli vodítko k jejich cílevědomému hledání.

Vyšetřovací situací se rozumí stav, v němž se nalézá vyšetřování v určitém momentu, kdy se rozhoduje o dalším postupu vyšetřování. Zahrnuje jednak rozsah a obsah doposud shromážděné důkazní a jiné kriminalisticky relevantní informace, jednak souhrn podmínek, za nichž vyšetřování probíhá.

Obecný výklad o předmětu vyšetřování je obsažen již v obecné části kriminalistiky. V metodikách je potřebné hlouběji analyzovat ty skutkové okolnosti daného druhu trestných činů, jejichž objasnění je zvlášť důležité, mimořádně obtížné nebo odchylné od jiných druhů trestných činů.

Podněty k vyšetřování se u jednotlivých druhů trestných činů dosti odlišují. Nejčastějším podnětem k zahájení vyšetřování bývá trestní oznámení v ústní nebo písemné formě. Motivem k podání oznámení bývá nejčastěji individuální zájem poškozeného na zjednání nápravy (na vrácení odcizené věci, na náhradě škody) a na potrestání pachatele.

Velmi obtížné bývá prověřování anonymních oznámení. Jsou v nich dosti často obsaženy dezinformace. Motivace anonyma je velmi různorodá, např. snaha způsobit potíže nepravdivě nařčené osobě, vyhnout se pomstě označeného pachatele, "udělat si legraci" z policie atd. U některých trestných činů se vyskytují sebeobviňování, která zpravidla bývají pravdivá.

Početná skupina trestných činů není vůbec oznamována, což má dva hlavní důvody:

- ✓ buď se pachateli podaří delikt tak důkladně utajit, že se o něm nikdo nedoví,
- ✓ nebo těm, kteří o spáchání deliktu vědí, chybí motivace k oznámení.

Účinným prostředkem odhalování latentní kriminality jsou zejména operativně pátrací prostředky a operativní technika.

Okruh prvotních vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů závisí zejména na druhu stop, na jejichž výskyt jsou tyto úkony vázány, a proto bývá u různých druhů trestných činů rozdílný. Značná část těchto prvotních úkonů patří zároveň mezi úkony neodkladné. V jednotlivých metodikách je potřebné tyto prvotní úkony vyjmenovat, stanovit jejich posloupnost a poté podrobně rozebrat zvláštnosti jejich provádění. Prvotním úkonem je zajistit co možná nejrychleji důkazní a jiné kriminalisticky relevantní informace a tím vytvořit podmínky pro účinný postih pachatele.

Další část metodik pojednává o zvláštnostech vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování. Nejvíce místa zaujímají tzv. typické verze. Význam typických verzí spočívá v tom, že při nedostatku jiných specifických informací (zejména v počátku vyšetřování) slouží jako vodítko pro vytyčování konkrétních vyšetřovacích verzí.

Po realizaci prvotních úkonů a po vytyčení vyšetřovacích verzí následuje tzv. **následná etapa vyšetřování.** Jejím hlavním obsahem je проверка vyšetřovacích verzí. Úkolem metodik je rozpracovávat zejména zvláštnosti realizace jednotlivých vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů v následné etapě vyšetřování. Uvádí se

zde, co je cílem těchto úkonů (např. jaké typické otázky jsou kladeny vyslychaným svědkům) a jaké jsou zvláštnosti taktiky jejich provádění.

Obecně lze postulovat požadavek širokého **zapojení veřejnosti do vyšetřování a spolupráce občanů s policií a s orgány činnými v trestním řízení**. Je však skutečností, že rozsah, metody a formy této spolupráce značně závisí na specifických podmínkách samotného vyšetřování a na ochotě občanů ke spolupráci a ty jsou u každého druhu trestných činů různé. V některých specifických případech je dokonce vhodné tuto spolupráci omezit nebo zcela vyloučit.

Také možnosti **kriminalistické prevence** jsou velmi diferencované, protože kriminogenní faktory jsou u různých druhů trestných činů rozdílně ovlivnitelné specifickými preventivními prostředky, kterými disponuje kriminalistika. Kriminalistika má nejvíce možností v oblasti tzv. terciální nebo situační prevence. Např. u krádeží vloupáním rozpracovala kriminalistika řadu prostředků tzv. technické prevence (zabezpečovací a signalizační technika apod.). Naproti tomu např. v prevenci vražd jsou kriminalistické možnosti omezené, zde musí těžiště prevence spočívat v jiných sférách (v sociálních opatřeních, ve výchově, v léčení apod.).

30.3 Zásady metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů

Zásady metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů lze rozdělit do dvou skupin:

- ✓ zásady tvorby metodik,
- ✓ zásady aplikace metodik.

Zásady tvorby metodik vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů

a) **vědeckost tvorby jednotlivých metodik** – základem tvorby metodik musí být vědecké zobecnění kriminalistických aspektů vyšetřovací a soudní praxe,

b) závislost obsahu jednotlivých metodik na kriminalistické charakteristice daného druhu trestných činů – vyjadřuje skutečnost, že kriminalistická charakteristika je hlavním kritériem typizace metodik. Protože kriminalistická charakteristika a její hlavní komponent způsob páčání trestného činu, podstatně ovlivňuje tvorbu stop, je metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů od ní odvozena. Proto také každá metodika musí svým obsahem odpovídat různorodosti kriminalisticky významných prvků určitého druhu trestného činu (viz kriminalistická charakteristika v kapitole 2),

c) systémový přístup k tvorbě jednotlivých metodik – požadavek, aby metodiky nebyly tvořeny nahodilým seskupením poznatků, ale tvořily celistvý systém, mající svoji obsahovou strukturu. Výsledkem musí být logický semknutý systém poznatků a doporučení,

d) dynamičnost tvorby jednotlivých metodik vyšetřování – požadavek na shodu mezi doporučeními předkládanými kriminalistickou teorií a potřebami reálné situace v kriminalistické praxi. Tvorba metodik musí reagovat především na změny ve způsobech páčání, na vznik nových kriminalistických metod a na změny v legislativě. Nejde jen o aktualizace již vytvořených metodik, ale především o tvorbu nových metodik na základě aktuálních potřeb kriminalistické praxe.

Zásady aplikace metodik vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů

a) zásada tvůrčího přizpůsobování metodických doporučení konkrétním okolnostem trestného činu – každý trestný čin je svým způsobem originální, přestože vykazuje obecné prvky, podle kterých je zařazen do určité skupiny druhů trestných činů. Proto kriminalista, respektive orgán činný v trestní řízených, musí aplikovat obecná doporučení tvůrčím způsobem, s ohledem na konkrétní okolnosti vyšetřovaného trestného činu;

b) zásada tvůrčího přizpůsobování metodologických doporučení konkrétním vyšetřovacím situacím – v průběhu vyšetřování dochází k různorodým variacím vyšetřovacích situací i k takovým, které nelze zevšeobecněním postihnout. Proto je třeba k vyšetřovacím situacím a k metodickým doporučením jejich řešení

přístupovat tvůrčím způsobem, tedy hledat a vytvářet vhodné varianty pro řešení specifických úloh, vyplývajících z reálných vyšetřovacích situací.

Každý skutek trestného činu je jedinečným jevem a také každý komplex podmínek vyšetřování je neopakovatelný. Z toho vyplývá, že ani metodika vyšetřování nemůže být rigidní šablonou, nýbrž doporučením. Vyšetřovatel musí být nadán značnou tvořivostí, aby dovedl přizpůsobovat kriminalistická doporučení konkrétním proměnlivým podmínkám.

SHRNUTÍ

Na závěr Vašeho studia kriminalistiky jsme provedli exkurz do metodiky vyšetřování. Kriminalistická technika a kriminalistická taktika jsou řazeny v systému kriminalistiky do obecné části a metodika vyšetřování do zvláštní části. V této kapitole se seznámíte s obecnými otázkami metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů a pochopíte provázanost obecné a zvláštní části kriminalistiky. Tyto znalosti Vám pomohou poznat význam kriminalistiky v celistvé podobě.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaké místo zaujímá metodika vyšetřování v systému kriminalistiky?
2. Z jakých komponentů se skládají jednotlivé metodiky vyšetřování?
3. Co víte o zásadách metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů?

DALŠÍ ZDROJE

Použitá literatura

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2004) Kriminalistika, Praha, C. H. Beck.

Porada, V. a kol. (2001) Kriminalistika, Brno, CERM.

Straus, J., Němec, M. a kol. (2009) Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk.

Straus, J. a kol. (2008) Kriminalistika, kriminalistická metodika, Plzeň, Aleš Čeněk.

Vichlenda, M. a kol. (2005) Kriminalistika II. díl, Kriminalistická taktika vybrané kapitoly metodiky vyšetřování. Holešov, SPŠ MV.

Seznam zkratek

DNA	deoxyribonukleová kyselina
KÚP	Kriminalistický ústav Praha
MV	Ministerstvo vnitra
MS	Ministerstvo spravedlnosti
NMV	nařízení ministra vnitra
OKTE	odbor kriminalistické techniky a expertiz
KŘ PČR	Krajské ředitelství Policie České republiky
PA ČR	Policejní akademie České republiky
PČR	Policie České republiky
SKPV	Služba kriminální policie a vyšetřování
TrZ	trestní zákon
TrŘ	trestní řád
vyh.	vyhláška
zák.	zákon
ZP PP	závazný pokyn policejního prezidenta PČR